

LUND UNIVERSITY

Socialt entreprenörskap – informations- och kommunikationsteknologi för lokal handlingsgemenskap

Persson, Claus

2008

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Persson, C. (2008). *Socialt entreprenörskap – informations- och kommunikationsteknologi för lokal handlingsgemenskap*. [Doktorsavhandling (monografi), Institutionen för informatik]. Department of Informatics, Lund University.

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Socialt entreprenörskap

**– informations- och kommunikationsteknologi
för lokal handlingsgemenskap**

Claus Persson
Institutionen för informatik
Ekonomihögskolan
Lunds universitet

ISSN 1651-1816 Lund Studies in Informatics No. 8

ISBN 978-91-977186-2-2

© *Claus Persson*

Tryckt i Sverige
Media-Tryck, Lunds universitet 2008

Abstract.

The theoretical findings of the thesis is composed of three parts, it consists of (i) a *framework for social entrepreneurship*, (ii) some *pitfalls and success factors* and (iii) a *perspicuous design guide*. These findings was a result of field research during a long time – more than 5 years, 2000-2005 – and the scientific purpose was to give a broad description and understanding of the research problem, which was: *How should (i) social, (ii) pedagogical and (iii) technical components be arranged and aligned in a process to develop, uphold or vitalize a social and learning context by help of ICT-supported dialogue and discussion – e-democracy and e-participation – between ordinary participants/members and their representatives?*

The thesis describes a *dialogue and discussion-based social entrepreneurship for the development and use of a similar like socio-technical ICT-artifact*. The social entrepreneurship is presented as a mezzo process having as its aim to develop and maintain *participative action (a community of action)*. In the thesis, the participative action is a function area that combines a dialogue-based *community* with an action-oriented *workshop*. Furthermore, the thesis has described the social entrepreneurship's relations and dependencies on other function areas with their specific means and goals for the matter of social-individual and social-cultural influence. By using different metaphors for these function areas – *community, workshop, arena, market (internal and external), court* –, the thesis describes the social entrepreneurship as *a process of social learning*. These descriptions in the thesis constitute all together the *framework* for a social entrepreneurship.

The thesis' description of *pitfalls and success factors* takes up contributions and elements of a special importance in the social entrepreneurship in order to develop a social organization by help of an ICT-artifact, which is characterized by solving social problems in democratic dialogues and discussion meetings between selectors and selected representatives.

The thesis follows up the learning-oriented understanding of a social entrepreneurship with a description of overall guidelines – *a perspicuous design guide* – in order to educate technicians to fulfil the role as social entrepreneurs in our community.

Key words: social entrepreneurship, ICT, e-democracy, e-participation, community of action, participative action, virtual community, dialogue, discussion, democracy, social learning, ethics

Tack.

Att skriva den här avhandlingen har varit som att göra en lång resa. Under resans gång har avhandlingsarbetet vid några tillfällen hamnat i svår uppförsbacke. Inte minst det omfattande och mångåriga empiriska fältarbetet, med dess karaktär av aktionsorienterad forskning, har periodvis varit mycket mödosamt.

Då har det varit tryggt att veta, att jag har varit omgiven av goda medresenärer.

Bland annat står jag i djup tacksamhetsskuld till de forskare, vars texter har inspirerat och bidragit till att omvandla de empiriska erfarenheterna till egna kunskapsbidrag i avhandlingen. Av dessa forskare vill jag särskilt nämna Gunilla Bradley, Åke Grönlund, Peter Checkland, Etienne Wenger, Rob Kling, Martin Buber, Anthony Giddens, George H Mead, Erving Goffman, Jürgen Habermas och Roger Säljö. Detta urval speglar avhandlingsarbetets orientering mot Social Informatik, e-demokrati och e-deltagande, socialt entreprenörskap och socialt lärande utifrån ett socioindividuellt perspektiv. Tack alla ni nämnda och onämnda inspirationskällor.

Ett särskilt tack går till en viss person i min omedelbara närhet. Räcker orden egentligen till, för att uttrycka den betydelse en aldrig sviktande moder kan fylla i ens liv. I mitt fall räcker i alla fall inte orden till. Tack kära mor för ditt stöd i livets alla dagar, varav detta avhandlingsarbete har tagit en försvarlig del. Tack för allt.

I bland har jag upplevt ett ”flow” under avhandlingens tillblivelse. Efter sådana stunder har jag alltid förundrats över de tankar, som formats till skriven text. Sannolikt har ovannämnda inspirationskällor utövat ett omedvetet inflytande över dessa tankeflöden. Utan dessa inspirerade stunder hade inte avhandlingen blivit vad det blev. Så jag vill rikta ett tack till de omständigheter, som på detta sätt har bidragit till avhandlingens tillkomst. Tack ...

Borrby på Österlen, december 2007
Claus Persson

Till minne av en älskad fader och en älskad broder

Innehållsförteckning.

Förteckning över figurer och tabeller.	v
Förord.	1
1. Forskningsarbetets informatikinriktning – Social Informatik.	1
2. Översiktlig presentation av kunskapsbidrag – e-demokrati och e-deltagande.	4
3. Kopplingen till ”Lindeborgsprojektet”.	5
4. Processen ”Lindeborg på nätet” – forskningsobjektet.	7
5. Några stilistiska kommentarer.	8
Kapitel 1. Introduktion.	9
1.1 Forskningsobjektet – bakgrund, idé och forskningsproblem.	9
1.2 Forskningsfrågor, åsyftat resultat och kvalitativa aspekter.	14
1.3 Avgränsningar av empiri och teori.	18
1.4 Aktionsforskning, målgrupper och Social Informatik.	20
1.5 Forskningsupplägget – en översiktlig beskrivning.	22
1.6 Kapitelöversikt.	28
Kapitel 2. Teoretiska perspektiv på forskningsproblemet och forskningsobjektet.	31
DEL 1.	
2.1 E-demokrati och e-deltagande på lokal samhällsnivå – avhandlingens ämnespositionering.	34
2.2 Social Informatik och reflektioner kring begreppet virtualitet.	51
DEL 2.	
2.3 Socialt lärande – ett perspektiv på lärande i den sociala praktikens gemenskaper.	66
2.4 SSM – en teoretisk översikt.	83
2.5 Ramverket – SSM och socialt lärande för praktisk tillämpning på forskningsobjektet.	87
DEL 3.	

2.6 Teoretisk bas för socioindividuell forskning om ” <i>Virtual Community</i> ”.	97
2.7 Ett socialt systemteoretiskt perspektiv på interaktionsstrukturer.	107
Kapitel 3. Metod för forskningsarbetet.	115
3.1 Centrala metodologiska föreställningar, begrepp och skolor.	116
3.2 Beskrivning av forskningsmetoden.	119
3.3 Den aktionsorienterade utforskningen av ”Lindeborg på nätet”.	126
3.4 Validitet och reliabilitet i forskningsarbetet.	131
3.5 Några reflektioner om förankring och forskningskritisk medvetenhet.	137
Kapitel 4. Empirin ”Lindeborg på nätet” – ett socialt entreprenörskap på grannskapsnivå.	143
4.1 Sammanfattning av fältarbetet ”Lindeborg på nätet” våren-00, hösten-00 och våren-01.	144
4.2 Sammanfattning av ”Lindeborg på nätet” hösten-01.	149
4.3 Framträdande aktörstyper.	154
4.4 Sammanfattning av ”Lindeborg på nätet” våren-02.	162
4.5 Årsberättelse för processen ”Lindeborg på nätet”, 2003-2004.	168
4.6 Vad hände sedan? Processen ”Lindeborg på nätet” epilog.	175
Kapitel 5. Analys, teoribildning och kunskapsbidrag.	177
5.1 Domänövergripande kvalitativ analys.	179
5.2 Kommunicerbarhet – förutsättningar, problem, gränser.	192
5.3 Dialog – diskussion – duell. Funktionsområdena <i>gemenskap</i> resp <i>spelplan/arena</i> .	198
Kapitel 6. Avhandlingens resultat.	211
6.1 Fallgropar och framgångsfaktorer.	211
6.2 Ramverk för ett socialt entreprenörskap.	227

6.3 Viktiga designkriterier – översiktlig designguide.	235
6.4 Sammanfattning av slutsatser/kunskapsbidrag.	238
Kapitel 7. Reflektioner kring avhandlingen, teoribildningen och kunskapsbidragens eventuella konsekvenser.	247
English summary.	253
Bilagor.	265
Bilaga 1. Marknadsföringsblad.	265
Bilaga 2. Anvisningar, teman och vision för diskussionsforum.	266
Bilaga 3. Inbjudan till studiecirkel.	268
Bilaga 4. Webbenkät.	269
Bilaga 5. Frågor till deltagarna på studiecirkel.	275
Bilaga 6. Minnesanteckningar från några möten i IT-verkstaden.	277
Bilaga 7. Frågeformulär till IT-verkstaden och dess partners.	284
Bilaga 8. Exemplifierande IKT-förmedlade diskussioner.	287
Referenser.	299

Förteckning över figurer och tabeller.

Tabell I. Sammanställning över forskningsproblem, forskningsfrågor och resulterande kunskapsbidrag.	5
Figur 1.1. En tidigt cirkulerande konceptuell bild av "Lindeborg på nätet".	11
Figur 1.2. Forskningsarbetets tidsmässiga fördelning mellan olika faser/aktiviteter.	18
Figur 1.3. Utvecklingsfält för en virtuell gemenskap.	19
Figur 1.4. Översiktlig bild över centrala begrepp och samband.	23
Figur 1.5. Detaljbild över nyckelbegrepp och samband.	24
Figur 2.1. Den teoretiska referensramen.	32
Figur 2.2. Forskningens positionering och informatikinriktning.	50
Tabell 2.1. Tre centrala demokratidimensioner.	56
Figur 2.3. "Refined intersection of intellectual traditions."	67
Figur 2.4. "The duality of participation and reification."	72
Figur 2.5. "Dimensions of practice as the property of a community."	78
Figur 2.6. Bildmässig beskrivning av några grundläggande systemteoretiska begrepp.	86
Figur 2.7. Teoretiska perspektiv på forskningsobjektet.	87
Figur 2.8. "Lindeborg på nätet" som en integrerad SSM:bild.	88
Figur 2.9. Komponenter och relationer i ett lärandesystem för socioindividuell tillväxt mha IKT-baserade dialoger och diskussioner.	93
Figur 2.10. Den kunskapsgenererande ansatsen i forskningsarbetet.	96
Figur 2.11. Olika teoretiska perspektiv och nyckelord för forskningsarbetet.	104
Figur 3.1. Forskningsuppgiftens koppling till teori och empiri.	116
Figur 3.2. Databearbetning, analys och teoribildning som en hermeneutisk tolkningsspiral.	124
Figur 3.3. Tidsmässig fördelning av några omfattande aktioner/insatser i fältarbetet.	128
Figur 4.1. "Lindeborg på nätet" förlopp som forskningspraktik.	144
Figur 5.1. En orienteringstavla över processen "Lindeborg på nätet".	179
Figur 5.2. Observerade relationer mellan processens olika deltagarkategorier.	194

Tabell 6.1. Fallgröpar.	217
Tabell 6.2. Framgångsfaktorer.	225
Figur 6.1. Artefakter av olika ordningar.	229
Figur 6.2. Ramverk för det sociala entreprenörskapet.	234
Figur 6.3. Översiktlig designguide från ett lärandeperspektiv.	237
Tabell 6.3. Forskningsresultat och forskningsfrågor.	243
Figur 6.4. Kunskapsbidragens koppling till forskningsområdet e-demokrati och e-deltagande.	244
Figur 7.1. Alternativa samhällsmodeller.	248

Förord.

Huvudrubriker

1. Forskningsarbetets informatikinriktning – Social Informatik.	1
2. Översiktlig presentation av kunskapsbidrag – e-demokrati och e-deltagande.	4
3. Kopplingen till ”Lindeborgsprojektet”.	5
4. Processen ”Lindeborg på nätet” – forskningsobjektet.	7
5. Några stilistiska kommentarer.	8

1. Forskningsarbetets informatikinriktning – Social Informatik.

Informatik, ett tvärvetenskapligt forskningsämne.

Att forska om sociala aspekter på datoranvändning berör själva grunden inom informatikämnet. Kunskap om de sociala förutsättningarna och villkoren är nämligen en fundamental pusselbit vid såväl utveckling som bruk av datorstöd i olika miljöer och sammanhang. Till exempel har mycket forskning ägnats åt att ta fram modeller och metoder med fokus på användarmedverkan vid utveckling eller renovering av ett informationssystem. Utifrån ett brukarperspektiv har mycket forskning bedrivits, om hur användare i grupp eller enskilt interagerar med ett informationssystem. I sådan forskning har informatikämnets kunskapsmassa byggts upp genom att analysera och reflektera över olika dator/människa-relaterade fenomen utifrån andra ämnesdiscipliners perspektiv. Dessa perspektiv hör ofta hemma inom det beteendevetenskapliga ämnesområdet, som sociologi, gruppdynamik, organisationsteori mm, men även inom socialt och biologiskt orienterad psykologi, som t.ex fallet är med HCI (Human Computer Interaction) och dess koppling till bl.a kognitionsvetenskap. Att informatik är ett tvärvetenskapligt ämne står därför rimligtvis bortom allt tvivel.

Ett annat och antagligen mer kontroversiellt sätt att uttrycka saken på är, att informatikämnet vore fattigt utan sin ämnesmässiga öppenhet gentemot andra discipliner. Att ensidigt forska om datortekniken är nämligen inte primärt en uppgift för informatik utan istället en angelägenhet för tekniskt datavetenskapliga fackämnen, som t.ex datalogi. Däremot är det typiskt en uppgift för informatikämnet att forska kring olika IKT-relaterade fenomen (IKT, informations- och

kommunikationsteknologi) genom att belysa sådana fenomen i en tvärvetenskaplig ansats. De ämnesspecifika kunskapsbidragen från sådan forskning syftar till att hjälpa olika intressenter vid utveckling och användning av datorstöd i olika kontexter. Dessutom – och egentligen föga överraskande – kan sådan tvärvetenskapligt influerad forskning resultera i kunskapsbidrag av intresse även för andra ämnesdiscipliner och för andra praktiska tillämpningsområden än IKT. Detta innebär, att informatik i någon mån ger tillbaka till andra discipliner, vad det är så beroende av för utforskning av sitt eget ämne. Ett bra kriterium på framgångsrik forskning inom informatik är antagligen, att kunskapsbidragen är angelägna att beakta teoretiskt och praktiskt för både intressenter inom informatikämnet och inom andra angränsande ämnesfält och praktiker.

Begreppet informatik kombineras ibland med prefix för att uttrycka en bestämd teoretisk och praktisk orientering av ämnet. Affärsinformatik är ett exempel på en sådan kombination för att beteckna en nisch av ämnet med stark inriktning på fenomen kopplade till affärssystem. *Social informatik* är ett annat och annorlunda exempel på en viss inriktning inom ämnet informatik.

För att illustrera informatikämnets tvärvetenskapliga öppenhet infogas här ett citat som visar, hur institutionen för informatik vid Lunds universitet informerar besökare av sin hemsida.

”Institutionen svarar för ämnet informatik, som tillika är huvudämnet inom det systemvetenskapliga programmet. Det är ett designämne som fokuserar på IT i sitt sammanhang. Det kan variera från tekniska utmaningar i konstruktionen av en tjänst för vaccinationer, till att vara ett integrerat verktyg för ett företags strategiska ledning. Forskare och studenter undersöker också den spännande frontlinjen i utvecklingen av individens och samhällets interaktion med IT-system, i vardag, underhållning, arbetsliv, samt de ofta suddiga gränserna mellan dessa.”
(Källa: <http://www.ics.lu.se/>, besökt: 2006-12-27)

Informatikämnets öppna och tvärfackliga karaktär framgår dessutom av bredden på forskarrapporter inom ämnet. Kandidat- och magisteruppsatser, konferenspapper och avhandlingar vittnar samfällt om, att ämnet informatik utforskas från olika kunskapsintressen och därav avhängiga tvärfackliga teoretiska perspektiv. Den gemensamma nämnaren är, att ett IKT-relaterat fenomen är i fokus för observation, analys/reflektion och slutsatser. De framförda slutsatserna utgörs i många fall av reflekterade beskrivningar av väsentliga aspekter hos den kontext, som inramar det observerade fenomenet. De forskningsmässiga kunskapsbidragen har således ofta karaktär av klagörande beskrivningar om de interpersonella och/eller individuella villkorens inverkan på fenomenet, vilket kan handla om utveckling och/eller användning av ett informationssystem. Beroende på vilket fokus forskningen antar, så kan kunskapsbidragen i dessa fall vara kopplade till organisationsteori, sociologi, socialpsykologi, psykologi, kognitionsvetenskap etc.

Vid forskning inom informatik utgörs forskningsobjektet ofta av ett IKT-relaterat fenomen. För detta fenomen formuleras frågeställningar som undersöks i en forskningspraktik. Undersökningsdata från denna praktik bearbetas och analyseras till kunskapsbidrag och slutsatser, som besvarar de inledande frågeställningarna. Frågeställningar, praktik, analys och slutsatser har således ett specifikt fenomen som utgångspunkt och mål. Som redan påpekats är emellertid det studerade fenomenet ofta inte av renodlat datatekniskt slag. I många fall utgörs det i stället av faktorer kopplade till utveckling eller bruk av datorstöd i ett visst sammanhang. Således kan forskningsobjektet utgöras av den kontext, som kännetecknar en viss IKT-företeelse, vilket kan innebära att fokus vid forskningen bör ligga på kontextuella aspekter snarare än datatekniska. Av detta följer, att kunskapsbidragen från sådan forskning har en nära koppling till teoriområden av särskilt intresse för en socialt och psykologiskt orienterad förståelse av kontextuellt inbäddade IKT-företeelser.

Inom informatikämnet kan listan göras lång över avhandlingar med en tvärvetenskaplig undersökning av en datorrelaterad problematik, vilket ytterligare understryker den ämnesmässiga legitimiteten för att undersöka, analysera, beskriva och förstå, hur ett utvalt fenomen beror av faktorer i sin omgivande sociala kontext. Många avhandlingar undersöker dessutom den utvalda problematiken snarast ”indirekt”, nämligen på så sätt att väsentlig kunskap erhålls genom att undersöka fenomenets kontextuella aspekter som ett ”första ordningens problem” – dvs att utifrån en sådan ansats dra slutsatser om en kontextrelaterad IKT-problematik. För att i någon mån belysa detta så redovisas här ett antal avhandlingstitlar, där titlarna – i den mån de faktiskt avspeglar innehållet – indikerar på ett sådant förhållande. Eftersom titeln i väsentlig grad faktiskt ska avspegla en avhandlingens innehåll, så är en sådan inventering emellertid inte betydelslös för att belysa ofta förekommande former och inriktning vid forskning inom informatikämnet. Av det skälet redovisas i detta sammanhang ingen utförlig recension av de uppräknade avhandlingarnas innehåll. Med den motivering som anförts, får i stället enbart titlarna ”tala sitt eget språk” om förekommande informatikforskning med varierande beteendevetenskapliga perspektiv och fokus.

- ”Co-learning in Participative Systems Design” av Hägerfors Ann (1994), Dept. of Informatics, Lund University
- ”Förtroende och datorbruk” av Ingman Sissi (1997), Dept. of Informatics, Lund University
- ”IT-kvalitet i praxis: systemutvecklares kunskap om och syn på kvalitet” av Meggerle, Theis & Steen, Odd (2002), Dept. of Informatics, Lund University
- ”A Knowledge Process Perspective on the Improvement of Software Processes” av Schönström Michael (2005), Dept. of Informatics, Lund University

2. Översiktlig presentation av kunskapsbidrag – e-demokrati och e-deltagande.

Det empiriska forskningsarbetet har bearbetats och reflekterats över utifrån olika teoretiska perspektiv. Grundperspektivet har utgjorts av en *systemteoretisk förståelse* på problematiken att utveckla en *IKT-artefakt för e-demokrati och e-deltagande* i en komplex och variationsrik kontext. Dessutom lyser *socialt lärande*, *socioindividuell etik* och *sociotekniskt entreprenörskap* fram som centrala perspektiv och kunskapsintressen för planering, genomförande samt sedermera bearbetning och analys av olika aktionsinsatser. Dessa perspektiv utgör tillsammans den teoretiska bakgrunden för att undersöka och förstå problematiken att utveckla och upprätthålla en IKT-buren miljö som en socioindividuell förstärkande faktor i en social struktur av folkrörelsekaraktär.

Forskningen har resulterat i kunskapsbidrag på olika abstraktionsnivåer inom forskningsområdet e-demokrati och e-deltagande, nämligen i form av:

1. ett antal *fallgröpar och framgångsfaktorer* för ett IKT-relaterat sociotekniskt entreprenörskap
2. ett *ramverk för IKT-baserad dialog och diskussion*, där detta beskrivs med metaforen ”verkstad” med sina typiska relationer till omgivande metaforiska sociala företeelser
3. en *översiktlig designguide* för sociotekniskt entreprenörskap och sociotekniska artefakter

Samtliga kunskapsbidrag är angelägna ur informatiksynpunkt. Att ha kännedom om fallgröpar och framgångsfaktorer är exempelvis av stor betydelse för att som projektledare/systemutvecklare undvika fallgröpar resp tillvarata framgångsfaktorer vid utveckling och drift av en datorbaserad socioteknisk artefakt för e-demokrati och e-deltagande.

Även för beslutsfattare på högre ansvarsnivå är det viktigt att ha kunskaper om, vilka kriterier som måste uppfyllas för att strukturellt understödja en positiv socioteknisk inriktning av samhället. Att presentera sådana samhällsförändrande kunskaper i form av anvisningar kan vara väldigt ändamålsenligt. Kunskaper, som argumenterar för vissa handlingssätt, har nämligen potential att sätta sig som djup insikt hos oss och därmed styra vårt beteende i olika situationer – t.ex för beslutsfattare med inflytande över utformning och innehåll i IKT-utbildning. En översiktlig designguide kan således vara vägledande för såväl direkt verksamma utbildare som överordnade utbildningsansvariga inom området.

Ramverk eller modeller kännetecknas av att tidigare åtskiljda kunskapsdelar sammanfogas till en integrerad helhet. En stor fördel med ramverk eller modeller är, att komplexa förhållanden kan beskrivas i form av mer lättförståeliga kunskapsmönster. I det här forskningsarbetet har det varit viktigt att presentera ett centralt kunskapsmönster på en högre abstraktionsnivå. Detta kunskapsmönster – som betecknas ramverk – är i högsta grad avsett att beaktas vid utveckling och användning

av en dialog- och diskussionsunderstödjande IKT-artefakt för en social struktur/kontext. Ramverket pekar exempelvis på nödvändigheten av att samtidigt/parallellt hantera problem och möjligheter för relaterade komponenter och fenomen i artefaktens sociala omvärld/gränzon.

Val av forskningsobjekt, metod och teoretiska perspektiv har resulterat i de kunskapsbidrag som här kortfattat omnämns. De gjorda valen och de presenterade resultaten är i linje med den beteendevetenskapliga orienteringen inom Social Informatik. Denna orientering innebär, att forskningen inriktas på att öka kunskaperna om, hur IKT-applikationer bör utvecklas och användas för att uppnå en optimal samverkan mellan teknik och kontext/användare (se även tabell I).

Tabell I. Sammanställning över forskningsproblem, forskningsfrågor och resulterande kunskapsbidrag.

Forskningsproblem / övergripande forskningsfråga	→ Forskningsfrågor	→ Forskningsresultat
<p>Hur kan (i) sociala, (ii) pedagogiska och (iii) tekniska komponenter arrangeras och samordnas i en process för att utveckla, upprätthålla eller vitalisera en lärande social kontext med hjälp av IKT-understödd dialog och diskussion – e-demokrati och e-deltagande – mellan vanliga deltagare/medlemmar och deras valda företrädare?</p>	<p>1. Hur bör ett "socialt lärande", i och kring ett lokalt avgränsat IKT-forum, bedrivas för att uppnå öppen och jämlik dialog och diskussion mellan valda beslutsfattare och "vanliga" medborgare?</p> <p>2. Hur kan ett "socialt lärande" i och kring en "Virtual Community" gå över i organiserade former för kollektiv samverkan i en lokal social kontext?</p>	<p>A. Fallgropar och framgångsfaktorer för ett IKT-relaterat sociotekniskt entreprenörskap (fråga 1 & 2).</p> <p>B. En översiktlig designguide för sociotekniskt entreprenörskap och sociotekniska IKT-artefakter.</p> <p>C. Ett ramverk för IKT-baserad dialog och diskussion, där detta beskrivs med metaforen "verkstad" med sina typiska relationer till omgivande metaforiska sociala företeelser.</p>

3. Kopplingen till "Lindeborgsprojektet".

Forskningsarbetet har sitt upphov i ett HSB-initierat projekt (1994-2000) för bostadsområdet Lindeborg i Malmö. Projektet kallades "Lindeborgsprojektet" och drevs i samverkan mellan HSB-Malmö, ÖCB (Överstyrelsen för Civil Beredskap),

Boverket och de fyra största lokala HSB-föreningarna i Lindeborg. Syftet med projektet var att pröva och genomföra olika uppslag för ett ökat robust och hållbart boende. Energihushållning, avfallsåtervinning, ökat boendeflyttande över den egna boendemiljön samt bibehållen eller ökad lokal service och handel var centrala begrepp i projektets vision om en attraktiv, robust och långsiktigt hållbar boendemiljö.

Ett viktigt incitament för projektet var att förstärka Lindeborgsområdets potentiella fördelar av sin närhet till det svenska brofästet för förbindelsen Köpenhamn-Malmö. Närheten till den nya tågstationen Svågertorp och betalstationen sågs nämligen som positiva faktorer för Lindeborgsområdets utveckling. Planerna på nya närliggande bostadsområden (Hyllievång) och affärscentra bedömdes också kunna öka Lindeborgsområdets attraktion. Förändringarna i närområdet var emellertid samtidigt potentiellt hotfulla/utmanande, eftersom de accentuerade Lindeborgsområdets behov av att behålla, förstärka, vidareutveckla och expandera områdets egna attraherande inslag i boendemiljön.

”Lindeborgsprojektet” syftade alltså till att profilera Lindeborg som ett bostadsområde, som på ett mångsidigt sätt tillgodosåg dagens och framtida krav på en attraktiv boendemiljö. Under projektåren (1994-2000) förekom dessutom en ganska intensiv samhällsdebatt på temat ”ekologisk anpassning av samhället”. En samhällsdebatt som bl.a fick näring av massmedias bevakning av internationella konferenser kring detta tema. ”Lindeborgsprojektet” kom därför att engagera många aktörer, som ville bidra med uppslag och idéer för att realisera en lokal boendemiljö präglad av en robust och långsiktigt hållbar ekologisk omsorg.

”Lindeborgsprojektet” hade dessutom en påfallande teknisk orientering i sin strävan att utveckla och anpassa boendemiljön med tekniska lösningar med högt ställda ekologiska krav avseende energihushållning, återvinning mm. Användning av informations- och kommunikationsteknologi sågs som en möjlig väg att förändra områdets infrastruktur mot en ökad ekologisk anpassning, exempelvis genom tekniska lösningar som i ökad utsträckning debiterade resp lägenhetsinnehavare utifrån deras ekologiska belastning, t.ex avseende värmekonsumtion. Vidare sågs IKT som en möjlig bärare av lokal diskussion och annonsering i syfte att utveckla de boendes medvetenhet och engagemang för att medverka i ett ökat ekologiskt inriktat boende.

Projektets ledning bemannades främst av valda företrädare från de tongivande bostadsrättsföreningarna i Lindeborg. För en initierad utomstående blev det efterhand ganska uppenbart, att de lokala ledningspersonernas förhållningssätt till projektet och till insatser inom detta på ett avgörande sätt bestämdes av den representationskultur, som de lokala ledningspersonerna hade utvecklat under en flerårig karriär på olika representationsnivåer i bostadsrättsföreningarnas folkrörelsemiljö. Några av projektets lokala ledningspersoner hade – förutom fleråriga karriärer som ledande förtroendevalda i sina lokala bostadsrättsföreningar – även yrken och/eller samhällsuppdrag med koppling till deras karriär som framträdande förtroendevald i bostadsrättsorganisationen.

”Lindeborgsprojektet” kännetecknades i mycket av att tid och resurser satsades på att producera rapporter, seminarier, möten och projektuppdrag utifrån ett *lednings- och expertperspektiv*. Inriktningen mot lednings- och expertresultat skedde på bekostnad av att praktisera ett *gräsrotsperspektiv* för att befrämja lösningar, där boendemedlemmarna blev involverade som en aktivare part i ”Lindeborgsprojektet” och boendemiljön. Representationskulturens genomslag på projektets ledning innebar i realiteten ett kontraproduktivt resursslöseri gentemot ”Lindeborgsprojektets” uttalade vision och målsättning.

Den ofruktbara spänningen – mellan å ena sidan ett representantfokuserat *lednings- och expertperspektiv* och å andra sidan ett medlemsfokuserat *gräsrotsperspektiv* – innebar att projektet så småningom ”dog” tämligen resultatlöst, nämligen i avsaknad av resurser och insatser för initiativ, utveckling och underhåll av en medlemsdriven process för de värden, som ”Lindeborgsprojektet” hade uttalat.

4. Processen ”Lindeborg på nätet” – forskningsobjektet.

”Lindeborgsprojektet” gick formellt ”i graven” vid en projektkonferens i Lindeborg våren-2000. Vid detta tillfälle lyfte emellertid ledande projektpersoner fram den IKT-baserade sidogrenen inom projektet såsom ett kvarvarande och utvecklingsbart resultat av det storskaliga ”Lindeborgsprojektet”. Med dessa yttranden inför konferensdeltagarna åsyftades ett delprojekt för ökat boendeinflytande över vardagsmiljön – baserat på datormedierad dialog och diskussion i boendefrågor. Detta delprojekt bedrevs under ideella/noll-budgeterade former och hade startats upp några år tidigare såsom ett samarbete mellan ”Lindeborgsprojektets” boendeföreträdare och några forskningsintresserade vid institutionen för informatik Lunds universitet – nämligen mig själv och min handledare. Delprojektet kallades ”Lindeborg på nätet” och hade påbörjats i syfte att utveckla en virtuell miljö med områdesinformation och länkar till viktiga servicefunktioner samt med interaktiv funktionalitet för dialog och diskussion mellan boendemedlemmar och deras förtroendevalda i gemensamma frågor (se även figur 1.1 i kap 1).

Problem och möjligheter med att utveckla och underhålla en boendedriven och föreningsunderstödd datortillämpning har varit ett centralt forskningstema. Forskningsarbetet har kännetecknats av att mångsidigt belysa och reflektera över problem och möjligheter med att initiera, utveckla och underhålla en gräsrotsdriven virtuell miljö för gemensam problemlösning baserad på dialog och diskussion mellan medlemmar/väljare och deras valda företrädare i en lokal social kontext.

I olika kapitel redogörs för utforskandet av processen ”Lindeborg på nätet” – hur denna empiri har undersökts, reflekterats och analyserats över till kunskapsbidrag utifrån olika teoretiska perspektiv.

5. Några stilistiska kommentarer.

I texten förekommer en del citat – kortare och längre – av andra forskare. Citaten syftar till att belysa frågeställningar och resonemang utifrån de perspektiv, som resonemang, reflektioner och slutsatser grundas på. Detta presentationssätt stämmer väl in med, vad Toulmin et al (1984) förespråkar i sin bok *An introduction to reasoning*.

Avhandlingen har alltså genomgående en karaktär av brett och mångsidigt resonemang kring frågeställningar utifrån olika perspektiv – teoretiska och praktiska. Detta har samtidigt inneburit, att avhandlingen har fått en viss textmässig omfattning. Det finns emellertid alltid risk för, att grundläggande tanketrådar kan komma i skymundan i en stor textmassa, dvs att vissa fundamentala temata kan trängas undan av nya och kompletterande resonemang. Ambitionen har därför varit att tillämpa en närhetsprincip på så sätt, att grundläggande temata vid behov återkommer och byggs på i olika textdelar. Den stora utmaningen har varit att praktisera ett sådant skrivande med bibehållen spänning och fräschör i texten.

Ambitionen har även varit, att skriva en avhandling som uppvisar god språkbehandling. Att uttrycka den tankemässiga innebörden i text har ibland krävt en del kreativa språkliga lösningar. Även sådana mer tankespäckade avsnitt har emellertid efterbehandlats i syfte att tillgodose rimliga krav på språklig stringens och purism. För att underlätta läsandet och tillgodogörandet av avhandlingens budskap så förekommer dessutom en hel del stilistiska grepp, såsom markering av text och enskilda ord.

Med detta önskar jag en god fortsatt läsning.

Kapitel 1.

Introduktion.

I detta kapitel presenteras bakgrund, vision och tankemodeller för forskningsarbetet. Dessutom förs en argumentation, att forskningsarbetet är ett "lärandeprojekt" på individ- och organisationsnivå. Forskningsfrågor och forskningens uppläggnin presenteras dessutom i detta kapitel.

Huvudrubriker

1.1 Forskningsobjektet – bakgrund, idé och forskningsproblem.	9
1.2 Forskningsfrågor, åsyftat resultat och kvalitativa aspekter.	14
1.3 Avgränsningar av empiri och teori.	18
1.4 Aktionsforskning, målgrupper och Social Informatik.	20
1.5 Forskningsupplägget – en översiktlig beskrivning.	22
1.6 Kapitelöversikt.	28

1.1 Forskningsobjektet – bakgrund, idé och forskningsproblem.

Under ett antal år – 1994-2000 – bedrev HSB-Malmö och ÖCB (Överstyrelsen för Civil Beredskap) gemensamt ett pilotprojekt i syfte att förändra bostadsområdet Lindeborg i Malmö, så att det blev ekologiskt robust avseende energiförsörjning, avfallshantering, återvinning mm. Denna vision och målsättning framgår av de rapporter, som projektet genererade – se rapporter av Berglund (1994, 1995, 1997). Lindeborgsprojektet attraherade också forskare att använda Lindeborg som typfall för olika forskningsinsatser. Exempelvis har jag själv – i samverkan med HSB-ansvariga och boende i Lindeborg – bedrivit ett IKT-orienterat forskningsprojekt – 2000-2005 – under benämningen "Lindeborg på nätet". Detta projekt hade karaktär av att utforska en *boendedriven förändringsprocess* för att uppnå *utbredd vardaglig användning av datorburna tjänster* i bostadsområdet Lindeborg.

Fyra st lokala HSB-föreningar var särskilt pådrivande i Lindeborgsprojektet. Dessa föreningar hade tillsammans ett stort antal boende i sina 1489 st lägenheter (582 + 412 + 385 + 110). Antalet boende i dessa föreningar motsvarade följaktligen invånarantalet i ett mindre samhälle. Samma föreningar utgjorde dessutom den primära målgruppen

av boendeföreningar för processen ”Lindeborg på nätet”. Anledningen till detta var, att dessa boendeföreningar under Lindeborgsprojektets dagar, och vid avvecklingen av detta projekt, uttalade sitt stöd för ”Lindeborg på nätet” såsom en kvarvarande boendedriven och föreningsunderstödd process i området.

En kommentar i sammanhanget är, att jag inte själv bor eller har bott i området Lindeborg. Min enda koppling till området har bestått av min roll som aktionsorienterad utforskare av processen ”Lindeborg på nätet”.

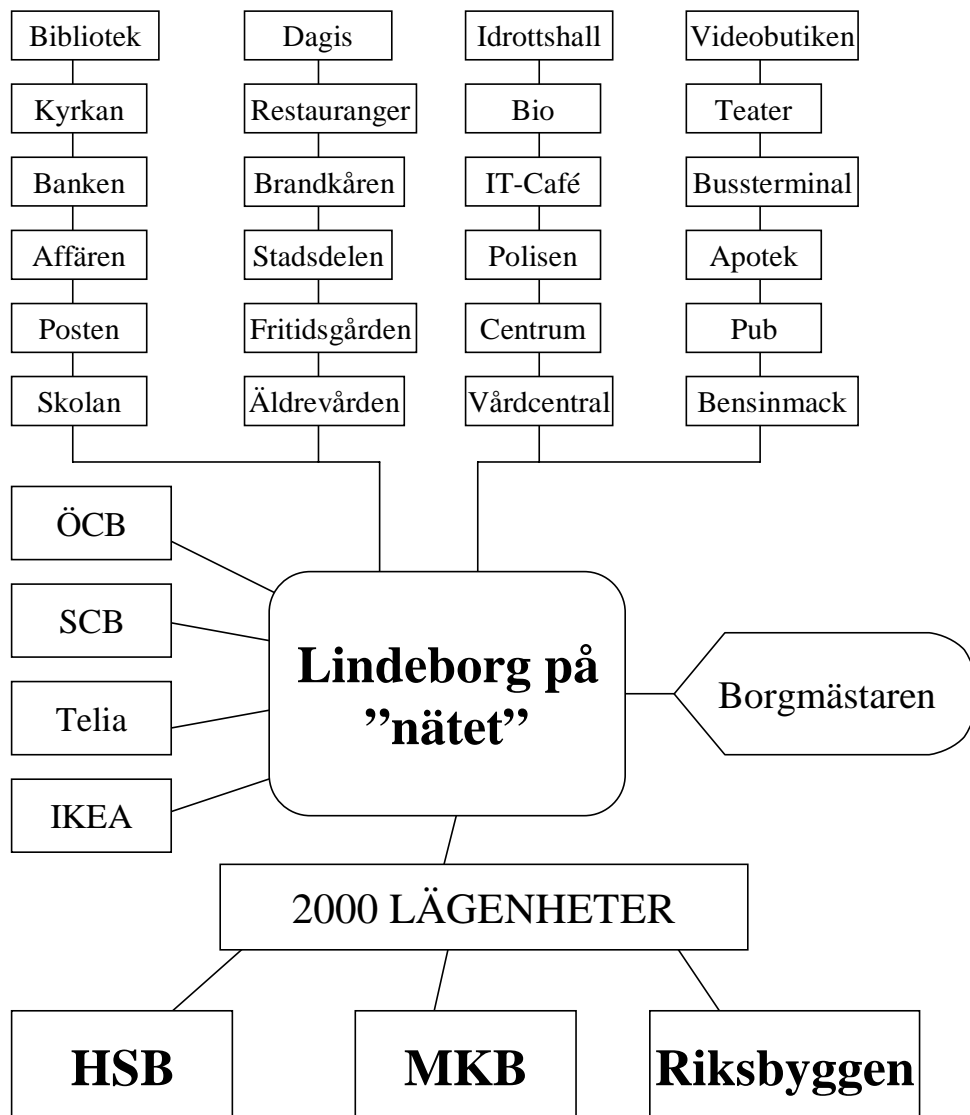
Projektet – eller snarare processen ”Lindeborg på nätet” – sträcker sig alltså tillbaka till mitten av 90-talet, när några Lindeborgsföreträdare från HSB och externa eldsjälar, inklusive mig själv, samlades för att diskutera vision och mål med ett sådant projekt för ett bostadsområde. Under flera år bedrevs ”Lindeborg på nätet” som ett förstudieprojekt, där vision och mål samt olika tänkbara insatser analyserades inom ramen för ett undervisningscase, som jag ansvarade för i mitt arbete som universitetsadjunkt och forskare på institutionen för informatik vid Lunds universitet. I dialog mellan representanter för Lindeborg och mig själv växte ”Lindeborg på nätet” fram successivt. Min egen roll i denna fleråriga dialog kan närmast beskrivas som en sammanhållande och pådrivande imaginatör¹ i ett partnerskap. Detta passar väl in med Hedberg et als beskrivning av imaginatörsfunktionen i boken *Imaginära organisationer* (Hedberg et al, 1994). Utifrån ett forskningsperspektiv kan rollen betecknas som aktionsorienterad forskare. Projektet ”Lindeborg på nätet” antog successivt form av en process, som utgick från de boendes egna insatser och engagemang för att utveckla en kompletterande *IKT-baserad infrastruktur* i sitt bostadsområde.

En viktig faktor för utvecklingen av ”Lindeborg på nätet” har varit, att det sedan våren-2000 fanns en *IT-verkstad* i Lindeborg. Begreppet verkstad är ytterst passande, även om det var fråga om en virtuell sådan, eftersom ”IT-meckandet” skedde på hemdatorer under de medverkandes egen fritid. IT-verkstadens kärna utgjordes av fem st Lindeborgare med varierande kunskaper om data men med ett brinnande intresse för att skapa en hemsida innehållande information, tjänster och interaktivitetsfunktioner, som passade de boende i Lindeborg. I detta arbete fungerade jag själv tidigt som en *partner* för att bl.a förse hemsidan med funktioner för interaktivitet i form av chatterum, diskussionsforum och anslagstavla.

Begreppet ”Lindeborg på nätet” var egentligen ett komplext samlingsbegrepp och innefattade ett antal samverkande komponenter, där själva hemsidan och IT-verkstaden med dess relationer till partners var två viktiga komponenter. Komplexiteten i begreppet var en konsekvens av den *vision och målbild*, som genomsyrade projektet ”Lindeborg på nätet”. Den långsiktiga visionen rymde nämligen begreppsfraser som lärande grannskap, individuell och kollektiv välfärdsutveckling i ett bostadsområde och företagsamhet för en robust och hållbar

¹ Med imaginatör menas en person som engagerar och håller samman olika aktörer kring ett gemensamt syfte/företag. Genom imaginatörens insatser kan ett ”nätverk” av samverkande aktörer externt framträda som en resursstark och konkurrenskraftig aktör.

lokal samhällsutveckling. Utifrån denna vision formerades projektet "Lindeborg på nätet" som en *kontinuerlig boendedriven process*. I en kontinuerlig process finns nämligen inget naturligt slutdatum, när en väldefinierad produkt ska vara färdig. Det handlade i stället om att efterhand utveckla olika versioner/generationer av de komponenter, som tillsammans utgjorde begreppet "Lindeborg på nätet".

Figur 1.1. En tidigt cirkulerande konceptuell bild av "Lindeborg på nätet".

Den första allmänt tillgängliga versionen av hemsidan "Lindeborg på nätet" släpptes till de boende i Lindeborg den 27 maj år 2000 i samband med den s.k. Lindeborgsdagen. Det fortsatta arbetet med hemsidan inriktades på att kontinuerligt komplettera och förändra dess design och innehåll.

IT-verkstaden och dess partners diskuterade fortlöpande behovet av insatser för att understödja ett förändringsarbete i enlighet med vision och målbild. Mellan IT-verkstaden och dess partners diskuterades exempelvis väldigt konkret behovet av en

utökad organisationsstruktur samt vikten av att sätta i gång olika relevanta *lärandeprocesser/aktiviteter*, så att Lindeborgarna använde hemsidan i sitt vardagliga liv och engagerades till att aktivt bidra i det fortsatta utvecklingsarbetet.

Syftet med en *utökad organisationsstruktur* och *lärandeprocesser/aktiviteter* var att få till stånd en utbredd användning, feedback och medverkan från de boende för projektet ”Lindeborg på nätet”. Genomförandemodellen i denna satsning baserades på bl.a. följande *nyckelbegrepp*: incitamentstruktur, kritisk boendemassa, lärandeprocesser, kontinuerligt lärande, robust och hållbar samhällsutveckling, dynamisk vidareutveckling, IKT-kompetens för att verka som samhällsinriktade ”generella specialister”², ”Local Virtual Community” etc. Modellens grund bestod vidare i, att låta den allmänt accepterade *studiecirkelformen* – i såväl reell som IKT-baserad/virtuell förekomst – genomsyras av dessa nyckelbegrepp.

Både planering och genomförande av dessa *lärandeprocesser/aktiviteter* kom i hög grad att ha karaktär av *samtal*, där åsikter och kunskap förmedlades i en *öppen dialog*. Detta stämmer väl in med Martin Bubers tankar i bl.a. *Dialogens Väsen* (1993a), *Distans och Relation* (1997), *Om uppfostran* (1993b) och *Logos* (1995b) om dialogens betydelse för framväxt av kunskap som ett djupare mellanmänniskt samförstånd. I planeringsstadiet kunde dessa samtal ta form av rundabordssamtal mellan IT-verkstaden och dess partners. De boendeinriktade aktiviteterna genomfördes som en variant på studiecirkel – reellt och/eller IKT-baserat/virtuellt –, där inslag av dialog och samtal präglade såväl form som innehåll.

Under våren -00 genomfördes en kombinerad studiecirkel och seminarieserie i syfte att samla erfarenheter och skapa underlag för en efterföljande serie IKT-baserade studiecirkelar i bostadsområdet Lindeborg. Den förberedande karaktären på studiecirkeln våren-00 visade sig på olika sätt. Bl.a. riktade sig studiecirkeln till några *speciellt utvalda* personer med anknytning till det pågående förändringsprojektet ”Lindeborg på nätet”. Urvalet av dessa personer gjordes av ledande lokala representanter för bostadsområdets HSB-föreningar och förändringsprojektet. Vidare bidrog institutionen för informatik med att upplåta lokaler och utrustning, så att studiecirkeln kunde genomföras.

Studiecirkeln under våren-00 var ett exempel på en sådan aktionsorienterad forskningsinsats. Studiecirkeln initierades sålunda av mig för att få i gång och sedermera utvärdera ett boendedrivet och kontinuerligt förändringsarbete med målet att uppnå ökad individuell och områdesgemensam välfärd genom utbredd datoranvändning i vardagslivet.

² Med samhällsinriktad ”generell specialist” menas här, att boende i området engageras till samhällsinsatser av olika slag till stöd för processen ”Lindeborg på nätet”.

Forskningens fokus – från ”renodlad” teknikdesign till design av sociotekniska komponenter för e-demokrati.

Kopplingen mellan bostadsområdet Lindeborg i Malmö och institutionen för informatik i Lund etablerades utifrån ett intresse från bostadsområdet att engagera relevant IKT-forskning till hjälp för förändringsarbetets uppläggning och genomförande. Informatikinstitutionens engagemang utgjordes av den forskning, som jag hade påbörjat kring frågeställningar om individ- och samhällsförändringar med datorbaserade förmedlingsformer i vardagslivet.

Denna forskning har inneburit ett flertal aktionsorienterade forskningsinsatser, som från ett Lindeborgsperspektiv har haft karaktären av konkreta bidrag i förändringsprojektet ”Lindeborg på nätet”. På ett tidigt stadium var fokus på tekniska aspekter, nämligen på ändamålsenlig design av funktionalitet och gränssnitt i en webbapplikation för information och dialog/diskussion om boendefrågor mellan boende och deras valda företrädare. ”Lindeborg på nätet” karaktär av ideellt förändringsarbete – kopplat till områdets boendeföreningar – hade emellertid en stor påverkan på forskningens fokus. Fältarbetets erfarenheter pekade nämligen ganska tidigt ut, att den mest angelägna forskningsuppgiften var att utforska *samspelet* (eller motspelet) mellan *sociala, sociopsykologiska, pedagogiska och designtekniska aspekter* i ett *sociotekniskt entreprenörskap* för att förstärka folkrörelseidealet demokratisk dialog/diskussion med en IKT-artefakt för e-demokrati. Detta blev forskningsarbetets fokus, vilket medförde en inriktning av forskningen mot Social Informatik.

Forskningsproblem, syfte och övergripande forskningsfråga.

Inom det samhällsvetenskapliga området framför forskare ibland åsikten, att många teorier har ett svagt empiriskt stöd. Dessa kritiker förespråkar i stället mer teoribildning genom nära observation och delaktighet i de studerade verksamhetsmiljöerna (Walsham, 2001). Sådana fältbaserade forskningsinsatser bör, enligt vissa kritiker, bl.a inriktas på att öka förståelsen om den moderna datorteknikens inverkan på relationerna mellan mikro- och makronivåer i organisationer och samhälle (Castells, 2000; Walsham, 2001). I dagens samhälle tenderar nämligen datorteknik att upplösa traditionella interaktionssätt på och mellan olika organisationsnivåer i de sociala systemen, såväl inom samhällsliv och kommersiella företag. Datortekniken medför i stället att nya relationsformer är möjliga – och i många fall faktiskt redan förekommande – avseende mikro- och makrorelationer inom ett socialt system.

Den sociala strukturen i ett socialt system är t.ex möjlig att förändra – i alla fall rent tankemässigt – så att makronivån bättre tillgodoser mikroplanetets potential för ökat inflytande i en datormedierad kommunikation mellan den stora massan av ”vanliga” organisationsmedlemmar och deras utsedda organisationsföreträdare (Giddens, 1979, 1984; Habermas, 1976). Det är särskilt intressant att utforska den problematik, som ett sådant utvecklings- och förändringsarbete ställs inför i ett socialt system, vars organisationsidé grundas på medlemmarnas betydelse för en ”demokratisk utveckling” av systemet som helhet. Studie och analys av en kombinerad mikrodriven och makroinitierad process – för ett sådant demokratiförstärkande syfte – kan nämligen

resultera i viktiga kunskapsbidrag om problematiken att uppnå ökat medborgarinflytande i samhället med hjälp av datorer i olika sociotekniska arrangemang (Castells, 2000; Walsham, 2001). *Fältbaserade och empiriimpregnerade teorier av det här slaget är dessutom angelägna. Bristen på sådana teorier är nämligen ett generellt forskningsproblem, speciellt i en tidsera där datorer i ökad utsträckning luckrar upp traditionella interaktionssätt inom många sociala institutioner. Den här beskrivningen av en generell forskningsproblematik – och behovet av teorier baserat på fältarbete – har beaktats i den här forskningen.*

Det här forskningsarbetet har tagit sig an en sådan uppgift utifrån ett omfattande fältarbete. Med denna ansats har forskningen resulterat i kunskapsbidrag, som belyser problematiken att utveckla ett lokalt samhällssystemens interna relationer med hjälp av datorbaserad kommunikation. *Det specifika forskningsproblemet – att undersöka en möjlig förändring av interaktionssätt i ett socialt system – har inneburit, att forskningen inriktats på att ge kunskapsbidrag på frågor om socioindividuella och sociostrukturella aspekters betydelse för framgång (eller misslyckande) i en sådan förändringsprocess (se forskningsfrågor i detta kapitel).*

Syftet med forskningen har således varit att bidra till forskningsvärlden med en mångsidig beskrivning och förståelse, som svar på följande forskningsproblem: *Hur kan (i) sociala, (ii) pedagogiska och (iii) tekniska komponenter arrangeras och samordnas i en process för att utveckla, upprätthålla eller vitalisera en lärande social kontext med hjälp av IKT-understödd dialog och diskussion – e-demokrati och e-deltagande – mellan vanliga deltagare/medlemmar och deras valda företrädare?*

1.2 Forskningsfrågor, åsyftat resultat och kvalitativa aspekter.

Visionen om ett lärande grannskap kring en ”Virtual Community”.

Förändringsarbetet ”Lindeborg på nätet” var förknippat med en vision, nämligen att de boende i Lindeborg skulle kunna utveckla både sig själva som individer och den gemensamma boendemiljön genom ett utbrett användande och aktivt engagemang för ”Lindeborg på nätet” som en ”Virtual Community”. Denna vision grundades på tanken, att individers kreativa fantasi kan kanaliseras i sociala banor med lärandeprocesser, där teknologi, medborgare och kunskaper samverkar på ett ändamålsenligt sätt. Roger Säljö (2000) beskriver på likartat sätt i boken *Lärande i praktiken* vårt lärande som i grunden ett ”sociokulturellt lärande”, dvs att vi lär oss i miljöer/gemenskaper under inverkan av olika bärare av ett kollektivt kunskapsinnehåll – t.ex artefakter, berättelser, gemensamma idéer. Visionen pekade framåt mot ett idealtillstånd, som skulle kunna benämnas ett ”lärande grannskap”, där människor i ökad utsträckning lär sig av och med hjälp av varandra i en datorbaserad miljö, som befrämjar utbyte av idéer och kunskaper mellan individer/medborgare. I denna vision sker individers kunskapsstillväxt som social konstruktion i en lärandeprocess, där de

deltagande individerna själva successivt skapar och driver på lärandeprocessen i ett växelspel mellan olika roller. Detta passar väl in med sociala teorier om den ”mellanmänniska” världen såsom socialt konstruerad (Giddens, 1979, 1984, 1987, 1998) – alltså en dynamisk och flexibelt anpassningsbar lärandeprocess utifrån deltagarnas egna förutsättningar och preferenser. Med IKT är det möjligt att praktisera ett sådant dialektiskt lärande utifrån de villkor/förutsättningar och önsksningar, som kännetecknar deltagarnas/medborgarnas egna verkligheter. Detta lärande kan inledningsvis sikta på att skapa bilder hos deltagarna om bättre individuella och kollektiva/samhälleliga förhållanden. Lärandet kan därefter successivt fördjupas, så att dessa bilder leder till för individen och samhället positivt ändrade insikter, attityder och beteenden.

Aktörer och roller i lärandeprocessen.

Som har framgått i presentationen av vision och målstruktur för ”Lindeborg på nätet”, så kännetecknades de datorbaserade och datorförmedlade lärandeprocesserna av en höggradig dynamik och flexibilitet, där deltagarna visserligen ”sattes igång” men därefter i stort sett själva skulle medverka till att driva lärandet framåt i en dialektisk process. Detta svarar mot en ”formell bildningsteori” (Uljens et al, 1997) genom sitt fokus på individers aktiva medverkan för ett *variationsrikt* lärande (Marton & Booth, 2000a; Marton, Hounsell, Entwistle, 2000b).

Aktörer och roller i lärandeprocessen innebar en praktisk tillämpning av den klassiska ”didaktiska triangeln” (Uljens et al, 1997), där *innehåll* (vision och dialog-/diskussionsteman), *lärare* (kreatör, uppstartare, moderator, granskare) och ”*elever*” (deltagare, författargrupp) formar specifika relationsmönster i lärandeprocessen.

Schutz (1945), Garfinkel (1967) och Goffman (1959, 1963) är några samhällsforskare, som har bidragit och inspirerat med sina teorier (se kapitel 2 och 3). Goffman (1963) förespråkar och praktiserar exempelvis en intressant metod att skapa insikt hos andra genom att beskriva fenomen i form av perspektivförskjutna historier, som innehåller någon omskakande poäng. Vidare har jag fastnat för Habermas (1976) kritiska förhållningssätt vid samhällsforskning. Dessutom har min forskning tydlig koppling till Polanyis teorier om traditionernas betydelse för den enskilde individens tysta kunskap/”tacit knowledge” (Polanyi, 1966; Rolf, 1991).

Forskningsfrågor.

Som redan nämnts kan forskningsproblemet uttryckas med följande övergripande frågeställning:

Hur kan (i) sociala, (ii) pedagogiska och (iii) tekniska komponenter arrangeras och samordnas i en process för att utveckla, upprätthålla eller vitalisera en lärande social kontext med hjälp av IKT-understödd dialog och diskussion – e-demokrati och e-deltagande – mellan vanliga deltagare/medlemmar och deras valda företrädare?

Det övergripande forskningsproblemet har transformerats till följande två forskningsfrågor:

Forskningsfråga 1. Hur bör ett "socialt lärande", i och kring ett lokalt avgränsat IKT-forum, bedrivas för att uppnå öppen och jämlik dialog och diskussion mellan valda beslutsfattare och "vanliga" medborgare?

Forskningsfråga 2. Hur kan ett "socialt lärande" i och kring en "Virtual Community" gå över i organiserade former för kollektiv samverkan i en lokal social kontext?

Forskningsfrågornas teorikoppling samt åsyftat resultat av forskningsarbetet.

Den första forskningsfrågan har fokus på de socioindividuella aspekternas betydelse för att uppnå ökad demokratisk dialog och diskussion i och kring en "Virtual Community". Syftet är, att i termer av socialt lärande, pedagogik och metodik tillföra ny och värdefull kunskap inom ämnesområdet *e-demokrati och e-deltagande*. Frågan innebär en forskningsmässig koppling till (2) *bildningsteorier* av typen "sociokulturellt lärande" (Säljö, 2000; Marton & Booth, 2000), (3) *sociopsykologiska föreställningar* om individuation, medvetenhet och mellanmännsliga relationer (Goffman, 1959, 1963; Mead, 1972; Schutz, 1945; Fromm, 1979, 1982a, 1982b, 1982c; Jung, 1967, 1993; Buber, 1993a, 1994, 1995a) samt inte minst (4) ett grundläggande *humanistiskt perspektiv med ett närmast existentiellt ansvarstagande* för det mellanmännsliga sociala fältets utveckling (Kierkegaard, 1964; Sartre, 1970; Buber, 1995a).

Lärandeaspekterna kan även kopplas till teorier om (1) *mikro-/mezzogenererad "strukturering"* av det sociala mezzo- och makroplanet (Giddens, 1979, 1987; Habermas, 1976; Castells, 2000; Schutz, 1945) – dvs strukturering utförd av sociala individer i en gruppgemenskap.

Den andra forskningsfrågan har fokus på de *sociostrukturella aspekternas* inverkan på möjligheterna att *transformera* ett "socialt lärande" – i dialog- och diskussionsform på ett publikt IKT-forum – till ett *strukturellt* (processuellt) inslag i en lokal social kontext. Detta kunskapsintresse ansluter till forskare, som ser fenomenen i det sociala vardagslivet som viktiga indikatorer på makrosamhällets funktion (Alvesson & Deetz, 2000; Alvesson 2001, 2002) och som en potentiellt samordnad kraft för förändring av makrostrukturer (Giddens, 1987; Habermas, 1976; Castells, 2003). Syftet är att belysa de reella strukturernas betydelse – försvårande/hindrande eller stödjande – för att vitalisera ett demokratiskt samhällsliv med e-demokrati.

Genom att koppla forskningen till etablerade teorier och modeller inom forskningsområdet avser avhandlingsarbetet ge ett bidrag till generell giltiga förklaringsmodeller. Resultaten kan även fungera som *vägledande rekommendationer* för andra liknande socioindividuella forsknings- och förändringsinsatser för e-demokrati och e-deltagande, vilket ansluter till ett vedertaget *kritiskt samhällsvetenskapligt* forskningsideal (Habermas, 1976, 2003; Alvesson & Deetz, 2000). Alvesson & Deetz beskriver den *transformativa* uppgiften i kritisk samhällsforskning på följande sätt:

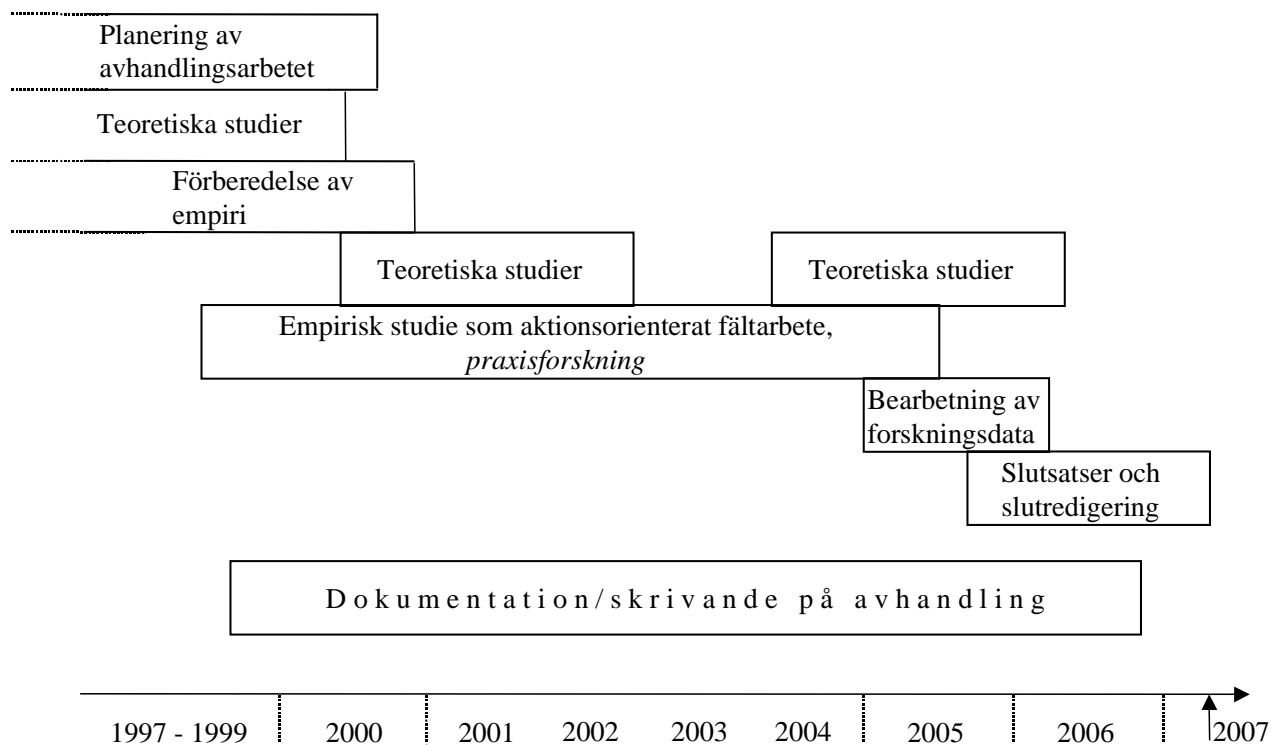
”... går ut på att utveckla en kritisk kunskap och praktisk förståelse som möjliggör förändring och ger färdigheter för nya verksamhetsformer. De praktiska och pedagogiska ideal som präglar vår form av kritisk forskning leder till en pragmatisk syn på sociala institutioner.”
(Alvesson & Deetz, 2000, sid 24)

Forskningskvalitativa aspekter.

En viktig aspekt av vetenskaplighet är, att forskningsresultaten *ackumulerar* till redan existerande teorier och modeller. Anspråk på vetenskaplighet måste därför grundas på en relevant koppling till förekommande teorier och modeller. Denna koppling måste dessutom genomsyra hela forskningsinsatsen, dvs finnas med i den inledande diskussionen/analysen om forskningsupplägg, vara vägledande för observationer och reflektioner i den empiriska studien samt fungera som styrmedel för bearbetning och slutsatser utifrån genomförd empirisk undersökning.

För att tillförsäkra god vetenskaplig kvalitet *följdes olika faser i forskningsarbetet upp* avseende deras koppling till relevanta teorier och modeller. Denna uppföljning skedde genom att jämföra de utvalda teorierna och modellerna med de villkor, som kännetecknade den faktiska forskningssituationen. Dessa jämförelser fyllde den dubbla uppgiften av att dels vara forskningsdata och dels vara underlag för eventuella förändringar avseende den fortsatta avgränsningen av relevanta teorier och modeller och/eller avseende den fortsatta avgränsningen av forskningsempirin. Vid förändring och komplettering – avseende teorier och modeller eller forskningsempiri – genomfördes även en retrospektiv analys för att följa upp med eventuella konsekventa åtgärder för hela forskningsarbetet.

Avhandlingsarbetets tidsmässiga fördelning och växling mellan olika faser framgår även av figur 1.2.

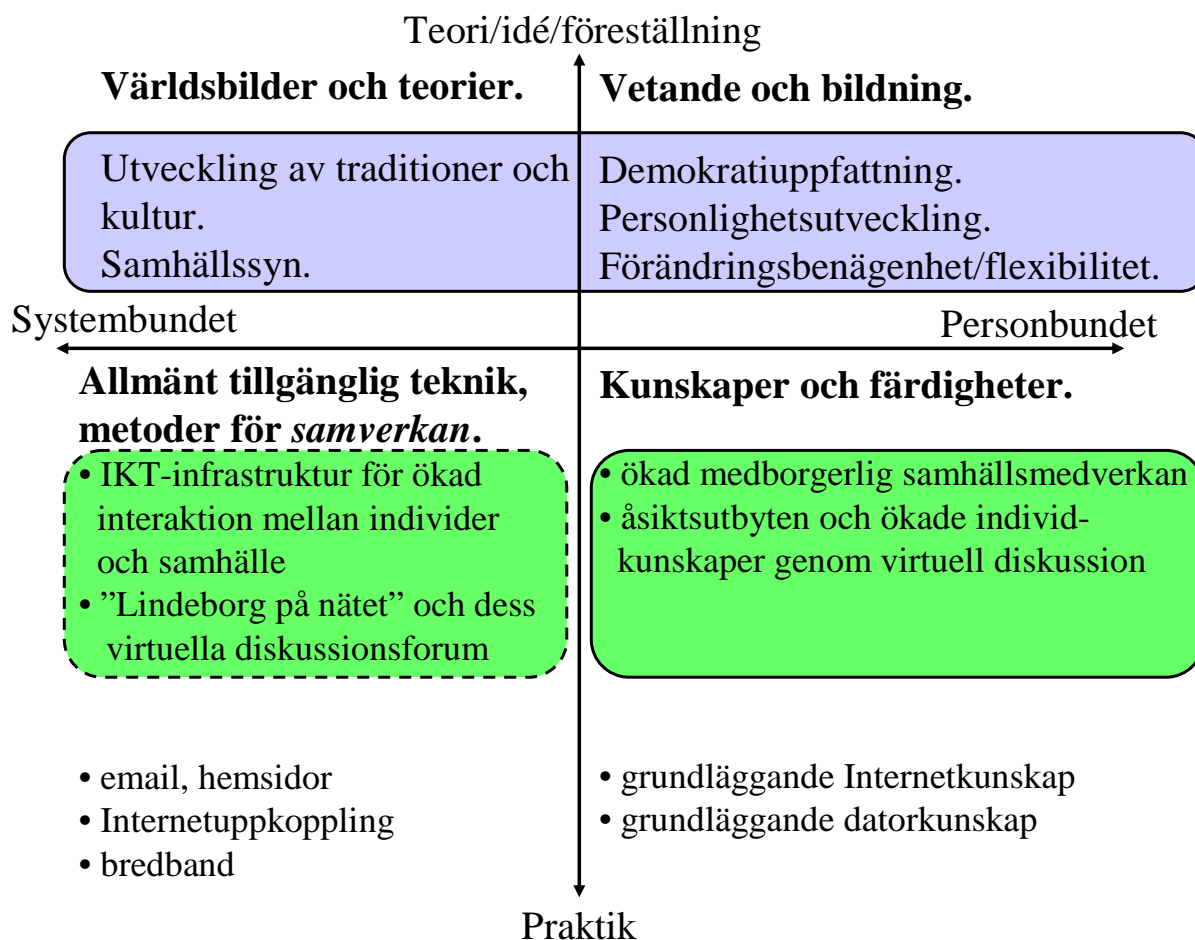

Figur 1.2. Forskningsarbetets tidsmässiga fördelning mellan olika faser/aktiviteter.

1.3 Avgränsningar av empiri och teori.

Det aktionsorienterade forskningsprojektet "Lindeborg på nätet" hade fokus på att utforska processer, som syftade till socioindividuella förändringar mha ett lokalt Internetbaserat diskussionsforum – nämligen förändringar av (1) det sätt som människor interagerar på sinsemellan och gentemot olika samhällsstrukturer och (2) hur kunskaper och färdigheter hos de virtuella diskussionsdeltagarna kan fördjupas till vetande och bildning.

Forskningsprojektet kan åskådliggöras med en bild (figur 1.3), där praktiska resp teoretiska faktorer är relaterade till en system- resp personbunden domän. Den systembundna domänens praktik utgjordes av den "sociotekniska infrastrukturen" för "Lindeborg på nätet". Den personbundna domänens praktik bestod av aktiviteter för att uppnå en kunskaps- och färdighetsbas hos individer, så att dessa kunde och ville medverka som användare av den virtuella gemenskapen "Lindeborg på nätet". Sådana kunskaper och färdigheter kan förstärka den personbundna domänens teorifält/den personliga referensramen – avseende vetande och bildning – för ett relevant agerande i en praktik av vardagliga situationer. Den systembundna teorin utgörs av det dominerande förhållningssättet hos individerna/diskutanterna om det sociala samspelet/umgängessättet inom en gemenskap (samhälle).

Figur 1.3. Utvecklingsfält för en virtuell gemenskap³.

I det här forskningsarbetet har det varit speciellt intressant att undersöka faktorer av väsentlig betydelse för att utveckla de system- och personrelaterade teori- och idéfälten. Dessa fält korresponderar nämligen särskilt väl mot begreppen *socioindividuell tillväxt*, *e-demokrati* och *e-deltagande*, vilka har varit centrala begrepp i den valda forskningsuppgiften. Den systembundna praktiken är närmast att betrakta som en ”generellt verkande bottenplatta”, medan den personbundna praktiken är ”den nödvändiga påbyggnaden”, för att människor ska kunna utveckla ett meningsfullt liv och väl fungerande sociala relationer.

Inom vart och ett av de fyra fälten behövs igångsättande och/eller pådrivande processer. Dessa processer samverkar givetvis sinsemellan till ett totalresultat. Det här speciella forskningsprojektet har haft fokus på att utforska processer – socioindividuella och sociostrukturella – kopplade till de personbundna fälten och det

³ Figuren är inspirerad av en föreläsning av Svante Beckman – professor i Tema vid Linköpings universitet – på temat ”Perspektiv på kvalitativ forskningsansats” på institutionen för psykologi LU, hösten 2002.

teoretiskt systembundna fältet (se inramning av forskningsfokus i figur 1.3). Forskningen har dessutom sin utgångspunkt på en praktisk mellannivå, vilket innebär en avgränsning från att studera och analysera praktiska aspekter av mer elementär betydelse i system- och personrelaterat avseende. De systemmässiga aspekterna av "Lindeborg på nätet" praktik har emellertid närmast studerats indirekt, nämligen utifrån korresponderande faktorer på praktikens aktörsnivå (detta åskådliggörs med en streckmarkerad inramning i figur 1.3). Forskningens ämnespositionering – *e-demokrati och e-deltagande* – och inriktningen mot *Social Informatik* beskrivs ytterligare i kapitel 2.1 (se även figur 2.1 och figur 2.2).

Forskningsarbetet har inriktats på att studera de socioindividuella effekterna av olika insatser/aktioner för att utveckla och använda en socioteknisk praktik. Denna effektutvärdering – avseende försvårande resp möjliggörande inslag – har skett genom ett "observerande deltagande" av "Lindeborg på nätet" som en praktik av "sociotekniskt entreprenörskap". Denna forskningsmetod diskuteras mer ingående i kapitel 3.

1.4 Aktionsforskning, målgrupper och Social Informatik.

Forskningsarbetet bestämdes i hög utsträckning av de villkor som gäller för aktions-/praxisforskning (Himmelstrand, 1982; Sandberg, 1982; Swedner, 1982). Enligt Sandberg (1982) kännetecknas praxisforskning av den värdemässiga utgångspunkten att behandla människor som subjekt och inte forskningsobjekt i forskningsprocessen, samt att denna arbetsform står i samklang med strävanden mot en 'deltagar-demokrati'. Sandberg betonar också, att dialog- och aktionsfasen är inramad av teoretisk och metodmässig reflektion, dvs att kunskap *används* i dialogen och att kunskap *produceras* där och i efterföljande reflektion. Både på ett generellt plan och i de specifika fallrelaterade situationerna har forskningen kännetecknats av sådan aktions-/praxisforskning.

Forskningsuppgiften hade således en *aktionsorienterad* uppläggning, nämligen att forskningen – förutom vetenskapliga kunskapsbidrag – även skulle bidra till att förändra empirin/forskningsområdet i enlighet med vision och mål för "Lindeborg på nätet". Detta förändringsarbete var tänkt att i huvudsak bedrivas som boendedrivna processer. Den centrala komponenten i dessa processer bestod av kollektivt historieberättande i en "Virtual Community". Det datorbaserade och datorförmedlade historieberättandet skulle resultera i verbala beskrivningar/"bilder", som fungerade som riktmärken för samarbete mellan de boende i forskningsområdets "Real Community". Det tidigare redovisade forskningsproblemet och forskningsfrågorna (se kapitel 1.1) uttrycker den forskningsmässiga delen av detta aktionsorienterade upplägg. Checkland och Holwell anför följande intressanta koppling mellan SSM (Soft Systems Methodology) och aktionsforskning:

"... we briefly introduced soft systems methodology (SSM) as an interpretive approach to organizational problem solving which can be

used to provide a structure for action research in which desirable change and organizational learning are the aims. ...”
(Checkland & Holwell, 1998, sid 155)

Himmelstrand (1982) anvisar en modell med följande tre steg för *dialogorienterad aktionsforskning*:

- *informationsinsamling* – med fokus på handlingens sammanhang
- *diskussion om informationen mellan aktörer* – inriktad på problem, avsikter och utarbetande av handlingsriktlinjer
- *handlande i en kontext*

Himmelstrand understryker, att forskaren i det specifika handlingssammanhanget med sin fantasi ska leva sig in i aktörens roll. Detta kräver stor disciplin och pedagogisk förmåga av forskaren gentemot aktörerna, så att dessa accepterar de spelregler, som forskaren måste följa. (Himmelstrand, 1982)

Swedner (1982) betonar, att aktionsforskaren måste förbereda sig genom att skaffa sig en genomtänkt helhetssyn på den tillvaro, som utgör det konkreta forskningsområdet. Utifrån en sådan reflekterad grundhållning är det nämligen möjligt att härleda en rad handlingsregler (normer) för olika former av förändringsarbete. Swedner räknar upp sådana allmängiltiga handlingsregler under följande kategorier: empatiprincipen, förankringsprincipen, medvetandegöringsprincipen, fältprincipen, återföringsprincipen, participationsprincipen, mobiliseringsprincipen, kampprincipen.

Det aktionsorienterade arbetssättet i forskningen beskrivs mer detaljerat i kapitel 3 – metodkapitlet.

Målgrupper och socialgruppstillhörighet.

Processen ”Lindeborg på nätet” hade två viktiga adressater/målgrupper. Den ena målgruppen utgjordes av *representationsgrupper* (internt och externt) – såsom tilltänkta partners eller nyckelaktörer – och den andra av *vanligt folk*/boende i området – såsom deltagare, användare och potentiella hjälpare för att utveckla ”Lindeborg på nätet” i riktning mot en kompletterande social struktur av dialogbaserad demokratisk gemenskap. På det gemensamma/kollektiva planet konkretiserades begreppet partnerskap som en organiserad – informell eller formell – samverkan mellan aktionsgruppen – IT-verkstanen –, valda boendeföreträdare, enskilda boende och externa kompetensbidragsgivare. Detta partnerskap syftade till att främja de boendes upplevelse av delaktighet och inflytande över sitt lokala sociala sammanhang. På det individuella planet betonades vikten av att personligen bidra med konkreta insatser/handlingar för att förverkliga detta partnerskap.

Området Lindeborgs fyra största HSB-föreningar var den huvudsakliga rekryteringsbasen för processens nyckeldeltagare och tilltänkta partners. Genom processens tidigare koppling till Lindeborgsprojektet riktade sig nämligen processen ”Lindeborg på nätet” främst till de boende i dessa föreningar. Dessa föreningars ledningspersoner hade fleråriga karriärer som ledande förtroendevalda i sina lokala

bostadsrättsföreningar. Dessutom hade de i vissa fall yrken och/eller samhällsuppdrag med koppling till rollen/uppdraget som framträdande förtroendevald i en bostadsrättsförening inom HSB. Processen bedrevs således i en miljö, där socialgruppsstillhörigheten bäst kan uttryckas med orden svensk medelklass med orientering åt folkrörelseideal inom HSB och socialdemokrati.

Avhandlingens karaktär av *Social Informatik*.

Avhandlingens centrala fenomen utgörs av en IKT-artefakt för dialog och diskussion i en folkrörelsemiljö, och forskningens fokus ligger på att belysa de interpersonella och individuella aspekternas väsentliga inverkan på möjligheten att utveckla en sådan artefakt till en bärare av ökad demokratiskt influerad dialog och diskussion.

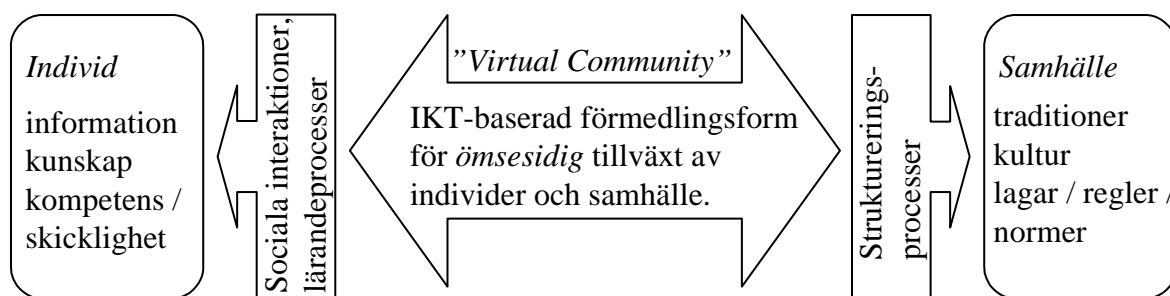
Forskningsarbetets kunskapsintresse avspeglas i valet att belysa fenomenet från olika beteendevetenskapliga perspektiv; nämligen sociologi, socialpsykologi och socialt lärande. Forskningens anknytning till angelägna demokratifrågor har inneburit, att gjorda observationer även har analyserats och reflekterats över utifrån ett etiskt perspektiv. Utifrån ett sådant kombinerat beteendevetenskapligt och humanetiskt perspektiv har de empiriska erfarenheterna analyserats till kunskapsbidrag om det studerade IKT-fenomenets komplexitet, problem och möjligheter.

Forskningen har således sin hemvist inom *Social Informatik*, och med en orientering som skulle kunna benämnas humanistisk eller etisk informatik. Som redan påpekats, är emellertid kopplingen av informatikforskning till olika tvärfackliga discipliner utmärkande för ämnet informatik. I vissa forskningsprojekt dominerar en orientering mot företagsekonomi och organisationsteori, medan andra kan luta sig mot ett psykologiskt perspektiv etc. I detta fall gäller att observationer analyserats och reflekterats till kunskapsbidrag inom ramen för ämnesfältet *etiskt influerad Social Informatik*.

Dessutom har forskningsarbetet karaktär av grundforskning inom detta informatikfält. Med denna inriktning på forskningen redovisas kunskapsbidrag (kapitel 5 och 6), som belyser de sociala och sociopsykologiska aspekternas betydelse i ett socialt entreprenörskap – av typen ”socialt lärande” – för IKT-medierad ”social gemenskap” inom en social struktur/kontext. Forskningsarbetets beskrivningar, analys och slutsatser baseras på ett omfattande aktionsorienterat fältarbete relaterat till en IKT-applikation för en avgränsad social kontext.

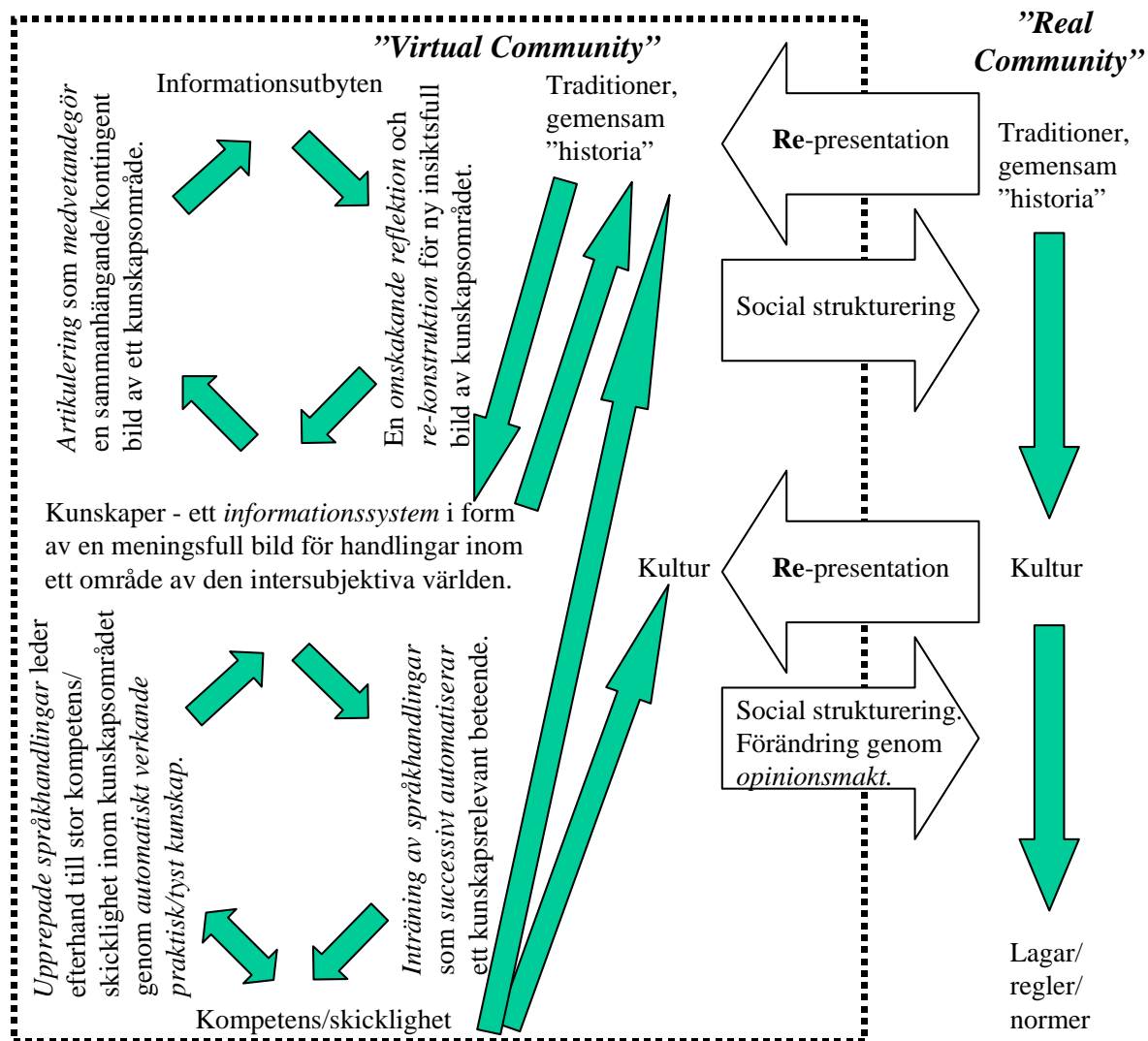
1.5 Forskningsupplägget – en översiktlig beskrivning.

Forskningen bedrevs utifrån några konceptuella bilder (figur 1.4 och 1.5) som åskådliggjorde tankarna om ett IKT-baserat lärande för socioindividuell tillväxt. Dessa bilder fyllde uppgiften att fungera som utgångspunkt och kompass för val av teorier/modeller och metoder i forskningsarbetet.

Figur 1.4. Översiktlig bild över centrala begrepp och samband.

Den första konceptuella bilden (figur 1.4) visar de centrala begrepp och samband, som forskningen fokuserade på för att belysa ett lärande med och kring en "Virtual Community" – ett lärande som syftade till konkreta resultat på individ- och kollektiv nivå i en "Real Community". Den andra konceptuella bilden (figur 1.5) åskådliggör mera detaljerat nyckelbegrepp och samband i forskningsarbetet. I både figur 1.4 och 1.5 symboliserar pilarna övergångar mellan olika processer och/eller processbärare.

Figur 1.5. Detaljbild över nyckelbegrepp och samband.

Forskningen inriktades på att belysa lärande i en "Virtual Community" (figur 1.4) som informations-, kunskaps- och kompetensskapande processer på individnivå (figur 1.4 och 1.5). Vidare fokuserade forskningen på lärandeprocesser där information, kunskap och kompetens kan omsättas i intersubjektiva interaktionsmönster, dvs att det individuella lärandet resulterar i *social samverkan* utifrån det tema som informationen, kunskaperna och kompetensen berör.

I en studie av olika samtalsstilar inverkan på ett gruppvisat lärande har Gun Rooswall Persson (2000) visat på följande:

"... att det kollektiva textbygget i ett lärande problemlösningssamtal i min studie gynnas av att minst en elev har en dominerande, asymmetrisk, uppgifts- och grupporienterad samtalsstil. Denna elevs stil bör helst även prägla och ge karaktär åt samtalsmönstret. De övriga elevernas

samtalsstilar kan vara uppgifts- och grupporienterade, ickedominerande alternativt dominerande och symmetriska.”
(Rooswall Persson, 2000, sid 172 - 182)

Rooswall Perssons studie ger stöd för följande designskiss av ”Lindeborg på nätet” som en dialog-/samtalsbaserad lärandeprocess:

- (i) att tillhandahålla teman eller ”minicase” i dialogforumen
- (ii) att med dialoganvisningar och aktiv moderering utveckla deltagarnas förmåga
- (iii) att successivt fullgöra ändamålsenliga roller/aktörsinsatser för uppnående av socioindividuella förändringar i en social kontext.

Detta innebär en praktik baserad på en genomtänkt pedagogik och metodik både avseende den datorbaserade dialogmiljön och det stödjande partnerskap, som utgör den virtuella lärandeprocessens ”back office”-organisation. Ett dialogbaserat och ömsesidigt ”lärande” skulle under sådana omständigheter kunna resultera i en dialektisk förändring, dvs utveckla ett samspel av förändringar/anpassningar hos den sociala kontexten och dess medlemmar (beslutsfattare och övriga).

Dessutom bör den praktiserade pedagogiken förmedla, att lärandeprojektet satsar på deltagarna både som värdefulla resurspersoner för egen individuell utveckling och som viktiga medaktörer för att utveckla den gemensamma välfärden. Stockfelt (1984) betonar vikten av att både tillgodose *högradig motivation* och en *stark inlevelse* (virtualitet, Stockfelts benämning) hos deltagarna för lärandeprocessens handling(ar), vilket kan uppnås, om deltagarna upplever processen som värdefull och meningsfull.

Pedagogikforskarna Roger Säljö (2000) samt Ference Marton & Shirley Booth (2000) har inspirerat med teorier om artefaktens betydelse i lärandet resp om lärandet som ett fält för fenomenografisk och fenomenologisk utforskning av upplevelser. Detta kan belysas med följande citat av Säljö resp Marton & Booth:

”Med en sociokulturell utgångspunkt är problemet med hur vi lär således en fråga om hur vi tillägnar oss de resurser för att tänka och utföra praktiska projekt som är delar av vår kultur och vår omgivning. ...”
(Säljö, 2000, sid 21 - 22)

”... I ett sociokulturellt perspektiv är det uppenbart att kunskap - skapandet av den liksom återskapandet - ofta är resultat av kamp och engagemang; kunskapen har en ’varm’ ofta till och med ’het’ karaktär. Som kommer att framgå nedan, kan kunskap inte förstås som en bild skapad av en neutral observatör som betraktar världen från en upphöjd position. Kunskap kommer vi i stället att förstå som knuten till *argumentation* och *handling* i sociala kontexter, och som resultat av aktiva försök att se, förstå och hantera världen på ett visst sätt.”
(Säljö, 2000, sid 26)

”Fenomenografin och fenomenologin delar alltså forskningsobjekt, eftersom båda strävar efter att avslöja det mänskliga erfaranets och medvetandets natur.”

(Marton & Booth, 2000, sid 153 - 154)

Michael Polanyis teorier om kunskap och traditionsskapande är intressanta som en grundläggande begreppsram för lärandeprocesser med socioindividuell tillväxt som mål. Vidare är det intressant med grundläggande teorier/modeller, som belyser individers interaktion och sociala strukturer. Sociologer som Alfred Schutz, Harold Garfinkel, Georg Simmel, Erving Goffman m.fl bidrar med en sådan bred uppsättning sociologiska grundbegrepp. (se mer om detta i kapitel 2)

Den sociala interaktionens genomslag på traditioner, kultur och samhälle är ett problemområde, som många välrenommerade forskare har studerat. Jürgen Habermas, Jean-Paul Sartre, Anthony Giddens och Pierre Bourdieu är några av de forskare, som öppnat upp begreppsvärldar för forskningsmässiga reflektioner från olika perspektiv. (se mer om detta i kapitel 2)

”Virtual Community” är ett begrepp, som forskningsarbetet dessutom måste klargöra sin koppling till. Detta begrepp kan belysas utifrån väldigt skiftande perspektiv, exempelvis kan forskaren inta ett tekniskt eller användarinriktat förhållningssätt. Vidare kan begreppet hanteras på en hög abstraktionsnivå eller på en mera praktisk nivå. I det här forskningsarbetet ligger det närmast till hands att referera till teorier/modeller, som belyser begreppet på en praktisk nivå utifrån ett användarinriktat perspektiv. Forskningen har nämligen haft sitt fokus på hur IKT-förmedlade lärandeprocesser – med ett kollektivt historieberättande/diskuterande – kan *skapa* allmänt accepterade virtuella *representationer* och *önskebilder* av en ”Real Community”, samt hur sådana lärandeprocesser förmår *omsätta* dessa virtuella ”sambildar” i verkligheten. För detta syfte har forskningen bedrivits enligt den förståelse av ”Virtual Reality” och ”Virtual Community”, som Jannis Kallinikos (1996), Bo Hedberg et al (1994), Richard Sotto (1997) m.fl lägger i dessa begrepp. Forskningsarbetet bygger också på teorier/modeller av andra välrenommerade forskare med anknytning till ”Virtual Reality” och ”Virtual Community”, som Howard Rheingold (1992, 1995), M. Benedict (1991), M. Heim (1993), H. Simon (1969). (se mer om detta i kapitel 2)

Det grundläggande forskningsparadigmet.

Ett forskningsarbete präglas i hög grad av forskarens grundläggande syn (paradigm) på *kunskapens natur*, det ontologiska synsättet, och på dennes uppfattning om hur man bäst *uppnår denna kunskap*, det epistemologiska synsättet (Denzin & Lincoln, 1994; Creswell, 2003). I det här fallet kan det ontologiska och epistemologiska paradigmet formuleras på följande sätt: (i) att relevant kunskap är kopplad till *de observerade aktörernas interaktion i forskningsobjektet* och att (ii) forskaren kan komma åt denna kunskap *genom ett nära observerande och eget deltagande i den vardag som kännetecknar aktörernas relation till det undersökta fenomenet*. Enligt Creswell (2003) är en sådan positionering kännetecknande för kvalitativ forskning. Den

metodologiska tillämpningen av denna ontologiska och epistemologiska positionering beskrivs mer utförligt i kapitel 3.

Inom vetenskapsteorin förekommer även begreppet *axiologi*. Enligt Creswell (2003) står detta begrepp för *de väsentliga värden*, som forskaren omfattar och påverkas av i sitt forskningsarbete. I det här forskningsarbetet har det funnits en axiologisk koppling till en föreställning om det positiva värdet av *ömsesidigt lärande* och *direktdemokratiska relationsformer* inom en social kontext. Inom kvalitativ social forskning är det viktigt, att forskaren är medveten om sin ontologi, epistemologi och axiologi. Dessa utgör nämligen teoretiska och värdemässiga ”fönster/linser” för forskarens betraktelse och upplevelse av forskningsobjektet (Denzin & Lincoln, 1994). Medvetenheten om dessa kan vara en stor tillgång i forskningsarbetet, de kan nämligen fungera som en viktig guide för att designa och genomföra en forskning med hög transparens (”röd tråd”) i sina olika led (Creswell, 2003). Medvetenheten om dessa ”fönster/linser” kan även fungera som den bästa garantin för att balansera forskningen ändamålsenligt och därmed undvika oönskat och omedvetet tunnelseende (bias) (Kvale, 1997). I det här fallet har forskningen bedrivits med en hög medvetenhet om grundläggande förhållningssätt/paradigm i sin strävan efter god forskningskvalitet.

Förhållningssättet till metod- och teorianvändning.

Det tillämpade forskningsupplägget har inte gått ut på att i en reducerande logisk beviskedja leda i bevis några orsaksförklarande slutsatser, varken i kvalitativt eller kvantitativt avseende. I stället har forskningen väglett av en kritisk och socio-teknisk forskningsansats i syfte att beskriva och tolka det valda forskningsobjektet, dvs förändringsprocessen ”Lindeborg på nätet”. Forskningsproblem och forskningsfrågor har därför – metodmässigt sätt – besvarats utifrån en mångfacetterad teoretisk belysning i en kvalitativt tolkande, fenomenografisk och fenomenologisk analys av erfarenheter från ett mångårigt *observerande deltagande* av forskningsobjektet. Dessa erfarenheter har varit kopplade till en aktionsgrupp för processen ”Lindeborg på nätet”. För denna aktionsgrupp har IKT varit *en* komponent – men en central och viktig sådan – i samverkan med *kompletterande* sociala komponenter för att förändra sociala strukturer. Detta kombinerade socio-tekniska förändringsarbete har utforskats i termer av ett *socialt entreprenörskap*, som en process av *socialt lärande*.

Det är stor skillnad mellan att bygga upp en mångsidigt sammansatt teoretisk referensram och ett motsvarande ramverk (se kapitel 2) för ett kritiskt, kvalitativt och tolkande forskningssyfte – som fallet varit i det här forskningsarbetet – jämfört med att sammanställa teori för en kausal och närmast linjär bevisföring från problem till analys och slutsatser. Den teoretiska sammanställningen i det valda forskningsupplägget – referensram/teoretiska perspektiv och ramverk – har primärt syftat till att förstärka legitimiteten i begrepp och resonemang i en argumenterande beskrivning och tolkning av forskningsobjektet (se kapitel 1, 5 och 6).

1.6 Kapitelöversikt.

Kapitel 1. Introduktion.

I detta kapitel redovisas forskningsobjektet i termer av bakgrund, vision och tankemodeller för forskningsarbetet. Dessutom förs en argumentation, att forskningsobjektet är ett "lärandeprojekt" på individ- och organisationsnivå. Forskningsfrågor, syfte och forskningens uppläggning presenteras dessutom i detta kapitel.

Kapitel 2. Teoretiska perspektiv på forskningsproblemet och forskningsobjektet.

Kapitlet består av tre delar med följande innehåll:

DEL 1.

- Här presenteras forskning om e-tjänster inom offentlig verksamhet. Specifikt redogörs för avhandlingens positionering inom forskningsområdet *e-demokrati och e-deltagande*.
- Dessutom redogörs för forskningsinriktningen *Social Informatik* och dess tillämpning i forskningsarbetet. Vidare redovisas olika ämnesteoretiska föreställningar om begreppet "Virtual Community".

DEL 2.

- Denna del tar ingående upp de aspekter inom teoriområdet "socialt lärande", som forskningsarbetet har grundats på.
- SSM beskrivs som en metodologi att tillämpa för att utveckla ett lärande aktivitetssystem för förändring av en social kontext.
- Del 2 avslutas med att redovisa ett ramverk för forskningsobjektet och hur de åsyftade kunskapsbidragen är relaterade till forskningssyfte, frågor och ramverk.

DEL 3.

- Här presenteras en referensram för att studera "Virtual Communities" utifrån *sociologiska perspektiv*.
- Dessutom dras riktlinjer upp för en *interaktionsteoretisk* och *systemteoretisk tolkningsram* av forskningsproblemet och det empiriska förändringsarbetet.

Kapitel 3. Metod för forskningsarbetet.

Detta kapitel presenterar de metodteoretiska överväganden, som forskningen baseras på, och de metodval som gjorts.

Kapitel 4. Empirin "Lindeborg på nätet" – ett socialt entreprenörskap på grannskapsnivå.

Här redovisas utfall och scenariobeskrivningar för olika perioder av det aktionsorienterade forskningsarbetet att skapa en "Virtual Community" för socioindividuell tillväxt i ett bostadsområde.

Kapitel 5. Analys, teoribildning och kunskapsbidrag.

I kapitlet redovisas en analys av forskningsarbetet till väsentliga begrepp, begreppssamband och begreppsmönster.

Kapitel 6. Avhandlingens resultat.

Här redovisas mer ingående de olika kunskapsbidragen.

Kapitel 7. Reflektioner kring avhandlingen, teoribildningen och kunskapsbidragens eventuella konsekvenser.

I detta kapitel speglas ett socialt entreprenörskap för IKT-baserade dialog- och diskussionssamhällen gentemot andra – och för ett sådant entreprenörskap problematiska – socioindividuella och sociostrukturella företeelser.

English summary.

Detta avsnitt innehåller ett engelskspråkigt sammandrag av avhandlingen.

Kapitel 2.

Teoretiska perspektiv på forskningsproblemet och forskningsobjektet.

Här relateras forskningsproblemet och det empiriska förändringsarbetet till informatikforskning samt till interaktionsteoretiska och systemteoretiska termer/begrepp.

Huvudrubriker

DEL 1.

- 2.1 E-demokrati och e-deltagande på lokal samhällsnivå – avhandlingens ämnespositionering. 34
- 2.2 Social Informatik och reflektioner kring begreppet virtualitet. 51

DEL 2.

- 2.3 Socialt lärande – ett perspektiv på lärande i den sociala praktikens gemenskaper. 66
- 2.4 SSM – en teoretisk översikt. 83
- 2.5 Ramverket – SSM och socialt lärande för praktisk tillämpning på forskningsobjektet. 87

DEL 3.

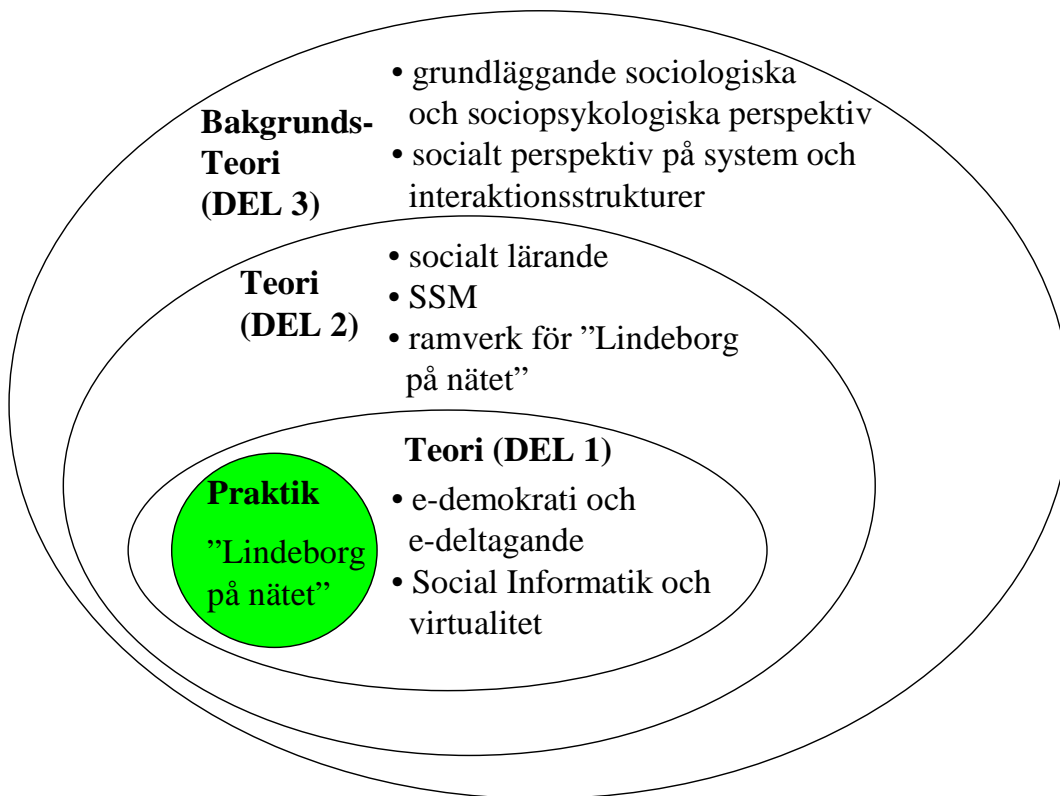
- 2.6 Teoretisk bas för socioindividuell forskning om ”*Virtual Community*”. 97
- 2.7 Ett socialt systemteoretiskt perspektiv på interaktionsstrukturer. 107
-

Teorikapitlet består av tre huvuddelar. I den första delen presenteras teorier och modeller inom informatik av hög relevans för forskningsarbetet. Här redovisas tankesätt och kunskapsintressen, som relaterar forskningen till ämnesfältet e-myndighet (”e-government”) – den specifika ämnespositionen anges till *e-demokrati och e-deltagande* (”e-democracy and e-participation”). Dessutom redovisas forskningsarbetets inriktning mot *Social Informatik*.

Den andra delen tar upp centrala teoretiska perspektiv i forskningsarbetet, nämligen *socialt lärande* och *SSM* (”Soft Systems Methodology”) Dessa två perspektiv finns med för att förstå forskningen och tolka dess kunskapsbidrag som *ett sociotekniskt entreprenörskap för att uppnå ökad gemenskap och medborgarinflytande i en process av socialt lärande*.

I den tredje delen redovisas tankesätt, teorier och modeller inom *sociologi* och *sociopsykologi*. Denna redovisning är i linje med grundläggande idéer inom Social Informatik; se bl.a Bradley (2006) och detta kapitals del 1. Inom denna forskningsinriktning betonas nämligen vikten av att studera ett forskningsobjekts komplexitet utifrån en motsvarande komplex teoretisk referensram. Den tredje delen i teorikapitlet är således väsentlig i detta forskningsarbete. Det är ett nödvändigt inslag i referensramen för att transformera de empiriska erfarenheterna till en djupförståelse av det studerade fenomenet.

I kapitlet redovisas ett antal teorier, modeller och synsätt, som svarar mot forskningsproblemet och forskningsfrågorna. Den sociotekniska karaktären på forskningen framgår i valet av sociala (kapitel 2.2, 2.6 och 2.7), pedagogiska (kapitel 2.3) resp systemtekniska (kapitel 2.1, 2.2, 2.4 och 2.5) perspektiv på problem och möjligheter med att utveckla en social kontext i riktning mot ökad handlingsgemenskap med hjälp av IKT-understödd publik dialog och diskussion.

Figur 2.1. Den teoretiska referensramen.

Avhandlingens teorikapitel inleds även med ett internt citat från närmast föregående kapitel. Citatet kan fungera som ett *samlande signum* för det syfte, som de redovisade teoretiska perspektiven i det här kapitlet är avsedda att uppfylla i det valda forskningsupplägget (se mer om den valda forskningsmetoden i kapitel 3).

”Det är stor skillnad mellan att bygga upp en mångsidigt sammansatt teoretisk referensram och ett motsvarande ramverk (se kapitel 2) för ett kritiskt, kvalitativt och tolkande forskningssyfte – som fallet varit i det här forskningsarbetet – jämfört med att sammanställa teori för en kausal och närmast linjär bevisföring från problem till analys och slutsatser. Den teoretiska sammanställningen i det valda forskningsupplägget – referensram/teoretiska perspektiv och ramverk – har primärt syftat till att förstärka legitimiteten i begrepp och resonemang i en argumenterande beskrivning och tolkning av forskningsobjektet (se kapitel 1, 5 och 6).”
(Kapitel 1, sid 27)

DEL 1.

2.1 E-demokrati och e-deltagande på lokal samhällsnivå – avhandlingens ämnespositionering.

Att användarna ska delta och medverka vid systemutveckling har sedan 1950/60-talet varit en grundpelare i den s.k. *skandinaviska skolan* för systemutveckling. Denna metodansats har gjort den skandinaviska skolan till ett internationellt begrepp inom informatik. Bjerknes och Bratteteig (1995) lyfter fram tre viktiga skäl för användardeltagande ("user participation"), nämligen för att därmed: (1) förbättra den kunskap på vilken systemen skapas, (2) ställa in användarna på realistiska förväntningar och minska deras motstånd mot förändringar samt (3) öka arbetsplatsdemokratin genom att organisationsmedlemmarna själva deltar och medverkar i beslut om deras arbete. Den skandinaviska skolan har således en lång tradition av att verka för en förbättrad arbetsplatsdemokrati. Bjerknes och Bratteteig pekar samtidigt på, hur denna inriktning förändrats över tiden i en del väsentliga avseenden. Under 1960/70-talet framträdde systemutvecklaren som en frigörare ("emancipator") i sin målsättning att öka arbetsplatsdemokratin hos institutioner. I sin redovisning och analys av den Skandinaviska skolan konstaterar Bjerknes och Bratteteig ett tydligt skifte från mitten av 1980-talet. Deras tolkning är, att systemutvecklarens tidigare *politiska och generellt förbättrande* förhållningssätt ersatts av en "roll", där systemutvecklarens *professionalism* i stället grundas på *yrkesetiska överväganden* samt att denna "professionalism" i praktiken begränsas till *insatser för att förändra lokala situationer* ("actions in particular situations").

Bjerknes och Bratteteig identifierar fyra st arenor för ökat deltagande och demokrati, nämligen (1) den specifika arbetssituationen, (2) arbetsplatsen (den organisatoriska nivån), (3) inter-organisatoriska relationer (den inter-organisatoriska nivån) och (4) den sociala eller arbetslivsrelaterade nivån. De olika arenorna kännetecknas av stor dynamik avseende konkurrerande intressen, deltagare och maktaktörer. Det krävs därför, enligt Bjerknes och Bratteteig, ett nytänkande beträffande val av metod, "strategiska" partners/institutioner mm för att med systemutveckling bidra till väsentliga demokratiförbättringar på någon/några av dessa arenor.

E-myndighet – en översiktlig presentation av forskningsfältet.

E-myndighet ("e-government") är ett brett forsknings- och tillämpningsområde. Åström (2001) betonar vikten av att positionera forskningsinriktning och/eller tillämpningsfall utifrån relevant/relevanta demokratiperspektiv. Den stora variationen av understödande IKT-artefakter svarar nämligen mot olika förekommande demokratiideal. Vissa artefakter har som främsta mål att erbjuda information och andra *konsumtionsliknande* tjänster. En sådan designansats svarar mot en uppdelning av samhällsfältet i en relativt fåtalig aktörsgrupp av *producenter/ansvariga* och en betydligt mångtaligare målgrupp av *konsumenter* av information och samhällstjänster. E-myndighet för medborgarkonsumtion har en direkt motsvarighet i en *tunn* och

utilitaristiskt grundad demokratisyn, nämligen att särskilda företrädare med kunskap, kompetens och ansvar är bäst lämpade att verka för folkflertalets nytta. E-myndighet skulle även kunna orienteras mot ett *kvickt* alternativt *starkt* demokratiideal. Det kvicka demokratiidealet skulle kunna tillgodoses med IKT-stöd för snabbt genomförda medborgarröstningar i olika frågor. Det starka demokratiidealet kan understödjas med IKT-forum, där medborgarna i ökad grad påverkar samhällets utveckling genom dialog och diskussion med ansvariga beslutsfattare. (Åström, 2001)

Den mesta forskningen om e-myndighet har handlat om att undersöka faktorer av betydelse för att förverkliga datorförmedlad information och tjänsteutbud inom ramen för en ”tunn” demokratisyn. Moon & Norris (2005) har funnit ett samband mellan en *kreativ/innovativ attityd hos ledande myndighetsrepresentanter* och utsikterna till framgång med att införa e-myndighet av detta slag i en verksamhet. Moon & Norris pekar även på, hur upptagandet av e-förvaltning i en myndighet/organisation gynnas av *tillgången på organisationsresurser* (kunskap, kompetens, ekonomisk kapacitet, teknisk kapacitet, arbetsroller). De konstaterade även ett samband mellan myndigheters motiv för e-förvaltning och att myndighetens kundbas och serviceutbud hade en *tillräcklig omfattning*.

Studien av Moon & Norris (2005) visade således, att nämnda faktorer – *kreativ och innovativ öppenhet, resurstillgång* (personell, ekonomisk, teknisk) samt *tillräcklig verksamhetsomfattning* – inverkade positivt på myndigheternas insatser för e-förvaltning; nämligen i form av ökad inre effektivitet avseende resursanvändning och förändrade ledningsrelationer. Deras studie indikerade även, att *beredande organisationsstrukturer* hade bättre förutsättningar att initiera, genomföra och lyckas med e-myndighet (för information och medborgarservice) än en mer *renodlad beslutsorganisation*.

I en annan studie visar Moon (2002) på ett stort intresse från förvaltnings- och beredningsansvariga myndighetsföreträdare att öka den inre effektiviteten med hjälp av e-myndighet. Moon lyfter även i denna studie fram betydelsen av institutionella faktorer – verksamhetsområdets omfattning och ledningsform –, för att en myndighet ska lyckas gå från retorisk välvilja till en seriös satsning på e-myndighet. Moon betonar, att det främsta incitamentet för ledningsansvariga verkar vara utsikterna att uppnå kostnadsbesparingar och organisationsminskning med hjälp av e-myndighet för information och tjänster åt medborgarna/”kunderna”.

Mognadsmodeller för e-förvaltning.

Det finns ett antal modeller, som beskriver olika utvecklingsfaser av e-förvaltning. Det återkommande mönstret i dessa modeller är, att utvecklingsfaserna successivt resulterar i applikationer med stor komplexitet, interaktion och variationsrikedom. De inledande faserna brukar beskrivas som en successiv övergång från publikation av information och dokument till ökade interaktivitetsmöjligheter från perspektivet medborgaren såsom ”kund”. De senare och sista faserna kännetecknas av en utveckling från vertikal till en *kombinerad vertikal och horisontell integration samt av applikationer som medger kompletta transaktioner*.

Viborg Andersen och Zinner Henriksen (2006) presenterar en modell i fyra faser – ”*cultivation, extension, maturity, revolution*”. I denna modell är (i) medborgaren/”kunden” och (ii) aktivitetsgraden de två centrala dimensionerna för utvecklingen av applikationer inom tillämpningsområdet e-myndighet. De betonar betydelsen av ett ”*front-end*”-perspektiv för att därmed fokusera på användarnas nytta av olika tillämpningar av e-förvaltning.

Fokus på användarnytta innebär, att vissa problem blir särskilt framträdande inom forsknings- och tillämpningsområdet e-myndighet. Det lyfter fram de kontextuella faktorernas betydelse för att uppnå de högre utvecklingsnivåerna av, dvs att förverkliga en höggradig vertikal och horisontell integration.

Holden, Norris och Fletcher (2002) har emellertid visat, att lokala myndigheter (91 %) i princip saknade en strategi för att successivt uppnå olika nivåer av e-myndighet. De konstaterade även ett samband mellan *låg mognadsgrad* avseende e-myndighet och mycket *fundamentala brister* hos lokala myndigheter; nämligen bl.a brist på teknisk infrastruktur och webbpersonal, brist på finansiella resurser, brist på webbkunnande, säkerhetsproblem. Deras data visade dessutom, att de lokala myndigheternas *specifika kännetecken* hade stor inverkan på deras utvecklingsnivå som e-myndighet. Lokala myndigheter med liten befolkningsbas hade, enligt deras undersökning, särskilt stora problem. De konstaterar även, att fördelarna av inre effektivitet (”efficiency”) tenderar att bytas mot ökade kostnader, nämligen när myndigheterna försöker uppnå de högre utvecklingsnivåerna; dvs nivåer som uppvisar en yttre effektivitet i form av kund-/medborgarorienterad nytta och mervärde. Deras slutsats visar alltså på tydliga problem med att tillgodose olika intressenters önskemål och upplevelse av nytta och kvalitet på de högre utvecklingsnivåerna av e-myndighet.

Medborgaraspekten och e-förvaltning.

E-myndighet förknippas ofta med IKT-lösningar såsom bärare och förmedlare av information och service åt ”vanliga” medborgare. Detta innebär en genomgripande förändring av interaktionsformerna mellan medborgare och representanter/företrädare för samhällets myndigheter, eftersom traditionella mötesformer (ansikte mot ansikte) ersätts med ett formulär på en datorskärm att interagera med. Politiker och myndighetsansvariga kan ha ett stort ekonomiskt intresse för en sådan tillämpning av e-förvaltning. Kostnaderna för myndighetsutövningen kan nämligen minska drastiskt, när en IKT-lösning ersätter personal och kontor som medel för kommunikation med medborgarna. Inre effektivitet (”efficiency”) – i form av bättre (och minskad) resursanvändning – är således ett väldigt viktigt incitament från myndighetsföreträdare för e-förvaltning.

Grönlund (2006) pekar på, hur detta förhållande kan uttryckas som ett skifte mellan olika servicemodeller; nämligen den gamla servicemodellen – ”We do it for you, and you make do” – och den nya – ”Do it yourself until you’re satisfied”. I den gamla modellen uppsöktes myndighetens tjänstemän för att hjälpa medborgaren i ett specifikt ärende. I den nya modellen utför medborgaren själv en stor del av myndighetsarbetet

via datorns gränssnitt och funktionalitet. Myndighetens personal engageras i stället för övervakning och kompletterande efterarbete i processens värdekedja.

Grönlund understryker, att dessa effekter av myndighetsdriven e-förvaltning i grunden förändrar medborgarnas förväntningar och förståelse av sin medborgaruppgift visavi samhällets företrädare och beslutsfattare. Det uppövar nämligen vanor och beredskap att applicera den nya tekniken för ett vidgat direkt deltagande i samhällslivets institutionella verksamheter. Forum och arenor för direkt datorförmedlad kommunikation mellan medborgare sinsemellan och myndighetsföreträdare är således en naturlig vidareutveckling. Detta kan samtidigt vara problematiskt att hantera från ett myndighetsperspektiv. Det sätter nämligen fokus på effektivitet kopplat till användarnas upplevelse av nytta, mening och värde ("user value"), vilket kan vara svårt att realisera om förändringsincitamenten styrs av *inre myndighetsintressen* med tonvikt på kontrolluppgiften i myndighetsutövningen. Grönlund (2006) pekar på, att traditionella e-myndighetslösningar är beroende av medborgarnas e-deltagande inom ramen för en förändrad servicemodell. Enligt Grönlund leder denna utveckling mot ett ökat behov att nu och framöver tillgodose *e-deltagande* utifrån ett *medborgarintresse*, vilket lyfter fram betydelsen av e-deltagande och medborgarintressen inom forsknings- och tillämpningsområdet e-myndighet.

Enligt Grönlund (2001a) kännetecknas den "starka demokratimodellen" av en utbredd folklig debatt/diskussion och att detta sker under former, som innebär ett *gemensamt meningsskapande*. Därmed tillförs den demokratiska processen det kvalitativa värdet av *deliberation*, en rationellt grundad överenskommelse frigjord från såväl privata egenintressen och kollektiva särintressen. Grönlund pekar på behovet av moderatorer (artificiella eller humaniserade), när den demokratiska dialogen/diskussionen sker på elektroniska diskussionsforum. En moderators primära uppgift är att upprätthålla forumets regler och se till, att ett diskussionsämne inte spårar ur.

Den demokratiska sociala ordningen i ett samhälle är beroende av många samverkande delprocesser. Dessa delprocesser måste var för sig bidra med sitt specifika mervärde, för att den demokratiska samhällsordningen som helhet ska uppfattas som meningsfull och ändamålsenlig av såväl beslutsfattare som "vanliga" samhällsmedborgare. Grönlund (2001b) pekar på detta synsätts principiella och praktiska likheter med, hur IKT för verksamhetsledning ("business administration") ses som medel för en mångsidig "förädling" av olika verksamhetsdelar och delprocesser till total verksamhetsnytta för en organisation.

Med ett sådant synsätt blir e-myndighet ett begrepp, som syftar till att med IKT förstärka och förädla ett brett spektrum av hoplänkade delprocesser inom ett demokratiskt samhällsstyre. Detta innebär en öppenhet för, hur IKT och andra samverkande faktorer kan bidra till att bättre förverkliga väsentliga demokrati- och samhällsmål. Då undviker man en alltför snäv tillämpning av begreppet e-myndighet. Grönlund (2001b) betonar, att e-myndighetens fulla potential ligger i att svara mot effektivitetsbegreppets komplexitet; nämligen att såväl tillgodose (i) yttre och medborgarberörande nyttoaspekter som (ii) politikernas och myndighetsadministratörernas

önskemål om inre rationalisering av den demokratiska processen och (iii) måluppfyllelse i demokratiarbetet. Grönlund menar, att en sådan sammansatt ansats har fördelen att kunna motverka ett förtygligande och undergrävande av de ”demokratiska” representationsrollerna och samtidigt tillföra den demokratiska processen ökad vitalitet; nämligen i form av en allmän upplevelse ”att något händer” utifrån ett ökat medborgarinflytande.

Begreppet eParticipation står för en strävan att med IKT-applikationer transformera den demokratiska ordningen i riktning mot ökad medverkan och inflytande av medborgarna i den demokratiska processen. E-deltagande är alltså nära kopplat till idén om att *frigöra användarnas potential så som samhällspåverkande aktörer*. Macintosh (2007) uttrycker detta i termer av uppgradering från ”e-enabling” till ett tillstånd av ”e-empowerment”.

Chen och Gant (2001) lyfter fram den betydelse, som ”application service providers” (ASPs) kan ha för att utveckla och underhålla e-tjänster på den lokala myndighets-/representationsnivån. De lyfter särskilt fram två faktorer för att expandera ett ASP-koncept till e-former för ökad intern och extern integration/samverkan, nämligen: (1) att lokala beslutsfattare utvecklar sin insikt och ett grundläggande kunnande om IT och ASPs såsom positiva förändringsfaktorer för deras verksamhet samt (2) att samarbetet grundas på ett varaktigt stöd och engagemang från de högst beslutsansvariga inom den lokala myndighets-/representationsnivån. Enligt Chen och Gant är utsikterna till ökad inre verksamhetseffektivitet (”efficiency”) det främsta skälet för lokalt myndighetsansvariga att intressera sig för publika e-tjänster, med eller utan assistans av ASPs.

I en Habermasinitierad analys presenterar Hans Wiklund (2005) ett intressant utkast till standard för utveckling av demokratiförstärkande IKT-tjänster på det lokala samhällsplanet (”ICT-enabled services in swedish municipalities”). Wiklund utgår från Habermas kommunikationsstruktur (”Discourse Ethics”), som syftar till att *öka det demokratiska inflytandet i samhällslivet genom en utbredd interpersonell kommunikation präglad av rationell argumentation*. Wiklund lyfter fram Habermas tre grundläggande regler för en sådan rationell argumentation, nämligen: (1) att varje aktör måste skapa och upprätthålla en motsägelsefri och konsekvent grund för sina ”sanningsanspråk”, (2) att varje aktör följer en procedur, som medger andra aktörer att testa sanningshalten i ett framfört argument samt (3) att den rationella argumentationsmiljön måste vara öppen och tillåtande för aktörer att framföra olika åsikter och värderingar. Med koppling till Habermas diskursiva etik identifierar Wiklund sedan fyra villkor, som inverkar på möjligheterna att förverkliga en IKT-understödd diskussionsmiljö för ett genomtänkt folkligt rådslag i den lokala politiska processen. De fyra villkoren är:

- (1) generalitet: att alla aktörer, eller åtminstone deras legitima intressen, ska inkluderas
- (2) autonomi: att olika åsikter ska tillåtas och värderas på jämlik basis utifrån deras argumentationskvalité

(3) maktneutralitet: att argumentens diskursiva värde ska vara utslagsgivande, vilket innebär att argumentationsmiljön inte ska beskäras av maktfullkomligt agerande från eventuella (i) administrativa, (ii) ekonomiska och (iii) kulturella maktintressenter
(4) rolltagande: att diskussionsdeltagarna tillämpar en argumentationsdisciplin kännetecknad av ömsesidighet och opartiskhet i diskuterandet

Wiklund argumenterar, att ovannämnda fyra villkor kan användas som en standard för utveckling och införande av publika IKT-tjänster för demokratiförstärkande diskussioner på det lokala samhällsplanet. En sådan standard är, enligt Wiklund, i linje med ett frigörande demokratiideal, nämligen ett ideal som balanserar mellan privata resp kollektiva egenintressens inflytanden i den demokratiska processen. Standarden uppmärksammar dessutom på komplexiteten samt de potentiella problemen och fallgroparna med att utveckla IKT-stöd för ett sådant frigörande demokratiförstärkande syfte.

Andra forskare lyfter också fram medborgaraspektens betydelse för relevant forskning och tillämpning av IKT inom samhällslivet. Enligt Reddick (2005) medför e-förvaltning, att samhällsbyråkratin förändras från "street-level bureaucracies" till "system-level bureaucracies", dvs att medborgare och samhällets beslutsfattare och myndighetsrepresentanter i ökad utsträckning kommunicerar indirekt via sociotekniska gränssnitt. Myndighetspersoner distanseras därmed från individuella ärenden. De inriktas i stället på att upprätthålla och utveckla det indirekta kommunikationssystemet samt att tillföra interoperationalitet genom länkar till andra samhällsfunktioner. Reddick menar, att medborgarperspektivet ("the demand side perspective") hittills varit förhållandevis outforskat inom ämnesfältet e-myndighet. Reddicks slutsats blir därför, att *e-demokratin* bör fokusera på olika faktorer och aspekters betydelse för medborgarnas positiva erfarenheter och upplevelser av IKT-förmedlade samhällsfunktioner ("citizen interaction").

Mahrer och Krimmer (2005) pekar på, att myndighetsinitiativ för e-demokratiprojekt oftast inte uppnår det kritiska stadiet att formellt infogas i ledningsansvarigas strategi för e-förvaltning. Deras forskning visar även, att e-demokratiprojekt är lägre prioriterade – har lägre tempo och får mindre stöd – än så kallade e-administrativa projekt. Under benämningen "the middleman paradox" sammanfattar de en väsentlig poäng i sin forskning, nämligen att politiker – med ansvar för medborgarnas delaktighet i det demokratiska arbetet – i själva verket motverkar att organisera samhällslivet med tekniska hjälpmedel, som kan öka medborgarnas inflytande i den politiska processen. Deras slutsats blir, att politiker prioriterar en "tunn demokrati" med i princip enbart publika IKT-hjälpmiddel för publika informations- och myndighetstjänster. Enligt Mahrer och Krimmer ger forskningen alltså inget stöd för tesen, att politiker kan påräknas som en drivande kraft för att utveckla e-demokrati till förmån för en "stark" eller "kvick" demokratisyn, dvs publika IKT-lösningar för medborgarorienterad feedback, konsultation och delaktighet i den demokratiska processen.

"Fear of change appears to be the politicians' main driver for interfering with the further evolution of e-democracy. This leads to a special

situation - the 'middleman paradox' - as the very same parliamentarians who would be responsible for introducing new forms of citizens' participation for political decision-making are explicitly and implicitly opposing these reforms. Based on our findings, we want to shape the conjecture that the more citizens' participation-specific concepts of e-democracy are suggesting the less support for these concepts will be provided by politicians.”
(Mahrer & Krimmer, 2005, sid 38)

Carter och Bélanger (2005) har undersökt faktorer, som påverkar medborgarnas användning och tillgodogörande av datorförmiddlade myndighetstjänster. Deras forskning är intressant och viktig. En myndighet vill nämligen uppnå fördelarna av ökad inre effektivitet med e-förvaltning, vilket förutsätter att ”kunderna”/medborgarna gör en stor del av myndighetens tidigare arbete avseende information och serviceinsats. Samtidigt kan kundernas erfarenheter av e-systemet spegla ett viktigt yttre kriterium för effektivitet, nämligen deras upplevelse av ”kundnytta”. E-myndighetstjänster kan därför lämpligen värderas utifrån ett kundperspektiv, dvs i vilken omfattning de används samt vilka upplevelser och erfarenheter användarna har av e-systemet. Carter och Belanger har kombinerat tre modeller – *Technology Acceptance Model* (TAM), *Diffusion of Innovation* (DOI) theory och *trustworthiness models* – till en egen modell för undersökning av medborgarupplevelser av e-myndigheter. Deras undersökning lyfter särskilt fram, att ett e-system måste (1) vara lätt att använda, (2) ha kompatibla likheter med traditionella tjänster samt (3) vara tillförlitligt, dvs exakt, lägligt och pålitligt.

Designaspekter.

I en artikel redovisar Henderson och Kyng (1991) tre st case, som exemplifierar problematiken kring adaptiv anpassning av system. Författarna väljer att fokusera på den initiala designfasen samt på vad som kännetecknar artefakter (verktyg och applikationssystem), där det finns funktionalitet för flexibel anpassning utifrån slutanvändarens och användarsituationens föränderliga behov. Hendersons och Kyngs undersökning tyder på, att anpassning av system i bruk förutsätter att (i) den initiala designprocessen inriktas på support för anpassning av systemet vid användning och att (ii) systemets underhåll/drift planeras för att kunna tillgodose önskemål om systemanpassningar. Det ideala adaptiva systemet kännetecknas av, att användarna själva kan skraddarsy systemdetaljer genom att enkelt sätta olika styrande parametrar eller genom att påverka/komplettera systemets programkod med speciellt utvecklade systemintegrerade verktyg. I båda fallen krävs ingående kännedom om slutanvändarna, systemet och dess kontext, så att funktionaliteten för adaptivitet kan användas av slutanvändarna i systemets brukssituation. Henderson och Kyng anger i sin analys följande tre skäl för att kunna förändra system i bruk; nämligen (i) att användarsituationerna förändras under systemets livslängd, (ii) att systemmiljöns verkliga komplexitet är svår att förutse vid systemutveckling samt (iii) att system kan behöva utvecklas för att tillgodose en marknad med potentiella olika slutanvändare och deras varierande användarsituationer.

Hendersons och Kyngs artikel belyser, vad som i praktiken kännetecknar anpassningsdesign av ett system i bruk ("design in use"). I artikeln redovisas tre olika men vanliga tillvägagångssätt för anpassningsdesign samt en diskussion om aktiviteter för att tillgodose olika sociala och kognitiva behov hos involverade aktörer i sådan design.

Vid design för att anpassa ett system ("design in use") är uppgiften att anpassa systemet, så att detta bättre förmår hantera en förändrad slutanvändarsituation. Detta förutsätter, enligt Henderson och Kyng, att systemet utvecklats med särskilda skräddarhjälpmedel ("tailoringfascilitet") för ändamålet. Författarna pekar på följande tre principiella sätt att realisera sådana hjälpmedel/verktyg slutanvändarna:

- *Val mellan alternativa förutsedda anpassningsbehov:* Detta innebär, att de ursprungliga systemutvecklarna utrustat systemet med funktionalitet för slutanvändarna att ändra systemet inom vissa ramar. Slut användarna kan själva välja mellan vissa parametervärden (och ev kunna sätta egna) för att därmed uppnå vissa bestämda effekter.
- *Konstruktion av nya systemmöjligheter från existerande systemkomponenter:* Detta kännetecknas av, att systemutvecklarna har konstruerat systemet så, att det flexibelt kan kopplas samman med kompletterande programkomponenter. Dessa är antingen färdiga eller egenutvecklade (t.ex makro).
- *Ändring av systemartefakten:* Det mest radikala tailoringalternativet är att komplettera systemets programkod med den önskade funktionaliteten. Modulär programkod, i synnerhet objektorienterade programmoduler, gör detta till överkomliga arbetsinsatser av specialkompetenta designers.

Henderson och Kyng kombinerar ovannämnda *aktivitetsperspektiv* med ett *systemtekniskt* perspektiv. Utifrån ett sådant sammansatt perspektiv redovisar de en analys, som pekar ut följande fyra karaktäristiska egenskaper för adaptiva system:

- flexibla ("flexible"): systemets komponenter/objekt är öppna för alternativa tolkningar utifrån varje användares specifika behov
- parametersatta ("parameterized"): systemet ger möjlighet att välja mellan vissa på förhand givna alternativa systemeffekter
- integrerbara ("integratable"): systemet kan användas som en konstruktionskomponent att integrera i en större systemkonstruktion
- möjliga att skräddarsy ("tailorable"): systemet tillåter slutanvändaren att på olika sätt komplettera systemets funktionalitet

Tailoringaktiviteter har som syfte att anpassa ett applikationssystem, så att det bättre fullgör sin supportfunktion gentemot slutanvändare och den kontext, som systemet understöder. Henderson och Kyng (1991) betonar de sociala och kontextuella faktorernas inverkan på möjligheterna att under artefaktens bruk förändra dess funktionalitet ("design in use"). Deras analys leder fram till en modell, som i punktform beskriver en *livscykel* av *sociala och kontextuella "förändringar"* för att

initiera och genomföra lokal anpassning av ett befintligt system utifrån slutanvändarnas och kontextens förändrade villkor.

- tillskapade ("creating"): Detta svarar mot den initiala aktiviteten vid förändringsdesign, dvs att en användare erhåller/kopierar någon färdig systemkomplettering eller utvecklar den själv med systemets tailoringfunktionalitet.
- beskyddade ("protecting"): Om en användare har utvecklat en intressant förändring i sitt applikationssystem – som användarmiljön i sin helhet inte är moget för – så måste denna förändring skyddas från allmän exponering, tills behovet av förändringen har blivit tillräckligt utbrett. Skyddet kan även motiveras av säkerhetsskäl, tills förändringen har blivit ordentligt testad.
- permanent införda ("perpetuating"): Förändringar inom ett system måste tydliggöras för slutanvändarna såsom permanenta systemobjekt; nämligen i fortsättningen lika tillgängliga som de initiala systemobjekten.
- delgivna ("sharing"): Denna aktivitet syftar till att sprida kunskap om och användning av väsentliga systemförändringar. Aktiviteten sker i former som tillgodoser användarnas olika förutsättningar: introduktion av kunskaper, åtgärder för att göra systemförändringarna tillgängliga, rutiner för att upprätthålla ett frekvent bruk av systemförändringarna (t ex för hjälp, felhantering, uppgradering).
- inspekterade ("inspecting"): En användare ska kunna söka information om historik/bakgrund för de införda systemförändringarna. Kunskap om förändringarnas bakgrund bidrar till en likartad systemuppfattning hos användarna samt till konsekventa uppföljningar i det fortsatta förändringsarbetet.
- inlärd/inövad ("learning"): Systemförändringarna måste kungöras och diskuteras. Då blir det naturligt att utnyttja dem (och tailoringfasciliteten) samt att anpassa arbetsuppgifterna, så att de bättre passar med systemkompletteringarna. Detta innebär en slags assimileringssaktivitet.
- feedback/erfarenhetsutbyte ("providing feedback"): Att det finns lättillgängliga rutiner (ev systemstöd), så att systemanvändarna kan återföra synpunkter på införda systemförändringar till deras upphovsmän. Det är alltså väldigt viktigt, att systemförändringar kombineras med åtgärder för ett väl fungerande informationsutbyte mellan deras upphovsman och övriga användare. I en slutanvändarmiljö präglad av positiv användarsamverkan underlättas "feedback" (och "sharing") högst väsentligt.

Applikationssystem med fascilitet för slutanvändardesign aktualiserar också den väldigt grundläggande frågan, om vilket perspektiv forskare och praktiker bör inta gentemot sådana system. Avdic (1995) redovisar tre idealiserade perspektiv på informationssystem:

- Det *systemteoretiska* synsättet, där allt kretsar kring systemet med en stark betoning av systemcentrering och integration.
- Det *sociotekniska* synsättet, där användarnas medverkan är ett centralt begrepp med betoning av samtidig och likvärdig uppmärksamhet av det sociala och tekniska systemet.

- Det *humanistiska* synsättet, där användaren inte underordnas datortekniken utan i stället bestämmer systemsupporten utifrån sina preferenser. Det humanistiska synsättet kännetecknas av bl.a desintegration, datorns avobjektifiering, människan i centrum och datorn som verktyg. I detta perspektiv framträder det ”personliga systemet”, vilket dock inte behöver vara isolerat från omvärlden utan kan fungera som en komponent i en större helhet. Denna samordning sker emellertid på ett sätt, som stämmer överens med det grundläggande humanistiska synsättet. Det humanistiska perspektivet passar därmed väl in vid utveckling av applikationssystem/verktyg för slutanvändardesign.

Henderson & Kyng (1991) och Avdic (1995) tar upp olika aspekter av att tillgodose slutanvändarnas önskemål om kontinuerlig design av system i bruk. Henderson och Kyng har sin utgångspunkt i själva designprocessen av det adaptiva systemet. Deras analys resulterar i ett principiellt och processuellt tillvägagångssätt för att förse ett applikationssystem med faciliteter/medel för sin egen förändring i en återkommande designprocess. I denna kontinuerliga process framträder både användarna och systemet själv som aktiva komponenter (subjekt) för systemets förändring. I Avdics forskningsrapport framträder systemet i stället som ett objekt för ett hela tiden närvarande och omslutande verktyg. Följdriktigt visar Avdic på en icketraditionell designprocess för utveckling/anpassning av adaptiva system. Detta belyser ett intressant spänningsfält mellan begreppen process, produkt och verktyg inom forskningsområdet adaptiva system. Den verkligt fruktbara vägen för forskning om adaptiva system kan således mycket väl vara att fokusera på mångfacetterade/integrerade datorstödda utvecklingsmiljöer och deras inverkan på systemartefakter och designprocesser.

En IKT-artefakts kvalitet bedöms i många tillämpningsfall utifrån dess förmåga att – direkt eller indirekt – bidra till ett ökat och mer värdeskapande samarbete i artefaktens användarmiljö. Inom tillämpningsområdet CSCW (”Computer Supported Cooperative Work”) är datorbaserat samarbete en väldigt uttalad målsättning (Kyng, 1991). Följaktligen har det bedrivits mycket forskning om design av IKT-artefakter för ett sådant ändamål. Denna forskning pekar ganska samstämmigt på, att slutanvändare och systemutvecklare på ett tidigt stadium och därefter i en fortlöpande process gemensamt bör diskutera fram artefaktens utformning. En vanlig benämning på detta arbetssätt är ”participatory design”. Tanken är, att ett aktivt samarbete mellan den direkta målgruppen och utvecklingspersonal kan ha goda utsikter att resultera i en artefakt, som passar slutanvändarnas brukssituation. Denna designapproach återkommer i sina huvuddrag i många forskningsrapporter (Kyng, 1991).

Rose och Sæbø (2005) presenterar några övergripande anvisningar för design av en ”on-line political community”. De grundar sina slutsatser på en analys av diskussionsinlägg på en norsk sajt, ”Demokratitorget”. Analysen utfördes på samtliga 593 st inlägg i denna sajt under datainsamlingsperioden 2003-08-20 till 2004-06-17.

Rose och Sæbø beskriver sin metod som kvalitativ och tolkande och de lyfter särskilt fram följande metodinslag i sådan forskning (”qualitative interpretative research”): (i)

den hermeneutiska cirkeln, (ii) kontextualisering, (iii) interaktion mellan forskare och subjekt, (iv) abstraktion och generalisering, (v) dialogiskt resonerande, (vi) upprepade tolkningar och ifrågasättande. Med undantag för ”interaktion mellan forskare och subjekt” tillämpade Rose och Sæbø dessa principer i en innehålls- och genreanalys av forumets diskussionsinlägg. Deras teoretiska förhandsperspektiv utgjordes bl.a av C. Bellamys fyra modeller – ”*consumer, demo-elitist, neo-republican, cyber-democratic*” – , där varje modell kategoriseras utifrån en beskrivning av relationen mellan medborgare och politikerföreträdare.

Analysen visade på ett engagemang från vanliga medborgare att sätta en egen diskussionsagenda för att få med politiker i medborgarinitierade diskussioner. Politikernas inlägg hade företrädesvis en rationell prägel och gav intryck av en strävan att framträda som specialist(er) i ett diskussionsutbyte. Rose och Sæbø drar slutsatsen, att en datorbaserad mötesplats för medborgare och politiker måste designas och administreras med målet att uppnå en *meningsfull balans mellan olika demokratimodeller*, nämligen mellan demokratiintressenter för såväl modellkategorin ”demo-elitist” som ”neo-republican”.

Deras kriterier för att värdera framgångsrik design och administration är väldigt praktiska; nämligen i vilken mån detta kan mätas i form av (i) livsduglighet, (ii) kritisk massa och (iii) uthållighet – ”*viability, critical mass and sustainability*”. Utifrån sitt analysresultat anvisar Rose och Sæbø *två principiella designaspekter* för utformning av demokratiska diskussionsplatser på webben; nämligen följande:

”The principle we use to make design suggestions is to match web technology features with: (1) demo-elitist interests of politicians and neo-republican interests of citizens, and (2) identified mini genres.”
(Rose och Sæbø, 2005, sid 159)

Forskningsläget inom ämnesfältet *e-myndighet*.

I en analys av 84 papers – jämnt fördelade på två journaler, *Information Polity* (2002-2004) och *Government Information Quarterly* (2001-2005) och en konferens, *European Conference on e-Government* (2001-2005) – har Heeks och Bailur (2007) analyserat, hur e-förvaltning utforskas med olika variationer avseende tillämpningsfilosofi, forskningsfilosofi, teoretisk koppling, val av metod och praktiska implikationer. Deras analys visar på en stor dominans för ett sociotekniskt perspektiv och en optimistisk grundhållning till e-myndigheter bland forskarna. Enligt Heeks och Bailurs analys var det filosofiska perspektivet inte explicit redovisat i termer av ontologi, positivism, epistemologi, paradigm etc i någon enda av de 84 publikationerna. I en närmare läsning lyckades de hitta visst stöd för slutsatsen, att ungefär en fjärdedel av publikationerna hade en viss grad av positivistisk ansats i sin ontologiska utgångspunkt. Däremot kunde de inte hitta övertygande belegg för att beskriva något paper som tillhörigt en social konstruktionistisk ontologitradition. Endast sex av paperna kunde, enligt deras mening, placeras inom en ontologisk centerposition; nämligen som variationer av kritisk realism, där nyckelfaktorer behandlades som reella men samtidigt element för subjektiv och intersubjektiv upptäckt.

Heeks och Bailurs analys visar på ett betydande underskott av teoretisk koppling till relevant ämnesteorier. Deras slutsats i den delen är att argumentera för behovet av teorikoppling och teoribygge, som ackumulerar till forskningen om e-myndigheter. Samtidigt pekar de på, att e-myndighetsutövning – såsom ett förhållandevis nytt och växande forskningsområde – behöver koloniserar av forskningsidéer från närrelaterade forskningsfält.

Enligt Heeks och Bailur förekom en renodlad kvalitativ metodanvändning i mer än tre fjärdedelar av publikationerna. De konstaterar en stor ekologisk svaghet ("ecological weakness") i metodavseende. Endast en publikation kunde nämligen grunda sina slutsatser på en longitudinell forskningsinsats.

Slutligen inriktade Heeks och Bailur sin analys på, i vilken utsträckning rapporterna anvisade någon kunskap av värde för forskningsområdets praktik och praktiskt verksamma. De konstaterade då ett stort underskott på "hur"-orienterade forskningsrön av praktiskt värde. Mindre än hälften (40 av 84) innehöll någon praktisk rekommendation. Endast fyra av dessa rapporter gav någon vägledning om *hur* praktiker borde agera i specifika situationer.

Heeks och Bailur efterlyser i många fall ett starkare fokus på validitet, reliabilitet och generalisering i metodavseende. De förespråkar också en tydligare ämneskoppling samt att forskningen bedrivs utifrån ett bredare spektrum av forskningstraditioner.

"Use of a broader range of research traditions, with incorporation of more critical realist, social constructionist, critical, and other types of research into the government arena. This pluralism can help illuminate current blind spots in e-government research and may (following Galliers, 1993) be more relevant to the current issues facing e-government practitioners."
(Heeks och Bailur, 2007, sid 262)

Heeks och Bailur understryker även behovet av att utöka traditionella forskningsmetoder – såsom intervju, enkät och observation – med andra, såsom deltagarobservation, innehållsanalys etc. De pekar även på värdet av data från fältet utanför den officiella organisationsmiljön.

Viborg Andersen och Zinner Henriksen (2005) har studerat 110 journalartiklar (publicerade 1998-2003) för att skaffa sig en bild av forskningsläge och forskningsbehov inom området e-myndighet. Deras studie visar ett behov av forskning om, hur myndighetsföreträdarens värderingar och politiska uppfattningar inverkar på utsikterna att realisera e-myndighetsutövning för ökad demokrati och deltagande av medborgare. Viborg Andersen och Zinner Henriksen understryker, att demokrati och deltagande ("democracy and participation") är viktiga begrepp för forskare och praktiker inom ämnesområdet. Dessa begrepp förekommer, både implicit och explicit, i olika teoretiska modellers beskrivningar av de högre mognadsnivåerna av e-förvaltning. Dessa nivåers främsta kännetecken är nämligen en stor mångfald och

tillgänglighet av e-baserade horisontella och vertikala relationer, vilket rymmer en potential för nytta och mervärde på individ- och samhällsnivå i termer av ökad demokrati och medborgardeltagande i den allmänpolitiska samhällsprocessen. Viborg Andersen och Zinner Henriksen drar slutsatsen, att det behövs interdisciplinär forskning, om hur konkurrerande och/eller konvergerande intressen, värderingar, prioriteringar spelar in för att uppnå – påskynda eller fördröja – e-myndighetsutövning med inslag av ökad demokrati och medborgardeltagande.

Temat Social Informatik.

I det här sammanhanget kan det vara på sin plats att nämna Gunilla Bradleys⁴ insatser inom Social Informatik. Det skulle krävas stort textutrymme att utförligt redogöra för hennes ovärderliga insatser inom detta informatikområde. Syftet här är emellertid inte att göra en sådan utförlig presentation utan i stället att kortfattat redovisa den Sociala Informatikens kännetecken och påvisa dess legitimitet.

Bradleys (2006) perspektiv på forskning sätter fokus på psykosociala processer. En av hennes bärande idéer är, att forskningsfrågor och policyfrågor bör knytas närmare samman och diskuteras över kulturgränser. Hon understryker även behovet av syntes och normativ forskning, nämligen att utifrån en komplex och relevant verklighetsförståelse inrikta forskningen mot kunskapsbidrag till förmån för *mänsklig välfärd* och *livskvalité*. Bradley för fram följande värden/begrepp såsom särskilt lämpliga att fylla med ett tidsanpassat och meningsfullt innehåll i en kulturövergripande diskussion/diskurs (i forsknings- och praktiksammanhang):

- *Integration*: att IKT ska förenkla och berika sociala kontakter och således motverka social isolering.
- *Autonomi*: att IKT på ett individuellt plan ska resultera i ökad egenkontroll och självförverkligande.
- *Balans/harmoni*: att ett vardags- och yrkesliv – kännetecknat av stor access till IKT – ska leda till ett ökat individuellt lärande utan att samtidigt medföra individuell stress/överbelastning av information och kontakter.
- *Humanisering*: att IKT fördjupar och utvecklar fundamentala mänskliga värden och frigör tid för att utveckla vår mänskliga natur.
- *E-kooperation (fred)*: att IKT-utvecklingen inte understödjer konfliktladdade attityder och beteenden utan i stället resulterar i artefakter, som stimulerar samarbete och förståelse.

(Bradley, 2006, sid 62)

Enligt Bradley är alltså Social Informatik ett forsknings- och praktikområde, där fokus ligger på de möjliggörande resp problematiska aspekterna av *IKT:s inverkan på den enskildes roll och upplevelse av mening i ett vardags- och arbetsliv av ökad IKT-förmedlad grupp-, organisations- resp samhällstillhörighet*. Bradley ser ett stort behov

⁴ Gunilla Bradley är professor i Informatik på IMIT, Kungliga Tekniska högskolan, sedan början av hösten 2003.

av denna forskningsinriktning och att den bedrivs utifrån en bred teoretisk referensram med ett stort mått av psykosociala och sociala inslag.

Det breda teoretiska perspektivet och den komplexa verklighetsbilden kombineras med en *etisk strävan*, nämligen att IKT ska förstärka mening och nytta för individer och sociala gemenskaper (på olika aggregeringsnivåer). Bradley lyfter bl.a fram följande individ- och socialt relaterade aspekter av intresse inom Social Informatik: (i) individens känsla av trygghet, (ii) att kunna påverka sin egen situation, (iii) en positiv upplevelse av att tillhöra en social gemenskap, (iv) ha möjlighet att lära och utvecklas, (v) en känsla av meningsfull personlig tillvaro. (Bradley, 2006, sid 101)

Den Sociala Informatiken har dessutom en tydlig *pedagogisk orientering*. En viktig uppgift är nämligen, att praktikens aktörer ska kunna transformera teorier och modeller till individ- och gemenskapsförstärkande IKT-artefakter i samhället (informationssamhället). Bradley ser t.ex ett stort behov av att utbilda en *ny ingenjörstyp*, nämligen ingenjörer som utvecklar IKT-artefakter utifrån den etiska målsättningen att förstärka nytta och värden på en kombinerad individ- och gemenskapsnivå. Med bl.a referens till Anthony Giddens, Jürgen Habermas och Manuel Castells betonar hon, att det krävs ett aktivt och brett engagemang för att re- och nykonstruera meningsfulla strukturer för medborgares upplevelse av samhörighet och ansvar för samhället (informations- eller nätverkssamhället). (Bradley, 2006, sid 3 och sid 58-61)

Beskrivningen ovan av Social Informatik kompletteras här med några citat av Gunilla Bradley. Citaten är hämtade från en webbpublicerad intervju, vilket förklarar en del formuleringar i den citerade texten.

”Mitt område har blivit ett av de tyngsta inom informatiken - jag skulle vilja kalla social informatik, eller samspelet mellan informationsteknik, människa och samhälle. Internationellt är Social Informatik väl etablerat. I fokus för denna forskning är människors användning av IT och samspelet med utveckling av densamma. Användarnas behov, beteende, attityder analyseras.”

”Tyngdpunkten i mina frågor kommer att ligga i hur deras forskning bidrar till de här större sammanhangen, understryker Gunilla. Vi måste tänka igenom det här med tekniken: Vad det är för teknik vi har, vad är önskvärt, hur introducerar vi den och även vad vi inte ska ha teknik till.”
”IT har inte gett oss den där kvalitetshöjningen i tillvaron. Vi har inte fått mer tid till väsentliga saker i livet, och vi har ännu inte lärt oss att leva med tekniken. Vi höjer hela tiden våra anspråk och vi måste prestera mer och mer. Kraven kommer inte bara från samhället och arbetslivet, utan också från oss själva. Det här är ett oerhört intressant forskningsområde, avslutar Gunilla.”

”Gunillas forskning handlar om samspelet mellan IKT (Information Communication Technology), människan och samhället. De områden hon studerar är bl.a:

- * Yrkesrollen
- * Psykosocial kommunikation
- * Sociala nätverk
- * Medborgarrollen
- * Den demokratiska processen
- * Ledarskap/styrning
- * Kompetensutveckling och Lärande
- * Livskvalitet”

(Källa: <http://www.it.kth.se/visa.html?artikelid=454>, 2006-12-27)

Även Manuel Castells pekar på informationsteknologins effekter och potential på det sociala planet i sin omfattande analys över världens sociala tillstånd och utvecklingstendenser. Det kan därför vara belysande att komplettera temat Social Informatik med några citat av Castells. Citaten är hämtade ur hans bok *Informationsåldern. Ekonomi, samhälle och kultur Band III* (Castells, 2000).

”... Ändå finns det ett enormt gap mellan vår tekniska överutveckling och vår sociala underutveckling. Vår ekonomi, vårt samhälle och vår kultur bygger på intressen, värderingar, institutioner och representationssystem som på det hela taget begränsar den kollektiva kreativiteten, lägger beslag på informationsteknologins håvor och avleder vår energi till självdestruktiva konfrontationer. Detta tillstånd måste inte bestå.”

”... Det finns inget som inte kan ändras genom medvetet, avsiktligt socialt handlande, försett med information och understött av legitimitet. Om människor är informerade, aktiva och kommunikativa världen över, om näringslivet tar sitt sociala ansvar, om medierna blir budbärare i stället för budskap, om de politiska aktörerna reagerar mot cynism och återställer tron på demokratin, om kulturen rekonstrueras utifrån erfarenheterna, om människorna känner solidaritet med sitt släkte över hela världen, om vi garanterar solidaritet mellan generationerna genom att leva i harmoni med naturen, om vi börjar utforska vårt inre jag och stiftar fred mellan varandra. Om allt detta möjliggörs genom våra informerade, medvetna, gemensamma beslut medan det ännu finns tid, kan vi kanske äntligen leva och låta leva, älska och älskas.”

(Castells, 2000, sid 403-404)

Den egna positioneringen – *e-demokrati och e-deltagande på lokal samhällsnivå.*

E-kommunikation i samhällets tjänst är, som framgått, ett omfattande forskningsfält. Spännvidden framgår av mängden relaterade forskningsgrenar. En gemensam nämnare utgörs av intresset för att utforska olika aspekter av att utveckla och upprätthålla datorstöd för ett välfungerande samspel mellan medborgare och myndigheter. Den ontologiska inriktningen är nära kopplat till ett sådant kunskapsintresse. Den presenterade beskrivningen av forskningsfältet visar, att den ontologiska ”verkligheten” i högsta grad inbegriper sociostrukturella och socioindividuella faktorer och aspekter på det interaktiva rummet mellan medborgare och myndigheter. En viktig

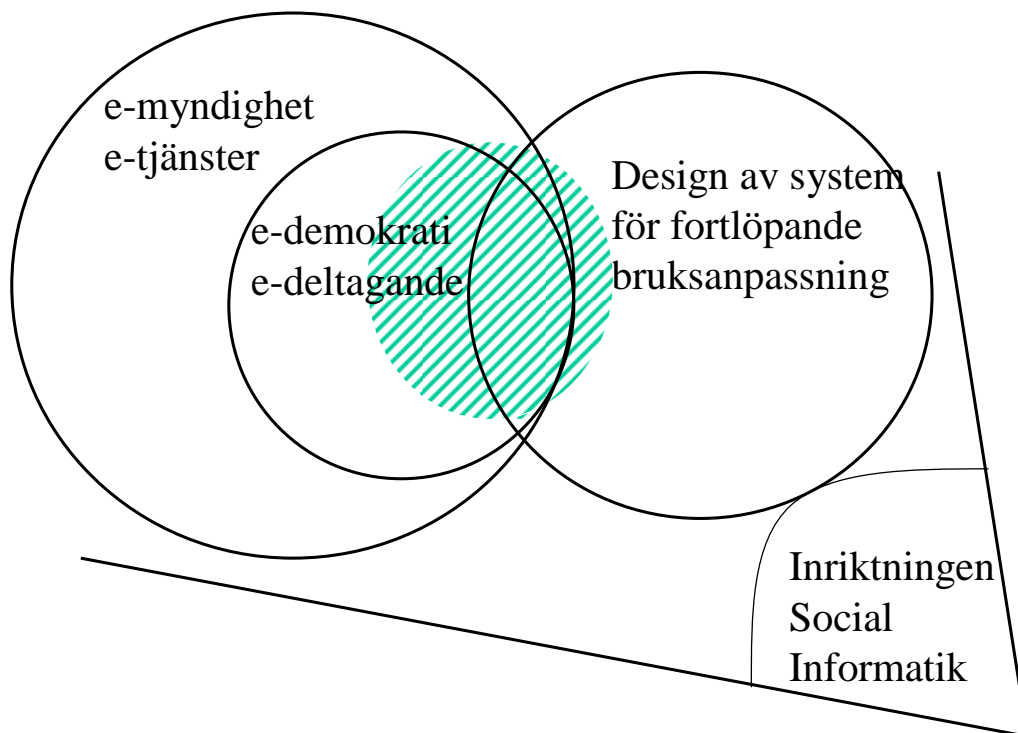
forskaruppgift är följaktligen, att undersöka hur beskaffenheten av denna ”verklighet” inverkar på möjligheterna till ändamålsenligt datorstöd för myndigheter och/eller den enskilda medborgaren.

Beskrivningen av det övergripande forskningsfältet e-myndighet (”e-government”) är viktig för att positionera en specifik forskningsinsats inom ramen för ett större sammanhang. En sådan beskrivning visar dessutom på, hur en specifik forskningsinsats kan ackumulera till den befintliga kunskapsmassan inom ett avgränsat område inom det stora forskningsfältet e-myndighet/e-förvaltning.

Myndighets- resp medborgarperspektiv utgör två perspektiv vid forskning om e-förvaltning. I ett specifikt forskningsarbete kan emellertid något av dessa perspektiv dominera över det andra. Forskningsuppdragets avgränsning och fokus är avgörande för positioneringen mellan dessa perspektiv. En annan indelningsgrund är den samhällsnivå som forskningspraktik och teoribildning inriktas på, dvs om forskningen syftar till en lokal, regional eller nationell tillämpning av e-tjänster/e-kommunikation. Dessutom kan e-tjänster/e-kommunikation inom samhällslivet utforskas med varierande grad av fokus på tekniska eller kontextuella aspekter. I det ena fallet ligger fokus på att undersöka teknikens påverkan på det interaktiva samspelet och i det andra fallet på den sociala kontextens inverkan på ett visst tillämpningsslag av e-tjänst/e-kommunikation.

Det centrala fenomenet i det här forskningsarbetet har utgjorts av en IKT-artefakt för dialog och diskussion i en lokalt avgränsad folkrörelsemiljö. Forskningen har fokuserat på de interpersonella och individuella aspekternas inverkan på möjligheten att utveckla/designa en sådan artefakt till en bärare av ökad demokratiskt influerad dialog och diskussion – e-demokrati och e-deltagande.

Forskningens kunskapsintresse avspeglas i valet av olika beteendevetenskapliga perspektiv för att belysa det studerade fenomenet; nämligen sociologi, socialpsykologi och socialt lärande. Anknytningen till angelägna demokratifrågor har även inneburit, att observationerna har analyserats utifrån ett etiskt perspektiv. Forskningsarbetet har således orienterats i riktning mot Social Informatik. Målet har varit, att ge kunskapsbidrag om ett sociotekniskt entreprenörskaps problem och möjligheter att designa komponenter (av olika slag) i och kring en artefakt för att realisera e-demokrati och e-deltagande. Kunskapsmålet har eftersträvats utifrån en variationsrik (systemteoretisk, beteendevetenskaplig och humanetisk) belysning av forskningsobjektet. Detta forskningsupplägg är dessutom i linje med grundläggande idéer och förhållningssätt inom Social Informatik. Forskningens inriktning och positionering framgår även av figur 2.1 och 2.2 (det streckade fältet).

Figur 2.2. Forskningens positionering och informatikinriktning.

2.2 Social Informatik och reflektioner kring begreppet virtualitet.

Den Sociala Informatikens kännetecken.

Rob Kling⁵ har i olika skrifter och sammanhang beskrivet ämnesområdet *Social Informatics*. Klings insatser har därigenom i hög grad bidragit till att etablera *Social Informatik* internationellt som ett accepterat och legitimt ämnesområde för forskning och praktiskt verksamma.

Han argumenterar återkommande för vikten av att relevant hantera de sociala aspekter, som är kopplade till att utveckla och använda en datorartefakt i en specifik verksamhet. Att uppvärdera de sociala aspekterna vid utveckling och bruk av datorartefakter anser han vara en framkomstväg för att uppnå *en ökad produktivitet för den totala verksamheten*. Kling pekar alltså på, att ett utökat socio-tekniskt synsätt skulle kunna bidra till att bryta den *produktivitetsparadox*, som många forskare och branshexperter anser sig ha konstaterat – nämligen att de tidigare så tydligt märkbara och stora organisationsvinster med IKT-användning ersatts med betydligt blygsammare positivt märkbara effekter för organisationen som helhet. (Kling, 2001)

En huvudtanke inom Social Informatik (Kling, 1999) är att undvika ett teknologiskt deterministiskt förhållningssätt vid analys av ett IKT-relaterat fenomen. I stället förespråkas ett mycket öppet förhållningssätt, där man följer upp de möjligheter, problem och frågeställningar ("contingency questions"), som verkar vara avgörande för att förstå de kontextuella omständigheternas inverkan på det studerade fenomenet ("contextual inquiry")

Inom Social Informatik pekas på det potentiellt missvisande i att diskutera, undersöka och analysera IKT i termer av "verktyg" eller "tekniska anordningar". Att ensidigt resonera utifrån en sådan "teknisk" begreppsrepertoar avleder nämligen fokus från att utforska och/eller praktiskt hantera artefakten eller applikationen såsom ingående i ett *socio-tekniskt system* – dvs att förstå och hantera ett fenomen genom att ömsesidigt beakta de sociala och tekniska aspekter som kännetecknar det.

Sawyer och Rosenbaum (2000) är andra forskare, som pekar på behovet av IKT-relaterad forskning och praktik inom en social informatisk referensram. De lyfter bl.a fram följande kännetecken för ämnesområdet Social Informatik:

- det tvärvetenskapliga perspektivet
- en problem- och empiridriven forskningsansats
- en normativ, analytisk och kritisk orientering

⁵ Rob Kling är internationellt en av den Sociala Informatikens förgrundsgestalter och verksam vid Center for Social Informatics, School of Library and Information Science, Indiana University, USA (<http://www.slis.indiana.edu/CSI/index.html>).

Sawyers och Rosenbaums egen mening om detta framgår av följande citat, där de beskriver ”Social Informatics in the Information Sciences”:

”Social informatics (SI) is a multi-disciplinary perspective. ...

Social informatics is a problem-driven research domain ...

Social informatics is further characterized by the problems being examined rather than by the theories or methods. ...

Social informatics research involves *normative*, *analytical*, and *critical* orientations ... The *normative* orientation refers to research that aims to recommend alternatives for professionals who design, implement, use or develop policy about ICTs. ... The *analytical* orientation refers to studies that develop theories about ICTs in institutional and cultural contexts or to empirical studies that are organized to contribute to such theorizing. ... The *critical* orientation refers to examining ICTs from perspectives that do not automatically (uncritically) adopt the goals and beliefs of the groups that commission, design, or implement specific ICTs.”
(Sawyer & Rosenbaum, 2000, sid 89 - 90)

Social Informatik har således sitt fokus på att studera och relevant hantera det ömsesidiga beroendet mellan IKT-applikationer och deras kontextuella inramningar. Sawyer och Rosenbaum räknar exempelvis upp följande ofta förekommande organisations- och social informatiska aspekter av IKT:

1. The context of ICT use directly affects their meanings and roles.
2. ICTs are not value neutral: their use creates winners and losers.
3. ICT use leads to multiple, and often paradoxical, effects.
4. ICT use has moral and ethical aspects and these have social consequences.
5. ICTs are configurable - They are actually collections of distinct components.
6. ICTs follow trajectories and these trajectories favor the status quo.
7. ICTs co-evolve during design/development/use (before and after implementation).

A Summary of Findings from Organizational and Social Informatics Research.” (Sawyer & Rosenbaum, 2000, sid 94)

Robin Williams och David Edge (1996) pekar på, att teknologi inte orsakar några specifika sociala förändringar på ett direkt och omedelbart sätt. Däremot sätter teknologin centrala parametrar för vårt sätt att interagera, vilket i sin tur kan leda till sociala förändringar. De betonar därför vikten av, att samtidigt beakta hur teknologiska och sociala aspekter kan samverka för att uppnå sociala förändringar.

Den här avhandlingen studerar problem och möjligheter med att utveckla och använda en ”Virtual Community” för att uppnå en ökad social interaktion mellan olika aktörer i ett lokalt och medelstort grannskap. Ett sådant forsknings- och praktikområde är ofta förbundet med ett intresse för, hur ett adekvat ”socialt lärande” kan skapas och

upprätthållas mellan nyckelaktörer och övriga deltagare i både den reella och korresponderande virtuella gemenskapspraktiken ("Community of Practise"). Detta är ett IKT-relaterat forskningsfält, som intresserat många forskare världen över.

Chris Kimble och Paul Hildreth (2005) refererar till forskningsrön i sin argumentation om de svårigheter och begränsningar, som måste beaktas vid utveckling av en virtuell "Community of Practise". Kimble och Hildreth pekar på forskningsrön, som understryker vikten av att upprätthålla ett stort *engagemang* hos deltagarna att handla och medverka i den gemensamma praktikens intresse. Ett grundvillkor för en reell och/eller virtuell "Community of Practise" är, att samtliga intressenter deltar aktivt i form av *diskussion* och konkreta *handlingar*. Att aktivt förhålla sig till en *artefakt* – som man delar med andra – bidrar till engagemang och tillhörighet för en viss praktik. Det viktigaste inslaget i en gemenskapspraktik är emellertid de *personliga relationer*, som kan uppstå kring den gemensamma uppgiften att skapa och vidareutveckla *de gemensamt delade artefakter*, som kännetecknar praktiken. Kimble och Hildreth understryker att "Community of Practises" har sin rot i de konkreta och reellt levda platser, där (1) lärande och (2) handlingar äger rum. Att transformera den reella världens gemensamma livsrum av lärande och handling till en virtuell form är därför inte en trivial uppgift. Eftersom våra upplevelser av gemenskapspraktiker är så beroende av personliga relationer, så pekar Kimble och Hildreth på svårigheterna med att utveckla och upprätthålla "Community of Practises" på en mer komplex social nivå.

En social praktik är beroende av deltagarnas förmåga att hantera olika situationer i verksamheten. Bl.a Lave och Wenger (1991) har forskat om det situationsbetingade lärande, som kännetecknar aktörers medverkan i en verksamhets sociala praktik ("Community of Practise"). De utgår därvid från följande allmänna beskrivning av en "Community of Practise" (CoP), nämligen som: "... a set of relations among persons, activity, and world, over time and in relation with other tangential and overlapping CoPs". Dessutom utgår de från insikten, att det sociala lärandet i en "Community of Practise" – i den reella livsvärlden – har karaktär av "learning as legitimate peripheral participation". Med "legitimate peripheral participation" (LPP) menas att lärandet sker i en process, där deltagarna successivt visar prov på sin förmåga att upprätthålla och utveckla den gemensamma praktiken. Detta innebär, att lärandet i en CoP är något av en ständigt pågående bekräftelseakt från en perifer deltagarposition till ett erkännande från övriga deltagare inom praktikgemenskapen.

Andra forskare har också intresserat sig för det situationsbetingade lärandets problematik. Hildreth, Kimble och Wright (2000) pekar på hur *legitimitet* och *deltagande* är ett komponentpar, som tillsammans bestämmer i vilken grad, en deltagare tillhör en CoP – dvs ett komponentpar som inverkar på en perifer eller nära position till en CoP. *Perifer positionering* och *deltagande* är på motsvarande sätt ett komponentpar, som tillsammans bestämmer vår upplevelse av eget livsrum och personlig identitet inom ramen för en legitimerande social kontroll. Begreppet LPP är således ett komplext begrepp, som beskriver ett socialt lärande som ett växelvist pendlande mellan ett "legitimerat deltagande" – för att överbrygga en perifer social

position i förhållande till praktiken – och ett ”perifert deltagande”⁶ – för att stärka engagemanget för personliga insatser inom praktikgemenskapens legitimerande ram.

Hildreth, Kimble och Wright (2000) reflekterar också över LPP:s tillämpbarhet för en virtuell ”Community of Practise”. De konstaterar, att ett ”socialt lärande” faktiskt måste vara förknippat med att besöka och aktivt delta i den virtuella miljön. Den virtuella miljön måste alltså kunna uppfylla rimliga krav på såväl ett tillhörighetsförstärkande ”legitimerat deltagande” och ett ”perifert deltagande”, som förstärker ett personligt engagemang inom den virtuella praktikgemenskapens grundkoncept. Hildreth, Kimble och Wright pekar på, att det perifera inslaget blir extra framträdande i en virtuell CoP genom avsaknaden av reella möten ”face-to-face” mellan deltagarna. Att förstärka den legitimerande grunden – t.ex genom virtuell tillgång till allmänt erkända väsentliga resurser – och att stimulera ”personliga relationer” (inom och till praktiken) genom ett aktivt deltagande i den virtuella miljön blir då särskilt viktiga.

I det här forskningsarbetet analyseras över, hur ett gräsrotsinitierat socialt entreprenörskap kan skapa och upprätthålla ett partnerskap av intressenter/aktörer, som kan driva en IKT-förmedlad dialog/diskussion i syfte att uppnå ökat medborgarinflytande i en korresponderande reell social struktur. Kunskapsbidragen kan vara av intresse inom forskningsfältet e-demokrati – särskilt beträffande problematiken att utveckla IKT-lösningar för ökad direkt-demokrati i folkrörelsemiljö. Kunskapsbidragen i sådan forskning är ofta ett resultat av att studera och analysera attityder och uppfattningar, som på ett avgörande sätt påverkar utformning och tillämpning av e-demokratiska lösningar. Detta talar för att analysera de gjorda ”socioindividuella” observationerna till en djupare förståelse av nyckelaktörers bakomliggande förhållningssätt till det studerade IKT-fenomenet. Både metod- och innehållsmässigt har det därför varit viktigt att beakta forskningsrön inom e-demokrati, bl.a beträffande den stora variation som finns i synen på begreppet demokrati.

I en diskursanalytisk studie pekar Peter Gustavsson (2002) på, hur tjänstemän och politiska företrädare i två svenska kommuner – Göteborg och Tranemo – tillämpat en *teknokratisk* samhälls- och demokratisyn vid utveckling av e-demokratiska lösningar. Han konstaterar (med referens till Habermas beskrivning av en vetenskapligt grundad teknokratisk kunskapskategori), att den reglerande och styrande strukturen i diskursivt avseende består av värderingar och rationella överväganden till stöd för – vad han benämner – en *teknologisk politikform*; nämligen en politikform med följande kännetecken: i) en icke värderingsberoende politik, ii) ett oproblematiserat samförstånd samt iii) ett expertberoende. Gustavsson konstaterar även, att ”expertberoendet” i de här fallen inte varit vetenskapligt-rationellt orienterat utan i stället utgjorts av ett tjänstemannaberoende. Nämligen att någon/några kommunala tjänstemän satsade engagemang och kraft på att realisera e-lösningar, som uppvisade

⁶ ”Legitimerat deltagande” resp ”perifert deltagande” är mina kompakta uttryck för att återge några centrala tankar hos Hildreth, Kimble och Wright. För båda uttrycken är det viktigt att förstå resp begreppspars koppling till den tredje komponenten i begreppsstrilogin LPP (”legitimate peripheral participation”) – se resonemanget härovan.

en icke-värderingsberoende politik och ett oproblematiserat samförstånd. I sin fortsatta analys pekar Gustavsson på, att IKT:s grundkaraktär är kopplad till kulturella, ekonomiska och politiska intressen. Vilket innebär, att en maktutövande diskurs – med inslag av en teknokratisk samhälls- och demokratisyn – är olämplig vid utveckling av e-demokratiska lösningar. Han ställer två demokratideal mot varandra – det *individualistiska* resp *kollektivistiska*. Det individualistiska betonar medborgarens ensamvärde och att denne därför inte bör utsättas för aktiva interaktionsförsök från olika kollektiva strukturer i samhället. Det kollektivistiska betonar människan som en social varelse, som bör fostras och skolas till att medverka i olika sociala sammanhang. Med referens till Mumford pekar Gustavsson på, att en odemokratisk teknik – ”*monotechnics*” – är präglad av en kunskapssyn inriktad på materiella värden och enkelriktad maktutövning. Den demokratiska tekniken – ”*polytechnics*” – präglas av processer öppna för etiska och ideologiska motiv i syfte att harmonisera tekniken med människans demokratiska och sociala anspråk.

Gustavssons resonemang är i högsta grad relevant även för det här forskningsarbetet. Avhandlingen är nämligen en mångsidig och reflekterande belysning av att praktisera polytechnics som ett partnerskap mellan gräsrotsaktörer och valda företrädare i lokala medborgarstrukturer. Målsättningen med denna praktik – á la polytechnics – har varit att uppnå en harmonisk balans mellan individualistiska och kollektivistiska demokratiideal. I likhet med andra forskare inom området ”IKT och demokrati” (Castells, Gustavsson, Nolte, Ilshammar m.fl) har ambitionen varit att stärka enskilda medborgares inflytande mha IKT.

Flera forskare menar, att IKT inte på ett trivialt sätt kan fylla en demokratiförstärkande uppgift. Beroende på vilken demokratisyn som dominerar, kan nämligen datorapplikationer utvecklas till stöd för endera ökat direkt medborgarinflytande eller till stöd för ett fåtal maktföreträdare i ett oligarkliknande system (Nolte, 2002). Lars Ilshammar (2002) pekar också på, att det finns väldigt olika föreställningar om demokrati och följaktligen många olika idéer om, hur eventuellt IKT-stöd bör utformas. Ilshammar och andra argumenterar därför för vikten av att inse, att demokratibegreppet kan kategoriseras på olika sätt. Ilshammar nämner två vanliga synsätt – (i) det *konventionella* eller *representativa* resp (ii) det *radikala* eller *direktdemokratiska*. Han tar också upp tre mer komplicerade demokratimodeller under följande benämningar: *snabb demokrati*, *stark demokrati* och *tunn demokrati* (se tabell 2.1).

Tabell 2.1. Tre centrala demokratidimensioner.
Källa: Ilshammar, 2002, sid 30.

<i>Modell</i>	<i>Snabb demokrati</i>	<i>Stark demokrati</i>	<i>Tunn demokrati</i>
Mål	Folksuveränitet/ Jämlikhet	Autonomi	Individens frihet
Syfte	Att snabba på folkopinionens genomslag i politiken	Att ge medborgarna möjlighet att samtala om och agera i gemensamma angelägenheter	Att utveckla en förvaltning som fungerar bättre och kostar mindre
Legitimitetsgrund	Majoritetsbeslut	Offentlig debatt	Ansvarsutkrävande
Medborgarroll	Beslutsfattare	Opinionsbildare	Väljare, kund
Representanternas mandat	Bundna	Interaktiva	Obundna
IT-användning	Information Service Diskussion Beslut	Information Service Diskussion	Information Service

Avhandlingen beskriver ett socialt entreprenörskap för att utveckla och använda en socioteknisk IKT-artefakt, som stärker inslagen av stark demokrati i en social struktur. Detta sociala entreprenörskap har bedrivits och analyserats utifrån en social informatisk referensram, som bl.a innefattat ett socialt lärandeperspektiv på ”Communities of Practice” och grundläggande e-demokratiska insikter. Forskningsarbetets förståelse av begreppet socialt entreprenörskap svarar mot den definition, som J. Gregory Dees (2001) ger detta begrepp.

I en historisk och nutida belysning av begreppet ”Social Entrepreneurship” kommer Dees fram till följande definition av begreppet:

*”Social entrepreneurs play the role of change agents in the social sector;
by:*

- *Adopting a mission to create and sustain social value (not just private value),*
- *Recognizing and relentlessly pursuing new opportunities to serve that mission,*

- *Engaging in a process of continuous innovation, adaptation, and learning,*
- *Acting boldly without being limited by resources currently in hand, and*
- *Exhibiting heightened accountability to the constituencies served and for the outcomes created.”*

(Dees, 2001, sid 4)

Dees betonar att detta är en *idealiserad* definition och att sociala entreprenörer därför i praktiken uppfyller definitionens karaktäristik i varierande grad.

Hydén (2002) argumenterar för en normmodell konstituerad av de tre komponenterna

(i) *vilja,*

(ii) *kunskap* och

(iii) *möjligheter* samt möjligheternas koppling till *systemvillkor*.

En sådan modell är *applicerbar i det sociala fältet mellan aktörs- och systemnivå*.

Modellen ger ett intressant stöd för ansatsen att – som i den här forskningen – studera och analysera, hur olika aktörstypers *engagemang, beredskap, vilja, mentala* och ”*kulturella*” bindningar mm inverkar på *möjligheten* att bedriva ett socialt entreprenörskap för att förändra *sociala strukturer i ett lokalt system*. Bourdieu (1990) menar på liknande sätt, att utrymmet mellan aktörerna i en social kontext är en ”social rymd”, vars mening, inriktning och förändringspotential är beroende av och inverkar på den symboliska interaktionen hos kontextens sociala aktörer.

I en studie över hur modern kommunikationsteknik kan stärka demokratin pekar Björkehagen (2002) på, hur olika satsningar från myndighetshåll inte levt upp till rimliga förväntningar. Enligt Björkehagen har försöken mer eller mindre strandat på grund av makthavares och valda medborgarrepresentanters svaga engagemang för att regelbundet och utan långa tidsuppehåll gå i dialog/diskussion via modern kommunikationsteknik. Bristen på makthavares engagemang för dialog/diskussion med modern kommunikationsteknik ser Björkehagen som en avgörande svårighet. Både Ilshammar (2002) och Björkehagen (2002) betonar vikten av att utveckla de sociala aspekterna av en e-demokratisk lösning, innan man tar tag i den tekniska problematiken. De argumenterar var för sig för det angelägna i att pröva olika modeller av e-demokratilösningar för ökad dialog och diskussion mellan medborgare och deras valda företrädare. I den här forskningen har fokus legat på att studera, hur olika aspekter av ett socialt entreprenörskap kan skapa och upprätthålla partnerskap till framgång för sociotekniska artefakter, som bygger på olika intressenters engagemang för öppen dialog och diskussion.

Det kan vara ändamålsenligt att ytterligare något beskriva den Sociala Informatikens forskningsmässiga kännetecken. En analogi med en annan ämnesnisch inom informatik kan underlätta en sådan beskrivning. Inom informatikämnet bedrivs exempelvis mycket forskning på temat interaktionsdesign (ID) och ”Human Computer Interaction” (HCI). Vid ID- och HCI-forskning är intresset inriktat på att förstå, hur människor och teknik samverkar vid utveckling och/eller användning av applikationer och artefakter. Forskningen syftar till att förstå de faktorer i en utvecklingskontext

eller i en applikation/artefakt, som underlättar eller försvårar utveckling resp användning. En relevant förståelse är nämligen oumbärlig för design av ändamålsenliga informationssystem och artefakter. En sådan relevant förståelse grundas ytterst på, hur utvecklingspersonal upplever olika inslag i en systemutvecklingsprocess, eller hur användare upplever form resp funktion i en IKT-produkt.

Upplevelser blir alltså centrala att observera och analysera. Riktlinjer för design av utvecklingsprocesser resp produkter måste nämligen ha en nära koppling till grundläggande kunskaper om, hur vi på individuell och social nivå förhåller oss i olika IKT-relaterade situationer. Dessa situationer må sedan handla om att medverka vid systemutveckling eller att använda en färdigutvecklad IKT-produkt. Vid ID- och HCI-forskning formuleras modeller, metoder och tekniker för design utifrån ett brett teorispänn. Beroende på forskningens specifika karaktär kan t.ex det valda forskningsobjektet belysas och återkopplas till organisationsteori eller kognitionsvetenskap.

Vid forskning av typen *Social Informatik* ligger fokus på kontextuella aspekter samt att kunskapsbidragen formuleras i en social och sociopsykologisk begreppsapparat. Forskningen syftar nämligen till att redovisa ramverk, modeller och tillvägagångssätt, som kan stödja en fruktbar utveckling av olika sociala strukturer genom förekomsten av ändamålsenliga IKT-burna interaktioner hos en kritisk massa av den sociala strukturens medlemmar. Att förstå och beakta de faktiska sociala och sociopsykologiska betingelserna är alltså – enligt den Sociala Informatiken – avgörande för att utveckla en IKT-applikation, där virtuella interaktioner mellan strukturens medlemmar verksamt bidrar till att förändra den sociala strukturen. Detta medför, att den Sociala Informatikens forskningsobjekt är komplext till sin natur. Det utgörs typiskt av (1) den sociala strukturen, (2) artefakten och (3) den datorburna ”virtuella” representationen av den sociala strukturen. Beroende på den specifika forskningens karaktär kan dessutom någon/några av de ingående objektkomponenterna vara särskilt framträdande.

Strukturer, villkoren för strukturell förändring och identitetsskapande i ett IKT-samhälle.

I avhandlingen beskrivs hur interaktion mellan människor – i traditionella eller virtuella former – i gynnsamma fall kan påverka och förändra sociala strukturer. Avhandlingen pekar emellertid också på – hur social förändring med stöd av en *socioteknisk IKT-artefakt* – kan motverkas av maktfulla representationsaktörer inom en social struktur. Nämligen att representationsformerna i sociala strukturer – tillsammans med andra faktorer – kan innebära att ”valda” nyckelaktörer snarare prioriterar intressen och värden kopplade till det ”egna” representationsskapet (fördelar, status, personliga ambitioner mm) än gemensamma och grundläggande värden för den sociala strukturen. (se kapitel 6, 7 och 8)

Många forskare menar, att en utbredd förekomst av datorförmedlade tjänster och funktioner kommer att leda till ett ökat inflytande för enskilda medborgare över

samhällsutvecklingen. Nämligen att samhällets strukturer tvingas anpassa sig till medborgarnas förväntningar och krav på direkt och gränsöverskridande IKT-baserad kommunikation med aktörer och företrädare för olika samhällsstrukturer. Samtidigt pekar många på, att effekterna av ny teknik är en följd av ett "samspel" mellan teknik och strukturer. Inriktningen och resultatet av ett sådant "samspel" bestäms sannolikt av, hur samhällsstrukturernas maktmedel och traditionella former svarar mot teknikens strukturförändrande potential. Detta innebär, att teknik måste förenas med strukturella inslag, som successivt kan växa till sig och förändras till ett integrerat "teknik- och strukturkombinat" på ett överordnat samhällsplan. Den tekniska tillämpningens genomslag på samhällsnivå är emellertid en lång väg, där en mångfald olika varianter av "teknik- och strukturkombinat" testar sin förmåga att sprida sitt koncept från en lokalt avgränsad samhällsstruktur till en större samhällsarena.

Tekniken i sig kan inte ensidigt förändra ett samhälle. Detta är nog de flesta förhållandevis eniga om. Den samhällsförändrande effekten av ny teknik är i stället en följd av, hur olika konstellationer av teknik och strukturer kan etablera ett visst mått av dominans. Den yttersta drivkraften i en sådan samhällsförändrande process grundas i själva verket på *beredvillighet* och *gyynsamma villkor* – individuellt, strukturellt och tekniskt – för ett lokalt sociotekniskt förändringsarbete. Egentligen är det inte överraskande, att en grundläggande princip/drivkraft för samhällets utveckling liknar en viktig utvecklingsprincip i den biologiska naturen – nämligen en ständigt verksam utvecklingsprincip i form av (1) *ett successivt urval* baserat på naturens (eller samhällssystemets) egen prövning av (2) *en mångfald jämförbara kandidater*. Detta kan jämföras med den stora betydelse som Edward O Wilson (1992) tillmäter en sådan verksam utvecklingsprincip i naturen.

Av detta följer, att ett samhälles maktelit – allt ifrån aktörer i lokala samhällsstrukturer till det överordnade samhället – kan välja att verka för eller mot en samhällsutvecklande ordning av *socioteknisk mångfald* och *successiv anpassning* till några "vinnande" koncept. Valet att medverka innebär, att maktelitens aktörer agerar för att förändra interaktionsmönster – och därmed ytterst maktförhållanden – inom den struktur man företräder. Detta innebär, att fokus vid socioteknisk samhällsutveckling – på lokal och övergripande nivå – snarare bör ligga på att relevant förhålla sig till de strukturella villkoren än att vara uppfylld av den nya tekniken i sig. Med strukturer menas här givetvis de sociala relationsmönster, som sammantaget utgör den institutionaliserade ordningen i en social kontext – dvs den ordning som avtecknar den *faktiska* bilden av en organiserad social kontext. Den verklighetstroga bilden av strukturen i en social kontext måste emellertid till stora delar uttryckas i termer av förhärskande *attityder*, *förhållningssätt* och *värden*, vilket innebär, att den strukturella bilden av en social kontext bör utforskas som ett system av samverkande komponenter av såväl organisatoriskt, personligt, idémässigt och etiskt slag. De *bakomliggande mentala strukturer* som utvecklats, underhålls och frodas i en social struktur blir väldigt viktiga att förstå och analysera. Det ligger nämligen nära till hands, att en social struktur har en "yttre fasad", som inte fullt ut svarar mot den mentala (inre) strukturen hos nyckelaktörerna i den sociala kontextens praktik. Speciellt intressant är det att studera eventuella samband mellan olika typer av sociala kontexter, deras

formella strukturer och de mentala strukturer, som dessa appellerar och/eller utvecklar hos personer och organisation.

Många forskare menar, att vår *identitet* formas annorlunda i ett IKT-präglad samhälle än i ett traditionellt. I det traditionella samhället formas våra identiteter av förhållandevis statiska och allomfattande normkällor. Detta innebär, att det stora flertalet medborgare socialiseras till ganska likartade förhållningssätt, attityder och värden. I en IKT-medierad tillvaro kan vi däremot ganska enkelt och fritt samla erfarenheter från många olika miljöer, vilket anses resultera i en flexibel och mångfacetterad identitet/karaktär. Frekventa och divergerande IKT-medierade miljöer skulle således konkurrera med de traditionella normkällorna såsom identitetspräglare. Det verkligt centrala i sammanhanget är emellertid inte, att vi numera mycket enkelt kan ta till oss ”budskap” från många IKT-förmedlade miljöer. Det fundamentalt annorlunda i sammanhanget är i stället IKT-mediets förmåga att ge dess användare tids- och rumsöverskridande upplevelser.

I ett mycket traditionellt samhälle finns det risk för, att nya och samhällsutvecklande idéer förtrycks av det normerande etablissemangen. Även det IKT-medierade samhället innebär emellertid risker för ett samhälles utveckling. Den mest uppenbara risken är, att en omfattande uppluckring av tids- och rums känslan minskar vårt engagemang och ansvar för adekvata handlingar i den ”reella” världens sociala, fysiska och biologiska verklighet. Om vi ”en masse” tillägnar oss ett tids- och rumsupplöst förhållningssätt kan samhället minska sin potential – dvs medborgarnas värdedrivna handlingsansvar och företagsamhet – för att *utveckla* och *pröva* alternativa lösningar (sociotekniska artefakter) på olika ”reella” problem i vår sociala, fysiska och biologiska livsvärld.

Sennet (1998) menar, att IKT-samhället har en tendens att minska vår beredvillighet för långsiktiga och uthålliga personliga insatser. I stället uppvisar IKT-samhället en praktik – i arbetsliv och vardagsliv – av att inordna våra liv i kortsiktiga projekt, där vi förväntas vara mycket flexibla och anpassningsbara. Detta inverkar, enligt Sennet, *krackelerande* på den motsatta karaktären – nämligen att troget verka för en viss livsuppgift inom ramen för en specifik kontext.

I sin analys av nätverkssamhället har även Castells (2000) pekat på, att en omfattande IKT-användning leder till upplösning av tids- och rumsorienterade kulturella värden i samhället. I nätverkssamhället kommer, enligt Castells, medborgarnas identiteter främst att bestämmas av deras erfarenhetsrelationer i IKT-medierade nätverk. Detta ser Castells i grunden som positivt, nämligen om nätverkssamhällets aktörer agerar utifrån demokratiska värden i sina nätverksrelationer. Castells pekar samtidigt på det stora behovet av att ersätta ”yttre” institutioner och strukturer för socialisering av identitetsskapande normer – som successivt raderas av nätverkssamhällets identitetspåverkande erfarenhetsrelationer – med något *annat* som kan fylla *en motsvarande funktion*.

Sennets och Castells resonemang pekar på ett behov av normimpregnerade processer till stöd för IKT-baserad interaktion och demokrati- & samhällsförstärkande strukturer.

Deras analys svarar mot den generella och specifika problemställningen i avhandlingen, nämligen att utforska och analysera ”Lindeborg på nätet” som en socioteknisk process med sådan målsättning.

Det här forskningsarbetet skissar ett svar på, vad detta *annat* och *en motsvarande funktion* för socialisering av demokratiska värden kan vara i en IKT-medierad tillvaro av typen Castells *nätverkssamhälle*. Svaret utgörs av en mångsidig beskrivning av entreprenörskap för utveckling och bruk av demokratiförstärkande sociotekniska artefakter i lokala sociala kontexter. Avhandlingens svar är inte att återskapa några traditionella ”yttre” institutioner eller strukturer i identitetspåverkande syfte. I stället förordas en modell, där entreprenörer i partnerskap med lokala aktörer praktiserar ett IKT-medierat och reellt *socialt lärande* för adekvata handlingsbidrag för socioindividuell och demokratiförstärkande tillväxt i en avgränsad social kontext. Forskningen pekar på en lösning, där ”yttre” normerande strukturer i IKT-samhället ersätts eller kompletteras med IKT-baserade funktioner för socialt lärande av ”inre” mentala strukturer. Enligt avhandlingen är det ett väsentligt samhällsintresse att bedriva ett sociotekniskt entreprenörskap – á la socialt lärande – för att orientera medborgarnas identitet och karaktär i enlighet med demokratiska och socioetiska värden (se kapitel 6, 7 och 8).

Det kan i det här sammanhanget vara relevant att belysa ovanstående resonemang med några längre citat av Manuel Castells. Citaten kan även fungera som argument från en synnerligen välrenommerad forskare för legitimiteten av att bedriva informatikforskning om fundamentala sociala aspekter kopplade till IKT-samhället. Castells – som ofta åberopas i informatiksammanhang – bör enligt min mening betraktas som en frontfigur för Social Informatik. Här kommer således några belysande textstycken med Castells egna ord om nätverkssamhället, dess inverkan på våra identiteter samt den utmaning och möjlighet som nätverkssamhället innebär.

”... Eftersom personlighetssystem formas av familj och sexualitet befinner sig också de i ett flytande stadium. Jag har karakteriserat detta stadium som flexibla personligheter, som är stånd att ändlöst syssla med rekonstruktion av jaget, i stället för att definiera jaget genom anpassning till det som en gång var konventionsstyrda sociala roller, som inte längre är användbara och därmed inte har någon mening mer. Den mest grundläggande *omvandlingen av erfarenhetsrelationerna under informationsåldern är deras övergång till ett socialt interaktionsmönster som primärt byggs upp genom den faktiska erfarenheten av relationen*. Numera producerar människorna umgängesformer snarare än att följa beteendemodeller.

Förändringarna i relationerna av produktion, makt och erfarenheter sammanstrålar mot *en omvandling av samhällslivets, rummets och tidens materiella grundvalar*. Informationsålderns flödesrum dominerar över det platsrum som finns i människornas kulturer. Tidlös tid som den sociala tendensen mot teknikens utplåning av tiden avlöser industriepokens klocktidslogik.”

(Castells, 2000, sid 393)

”... Detta är informationsålderns nya samhällsstruktur som jag kallar *nätverkssamhället*, eftersom den består av produktions-, makt- och erfarenhetsnät som bygger upp en virtuell kultur i globala flöden som överskrider tid och rum.”
(Castells, 2000, sid 394)

”... Den mest grundläggande politiska frigörelsen är att människor frigör sig från okritisk följsamhet mot teoretiska eller ideologiska scheman och i stället bygger praktiken på basis av sina erfarenheter, samtidigt som de använder all den information som står dem till buds ur olika källor.”
(Castells, 2000, sid 403)

Som framgått av citaten, så har Castells i grunden en positiv syn på IKT:s möjligheter att frigöra oss människor från olika former av strukturellt förtryck. Samtidigt pekar han på, att denna frigörelse från strukturella bojor är beroende av, om och hur IKT:s genomslag kan kanaliseras i sociala projekt och/eller processer, som tillgodoser centrala sociala och mänskliga värden i nätverkssamhället. Vilket är just vad den Sociala Informatiken ytterst syftar till – både i forskningsavseende och i praktisk tillämpning.

Begreppet ”Virtual Community”.

En ”Virtual Community” (VC) är ett *genetiskt* system, dvs ett system som kontinuerligt förändras med hjälp av sina ingående funktioner och systemkomponenter. Av avgörande betydelse för den genetiska utvecklingen av en ”Virtual Community” är även den idé, som systemet är tänkt att uppfylla. En ”Virtual Community” består dessutom inte enbart av systemtekniska komponenter. En ”Virtual Community” är i stället ett system, som integrerar *systemtekniska, organisatoriska* och *användarorienterade* komponenter. Detta är en återkommande tanke hos VC-förespråkare (Rheingold, 1995; Leigh Star, 1999; m.fl). Susan Leigh Star (1999) framhåller – inte minst metodologiskt – begreppet *infrastruktur* vid utforskning av ”Virtual Communities”.

I utvärderingar av medborgarinriktade IT-projekt uppvisas påfallande ofta en brist på *lokal förankring* i visionerna (IT-kommissionen, 1998a). För att lyckas krävs ofta draghjälp genom inordning av lokala satsningar i någon överordnad (t.ex regional) allmän strategi. Rent allmänt verkar IT-projekten stå och falla med, att det finns regionala och/eller lokala ledare som sluter upp bakom IT-arbetet. *Ledarskapsfrågor* och *organisationsfrågor* är enligt dessa utvärderingar av central betydelse och kanske t.o.m den allra viktigaste framgångsfaktorn.

Dessa utvärderingar uttrycks i en modell, som i punktform räknar upp de viktigaste faktorerna i ett IT-projekt. På en lokal nivå presenteras följande modell:

- (i) ledare
- (ii) vision/strategi
- (iii) entreprenörer, genomförare
- (iv) fysiska faciliteter: nät, byggnader etc
- (v) spelplan
- (vi) skäl: affärsmöjligheter, strukturförändringar, kris (nedläggningar)

(IT-kommissionen, 1998a)

Det instrumentella respektive ontologiska perspektivet.

Samspelet mellan en konkret verklighet och en motsvarande virtuell form uppvisar ett komplext ömsesidigt beroende. En verklig (eller verklighetsförvriden) miljö/organisation transformeras – genom avgränsade syftesurval – till en virtuell form, som IKT-användare kan träda in i för att därefter återvända till den verkliga världen påverkade av ett parallellt och gränslöst interaktionssätt. Detta förhållande kan – i alla fall på längre sikt – påverka människans tänkande/förhållningssätt i den verkliga världen. Ett sådant komplicerat samspel kan leda till stora konsekvenser för människans reella interaktionsformer och därmed för människans framtida samhälls- och kulturbygge. (Se t.ex Castells (2000) analys om *nätverkssamhället* som hot och möjlighet i socialt och kulturellt avseende samt för demokratiutvecklingen.)

För att en användare ska ”känna igen” den konkreta verkligheten i den virtuella formen, kan den virtuella formen behöva innehålla något av den konkreta/verkliga världens begränsningar (Sotto, 1997). Det kan således vara en god designidé att i viss utsträckning *införa* några av den verkliga världens tids- och rumsrelaterade begränsningar även i den virtuella formen. Enligt Michael Heim (1993) kännetecknas den konkreta världen av tre slags begränsningsfaktorer, nämligen följande:

- ”mortality”/”natality”,
- ”temporality”/historisk kausalitet och
- ”the sense of fragility”.

Dvs av begränsningar som är knutna till

- (i) livsförlopp av födelse och död,
- (ii) beroenden och samband över tiden och
- (iii) tillvarons sårbarhet/bräcklighet.

Transformerings/design av en konkret verklighetsavgränsning till en virtuell form grundas ofta på en önskan att skapa ett *resurssnålt instrument* för hantering av den konkreta verkliga världen. IKT-utvecklingen gör det möjligt att skapa instrument/virtuella former, som på ett effektivt sätt *simulerar* kvalificerade kunskaps- och kompetensbaserade verksamheter och arbetsuppgifter. Det *instrumentella* perspektivet är alltså viktigt för analys och design av virtuella former såsom förstärkande instrument för olika slags *mentala förmågor*.

En virtuell form kan emellertid även analyseras utifrån en *ontologisk* ansats. En sådan analys kan resultera i en filosofiskt och vetenskapligt underbyggd teori om holistiskt sammanhållande principer för den virtuella formens systemkomponenter. Denna ansats innebär, att begreppet virtualitet analyseras med analytiska metoder inom bl.a. lingvistik och kognitiv psykologi. En lingvistisk analys pekar på, att en virtuell form är en *imagination* som upprätthålls genom att uttrycka något *essentiellt* om en konkret verklig värld.

Michael Benedict (1991) för fram tanken, att begreppet och fenomenet virtualitet har sin historiska koppling till vissa parallella utvecklingslinjer i mänsklighetens historia.

Han argumenterar därvid för att tre olika slags "världar" sammanlänkas till vår upplevelse av en "enhetlig värld", nämligen:

- värld 1: den *konkreta* världen i form av material, naturliga ting och dessas fysiska egenskaper
- värld 2: den *subjektiva* världen, som utgörs av medvetenhet, beräkningar, känslor, tankar drömmar, minnen etc i våra individuella medvetanden
- värld 3: *allmängiltiga och "oberoende" strukturer* – vars existens, realitet, målinriktning samt interaktioner sinsemellan och med den naturliga världen är "oberoende" av vårt individuella medvetande. Det grundläggande innehållet/substansen i värld 3 utgörs av *information*. På denna grund manifesterar sig värld 3 som informationsbaserade strukturer i form av sociala organisationer och kommunikationsmönster. Dessa värld 3-strukturer återverkar alltid på och leder skeendet i värld 1 och värld 3.

Benedict pekar även på, hur följande fyra st värld 3-relaterade kulturflöden ("threads") har utvecklat flödestypiska varianter avseende virtuell form.

- utvecklandet av "commonness-of-mind" – utvecklandet av tanke- och handlingssätt, där fantasifulla berättelser (myter, sägner mm) och motsvarande uttrycksformer (ritualer, kraftfull mediapåverkan mm) stimulerar individers världsuppfattning och grupperns sammanhållning (se även Straarup, 1994, om ritualers betydelse).
- mediateknologins kontinuerliga utveckling – en utvecklingslinje som successivt frigör informationsflödet från tids- och rumsrelaterade begränsningar. Mediautvecklingens främsta drivkraft beror på ett djupt liggande mänskligt behov av att uppnå ett tillstånd av typen "cyberspace" – att information kan flöda utan den naturliga världens begränsningar.
- arkitekturens historia – en utveckling baserad på en djupt rotad mänsklig strävan att skapa modeller/byggnadsverk med överjordiska/himmelska kvalitéer. Detta innebär en arkitektonisk strävan att förverkliga den "himmelska överjordiska stad", som är Bibelns hoppfulla destination för mänskligheten efter människans syndafall och utdrivande ur det oskuldsfulla paradiset (Benedicts uttryckssätt).
- matematikens historia – en historia som visar på människans behov av att utveckla både en rymdorienterad och analytiskt orienterad matematik. Denna utvecklingslinje har resulterat i matematiska upptäckter, där rymd- och analysaspekter tycks smälta samman i exempelvis matematiska hybrider som "fractals" och "strange attractors". En annan upptäckt av samma slag är den s.k. "Hilbert Space", – en rymd där kvantmekaniken kan manifesteras ("play out") i det geometriska beteendet hos vektorer, som innehåller en eller flera "imaginary coordinates".

Den teoretiska genomgången av begreppet virtualitet har visat på filosofiska, kulturella, sociala och tekniska aspekter. En sådan bred begreppstolkning är i linje med

den här forskningen, nämligen att ett databaserat dialog- och diskussionsforum bör förstås som en integrerad process och produkt med kopplingar till ett idémässigt, kulturellt och socialt sammanhang. Denna bredd i begreppet har sin motsvarighet i problemställningen och forskningsfrågornas fokus på socioindividuella resp sociostrukturella faktorerers inverkan på att utveckla och driva en öppen och jämlik virtuell gemenskap mellan vanliga deltagare och deras valda företrädare (se bl.a kapitel 1).

Virtualitet belyst utifrån begreppen *struktur, funktion och form*.

Herbert Simon (1969) bidrar till ett ontologiskt och inkrementellt perspektiv på IKT-artefakter genom sin definition av vetenskapen om det artificiella ("sciences of the artificial").

Simon förespråkar en tankemodell, som går ut på att strukturera en förståelse om artificiella objekt enligt följande begrepps- och beskrivningsmall:

- *objektets inre komponentvärld*,
- objektets *funktion/mål* i sin kontext
- samt denna *kontexts komponentvärld*.

I sin strävan mot enkelhet förordar Simon betydelsen av *gränssnittet/"interface"* – nämligen som en klagörande länk mellan objektets inre system och det yttre kontextsystemet.

I vissa fall är det naturligt att fokusera på funktions-/målbeskrivning och det inre objektsystemet, t.ex. i situationer där kontextsystemets inverkan är av underordnad betydelse för objektsystemens utformning till föränderliga sammansättningar av inre komponenter. Som exempel på detta kan nämnas "homeostatis" inom biologin – dvs att objektsystem utvecklas utifrån en funktions-/målbeskrivning utan någon avgörande inverkan från det omgivande systemet.

I andra fall kan det vara naturligt att fokusera på funktions-/målbeskrivning och det yttre kontextsystemet. Exempelvis kan det föreligga en situation, där det inre objektsystemet inte har någon avgörande betydelse, utan att måluppfyllelsen i stället främst beror på det yttre kontextsystemet.

Simon menar dessutom, att en beskrivning av gränssnittet i många fall kan vara tillräcklig som förklaringsmodell. Gränssnitt är nämligen ett begrepp, som förenar funktions-/målbeskrivning, objektsystemets inre och det omgivande systemet.

Simons tankemodell om det artificiella och hans insikt om gränssnittets stora betydelse har en tydlig men något utvecklad motsvarighet i det här forskningsarbetet, nämligen genom dess fokus på den *kontextuella gränsson* (se även kapitel 1, 5 och 6), som omger en teknisk artefakt i form av normer, kulturellt betingade värderingar och sociala strukturer.

DEL 2.

2.3 Socialt lärande⁷ – ett perspektiv på lärande i den sociala praktikens gemenskaper.

Socialt lärande är ett begrepp med fokus på den sociala praktikens betydelse för samtidig framväxt, utveckling och förändring av (1) mening på den individuella nivån och på (2) resursförstärkande mening/kompetens på den kollektiva nivån i en gemenskap ("community"). Det sociala samspelet i en gemenskap kännetecknas av en mångfacetterad ömsesidighet mellan individer sinsemellan samt mellan individer och den aggregerade organisationsnivån. Enligt socialt lärande är dessa ömsesidiga beroenden själva fundamentet för lärande på individuell och organisatorisk nivå. De ömsesidiga beroendena yttrar sig i personliga initiativ, feedback från andra, organisationstillhörighet, delade resurser, roller, funktioner, relationsmönster, kommunikationsformer, traditioner, organisationskultur mm – dvs hela repertoaren av sociokulturella aspekter i den sociala praktiken inom en social kontext.

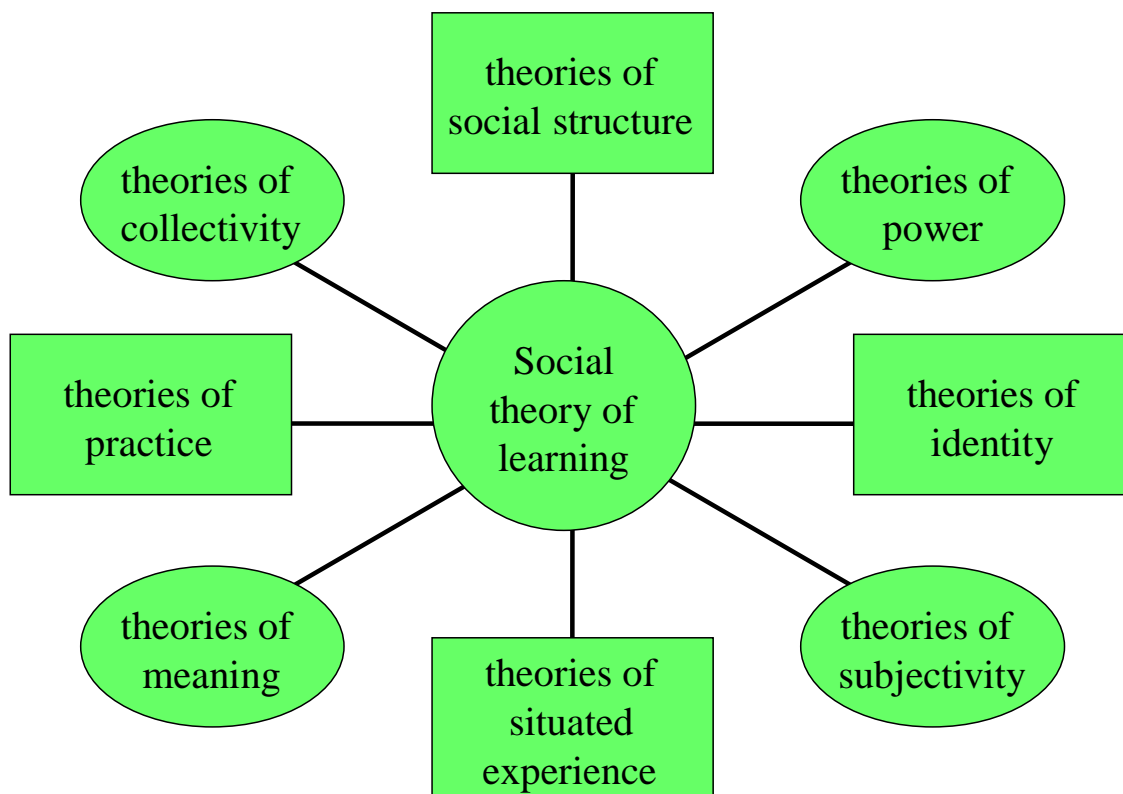
Socialt lärande är dessutom ett perspektiv på lärande för alla typer av verksamheter med socialt samverkande individer – dvs för kommersiella företag, myndigheter, föreningar mm. Genom sin sociokulturella teorihemvist har begreppet socialt lärande en mer fundamental ansats avseende lärande än t.ex begreppen "knowledge management" och "learning organizations", som fokuserar på lärande utifrån ett informations- och teknikperspektiv.

Den sociala lärandeteorin kombinerar (i) sociala, (ii) pedagogiska och (iii) tekniska aspekter på (iv) en grupp av samverkande aktörer. Socialt lärande är därför en teori, som ligger nära det här forskningsarbetets problemområde och forskningsfrågor. Forskningen är nämligen inriktad på att studera en social process för att utveckla och använda en "virtuell gemenskap" som medel för ökad samverkan mellan aktörerna i en "reell social kontext". (se bl.a kapitel 1, 4, 5 och 6)

Etienne Wenger⁸ är en välrenommerad företrädare för forskningsperspektivet socialt lärande ("social learning"). I boken *Communities of Practice: Learning, Meaning, and Identity* (1997) beskriver han, hur begreppet "social learning" kan ses som ett nav, vars innebörd bestäms av ett antal korresponderande kunskapsintressen/teorifält (figur 2.3).

⁷ Det här avsnittet bygger i allt väsentligt på Wenger (1997) *Communities of Practice*.

⁸ Etienne Wenger skrev *Communities of Practice* (1997), när han var Senior Research Scientist vid Institute for Research on Learning vid Menlo Park, USA. Hans tidigare böcker är *Situated Learning* (med Jean Lave) och *Artificial Intelligence and Tutoring Systems*.

Figur 2.3. "Refined intersection of intellectual traditions."
Källa: Wenger, 1997, sid 14.

Enligt Wenger (1997) ska en social lärandeteori integrera de komponenter, som är nödvändiga för att karaktärisera social delaktighet ("social participation") som en process för lärande och kunskap.

Wenger formulerar sin sociala lärandeteori runt följande nyckelbegrepp:

- *Mening* – konstitueras av att kommunicera/samtala om vår (föränderliga) upplevelse av livet och världen omkring oss som meningsfull.
- *Praktik* – att genom upprepade samtal/diskussioner om historiska och/eller sociala resurser, begreppsramar och perspektiv upprätthålla ett deltagarengagemang för ett organiserat handlande ("action").
- *Gemenskap* ("Community") – konstitueras av regelbundna diskussioner/samtal i syfte att skapa och upprätthålla sociala konfigurationer, så att deltagarna upplever verksamheten som angelägen/värdefull och den egna delaktigheten däri som kompetent.
- *Identitet* – att sociala lärandeprocesser förändrar "vem vi är" genom vår upplevelse av att ha personlig anknytning till historier/berättelser i olika gemenskaper.

De två fundamentala beståndsdelarna i begreppet socialt lärande är:

- (1) *kommunikation*/åsiktsutbyten och
- (2) *delaktighet* i olika sociala sammanhang.

Det sociala lärandet resulterar dessutom i den *mening*, som kontinuerligt bildas och förändras på olika sociala aggregationsnivåer – i organisationer, gemenskaper, sociala praktiker och hos enskilda individer. Denna *mening* är *social* till sin natur – både avseende form och innehåll. *Mening* är således ett resultat av socialt lärande och utgörs av ändamålsenlig kunskap för att skapa, upprätthålla och vidareutveckla gynnsamma sociala relationer i en värld befolkad av sociala aktörer.

Utifrån perspektivet socialt lärande är våra existentiella villkor sådana, att vi kontinuerligt skapar kunskap/mening genom att bilda och ombilda *meningsfulla* socialt influerade projektioner om världen.

Av resonemanget framgår att praktik och gemenskap är två nära associerade sociala strukturer, som i aggregationsavseende omgärdas av individer respektive organisation(er). Aktiviteter och processer i praktik och gemenskap påverkar således både vår individuella upplevelse av ”mening” i tillvaron och den kollektiva ”mening”/kompetens, som på organisationsnivå tar form av samverkande underverksamheter/gemenskaper. Detta pekar på, att en relevant analys av den ”sociala praktiken i en gemenskap” bör utsträckas till att även omfatta en analys av dess kopplingar till den individuella nivån resp den överordnade sociala strukturnivån.

En sådan utvidgad analys kan resultera i kunskap/mening för (re)design av den ”sociala praktiken i en gemenskap” – i syfte att *minska* negativa resp *öka* positiva påverkansfaktorer från individer och/eller den organiserade omvärlden. Genom att (re)designa den ”sociala praktiken i en gemenskap” kan denna bättre *anpassas* till krav och villkor från den individuella nivån och/eller från omgivande sociala organisationer.

Alternativt kan en (re)design av den ”sociala praktiken i en gemenskap” ha fokus på att förändra betingelserna i den sociala praktiken – t.ex de sociala lärandeprocesserna – i syfte att formera eller reformera en gemenskap, så att denna får potential att både *förändra* upplevelser på individnivå och förhållanden på den överordnade relaterade sociala strukturnivån.

I det ena fallet är design- eller redesignansatsen inriktad på *defensiv anpassning* och i det andra fallet på *offensiv förändring* – genom t.ex utåtriktade aktioner – av de systemvillkor – i form av individ- och organisationsrelationer – som kännetecknar den ”sociala praktiken i en gemenskap”.

En fullödig (re)design av den ”sociala praktiken i en gemenskap” måste antagligen kännetecknas av att *samtidigt* uppmärksamma både relevanta påverkansfaktorer från individ- respektive omvärldsnivå och de interna sociala processerna i den sociala praktiken.

”... our institutions are designs and that our designs are hostage to our understandings, perspectives, and theories. In this sense, our theories are very practical because they frame not just the ways we act, but also – and

perhaps most importantly when designs involve social systems – the way we justify our actions to ourselves and to each other. In an institutional context, it is difficult to act without justifying your actions in the discourse of the institution.”

(Wenger, 1997, sid 10 - 11)

”A social theory of learning is therefore not exclusively an academic enterprise. While its perspective can indeed inform our academic investigations, it is also relevant to our daily actions, our policies, and the technical, organizational, and educational systems we design.”

(Wenger, 1997, sid 11)

Med utgångspunkt från figur 2.3 kan det vara ändamålsenligt att kortfattat redogöra för några teoretiska perspektiv på socialt lärande. En sådan inventering av teoretiska perspektiv kan bidra till att förstå det sociala lärandets spännvidd från individ-, gemenskaps-, praktik- till organisationsnivå.

Sociala struktureringsteorier (”theories of social structure”) syftar till att förstå makroinrättningars funktion och betydelse för att kollektivt samordna förhållningssätt och handlingar. Kunskapssökandet bedrivs som studier av kulturella system, diskurser/språkbruk och historiska omständigheter (dvs verksamhetens berättelse/historia) – och med fokus på institutioner, normer och regler. De mest extrema teorierna inom detta kunskapsområde hävdar, att individer – i alla fall under vissa omständigheter – inte har någon egen makt över sitt handlande och sina föreställningar.

Teoribildning om den sociala betydelsen av *situationsbetingade erfarenheter* (”theories of situated experience”) har sitt fokus på den improvisation och koordination, som kännetecknar vardagens dynamiska interaktioner. De sociala aktörernas ”medverkan” och ”avsikter” studeras ingående. Detta innebär ett kunskapssökande, som betonar betydelsen av de interagerande aktörernas ”aktiviteter” och ”konversationer”/samtal för tillkomst och utveckling av ”mening/kunskap” och ”handlande” hos aktörerna i det studerade verksamhetsområdet.

Teorier om den *sociala praktiken* (”theories of social practice”) fokuserar på, hur grupp(er) av aktörer samverkar för att skapa, upprätthålla och kontinuerligt förändra en social praktik. Detta innebär att studera och analysera, hur en social praktik kan fungera som ett ”socialt system” av samverkande aktörer för att hantera/sköta/lösa en vardaglig uppgift – dvs ett system som formar ett funktionellt mönster av bl.a följande *sociala* komponenter: ett gemensamt engagemang, gemensam tillgång till resurser för organisation och koordinering av aktiviteter, ömsesidiga relationsutbyten, gemensamma uttolkningar av omvärlden mm.

Teorier om *identitet* (”theories of identity”) syftar till att förstå de sociala faktorer, som påverkar den individuella upplevelsen av vem man är. Fokus är inställt på de sociala aspekternas betydelse för utformandet av den individuellt upplevda personlighetsuppfattningen. Detta innebär bl.a studier och analyser avseende följande

sociala påverkansfaktorer: kulturell påverkan, sociala markörer för olika slags medlemskap, sociala tillhörighetsriter, köns- och klasstillhörighet, etnicitet, ålder samt alla andra former för utskiljande, associering och kategorisering av den socialt kommunicerade och självupplevda identiteten. Teoribildningen baseras på studier av kommunikation dels mellan grupp(er) och individ och dels individer sinsemellan.

Teorier om *tillhörighet* ("theories of collectivity") handlar om, hur kunskap/mening är beroende av sociala samhörighetsformer – allt från lokala formationer (familjer, gemenskaper, grupper, nätverk) till globala formationer (stater, sociala klasser, föreningar, sociala rörelser, organisationer). Detta teoriområde har fokus på att beskriva mekanismer för att skapa, upprätthålla och återskapa olika slag av samhörighetsformer – dvs sociala mekanismer som inordnar och orienterar individer, så att dessa upplever en meningsfullt delad tillhörighet i tillvaron. Studier och analys rörande social tillhörighet fokuserar på betydelsen av solidaritet, åtaganden ("commitments"), gemensamma intressen, släktskap mm.

Teorier om *subjektivitet* ("theories of subjectivity") har som mål att klargöra, hur individualitetens natur formas av individens sociala interaktioner. För detta syfte studeras individens handlingsbaserade erfarenheter av att vara en social – dvs interagerande – individ. Det här teoriområdet utgår alltså inte från, att det individuella subjektet agerar på ett autonomt/suveränt och självständigt sätt. Förklaringsansatsen är i stället, *att subjektiva upplevelser formas utifrån graden och arten av engagemang i den sociala världen.*

Begreppet *makt* ("power") tas upp – mer eller mindre – i alla sociala teorier. I ett mer renodlat socialt teoretiserande om *makt* ("theories of power") söker man ofta efter förklaringsmodeller, som kännetecknas av ett *balanserat perspektiv* på fenomenet makt. Detta innebär att inte ensidigt ha ett konflikt- eller konsensusorienterat perspektiv – att inte ensidigt bedriva studier och analys av makt i termer av dominans, förtryck, våld mm eller ensidigt i termer av kontraktsuppbunden likriktning, kollektiva samtycken, överläggningar, valutslag mm.

Teorier om social *mening* ("theories of meaning") handlar om att förstå, hur människors meningsskapande är beroende av deras "medverkan" i sociala sammanhang. Det "egna" meningsskapandet ses som direkt avhängigt av det sociala sammanhanget – avseende *dels aktörernas möjligheter, engagemang mm till "social delaktighet" och dels de rådande maktrelationernas inverkan* på den sociala aktören. En forskningsuppgift inom detta teoriområde kan vara att *från ett aktörsperspektiv* belysa och förklara de problem och möjligheter, som kännetecknar ett lokalt "kulturprojekts" relationer med en omgivande och dominerande social "institution"/organisation.

Förhandlande om mening, det sociala lärandets process.

Kort uttryckt är Wengers uppfattning, att socialt lärande handlar om *att skapa eller återskapa mening hos deltagare i en social praktik, samt att vi praktiserar detta sociala lärande genom att medverka i olika sociala sammanhang.*

”... learning is so fundamental to the social order we live by that theorizing about one is tantamount to theorizing about the other.”
(Wenger, 1997, sid 15)

Vårt engagemang i en praktik – avseende grad och inriktning – är beroende av praktikens mönster av sociala relationsvillkor, och vår upplevelse/erfarenhet av *mening* uppstår genom att medverka i (re)produktion (nyskapande eller förändring) av den sociala praktikens interaktionsmönster.

Mening/kunskap är alltså kopplat till vår upplevelse av verkan eller respons på gjorda insatser i den sociala praktiken, dvs att vårt deltagande i en social praktik innebär någon ”skillnad” avseende den sociala praktikens relationsformer och/eller i dess konkreta resultat eller manifestationer.

Att skapa sin egen mening handlar således om att notera och tolka (internt och med andra), hur ens insatser/deltagande eventuellt visar sig som ett fruktbart samspel med andra aktörer i den sociala praktiken. Detta slag av meningsskapande är dessutom ett *existentiellt* livsvillkor. Detta existentiella meningsskapande beskriver Wenger i termer av att ”förhandla” om ”sin” mening/förståelse med den sociala praktikens medaktörer som medparter eller motparter.

”... In this sense, living is a constant process of negotiation of meaning.”
(Wenger, 1997, sid 53)

Enligt Wenger konstrueras alltså den sociala meningen i en aktörsgrupp under förhandlingsliknande villkor. I grunden innebär detta, att den sociala meningskonstruktionen inte sker under jämlika förhållanden. I en förhandlingssituation är nämligen utfallet i hög grad beroende av de inblandade aktörernas resurser, makt och inflytande. Denna insikt har sin motsvarighet i forskningens problemställning och forskningsfrågor, nämligen i dessas fokus på att studera *hur* en socioteknisk förändringsprocess bör hantera och samverka med etablerade strukturer för att uppnå en meningsfull gemenskap mellan olika aktörskategorier.

Deltagande och reifikation – det sociala lärandets processkomponenter.

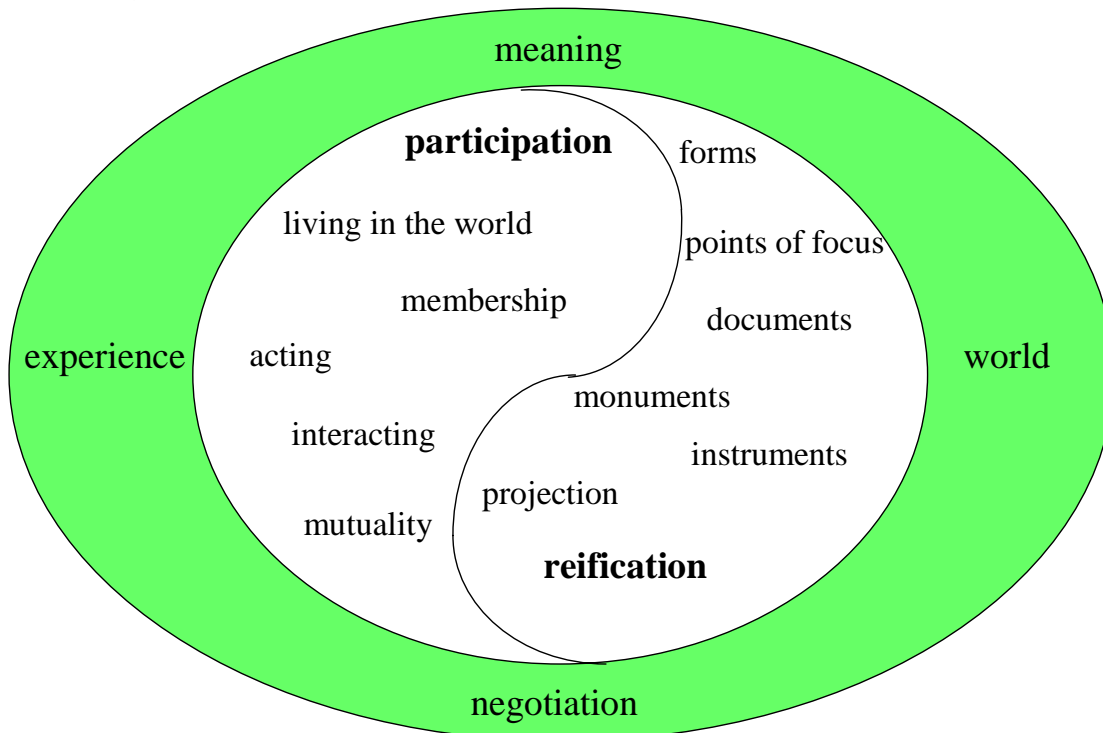
Förhandlandet om mening är till sin natur en *process* med två typer av processkomponenter från den sociala praktiken; nämligen ett användande av:

- deltaganderelaterade medel och
- reifikationsmedel.

Att kontinuerligt förhandla om sin upplevda mening i en social praktik innebär således:

- (i) att delta i praktiken och

- (ii) att utnyttja eller förändra den sociala praktikens potential för ”förtingligande” – t.ex vid utformning och tillhandahållande av måldokument, protokoll, arbetsbeskrivningar, berättelser, verktyg, resurser i vid mening, mm. (se figur 2.4)

Figur 2.4. ”The duality of participation and reification.”

Källa: Wenger, 1997, sid 63.

Förhandling om mening kan ske på många sätt. Det begränsas inte bara till språkburna förhandlingsmedel utan inkluderar ett indirekt och konversationsfritt bruk av våra sociala relationer till andra människor. Begreppet förhandling står också för en ansats att uppnå en *överenskommelse* mellan de inblandade och berörda aktörerna, samt att fullföljandet av denna överenskommelse kan kräva uppmärksamhet och eventuella justeringar i någon form av fortsatta förhandlingsaktiviteter. Förhandling är dessutom en term, som täcker in ett brett spektrum av meningsskapande inslag – såsom t.ex kontinuerlig interaktion, gradvist meningsuppfyllande, ett givande och tagande i de sociala relationerna mm.

Meningsskapande processer i ett socialt sammanhang kan sammanfattas i följande punkter:

- 1) Att vi – i den sociala världen – aktivt producerar *mening*, som både kan ge *dynamisk orientering* i nuet och framtiden och en *historisk kontinuitet*.
- 2) Att den sociala världen *bjuder motstånd* mot att förändras men samtidigt är ”*smidbar*” – dvs trots allt möjlig att förändra.
- 3) Att den sociala världen kännetecknas av ett *ömsesidigt beroende* mellan aktörernas förmåga att beröra (”affect”) och bli berörda.

- 4) Att meningsskapande är beroende av vårt *engagemang* för att hantera den sociala världen utifrån en *mångfald* faktorer och perspektiv.
- 5) Att denna *mångfald* av faktorer och perspektiv konvergerar till produktion av *uppslag* för *beslut* om ny mening.
- 6) Att dessa meningsuppslag är *ofullständiga* – dvs fragmentariska, trevande, kortlivade och situationsspecifika.

Begreppet mening blir därmed till sin natur både produkt- och processimpregnerad. Den upplevda ”meningen” av ett visst socialt sammanhang/fenomen blir intimt förbundet med den meningsskapande processen, dvs att ”mening” existerar i den meningsbildande förhandlingsprocessen. Den sociala ”meningen” existerar alltså varken isolerat inuti oss eller ute i den sociala världen. I stället uppstår ”mening” som en upplevelse av ett *dynamiskt inlevande* i sociala relationer.

Avhandlingen knyter an till den individuella aktörsnivån i en av sina forskningsfrågor. Frågeställningen om socioindividuella aspekter på ett IKT-baserat socialt lärande berör nämligen, hur ett socialt lärande bör arrangeras för att resultera i individuell bekräftelse av mening inom ramen för en gruppgemensam förståelse/mening (se kapitel 1).

Deltagandets meningsskapande kännetecken.

Deltagande (”participation”) handlar om processinslag/aktiviteter, där vi tar del i det sociala sammanhanget och ingår i relationer med andra deltagare. Begreppet deltagande beskriver den sociala erfarenheten av att leva i den sociala världen i termer av (1) *medlemskap* i en (2) *social gemenskap* och att vara (3) *aktivt inblandad* i (4) *sociala företag*.

Deltagande handlar alltså om en komplex process där den sociala aktören *gör något, pratar/diskuterar, tänker, känner och tillhör*. Det involverar hela vår person – vår fysiska kropp, vårt intellekt, våra känslor, vårt mentala och vårt sociala jag.

Den komplexa vidden av *deltagandeelementet* i den meningsskapande förhandlingsprocessen framgår även med följande citat:

- ”First, participation as I will use the term is not tantamount to collaboration. It can involve all kinds of relations, conflictual as well as harmonious, intimate as well as political, competitive as well as cooperative.
- Second, participation in social communities shapes our experience, and it also shapes those communities; the transformative potential goes both ways. Indeed, our ability (or inability) to shape the practice of our communities is an important aspect of our experience of participation.
- Finally, as a constituent of meaning, participation is broader than mere engagement in practice. ... Its effects on their experience are not restricted to the specific context of their engagement. ... participation goes beyond direct engagement in specific activities with specific people. It places the negotiation of meaning in the context of our forms of

membership in various communities. It is a constituent of our identities.
As such, participation is not something we turn on and off.”
(Wenger, 1997, sid 56 - 57)

Reifikationens meningsskapande kännetecken.

Etymologiskt betyder ordet reifikation att ”göra till ett ting”. Den grundidé – som ordet reifikation står för – är att omvandla abstrakta företeelser till något, som kan manifesteras eller hanteras som ett ”ting” – utan att detta s.k. ”ting” i sin djupaste mening byggs upp av konkret materia. Uppslagsverket Websters (1979) definition av ”reification” är exempelvis följande: ”To treat (an abstraction) as substantially existing, or as a concrete material object”. Reifikationer är alltså ”ting”, som på ett kompakt sätt representerar icke-konkreta föreställningar.

Ett krigsmonument är t.ex visserligen uppbyggt av materia, men dess egentliga ”mening” består i den sociala upplevelse av åminnelse, vördnad, respekt, tacksamhet mm, som monumentet lyckas kommunicera.

Reifikationernas djupaste innebörd kan dessutom representeras både av konkreta och icke-konkreta former. Frihetsgudinnan i USA är t.ex en konkret utformad reifikation, som avser att stimulera till upplevelser av bekräftelse och tillhörighet med en historia, där invandring haft en avgörande betydelse för det amerikanska samhällets utveckling. Ord som demokrati och diktatur är också reifikationer – nämligen kompakta språkliga uttryck för att orientera samhällsmedborgare med tillhörighet resp avståndstagande till de politiska system, som orden representerar.

Reifikationer är alltså av avgörande betydelse för all kommunikation och har därvidlag både en produkt- och processororienterad sida, nämligen:

- att representera egna och/eller gemensamma meningar och föreställningar till hanterbara ”verklighetsobjekt” för en mer distanserad meningsskapande kommunikation
- att fungera som ”genväg” – dvs ersätta långa utläggningar i ens kommunikation om den djupa innebörd som representeras i reifikationens kompakta form (materiellt eller språkligt; t.ex i form av ord, berättelser, myter, sägner ...)

Enligt Wenger har reifikationer således potential att förmedla ett budskap, så att detta resulterar i en någorlunda gemensam förståelse hos en grupp aktörer. Detta ger en teoretisk koppling till att studera och analysera en central frågeställning i avhandlingen, nämligen hur sociostrukturell påverkan är möjlig att uppnå med en social lärandeprocess i och kring ett IKT-baserat dialog- och diskussionsforum (se kapitel 1).

Vårt deltagande i den sociala praktiken resulterar i reifikationer, som vi återför som ”ting” till den sociala praktikens deltagande aktörer att *förhandla* innebörden av. Aktörerna i den sociala praktiken tolkar och förändrar kontinuerligt sin mening/kunskap om reifikationerna i en kommunikativ process av ömsesidigt *deltagande och reifikation*.

Reifikation har en dubbelsidig kraft – nämligen att (1) kunna *trigga igång* våra upplevelser och erfarenheter och (2) att upplevelser och erfarenheter omvänt *transformeras* till reifikation.

Detta innebär att reifikation i sig kan skapa mening/kunskap hos dem som reifikationerna kommunicerar med. Reifikationerna har egen kraft att projicera bilder/tankemönster av mening hos oss. Denna mening kan givetvis vara väldigt annorlunda än den ursprungliga meningen vid reifikationens tillkomst. En utredningsrapport kan t.ex efterhand uttolkas med en annan innebörd än den ursprungliga.

En reifikation kan alltså leva ett liv på egen hand – dvs utvecklas (på gott och ont) bortom sin ursprungliga tillblivelse. Denna autonomi innebär, att det reifikationsgrundade meningsskapandet kännetecknas av ofullständighet, ständig föränderlighet, potentiellt berikande och potentiellt missledande.

Den dualitiska⁹ naturen hos deltagande och reifikation.

Som figur 2.4 visar, så bildar deltagande och reifikation ett tätt hopvävt par. Begreppens dualitet har en fundamental plats i teorin för socialt lärande. Dualiteten mellan deltagande och reifikation är alltså en viktig aspekt att studera och analysera för att förstå meningsskapande kommunikation i sociala sammanhang – och därmed det ömsesidiga sambandet mellan en organiserad verksamhet och dess deltagare – som process(er) av socialt lärande.

Forskning resp design av en ”social praktik i en gemenskap” kan rent metodiskt beskrivas som ett *heuristiskt letande* efter relevanta deltagande- och reifikationsinslag i den kommunikativa processen av socialt lärande – dvs att fråga sig var den andra parhalvan finns vid någorlunda säker identifiering av den ena.

Denna heuristik kan uttryckas i stil med följande:

- (1) ledtrådarna för den ena hittar vi i den andra
- (2) för att förstå den ena är det nödvändigt att förstå den andra
- (3) den ena kommer genom den andra
- (4) de kan inte ersätta varandra
- (5) de kommer som ett par
- (6) de formar en enhet i sin dualitet

Insikten om dualitet mellan deltagande och reifikation grundas i sin tur på följande insikt avseende ”lärande” och ”mening”:

⁹ Med dualitet och dualitisk menas, att två särpräglade aspekter på ett fenomen *samverkar sinsemellan* och därmed *tillsammans* bidrar till att definiera fenomenet. Ordet har således en helt annan innebörd än dualism och dualistisk, som i stället betonar ett grundläggande motsatsförhållande.

- Det är de olika sätten att kombinera vårt sociala deltagande och reifikationer i en ”social praktik i en gemenskap”, som är upphovet till mångfalden av upplevd mening.

Dualiteten mellan deltagande och reifikation fungerar dessutom som konstitutionella möjligheter i den kommunikativa processen genom att kompensera för varandras eventuella brister och begränsningar. En ”potent” reifikation kan således uppväga en bristfällig deltagandeinsats i den sociala praktiken och vice versa.

Enligt Wenger finns det i praktiken alltid en balanspunkt (ett kritiskt mellanläge), som innebär, att det åtminstone måste finnas en viss omfattning av både deltagande och reifikation för att den *meningsskapande kontinuiteten* – såsom kopplad till både deltagande och reifikation – inte ska bli problematisk.

Dualiteten hos deltagande och reifikation är alltså en fundamental aspekt för konstitutionen av *sociala praktikgemenskaper* (”communities of practice”). Denna dualitet inverkar på (1) dessa gemenskapers och praktikers *utveckling över tiden*, på (2) *relationerna* i praktiken och på (3) deltagarnas/aktörernas upplevda *identitet*. Dessutom har dualiteten en avgörande inverkan på de överordnade (eller snarare inordnade) sociala organisationernas utveckling och status.

En traditionellt kategoriserande dikotomi är således genomgående inte den form, som Wenger väljer för att artikulera sitt ramverk om socialt lärande.

I sitt ramverk om ”social learning” uttrycker han i stället en insikt om den dualitiska ”naturen” hos de sociala processer, komponenter, aspekter mm, som kännetecknar ett (1) *socialt lärande* i socialt praktiserande aktörsgemenskaper, (2) *meningen* i detta sociala lärande och (3) den strukturella, funktionella och relationsmässiga *inverkan därav på olika sociala aggregationsnivåer* (individ, social praktik, gemenskap, organisation).

En intressant konsekvens av detta resonemang är, att alla meningsskapande projekt/företag – å la ”social learning” – har en slags inbyggd ”ekonomi” till förmån för den sociala praktiken. Det *balanserade och dualitiska* meningsskapandet innebär nämligen, att deltagande och reifikation inte var för sig bör överdrivas. Om den dualitiska naturen hos deltagande och reifikation får optimala villkor, så initierar de i stället varandra till *växelvisa processbidrag* på ett sätt, som gagnar den sociala praktiken.

Det sociala lärandets dualitet avseende deltagande och reifikationer har sin motsvarighet i det här forskningsarbetets fokus på det ömsesidiga beroendet mellan socioindividuella och sociostrukturella aspekter i ett sociotekniskt entreprenörskap, där syftet är IKT-understödd förändring av sociala strukturer (se även kapitel 1, 2.2, 2.6 och 2.7).

Gemenskap ("community") formad av den sociala praktiken.

Resonemanget hittills har belyst den *sociala praktiken* som en interaktionsmiljö för det sociala lärandet. Det sociala lärandet beskrivs i ett teoretiskt ramverk med begrepp och begreppsmönster för en konceptuell och pragmatisk hantering av den sociala praktiken. I detta ramverk är *förhandling om mening* det centrala och grundläggande temat för en diskurs som syftar till att bidra vid analys, design och/eller redesign av en lärande social praktik.

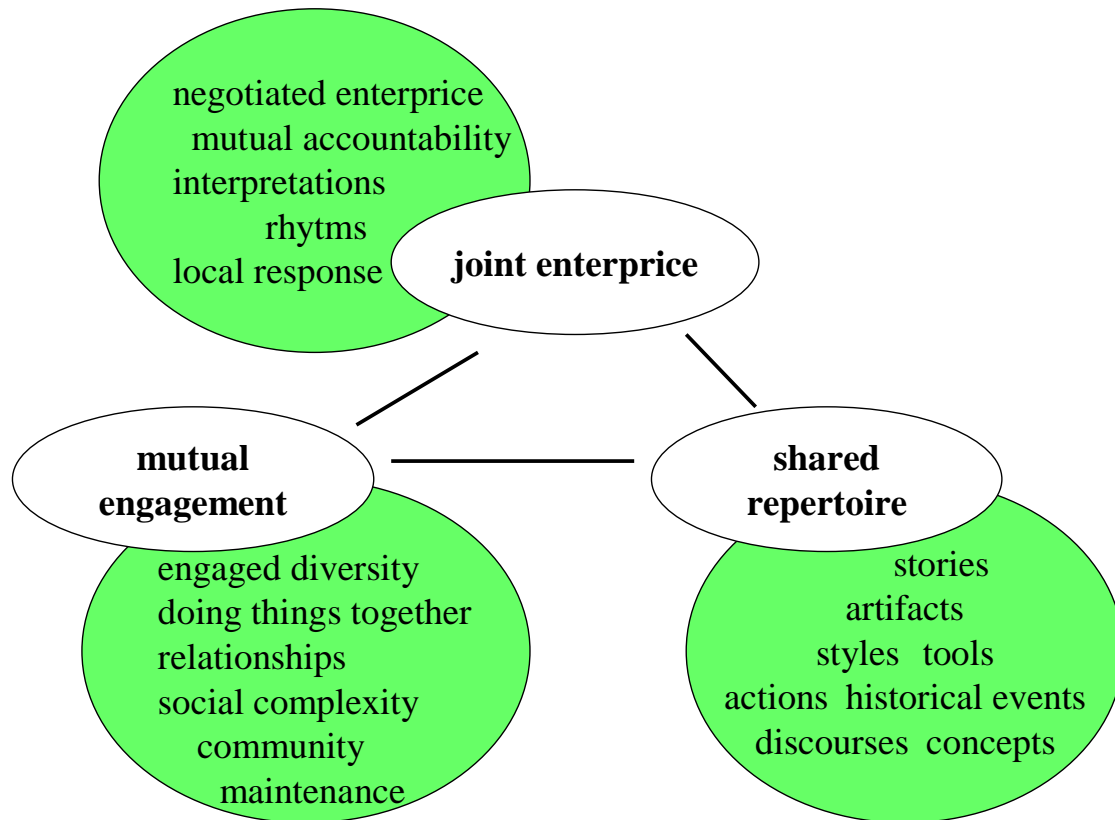
Den andra delen i Wengers teoretiska ramverksbygge inriktas på *associationen/relationen* mellan den "sociala praktiken" och "formerandet av en social gemenskap". Denna ramverksdel har sitt fokus på den *sociala gemenskapen* – dvs den sociala gemenskapens utveckling, förändring, upprätthållande mm såsom ett samspel med dess ingående "sociala praktik(er)".

Wenger bygger ut sin första ramverksdel med följande två konstateranden avseende *den sociala praktikens typspecifika implikationer för den sociala gemenskapen*.

1. Social praktik är *ett lätthanterligt ("tractable") begrepp* – såväl analytiskt som pragmatiskt/praktiskt . Begreppet social praktik kan nämligen användas i resonemang, som särskiljer den sociala praktiken från mindre formbara/hanterbara begrepp som kultur, aktivitet eller struktur.
2. Social praktik definierar en *speciell typ av gemenskap* – nämligen en "gemenskap kring en social praktik" ("community of practice").

Kopplingen mellan praktik och gemenskap beskriver Wenger i termer av tre dimensioner (se även figur 2.5). Genom dessa tre dimensioner, eller kanaler, flödar den sociala praktiken och ger sammanhang ("coherence") åt en gemenskap. De tre dimensionerna är följande:

- ömsesidigt engagemang
- ett gemensamt företag/företagande
- en delad repertoar/resursbas

Figur 2.5. "Dimensions of practice as the property of a community."
Källa: Wenger, 1997, sid 73.

Den sociala praktiken existerar inte som en abstrakt företeelse. Enligt teorin för socialt lärande utgörs den sociala praktiken i stället av människor, som är *engagerade i aktioner/handlingar*, vars mening de "förhandlar" med andra om. Medlemskap i en "gemenskap kring en social praktik" är därför en fråga om ett ömsesidigt engagemang. Gemenskapen *organiserar sig* genom aktörernas *täta relationer av ömsesidigt engagemang kring praktikens uppgift(er)*.

Ömsesidigt engagemang – en kanal för social gemenskap.

Att transformera ett *ömsesidigt engagemang i den sociala praktiken* till ett *gemenskapsstärkande sammanhang i en gemenskap* är en viktig uppgift för den sociala praktiken. Arbetet att stödja och underhålla ("community maintenance") den sociala gemenskapen är alltså en kännetecknande relationstyp för den sociala praktiken visavi den sociala gemenskapen.

Resonemanget om det "ömsesidiga engagemangets" betydelse för relationen mellan "den sociala praktiken" och "den sociala gemenskapen" framgår även av följande punktvisa sammanställning:

- Ömsesidiga och engagerade relationer i den sociala praktiken är inte predestinerade att resultera i enhetlighet/likriktning utan kan mycket väl resultera i tillstånd av

skiljaktigheter i olika avseenden. Enhetlighet ("homogenization") är därför varken en förutsättning eller ett oundgängligt resultat vid utvecklandet av en "gemenskap kring en praktik".

- Ömsesidigt engagemang innefattar inte bara vår egen kompetens utan även kompetensen hos andra. Det ömsesidiga engagemanget kan visa sig som *komplementerande* bidrag och *överlappande* kompetensformer i den sociala praktiken.
- Ömsesidigt engagemang medför inte per definition någon slags enhetlighet, men det skapar relationer mellan människor. Om engagemanget underhålls, så kan dessutom de sociala deltagarna förenas på ett djupare sätt. Detta kan resultera i, att deltagarna utvecklar ett specifikt *socialt kategoriserande*, dvs personliga egenskaper och förhållningssätt som är specifika för de djupa relationer (stora samförstånd), som råder i gemenskapens sociala praktik. En "gemenskap kring en social praktik" kan alltså utvecklas till en tät kärna av mellanmänskliga relationer – på gott och ont.

Mångfald och komplexitet kännetecknar de sätt, som deltagarna i en social praktik förenas på. De resulterande relationerna i en social praktik återspeglar fullt ut komplexiteten av att göra saker tillsammans. Relationerna kan därför inte reduceras till att vara beroende av någon enstaka princip/faktor – som t.ex makt, tillfredsställelse, tävling/konkurrens, samarbete, längtan, ekonomi, personliga förhållanden, nytta, informationshantering. Gemenskaper kring en social praktik har i stället allt detta samtidigt.

Det gemensamma företagandet – en annan kanal för social gemenskap.

Det gemensamma företagandet – eller snarare *förhandlandet* om detta – är den andra kanalen/dimensionen för den sociala praktikens formation av en social gemenskap. Denna dimension bidrar till att hålla samman en gemenskap i enlighet med följande punkter:

- Det gemensamma företagandet är *resultatet av en kollektiv förhandlingsprocess*, som återspeglar den fulla komplexiteten av ett ömsesidigt engagemang.
- Det gemensamma företagandet definieras av deltagarnas aktiviteter för att *fullfölja* den sociala praktiken. Det utgörs av *deltagarnas samförhandlade gensvar, mening och tolkning av den situation*, som kännetecknar den sociala praktiken – dvs dess omständigheter, villkor mm. Det gemensamma företagandet är därmed – i djupaste mening – något, som *enbart deltagarna förfogar över*. Det innefattar även deltagarnas samförhandlade sätt att *förhålla sig till krafter och påverkan, som ligger bortom deras kontroll*.
- Det gemensamma företagandet resulterar inte bara i ett övergripande fastställt *mål* utan sätter sig även i den sociala praktiken som *relationer* mellan deltagarna – relationer som resulterar i *solidariska insatser hos deltagarna för att befrämja den sociala praktiken*.

Delad repertoar/resursbas – en tredje kanal för social gemenskap.

Delad repertoar/resursbas är den tredje dimensionen/kanalen, genom vilken den sociala praktiken formar en gemenskap. Denna repertoar består av element, som gemenskapen antingen själv producerat eller tagit till sig och infogat i den egna praktiken – dvs resurselement i form av t.ex rutiner, ord, verktyg, handlingsätt, berättelser, gester, symboler, gengrer, aktioner, begrepp.

Den sociala praktikens repertoar kan fungera som resurser för ”förhandling om meningen” i den sociala praktiken och dess gemenskap. Detta resurstriggade ”förhandlande om mening” är beroende av, att följande två karaktäristiska egenskaper utmärker den sociala praktikens repertoar/resursbas:

1. Att den sociala praktikens repertoar/resurser speglar en *historia* kännetecknad av *ömsesidigt engagemang*.
2. Att den sociala praktikens repertoar/resurser har kvar *sin inneboende tvetydighet*.

Handlingar och artefakter är förknippade med *berättelser och uttolkningar*. Denna ”*historia*” beskriver den sociala praktiken och gemenskapen på ett igenkännbart sätt för deltagarna. Handlingar och artefakter kan – genom sin koppling till praktikens och gemenskapens historia – fungera som en *begränsande faktor* för det möjliga meningsskapandet, men de kan även fungera som en *resurs för att producera nya meningar*. Det *spontana skapandet av metaforer* är ett bra exempel på att bruka/resursanvända det historiska materialet på ett sätt, som resulterar i att historien ges en ny, ändrad eller kompletterad mening.

Kombinerad med gemenskapens historia innebär ”*tvetydighet*” (”ambiguity”) inte frånvaro eller brist på mening. Tvetydighet är i stället en förutsättning och drivkraft för själva förhandlandet om historieberättelsens innebörd/tolkning. Alltså är *tvetydighet* – tillsammans med en *historia* att förhålla sig tvetydigt till – ett grundvillkor för möjligheten att erhålla mening. Det kombinerade växel-spelet mellan *historia* och *tvetydighet* är en förutsättning för, att ”historien i en gemenskap” ska förbli relevant och meningsfull.

Enligt teorin för socialt lärande kan, som framgått, en social kontext utveckla en aktörsgemenskap, nämligen om det förekommer gynnsamma förhållanden avseende (i) graden av ömsesidigt engagemang, (ii) en inordnande verksamhet och (iii) ett gemensamt förråd av meningsskapande medel. Denna insikt har sin motsvarighet i den här forskningens fokus på hur socioindividuella och strukturella faktorer inverkar på en praktik av socialt lärande, som syftar till en bredare handlingsgemenskap i en social kontext.

Samordning, kommunikation och design som resurser omsatta till former av sociala arrangemang.

De sociala resursernas tvetydighet gör processer som *samordning, kommunikation* och *design* svåra att utföra. Processerna i en praktik och gemenskap blir nämligen

svårförutsägbara, vilket ställer stora krav på kompletterande och reparerande processinslag. Processernas *dynamik* och *obestämmdhet* ("open-ended") – som en konsekvens av resursernas tvetydighet – gynnar samtidigt tillkomsten av ny mening/kunskap. Behovet av att samordna olika tolkningar av de tillgängliga resurserna är således både en källa till ny mening/kunskap och till hinder för processutförande i den sociala praktiken.

Tvetydighet är i själva verket ett *inbyggt villkor* för processerna i den "sociala praktiken", dvs en inbyggd egenskap som måste kanaliseras på ett socialt sätt och omsättas till arbete för erhållande av mening/kunskap i "den sociala praktikens gemenskap".

Effektiv kommunikation eller *bra design* är därför inte något som bäst förstås som ett språkligt överförande av mening. Det är nämligen lönlöst att försöka undersöka/pröva all tvetydighet. Det är mer produktivt att söka efter *sociala arrangemang*, dvs att den sociala praktikens deltagare engageras i processer/arbete, där man socialt hanterar (förhandlar) praktikens och gemenskapens "historia" och "tvetydighet" till mening i den sociala gemenskapen.

"The real problem of communication and design then is to situate ambiguity in the context of a history of mutual engagement that is rich enough to yield an opportunity for negotiation."
(Wenger, 1997, sid 84)

"Gemenskaper kring en social praktik" kan därför anta två extremvarianter av sociala arrangemang – och givetvis olika grader av mellanformer mellan dessa. Nämligen följande:

- (1) en form/socialt arrangemang, där verksamhetens aktörer praktiserar stor öppenhet i förhandling om "mening" i praktiken och gemenskapen
- (2) en form, där deltagarna/aktörerna hålls som "gisslan" genom att avskärmats från möjligheten att delta i ett meningsfullt förhandlande om praktikens och gemenskapens "mening".

"Communities of practice are not intrinsically beneficial or harmful. They are not privileged in terms of positive or negative effects. Yet they are a force to be reckoned with, for better or for worse. As a locus of engagement in action, interpersonal relations, shared knowledge, and negotiation of enterprises, such communities hold the key to real transformation – the kind that has real effects on people's lives. From this perspective, the influence of other forces (e.g., the control of an institution or the authority of an individual) are no less important, but they must be understood as mediated by the communities in which their meanings are to be negotiated in practice."
(Wenger, 1997, sid 85)

Den sista meningen i detta citat pekar på, hur vi begripliggör social påverkan från individer resp överordnade sociala organisationer/institutioner genom

meningsskapande processer i de förhållandevis ”nära” relationer, som erbjuds oss i en ”gemenskap kring en social praktik”.

2.4 SSM¹⁰ – en teoretisk översikt.

SSM är ett tillvägagångssätt för att bedriva en förundersökning, som klargör förutsättningarna för en eventuellt efterföljande systemutveckling. I processen ”Lindeborg på nätet” tillämpades SSM i ett förändringsarbete, där det sociotekniska systemet successivt förändrades utifrån upprepad modellering i SSM:s anda – dvs ett förändringsarbete av typen genetisk systemutveckling.

Det här delkapitlet inleds med en beskrivning av det mest centrala innehållet i SSM. Därefter följer en beskrivning av, hur SSM:s begreppsvärld tillämpades för att organisera processen ”Lindeborg på nätet” – det sociala entreprenörskapet – som ett lärande och växande system. Dessa båda beskrivningar följs slutligen upp med en generell modell för den typ av lärande aktivitetssystem, som processen ”Lindeborg på nätet” var ett exempel på.

En översiktlig systemteoretisk presentation av SSM.

Checkland & Scholes (1990) beskriver SSM som en *metodologi* – ett metodiskt förhållningssätt/mönster/ramverk med situationsspecifika variationer – och inte en teknik, som slaviskt ska tillämpas likartat i alla situationer. I denna metodologi ingår två olika slags huvudanalyser – *kulturell analys* och *logisk analys* –, som utförs efter varandra för att ge underlag för en efterföljande systemutvecklingsinsats.

Den första huvudanalysen – *kulturell analys* – syftar till att beskriva en viss problemsituation med begreppen *strukturer*, *processer*, *roller* och *värden*. Strukturer representerar sådant som är fast/halvfast inom verksamhetsområdet, dvs sådant som är oföränderligt eller svårt att förändra. Processer har däremot en dynamisk karaktär och består av aktiviteter och händelser. I den kulturella analysen förordar Checkland & Scholes tre olika slags delanalyser, samt att problemområdets ”kulturella aspekter” beskrivs i ”rika bilder”. En kulturanalys består, enligt Checkland & Scholes, av följande relaterade komponenter.

- Analys 1: En analys av *interventionen* – ett klargörande av de omständigheter som föranleder studien/förändringsarbetet, samt på vilket sätt involverade ”förändringsagenter” intervererar med och i problemområdet.
- Beskrivningar som ”rika bilder”, dvs att problemsituationen beskrivs mha av verbala och/eller grafiska ”bilder”. Syftet är att kommunicera via ”bilder”, som på ett lättillgängligt sätt uttrycker en komplex problematik hos den studerade verksamheten.
- Analys 2: Enligt Checkland & Scholes ”social system analysis”, som speciellt inriktas på att klargöra problemområdets *sociala förhållanden* – dvs det sociala samspelet mellan individer/aktörer inom det studerade problemområdet. Den

¹⁰ Det här avsnittet bygger i allt väsentligt på Checkland & Scholes (1990) *Soft Systems Methodology in Action*.

sociala analysen uttrycks i termer av *roller, normer* – förväntat rollbeteende –, *värden* för bedömning av rollinnehavare, *attityder/förhållningssätt*.

- *Analys 3*: En analys av *maktförhållanden* ("political system analysis") – en beskrivning av beroendeförhållanden och maktnivåer mellan olika grupper av individer och/eller enskilda individer inom problemområdet.

Den andra huvudanalysen – *logisk analys* – går ut på att definiera ett aktivitetssystem för det studerade verksamhetsområdet. Analysresultatet – verksamhetens aktivitetssystem – uttrycks i ÄR-formuleringar. Beskrivningen av aktivitetssystemet beror i hög grad på det val avseende *perspektiv, detaljeringsgrad* och *avgränsningar*, som den logiska analysen grundas på. Detta val påverkas i sin tur av innehållet i den kulturella analysen. Mellan kulturell och logisk analys finns således ett gap, som överbryggas av ett inspirerat "hopp" avseende val av grundläggande förutsättningar och begränsningar för utförandet av den logiska analysen.

När detta val är gjort, så beskrivs problemområdets verklighet i systemdefinierande ÄR-formuleringar. Dessa ÄR-formuleringar kallas även för den logiska analysens *rotdefinitioner*. Enligt Checkland & Scholes bör rotdefinitionernas ÄR-satser innehålla beskrivningar, som – i tillämpliga delar – uppfyller följande checklista (CATWOE).

- "Customer", den eller de som kan betecknas som målobjekt för systemets aktiviteter.
- "Actor", den eller de som handlar/agerar för att genomföra transformationen.
- "Transformation", den förändring som väsentliga systemobjekt genomgår under inverkan av aktiviteter/handlingar i systemet.
- "Weltanschauung", den världsåskådning som ger mening åt systemets transformationer.
- "Owner", de som har beslutsmakt över systemets fortlevnad. Detta maktutövande grundas på en omvärldsrelaterad värdering av ändamålsenligheten i systemets transformationer.
- "Environment", de miljöbegränsningar som utgör givna förutsättningar för systemet.

Den logiska analysen övergår därefter till att beskriva aktivitetssystemets transformationer. Detta innebär att rotdefinitionerna omvandlas till *konceptuella modeller*, som beskriver vad systemet ska GÖRA. Det konceptuella modellerandet utgår således inte direkt och oförmedlat från problemområdets verklighet. Det grundas i stället på den logiska analysens verklighetsbaserade rotdefinitioner och det synsätt, som dessa baseras på.

Den konceptuella modellen ska beskriva de relaterade aktiviteter, som behövs för att exekvera systemets ÄR-formulerade rotdefinitioner. Enligt Checkland & Scholes ska det konceptuella modellerandet beskriva systemets GÖRANDE såsom submodeller på ett antal olika detaljeringsnivåer, där varje submodell är ett resultat av en mera ingående analys av den närmast överordnade modellen. Den mänskliga

kognitionsförmågans begränsningar medför, att varje konceptuell modell bör innehålla högst 5 till 9 st relaterade aktiviteter.

Varje submodell ska även kompletteras med aktiviteter för submodellens styrsystem ("monitoring and control system"). Styrningen beskrivs som en beslutsprocess, där besluten grundas på att mäta/utvärdera systemtillstånd utifrån tre slags kriterier – nämligen de s.k. tre E:na: "Efficiency", "Effectiveness" och "Effectiveness".

Styrningen modelleras som tre slags styraktiviteter, som både är relaterade sinsemellan och till den egentliga submodellen. De tre slagen av styraktiviteter är följande:

- *bestäm mätkriterier för styrningen*
- *bevaka systemet*
- *åtgärda systemet*

Kriteriet "effectiveness" innebär, att systemet mäts och utvärderas avseende dess förmåga att uppfylla långsiktiga mål, dvs *att systemet värderas utifrån den miljö som utgör systemets förutsättningar.*

De två andra E:na ("Efficiency", "Effectiveness") innebär däremot, *att systemets aktiviteter värderas relativt de transformationer, som ÄR systemets uppgift att utföra, Detta innebär en mätning inifrån systemet i enlighet med följande frågor:*

"Efficiency": Uppnås transformationen?

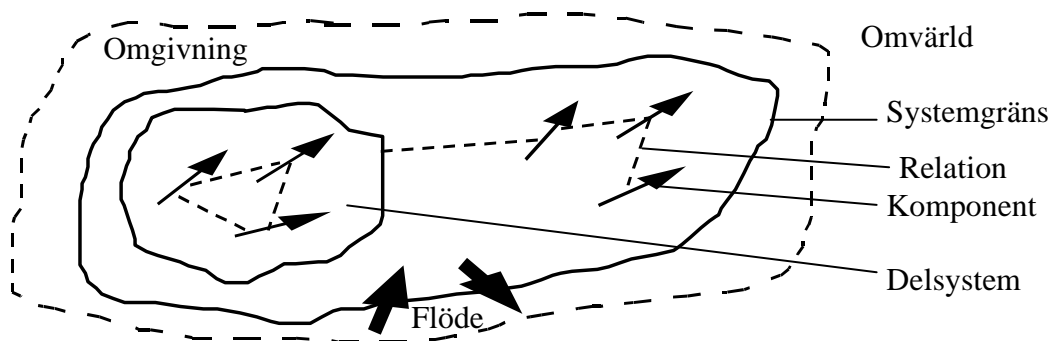
"Effectiveness": Kan transformationen genomföras mera resurssnålt?

Checklands & Scholes mjuka systemtänkande baseras på två grundläggande kännetecken för mänskliga interaktionssystem, nämligen följande:

- att det förekommer *emergenta egenskaper* på överordnade systemnivåer i en systemhierarki – dvs att en kombination av komponenter kan resultera i systemegenskaper som går utöver de enskilda komponenternas resp bidrag
- att det behövs särskild *styrkommunikation* för att reglera ett system – dvs att sociala system kännetecknas av reglerteknik enligt cybernetikens teorier. Sociala system kan ömsom uppvisa negativ eller positiv feedback. Negativ feedback innebär, att systemet kommunicerar information om avvikelse gentemot uppsatt mål, och att systemet korrigerar för att återställa måluppfyllelse (mekanisk systemrespons). Positiv feedback innebär information om väsentlig (strukturell) förändring, som systemet svarar på genom att förändra sig (anpassa sig), t.ex. genom ändrad målsättning. Positiv feedback är en förutsättning för lärande och växande system.

SSM är i hög grad relevant i den här avhandlingen som ett teoretiskt perspektiv på processen "Lindeborg på nätet". Inslagen av (i) pedagogledd och metodstyrd "intervention", (ii) en tydlig CATWOE-profil, (iii) en drivande och uppföljande aktörsgrupp samt (iv) en visionär målbild innebär nämligen, att processen "Lindeborg på nätet" har tydliga kopplingar till centrala metodologiska aspekter i SSM (se även beskrivningen av forskningsobjektet i kapitel 1).

SSM är dessutom en metodologi, som bygger på de systemteoretiska grundbegrepp, som åskådliggörs i figur 2.6.

Figur 2.6. Bildmässig beskrivning av några grundläggande systemteoretiska begrepp.

I ord skulle de systemteoretiska grundbegreppen i figur 2.6 kunna kombineras till följande definition av begreppen *system* och *delsystem*:

System: En *avgränsad helhet* sammansatt av inbördes *relaterade delar/element*, som var för sig och tillsammans verkar mot systemets *syfte/mål*.

Delsystem: Avgränsningar av element inom ett större system, där delsystemets element har extra starka samband/relationer sinsemellan.

Som framgår av figur 2.6, så bäddas ett system in i en nära omgivning och i en utanförliggande omvärld. Systemets delar/komponenter formas utifrån de förändringar, som kännetecknar systemets samspel gentemot omgivning och omvärld – förändringar som yttrar sig som händelser inom systemområdet. Dessa händelser manifesterar sig som komponenter för systemet. Komponenternas egenskaper och relationer sinsemellan bestäms av begränsningsfaktorer för de händelser, som systemet hanterar. Systemets komplexitet uttrycks som antalet komponenter, medan systemets variationsgrad motsvaras av antalet relationer.

Inom systemteorin talar man också om två ytterlighetsvarianter avseende förhållningssätt till begreppet system, nämligen följande:

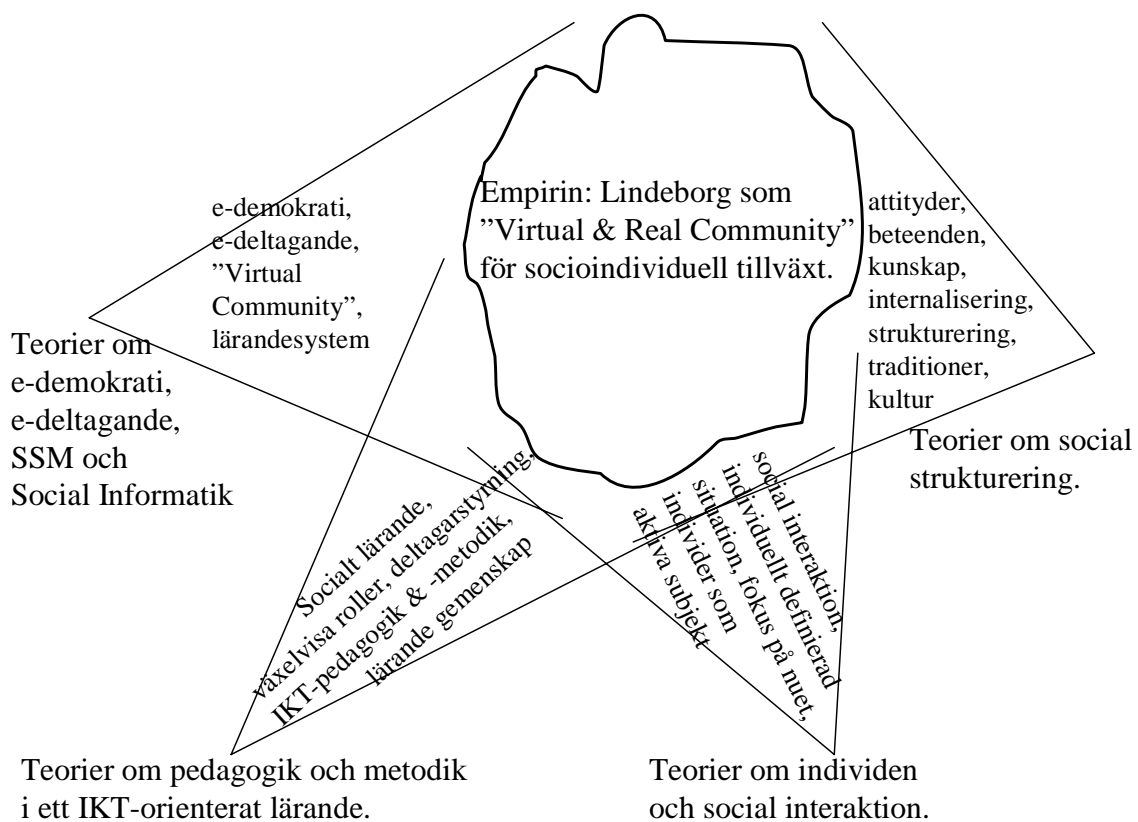
- Aggregatsynsättet; att ett system kan uppfattas som uppbyggt/nedbrytbart i sina komponenter. Detta innebär ett ”mekaniskt” systemsynsätt, som oftast inte avspeglar den verkliga dynamiken och det sociala samspelet i en verksamhet.
- Holistiskt synsätt; att systemet är en konsekvens av en överordnad systemprincip, som tilldelar systemkomponenterna/systemmedlemmarna sina respektive positioner inom systemet. Systemprincipen avgör också relevanta egenskaper för systemmedlemmarna. Detta innebär en klassorienterad ansats, där systemets komponenter och relationer bestäms och inordnas under den principiella ordning, som klassificerar systemet i sin helhet.

Inom ämnesområdet informatik studeras en särskild typ av system, nämligen informationssystem. Enligt systemteorin är det relevanta förhållningssättet vid utveckling av ett informationssystem oftast en avvägning, som bestäms utifrån de faktiska omständigheterna för det aktuella verksamhetsområdet – såsom systemets

kontext, dess syfte/orsaker, systemmål, komplexitetsgrad, typ av komponenter och relationer mm.

2.5 Ramverket – SSM och socialt lärande för praktisk tillämpning på forskningsobjektet.

Kapitel 2 (teorikapitlet) har till syfte att ingående presentera avhandlingsarbetets teoretiska referensram. Detta syfte och presentationsupplägg åskådliggörs också av figur 2.7. I det här avsnittet redovisas hur de teoretiska perspektiven på forskningsobjektet transformerats till teoretiska modeller på olika abstraktionsnivåer. På den lägsta abstraktionsnivån beskrivs den teoretiska modell av forskningsobjektet ”Lindeborg på nätet”, som specifikt tillämpades i den praktiska utforskningen. På den högre abstraktionsnivån redovisas ett ramverk – en text- och bildmässig beskrivning baserad på SSM:s begreppsvärld, lärandeteori och social interaktion – för den typ av lärande aktivitetssystem, som processen ”Lindeborg på nätet” var ett exempel på. Avsnittet avslutas med att återkoppla de redovisade (i) teoretiska perspektiven, (ii) modellen och (iii) referensramen för forskningsobjektet till forskningsarbetets syfte och frågeställningar såsom dessa formulerats i kapitel 1. I denna återkoppling redovisas de forskningsmässiga intentionerna avseende kunskapsbidragens relation till forskningsarbetets syfte, frågor och ramverk.

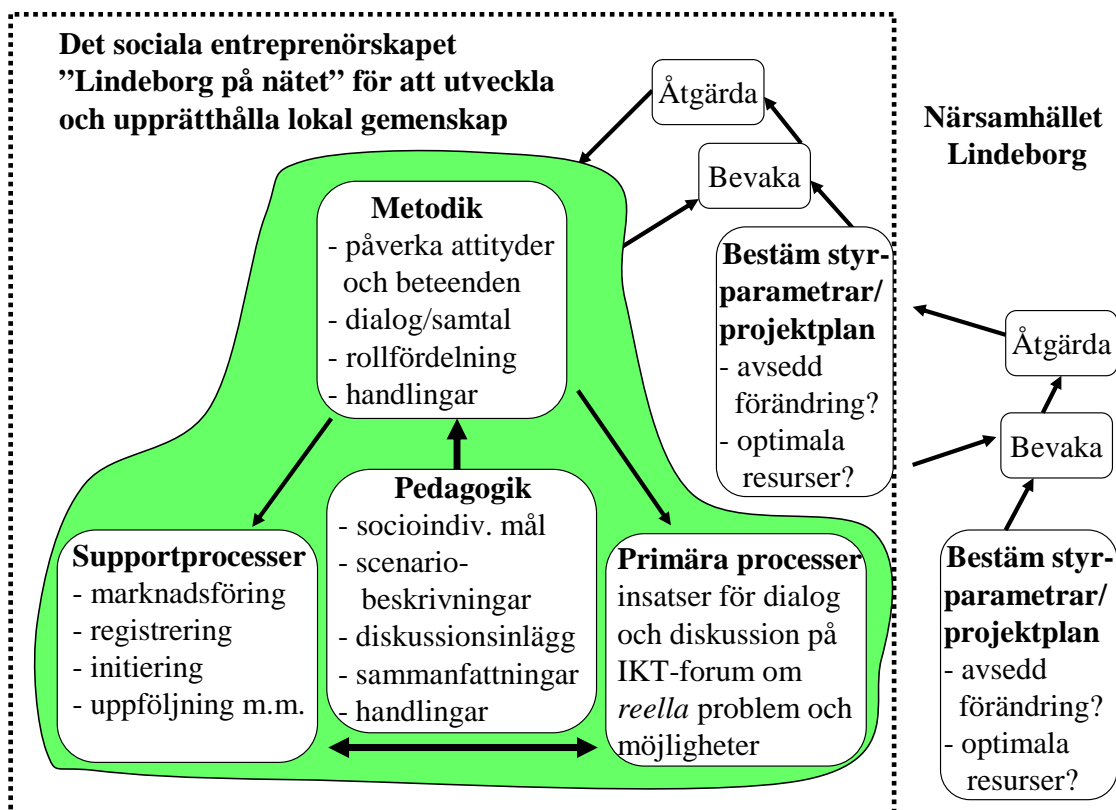
Figur 2.7. Teoretiska perspektiv på forskningsobjektet.

En SSM-baserad modell av "Lindeborg på nätet".

Väl fungerande IKT-samtal i "Lindeborg på nätet" kan liknas vid ett *adaptivt informationssystem* – ett system med en flytande målinriktning –, eftersom nya diskussionsinlägg kontinuerligt avsåg öppna upp diskussionsdeltagarnas sinnen för nya möjliga lösningar och handlingsvägar. Enligt Checkland & Scholes (se även kapitel 2.4) består SSM:s styrka i att ta fram analys- och diskussionsmaterial, som allsidigt belyser ett verksamhetsområde. Genom upprepade och reviderade kulturella och/eller logiska analyser växer nämligen efterhand en djupare förståelse fram för hur olika problemsituationer bör hanteras. SSM är – som redan framgått – en metodologi, som förespråkar ett dynamiskt samspel mellan följande metodologiska inslag:

1. kulturell analys; med interventionsanalys, "rika bilder", social analys och politisk analys
2. logisk analys; med rotdefinitioner och konceptuella modeller
3. ett förändringsinriktat diskuterande/handlande utifrån analyser av ett verksamhetsområde

Iscensättning av virtuella och reella dialog-/diskussionsmiljöer passar, enligt den här beskrivningen, väl in med SSM:s tre analys- och designkomponenter – (i) kulturell analys, (ii) logisk analys och (iii) ett förändringsinriktat diskuterande/handlande. Detta åskådliggörs med figur 2.8, där dessa tre komponenter i SSM integreras till en bildmässig beskrivning av den socioindividuella förändringsprocessen "Lindeborg på nätet".

Figur 2.8. "Lindeborg på nätet" som en integrerad SSM-bild.

Processen "Lindeborg på nätet" organiserades som ett "växande system" kring två dynamiskt föränderliga kärnaktiviteter – supportprocesser och primära genomförandeprocesser (se figur 2.8). Förändringskraften i systemet/lärandeprocessen var beroende av en ändamålsenlig metodisk och pedagogisk styrning av kärnaktiviteterna. Denna styrning hade sin grund i en återkommande "kulturell analys" av verksamhetsområdets målgrupper – en målgruppsrelaterad analys med inslag av interventionsanalys, social och politisk analys i SSM:s anda. Denna återkommande analys transformerades därefter till metodisk och pedagogisk styrning av processens kärnaktiviteter – nämligen till flexibla/situationsbetingade metodiska och pedagogiska "riktlinjer" för lärandeprocessen.

Lärandeprocessens mål/syften förmedlades som olika insatser för "pedagogisk" styrning av målgrupperna – nämligen som scenariobeskrivningar, diskussionsinlägg, sammanfattningar, handlingar mm. Den metodiska styrningen bestod av nyckelaktörernas aktivering av målgruppsdeltagarna. Det sammantagna resultatet av de pedagogiska och metodiska insatserna utgjordes av processrelaterade diskussioner och åtgärder – motsvarande SSM:s "rika bilder", rotdefinitioner (ÄR-frågor) och konceptuella handlingsmodeller (HUR-frågor).

Genom ett sådant upplägg får IKT-samtalen en tydlig karaktär av "intervention", där deltagarna – genom att växla mellan olika roller – analyserar de socioindividuella möjligheterna att hantera verksamhetsproblem till lösningar, som ger ökad egenmakt åt den vanlige medborgaren.

I den här SSM-inspirerade modellen styrdes lärandeprocessen/systemet, genom att förändringsarbetets kärngrupper – IT-verkstaden och dess partners – följde upp transformeringen av problemanalyser till förändringsåtgärder för önskade tillstånd. Denna styrning var kritisk och byggde på förmågan, viljan och kraften hos IT-verkstaden – och dess partners – att omsätta visionen för "Lindeborg på nätet" i kortsiktiga handlingsplaner, som förutom ett aktivt deltagande i IKT-samtalen även innefattade aktiviteter för pedagogisk och metodisk styrning av IKT-samtalen och processen i sin helhet. Detta innebar styrning utifrån en mer eller mindre tydligt formulerad projekt-/processplan, som byggdes på efterhand av processens nyckelaktörer. Denna styrning motsvarade SSM:s systemnära kontroll och uppföljning avseende "efficiency" och "efficacy" – dvs "uppnås någon socioindividuell förändring för ökad "egenmakt?" resp "sker denna socioindividuella förändring genom ändamålsenliga processaktiviteter för optimalt fungerande IKT-baserat lärande?".

Styrningen måste emellertid även syfta till att uppnå ett långsiktigt mål, vilket för "Lindeborg på nätet" var att utvecklas till en komplementär samhällsstruktur för ökad makt åt vanligt folk över samhällsplanering och fördelning av resurser. Det långsiktiga målet var således att profilera "Lindeborg på nätet" som en angelägen virtuell infrastruktur för närsamhället Lindeborg. Dvs en "Virtual Community", där människor upplevde att socioindividuella frågor diskuterades och fick genomslag i "politiska" beslut/handlingar.

Ovanstående beskrivning och figur 2.8 har visat, hur centrala SSM-aspekter har tillämpats i upplägget och genomförandet av processen ”Lindeborg på nätet”. Beskrivningen har även visat, att forskningens problemställning och forskningsfrågor har varit mycket närvarande vid planering och genomförande av ”Lindeborg på nätet” som ett socialt entreprenörskap för socioindividuell tillväxt och sociostrukturell förändring i en social kontext. Med ett sammanfallande fokus på (i) sociala, (ii) pedagogiska och (iii) systemtekniska aspekter har processen ”Lindeborg på nätet” varit transparent gentemot forskningsarbetets problemställning och forskningsfrågor (se kapitel 1).

I ett vidare perspektiv kan en sådan långsiktig styrning syfta till att etablera en folkrörelse, dvs att skapa en institution för ökat medborgarinflytande, som kan sprida sig nationellt och kanske även internationellt. Styrning innebär alltså att manövrera företeelser som ”Lindeborg på nätet” optimalt i dess nära och eventuellt mera avlägsna omgivning. I SSM:s anda handlar det om styrning och uppföljning för ”effectiveness”, dvs att styra lokala virtuella gemenskaper – ”Local Virtual Communities” – i syfte att uppnå visionen om ”ett närsamhälle med ökat direkt folkstyre baserat på lärande”. En sådan styrning är väldigt beroende av hur kärngrupperna – t.ex IT-verkstan och dess partners – kan organisera samverkansmiljöer och IKT-samtal så att dessa expanderar som frekvent använda politiska forum.

Checkland & Scholes utvecklade SSM utifrån insikten

- *att systemegenskaper uppstår emergent och*
- *att system måste ha kommunikation för styrning.*

Härunder beskrivs mer allmänt denna insikts koppling till lärande och växande system av den typ, som processen ”Lindeborg på nätet” representerade.

I ett upplägg för IKT-samtal – som en lärandeprocess – utgör pedagogik och metodik det begreppspar, som likt ett holistiskt paraply spänner upp systemets kärnaktiviteter – IKT-samtalens supportprocesser och primära genomförandeprocesser (se figur 2.8). I ett sådant upplägg fungerar metodikens riktlinjer som en holistisk inordnare av kärnaktiviteternas egenskaper. Genom att betona metodikens betydelse för kärnaktiviteterna får systemet en handlingsorienterad profil, dvs att fokus läggs på, hur formorienterade komponenter och egenskaper kan kombineras till ett fruktbart medel för att förmedla och vidareutveckla systemets innehåll. Systemets innehåll understödjer och växelverkar indirekt med kärnaktiviteterna, genom den inverkan de pedagogiska riktlinjerna har på metodiken. Metodiken framträder därmed även som en dynamisk komponent, som kan regleras för att förändra systemets kärnaktiviteter. Metodik och pedagogik bildar systemets grundläggande form och innehåll. *Val av metodik (och pedagogik) resulterar således i framväxten av systemets emergenta egenskaper.*

Metodiken anpassas vid behov för att tillförsäkra avsett resultat av systemets/lärandeprocessens transformationer. Systemets transformationer utgörs av frambeskrivna gemensamma lösningar/handlingar för att förändra en problematisk situation. Dessa transformationer karaktäriseras av både enskilt och gruppvis/kollektivt

växande, dvs att deltagarnas ursprungliga förhållningssätt – genom IKT-dialoger och reella samtalsmiljöer – omprövas och berikas utifrån kunskaper om andra möjliga synsätt. Samt att deltagarna därvid uppövar sin förmåga att konstruera gemensamma lösningar/handlingar. *Metodiken bör alltså fungera som den holistiska principen/komponenten i ett växande system.* Detta innebär att metodiken även bör omfatta insatser, som kan resultera i att systemet/lärandeprocessen växer rent organisatoriskt. Metodiken bör därför genomsyras av en långsiktig styrning av systemet, dvs att metodiken inriktas på att expandera det IKT-baserade dialogkonceptet, så att användningen av IKT-forum formar sig till en ”folkrörelse” i åtminstone det lokala närsamhället. Den långsiktiga styrningen är inbyggd i systemets pedagogiska och metodiska riktlinjer och grundas på den världsåskådning/vision/målsättning, som – i Checklands & Scholes mening – bestämmer en viktig ÄR-aspekt – ”Weltanschauung” – i systemets rotdefinition.

Systemets ”Weltanschauung” var – i fallet ”Lindeborg på nätet” – att utveckla IKT-forum till en infrastruktur, som uppfyllde visionen om ”ett folkstyrt lärande lokalsamhälle”.

”Lindeborg på nätet” – i form av ett ramverk för ett lärande aktivitetssystem.

I föregående avsnitt presenterades den SSM-inspirerade modell, som tillämpats för analys och design av processen ”Lindeborg på nätet” som ett lärande sociotekniskt system. Detta resonemang följs här upp med ett generellt ramverk – baserat på SSM:s begreppsvärld, lärandeteori och social interaktion – av ett lärande aktivitetssystem.

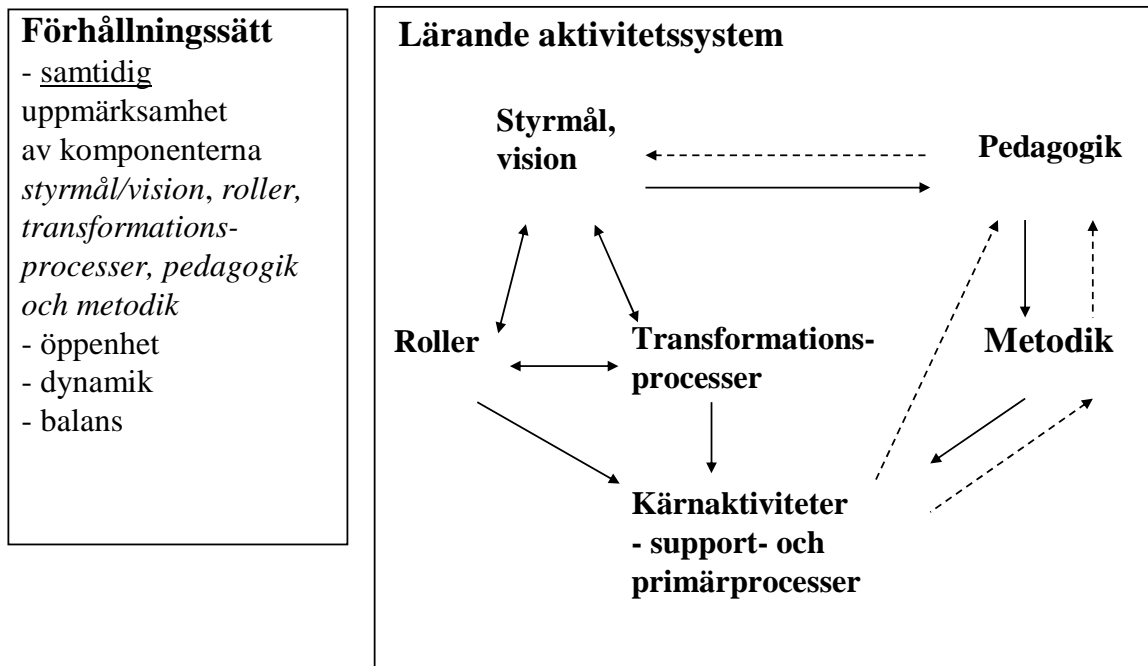
Av det tidigare resonemanget, och av figur 2.8, framgår att ett lärandesystems långsiktiga styrmål transformeras ner i ett antal steg, nämligen som pedagogiska riktlinjer i form av ”rika bilder” och rotdefinitioner, som klargör ÄR-aspekterna i lärandesystemet. De pedagogiska riktlinjerna/målen omsätts i sin tur till metodiska anvisningar i form av HUR-orienterade scenariobeskrivningar, diskussionsinlägg, sammanfattningar, handlingar mm. Den verklighet – som lärandesystemet konfronteras med – medför dessutom behov av en kortsiktig planering. Den kortsiktiga planeringen – matchad gentemot de långsiktiga pedagogiska riktlinjerna – omvandlas också till metodiska anvisningar för lärandeupplägget. De metodiska riktlinjerna omsätts slutligen till systemets kärnaktiviteter – som supportprocesser och primära genomförandeprocesser –, dvs som olika slags stödinsatser resp interaktioner i form av diskussionsinlägg, handlingar mm. *Styrmål (långsiktiga och kortsiktiga) samt transformationer av dessa till pedagogik, metodik och kärnaktiviteter (support- och primärprocesser) utgör själva grundkonceptet för lärandeprocesser för socioindividuell tillväxt mha IKT-baserade dialog- och diskussionsforum.* (se figur 2.9)

Transformation – som omvandlar generella målformuleringar till konkret handling – är ett kritiskt avgörande nyckelbegrepp i systemet/lärandeprocessen. Transformationer av det slaget ställer vissa krav på styrmålen. *Styrmålen* bör nämligen ha en karaktär, som inbjuder och underlättar, att de transformeras till handlingsplaner på olika

konkretionsnivåer. Styrmålen bör således vara *handlingsinriktade*, dvs uppfylla kvalitén av att fånga aktörernas föreställningar om styrmålet såsom något konkret och uppnåeligt. Styrmålen måste helt enkelt kunna *möjliggöras* som konkreta utfall, där ursprungliga förväntningar infrias. Pedagogik, metodik och kärnaktiviteter måste omvänt planeras, så att de kan lyckas omsätta styrmålen till resultat/utfall, som infriar de ursprungliga förväntningarna. *Planering, kontroll och styrning* av transformationsprocesserna blir därmed viktiga begrepp i systemet/lärandeprocessen. Dessa begrepp kan hanteras inom ramen för *pedagogiska rollbeskrivningar*, vilket innebär, att begreppen kan omsättas i form av såväl stödinsatser/support som primära insatser relaterade till IKT-forumen. (se figur 2.9)

Ovanstående generella modellbeskrivning kan sammanfattas med följande formulering: styrmålen bör vara handlingsinriktade och präglade av roller, som ska planera/kontrollera/styra, stödja och genomföra IKT-forumen som medel för socioindividuella förändringar i ett närsamhälle.

Styrmål, roller och transformationsprocesser – för planering/kontroll/styrning, stöd/support och genomförande – framträder som *en avgörande begreppstrilogi att samordna* (se figur 2.9). Den samordnande funktionen bör kännetecknas av *öppenhet* för förändring pga eventuellt oväntade händelser. Samordningen bör dessutom vara *dynamisk* för att ändamålsenligt hantera relationerna mellan lärandeprocessens komponenter utifrån varierande situationer. Öppenheten och dynamiken får emellertid inte verka upplösande utan upprätthålla *målinriktade* transformationer i systemet/lärandeprocessen. Den samordnande funktionen bör därför kännetecknas av ändamålsenlig *balans* avseende öppenhet, dynamik och målinriktning. *Samordningen profileras därmed som en mångfacetterad princip, som håller ihop och driver på lärandeprocessen*. För att åstadkomma dessa effekter bör samordningen ligga inbäddad i resp komponent som ska samordnas, dvs finnas inbyggd i styrmål, roller resp transformationsprocesser.

Figur 2.9. Komponenterna och relationerna i ett lärandesystem för socioindividuell tillväxt mha IKT-baserade dialoger och diskussioner.

Presentationen av begreppen pekar på det ändamålsenliga i, att systemet/lärandeprocessen genomförs utifrån ett pedagogiskt och metodiskt *förhållningssätt*, som samtidigt aktualiserar systemet i termer av styrmål, roller, transformationsprocesser, öppenhet, dynamik och balans. Ett relevant förhållningssätt har emellertid inte bara sin grund i en rationell analys av lärandesystemets formella logik. För att bli en sammanhållande kraft måste förhållningssättet även förankras känslomässigt hos lärandeprocessens aktörer. Förhållningssättet bör därför botten i ett aktörspatos för de styrmål, transformationer och roller, som lärandeprocessen omfattar.

Iscensättningen av IKT-baserade forum kan således kortfattat beskrivas som *ett patosfyllt förhållningssätt*, som samtidigt aktualiserar styrmål, roller och transformationer i ett öppet, dynamiskt och välbalanserat samspel. Det patosfyllda förhållningssättet går ut på att – genom IKT-baserad interaktion och konstruktion – åstadkomma strukturer/mönster för socioindividuell tillväxt. Denna verbala definition av IKT-baserat lärande för socioindividuell tillväxt åskådliggörs i figur 2.9. Som framgår av figuren, så betonas hur styrmål transformeras i olika steg till anvisningar/riktlinjer för pedagogik, metodik och kärnaktiviteter (support- och primärprocesser). Dessutom utvisar figuren ett holistiskt synsätt på lärande. Ett synsätt, som utifrån en patosfyllt förändringsansats, samordnar *komponenterna* styrmål, roller och transformationer med *relationer* och *egenskaper*, som kännetecknas av öppenhet, dynamik och balans.

Pedagogiken och metodiken i processen "Lindeborg på nätet" svarade mot avhandlingens problemställning och forskningsfrågor. Den pedagogiska uppgiften var

nämligen att uppnå en ökad grad av direkt boendeinflytande och lokal gemenskap med en metodik kännetecknad av bl.a pedagogiska dialog- och diskussionsinlägg, deltagarträffar, partnerskapsarrangemang, teknisk anpassning av en IKT-artefakt (se även kapitel 4, 5 och 6). Pedagogik och metodik svarade därmed tydligt mot problemställningens forskningsangivelse och de socioindividuella resp sociostrukturella aspekterna i forskningsfrågorna.

Av figur 2.9 framgår att ”Lindeborg på nätet” lades upp som ett målinriktat förändringsarbete. Det var nämligen ett förändringsarbete, där visionen var omsatt i styrmål för att uppnå ett konkret genomslag i form av ändrade attityder och beteenden hos målgruppen/målgrupperna. Förändringsarbetets aktivister – IT-verkstaden och dess partners – fullgjorde tillsammans med övriga målgruppsaktörer olika roller. Dessa roller samverkade med styrmål och transformationsprocesser för att uppnå ett lärande, där de inblandade aktörerna tillägnade sig kompetens och färdigheter för ökad ”egenmakt” i både närallgande och mera övergripande samhällsfrågor. Upplägget syftade till att garantera förändringsarbetet ”Lindeborg på nätet” kvalitén av att vara en ”genetisk produkt”, dvs ett förändringsarbete som egentligen aldrig blev klart utan bibehöll sin karaktär av att kontinuerligt pröva nya och kompletterande upplägg, aktiviteter och metoder/vägar för att realisera visionen om ett ”lärande grannskap” baserat på IKT. För att upprätthålla ett sådant förändringsarbete krävdes, att ”Lindeborg på nätet” institutionaliserades som *en infrastruktur för lärande*. För att uppnå kvalitén av kontinuerligt ”lärande” behövde denna infrastruktur emellertid få karaktären av en ständigt pågående process, där visionen manifesterade sig i ett öppet och dynamiskt samspel mellan förändringsarbetets styrmål, transformationsprocesser och roller. Detta talade för ett flexibelt upplägg, där de olika komponenternas betydelse och påverkan bestämdes av den aktuella situationen. Öppenhet, dynamik och situationsanpassad balans avseende systemets komponenter – styrmål, transformationsprocesser och roller – framträder således som kritiskt avgörande egenskaper och tillstånd.

Metodiken – dvs tillvägagångssättet för ett dynamiskt föränderligt ”lärande” – tonar fram som den centrala faktorn/komponenten för att realisera kontinuerlig socio individuell tillväxt med en IKT-baserad lärandeprocess. Styrmålen – kortsiktiga och långsiktiga/visionära – och de pedagogiska riktlinjerna – aktivitetsmål, dialogsamtal och rollbeskrivningar – omvandlas via metodiken till situationsspecifika kärnaktiviteter – support- och primärprocesser. Metodiken innebär att tillämpa teorier och modeller, så att upplägget kan utvecklas till interaktioner för konstruktion och genomförande av gemensamma handlingsplaner för ökad ”egenmakt” över olika slags samhällsfrågor.

I sammanhanget kan det vara relevant med någon ytterligare belysning av problematiken att designa en lärandemiljö, som baseras på IKT. Lena M. Holmberg (1996) pekar i sin avhandling *Design of learning environments for IT-users* på, hur det processororienterade perspektivet vid systemdesign ”... views software in connection with human learning, work and communication, taking place in an evolving world with changing needs” (sid 47). Hon pekar därvidlag också på hur *form* och *innehåll* i

lärandet ömsesidigt övergår i varandra och tillsammans med lärandesituationens *motivationsfaktorer* ("motivation/direction") bestämmer *lärandeprocessens kvalitet*.

Alan Wexelblat (1993) reflekterar i *Virtual Reality, Application and Explorations* över CSCW ("computer-supported cooperative work") och utgår därvid från två enkla antaganden: (i) att syftet med datorer är att stödja mänsklig aktivitet och (ii) att mänsklig aktivitet innebär samarbete. Vidare anför han två enkla principer i sin förståelse av CSCW: (i) att samarbete ("cooperation") inte är en avgränsad aktivitet utan i princip alltid pågående i en verksamhet samt (ii) att ett framgångsrikt datorstöd ska övervinna de rum-/tidbarriärer, som försvårar ett kontinuerligt samarbete mellan människor.

Att bedriva ett socialt entreprenörskap mha datorbaserade interaktions-/lärandemiljöer innebär i själva verket en tredubbel designuppgift. Nämligen givetvis design av (1) den *tekniska artefakten* (dvs IKT-plattformen), (2) ett *socialt partnerskap* av olika nyckelaktörer och målgruppsdeltagare och slutligen (men ofta förbisett) att bidra till att skapa och upprätthålla (3) *metastrukturer* (i t.ex befintliga utbildningssystem), som kan stimulera till ett utbrett socialt entreprenörskap för "socioindividuell" tillväxt (av typ ökat direkt medborgarinflytande i samhällets beslutsprocesser) mha IKT i olika vardagssammanhang. Samtliga tre designnivåer uttrycker tydligt att design av datorbaserade interaktionsmiljöer även utgår från ett pedagogiskt perspektiv.

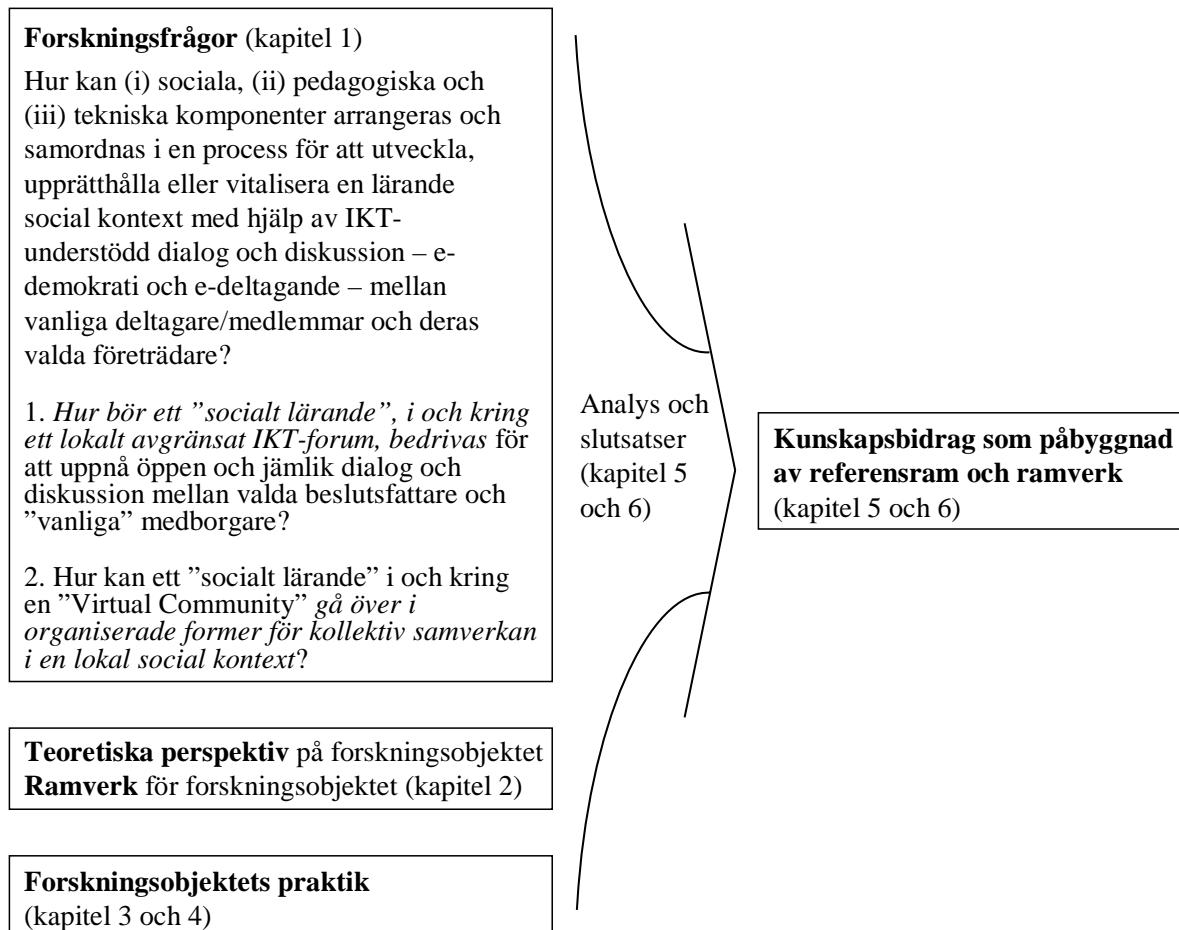
Denna beskrivning av ett sociotekniskt entreprenörskap svarar väl in på forskningsarbetets problemställning, nämligen hur man bör arrangera sociala, pedagogiska och tekniska komponenter för att med hjälp av IKT-baserade och lärandeinriktade dialoger och diskussioner uppnå en strukturell förändring till förmån för ökat direkt medborgarinflytande.

Det pedagogiska perspektivet uppmärksammas även i den statliga rapporten *e-lärande som utmaning* (2002). Rapporten förespråkar ett konstruktivistiskt perspektiv på lärande. Med innebörden att man *skapar kunskap* i stället för att reproducera vetande (som objektivismens pedagoger menar). Konstruktionism är, enligt rapporten, ett begrepp, som ytterligare förstärker det konstruktivistiska perspektivet genom sitt hävdande av att i *gruppsamverkan med andra* skapa kunskap. Konstruktionism är därför ett pedagogiskt perspektiv, som kan praktiseras med hjälp av datorlösningar och miljöer för ett interaktivt lärande genom utbyte av synpunkter och reflektioner kring olika företeelser. (Utbildningsdepartementet, 2002)

Kunskapsbidragens relation till forskningssyfte, frågor och ramverk.

Den här forskningen har haft som mål att ge kunskapsbidrag som ackumulerar till redovisade teoretiska perspektiv och ramverk för forskningsobjektet. Målet har således varit att utifrån referensramen och ramverket analysera forskningsobjektets empiri till en kompletterande förståelse av den problematik som uttrycks i den övergripande forskningsfrågan och de båda forskningsfrågorna (se kapitel 1).

Med denna målsättning har fokus legat på att presentera en kunskapsmässig påbyggnad av den referensram och det ramverk som varit styrande för forskningsarbetets upplägg och genomförande. Den forskningsmässiga intentionen har varit att åstadkomma kunskapsbidrag (kapitel 5 och 6), vars form och innehåll transparent svarar mot forskningsproblem och forskningsfrågor (kapitel 1), vald referensram och teoretiskt ramverk (kapitel 2). Se även nedanstående figur 2.10 som åskådliggör denna inriktning på forskningen.

Figur 2.10. Den kunskapsgenererande ansatsen i forskningsarbetet.

DEL 3.

2.6 Teoretisk bas för socioindividuell forskning om ”*Virtual Community*”.

Människans samverkansformer – olika förhållningssätt.

Människans livsbetingelser är sådana, att hennes individuella välfärd är beroende av hennes förmåga och möjligheter till kollektiv samverkan med andra människor. Genom att samverka har människor i alla tider kunnat förverkliga sina individuella behov, mål och drömmar. Samverkan mellan människor är ett bärande tema i en sociokulturell förståelse av människan (Säljö, 2000; Polanyi, 1966; Giddens, 1979, 1984, 1987; Goffman, 1959, 1963) och återkommer även inom biologiskt evolutionär forskning (Eriksen & Hessen, 2000). Denna människans bestämelse för att samverka är en enorm potentiell kraft, som genom årtusenden inriktats på att utveckla olika mer eller mindre bestående strukturer eller mönster av mellanmänniskliga relationer. En del av dessa strukturer manifesterar sig som materiella konstruktioner för att uppfylla väsentliga och tidsanpassade behov. Så är fallet med de vägar, hus, energianläggningar, fabriker mm, som skapar den samhälleliga välfärden. Emellertid ser vi också materialiserade strukturer, som förlorat sin välfärdsuppfyllande uppgift och som därför håller på att vittra bort likt ruiner från en tidigare epok. En del av dessa ruiner vårdas dock av det dagsaktuella samhället för att uppfylla funktionen av ett kollektivt minne om en svunnen tid. Förutom fysiska strukturer för att upprätthålla och vidareutveckla mellanmänniskliga relationer, så manifesterar sig människans grundläggande samverkansbehov i form av gemensamma förhållningssätt till fysiska ting och levande varelser. Varje människa navigerar sitt individuella iakttagande, tänkande och kännande utifrån gemensamt delade *ramar*, som skapar gemensam förståelse inför vardagliga fenomen i det vardagliga livet. Dessa ramar är immateriella och består av de förhärskande idéer, normer och begrepp, som uttrycker människans relationer till omvärldens fysiska objekt (*objektvärlden*) och mellanmänniskliga förhållanden (*inter-subjektiva världen*). Detta ansluter till en grundläggande tanke hos Schutz (1945) – nämligen att vår omvärldsförståelse baseras på våra inramningar av de världar, som vi ingår i (Ahrne, 1981; Bengtsson, 1998; Layder, 1994).

Eftersom varje människa har en unik individualitet, måste hon genom uppfostran, undervisning och träning tillägna sig gemensamma ramar/former för att framgångsrikt navigera i den materiella objektvärlden och den mellanmänniskliga världen. Säljö (2000), Gardner (1999) m.fl. *sociokulturellt* influerade pedagogikforskare betonar vikten av, att samhällets ”institutioner” bedriver bildningsverksamhet för att tradera förmågor och värderingar/värden, som håller samman och utvecklar ett samhälle. Gardner pekar exempelvis på, att den pedagogiska uppgiften i en *lärande* förändringsprocess bör innefatta *etiska* och *moraliska* frågeställningar. Han menar att lärandemiljöerna bör initiera och utveckla ”elevernas” medvetenhet om de etiska och moraliska aspekterna i förändringsprocessens/lärandets innehåll och mål. Dvs att det är pedagogikens uppgift att i den specifika miljön tydligt framhålla en etisk och moralisk

linje i förhållande till olika eventuella kulturers och subkulturers problematiseringar – och kanske rentutav ifrågasättanden – av just det inslaget i ett ”lärande” förändringsarbete (Gardner, 1999). Gardner tar alltså fasta på pedagogikens *fostrande* funktion och betonar därvid begrepp som etik, moral, värden etc. Denna pedagogiksyn grundas på följande fyra lärande- och socioindividuella förändringsmål:

- (i) att överföra roller
- (ii) att förmedla kulturella värderingar
- (iii) att lära ut grundläggande kommunikativa färdigheter
- (iv) att kommunicera vissa ämneskunskaper och vissa sätt att tänka

Detta har även varit ett grundläggande synsätt i forskningsarbetet.

Sartre (1970), Kierkegaard (1964), Buber (1989, 1965, 1994, 1997) och andra *existentiellt* orienterade forskare betonar betydelsen av ett *ansvarsfullt val* mellan olika förhållningssätt för vår upplevelse av *existentiell mening* relativt vår omvärld. Varje individ stakar ut sin livsbana utifrån ett fullständigt unikt perspektiv på de omvärldsfenomen, som uppfostran och inskolning lärt henne att kategorisera i olika gemensamt delade tolkningsramar/-former. Människans frihet att skapa sin *subjektiva* värld begränsas resp möjliggörs således av de villkor, som kännetecknar de gemensamma regleringsformerna i omvärlden. Den individuella frihetsgraden har både en inre/introvert och yttre/extrovert arena. På *den inre arenan* tar den individuella friheten form av unika drömmar, fantasier, tankar och sinnesförmimmelser. Goffman (1959, 1963) har gett en sociopsykologisk beskrivning av hur vi skapar/återskapar mening åt vårt ”själv” genom *inre dialoger* mellan vårt ”jag” och ”mig”. Laing har pekat på det ömsesidiga *samspelet* mellan omvärldsagerande – från oss själva eller andra – och förekomsten av ”osunda fantasier” om våra relationer till omvärlden (Cooper, Laing et al, 1970). Winnicott (1991) har från en pediatrik och psykologisk utgångspunkt visat på den betydelse, som *illusoriska övergångsobjekt* spelar för vår upplevelse av mening i olika interaktionssammanhang. Gemensamt för dem alla är det ömsesidiga sambandet mellan inre och yttre verklighet.

Utåt visar sig den individuella friheten i form av varje människas unika profil, utifrån vilken hon interagerar med sin omgivning. Den utåtriktade frihetsgradens förändringspotential ligger i, att ett stort antal individer samordnar sina ansträngningar att förändra objektvärlden och/eller den intersubjektiva världen. Mead (1972), Charon (1968) och Shibusaki (1962) har beskrivit hur symbolisk interaktion – dvs dialog och diskussion med andra – är beroende av deltagarnas förmåga att inta den andres perspektiv. Habermas (1976), Giddens (1979, 1984) och Layder (1994) m.fl menar, att medborgarnas interaktion kan upptransformeras till ”social konstruktion”, som kan leda till märkbara samhällsförändringar.

Ett ökat medborgarinflytande och individanpassade tjänster.

Telefon, radio och television uppfyller sedan länge väsentliga behov för individer och samhälle. På motsvarande sätt kan den datorbaserade tekniken antas bli en bärare som tillgodoser många gamla och nytillkommande behov hos både enskilda medborgare och det bredare samhällskollektivet (Kallinikos, 1996).

Nyskapare och entreprenörer av olika slag utgör en speciellt viktig profilgrupp i ett samhälle. Castells (2000) ser en stor potential för förändring av samhället i den omständigheten, att informationsåldern tenderar att frigöra människor från okritisk följsamhet mot teoretiska eller ideologiska scheman för att i stället handla utifrån erfarenheter från många miljöer och information från många källor. Castells pekar emellertid starkt på behovet av insatser, som förmår strukturera *nätverkssamhället* (Castells benämning), så att detta ger legitimitet och vägledning för medborgarna i riktning mot ett utbredd ansvar för mänskliga och demokratiska värden.

IKT-samhället kan således på goda grunder antas förändra våra sociala beteenden för att utveckla och upprätthålla vår intellektuella, emotionella och sociala identitet. Detta stämmer väl in med en allmänt accepterad föreställning inom sociologisk och sociokulturell teori om artefakternas betydelse för vår individuella och sociala identitet (Giddens, 1987; Castells 2000; Säljö 2000). I ett sådant individ-nätverksrelaterat samhälle kan det vara extra viktigt med en väl artikulerad gemensam referensram för det omslutande större samhällskollektivet, t.ex. i form av acceptabla normer och beteenden i bostadsområdets, kommunens, regionens eller nationens intressen. I många studier pekas nämligen på behovet av att utveckla inslag i samhället, som förmår balansera egocentriska effekter av teknik- och samhällsutvecklingen med gemensamma normer för de sociala processerna. Denna problematik har belysts av forskare och tänkare från olika utgångspunkter, bl.a Hydén (2002), Buber (1993a, 1993b, 1995a, 1997), Kierkegaard (1964), Dalai Lama (2000).

Castells, Giddens, Säljö och många andra samhällsforskare betonar sambandet mellan ett samhälles utveckling och de dominerande formerna för interaktion och kommunikation mellan dess medborgare. De och andra forskare pekar på interaktionsartefakternas potential att samordna attityder och förhållningssätt till nya eller förändrade normer, attityder och beteenden i ett samhälle. Sådana teorier är i linje med den här avhandlingens problemställning och forskningsfrågor. Dessa har nämligen haft fokus på att undersöka relevanta faktorer för att förändra en social kontext i riktning mot ett lokalt IKT-samhälle med stort ansvarstagande för demokratiförstärkande dialog och diskussion i olika medborgarfrågor.

Ett IKT-samhälle värt namnet kännetecknas således av en utbredd användning av datorburna tjänster, som tillgodoser vardagliga medborgar- och samhällsbehov. Dvs ett samhälle där IKT utgör en väsentlig del av den vardagliga infrastrukturen. Att utveckla en sådan infrastruktur är således en angelägen samhällsuppgift. Dessutom är det en grannliga uppgift, eftersom en ogenomtänkt infrastruktur kan leda till icke önskvärda samhällskonsekvenser. Ett rimligt överordnat krav kan vara att utforma infrastrukturen med målet att tillförsäkra en sund demokratisk samhällsutveckling, där väsentliga individ- och samhällsintressen blir väl tillgodosedda med den nya tekniken. Att speciellt uppmärksamma individperspektivet och IKT:s möjligheter kan – i kombination med en sådan medveten målsättning – leda till en starkt dynamisk samhälls- och demokratiutveckling. Frihetsgraden på individ- och teknikinivå måste emellertid koordineras och inordnas med sikte på att uppnå samhällelig nytta och

välstånd. Inom social teori betonas den inverkan, som samhällsinordnande fält och institutioner av olika slag har på de enskilda medborgarnas aktiviteter; Giddens (1987), Sartre (1970), Bourdieu (1984, 1990), Habermas (1976, 2003), Ahrne (1990, 1994, 1996). En sådan koordinering och inordning måste samtidigt medge nödvändig frihet för individer och teknikutveckling att pröva nya användningsområden för IKT för att därmed stimulera en dynamisk utveckling av samhället.

Omställningsproblem till det gränslösa IKT-samhället.

Den nya teknikeran innebär gränslösa tids- och rumsupplevelser inom ett brett upplevelsespektrum. Ett spektrum som spänner över intellektuella, emotionella, sociala och kulturella upplevelser av olika slag (Kallinikos, 1996).

Informationsteknikens ”obegränsade” möjligheter kan emellertid orsaka stress och konflikter, när vi uppenbaras på den upplevelsebegränsning, som kännetecknar våra livsvillkor som biologiska och socialt inordnade varelser.

Vår biologiska utveckling tycks nämligen kännetecknas av grundvillkoret ”skynda långsamt” (Morris, 1985). Om vi ställs inför fenomen, som forcerar utöver vår biologiska omställningsförmåga, så reagerar vi med olust och avståndstagande inför dessa fenomen. För att uppnå en harmonisk utveckling av IKT-samhället krävs därför en successiv tillvänjning av datoranvändning för att uppfylla olika vardagsbehov. Tillvänjningstakten måste vara sådan, att den leder till ett förtroendefullt assimilerande av dessa nya vardagsartefakter. Samtidigt måste det finnas en incitamentstruktur, som stimulerar en kreativ vidareutveckling av IKT och dess användningsområden i samhället.

Livslångt lärande och ökad kollektiv handlingsförmåga.

Kommersiella företags konkurrensförmåga är i hög grad beroende av, att de anställda kan organiseras att arbeta utifrån IKT:s utmärkande kännetecken – dvs att i ett högt tempo effektivt utföra arbetsuppgifter präglade av en gränsöverskridande omedelbarhet. Våra förhållningssätt och beteendemönster – som yrkesverksamma och samhällsmedborgare – förändras fortlöpande med den ökande tillämpningen av IKT i yrkeslivet. Detta förhållande läggs ofta i begreppet ”livslångt lärande”, dvs att nyttan av ”livslångt lärande” består i att exploatera individen och samhällskollektivet utifrån teknikutvecklingens och marknadsekonomins specifika drivkrafter. Rubenson (1996) pekar på, hur begreppet ”livslångt lärande” har fått en produktionsekonomisk betydelse till skillnad från den ursprungliga socioindividuella innebörd, som låg i att tillgodose positiva lärandeffekter från samhällsmedborgarens perspektiv.

Språkligt och känslomässigt associerar emellertid begreppet ”livslångt lärande” till bilden av ett samhälle, där individen/medborgaren sätts i centrum och stimuleras till att lära sig bättre förstå och hantera sin livssituation, dvs att vi under en begränsad livslängd utvecklar oss själva och därmed bidrar till att utveckla kollektivets välfärd. Utifrån denna ansats blir begreppet ”livslångt lärande” en kombinerad individ- och samhällsangelägen uppgift, nämligen en ansats där teknik och relationer utvecklas för att uppnå den symbiotiska effekten av individuell och kollektiv utveckling. Detta innebär, att begreppet ”livslångt lärande” kopplas till syftet/avsikten att resultera i

socioindividuell tillväxt – att nyttan av det livslånga lärandet ska tillfalla individen och kollektivet.

I min forskningsansats passar den senare definitionen av begreppet ”livslångt lärande” väl in. Det betonar vikten av, att teknik och relationsmönster skapas och vidareutvecklas för att uppfylla den kombinerade uppgiften att kontinuerligt utveckla individ och kollektiv.

Individens egenutveckling är emellertid endast av ytterst kortvarig och begränsad betydelse, medan det breda samhällskollektivets utveckling är en utlöpare av den evolution, som har skapat de fysiska och biologiska betingelserna för all mänsklig verksamhet. Inom denna fysiska och biologiska ram har samhällskollektivet utvecklats genom den artificiella teknikutvecklingens landvinningar och den genom tiderna ackumulerade genomslagskraften hos kortsiktiga men maktfullt organiserade individintressen. Dessa utvecklingsdrivkrafter har resulterat i ett globalt samhälle – lokala, regionala, nationella och internationella samhällskollektiv – med en tilltagande störande inverkan på och från de fysiska och biologiska systemen.

Detta resonemang kan jämföras med Edward O Wilsons (1992) analys – i boken *Livets Mångfald* – av hotbilder och förändringskrafter med globala effekter. De fysiska och biologiska systemen lyder under universella naturlagar, medan de artificiella teknikersystemen inordnas under icke-naturlagsstyrda ekonomiska system. Eftersom dagens samhällssystem är direkt avhängigt av teknik- och ekonomisystem, så följer därav, att även samhällssystemen har utvecklats utifrån icke-naturlagsstyrda mekanismer. Teknik-, ekonomi- och samhällssystem är emellertid ytterst sett begränsade av de ramar, som utmärker de naturlagsstyrda systemen. Detta är en viktig insikt och utgångspunkt för ett normdrivet förändringsarbete i fältet mellan individ och inordnande samhällskontext (Hydén, 2000; Amundsdotter & Gillberg, 2001).

Forskningsarbetet knyter an till de idéer och tankar, som här redovisats.

Samhällsstrukturernas och den mänskliga naturens betydelse för utvecklingen av ett IKT-samhälle har varit mycket närvarande i forskningen. Forskningsarbetet har försökt hantera olika slags omställnings- och begränsningsproblem i en *proaktiv* ansats, nämligen i sitt intresse för att studera hur ett socialt entreprenörskap – av typen socialt lärande – kan hantera sådana problem och utmaningar. Detta svarar mot det kombinerade (i) sociala, (ii) pedagogiska och (iii) systemtekniska forskningsintresset i avhandlingens problemställning och forskningsfrågor.

Den kritiska sociologiska forskningssynen på samhälle och individ.

I sin kritiska sociologiska forskningssyn pekar Habermas (1976) på språkets emancipatoriska kraft. Saklig, konstruktiv och ifrågasättande kommunikation och analys av sociala företeelser är, enligt denna syn, en väg för att ”frigöra” underprivilegierade i ett samhälle. Den kritiska analysen ska därvid bedrivas som hermeneutiskt orienterad forskning med en emancipatorisk ansats. Utifrån ett emancipatoriskt patos ska forskarens observation och analysförmåga inriktas på att

åstadkomma tidsanpassade tolkningar om relevanta möjligheter att uppnå folkflertalets emancipation/"frigörelse".

I Habermas kommunikationsteori finns dessutom en spänning mellan en instrumentell/teknologisk resp kommunikativ kompetens. Den instrumentella kompetensen är en förmåga att lösa problem genom innovationer för ökad teknisk kontroll, medan den kommunikativa kompetensen yttrar sig i en förmåga att verka för en utbredd dialog om tillvarons syften och mål. En sådan utbredd och analyserande dialog kan resultera i allmän insikt och engagemang om nödvändigheten av att ändra vissa samhällsstrukturer genom "kommunikativ aktion". (Morrow, 1994; Alvesson & Deetz, 2000; Dahl, 1992; Ahrne, 1990)

Den kritiska forskningens uppgifter framgår även med följande citat av Alvesson & Deetz (2000) från deras bok *Kritisk samhällsvetenskaplig metod*:

"Forskaren kan knappast göra anspråk på att slutgiltigt slå fast "hur det är". Forskarens roll är nu att skapa möjligheter för en öppnare diskurs bland gruppens medlemmar och mellan sociala grupper och det större samhälle i vilket de är verksamma. ... För att nå detta mål bör forskningsprocessen vara öppet partcipatorisk. Vår form av kritisk forskning har tre överordnade och delvis sammanfallande uppgifter, som vi benämner *insikt*, *kritik* och *transformativ omvärdering*. ..."

(Alvesson & Deetz, 2000, sid 20)

" 'Insikt' betecknar den process där man undersöker det sätt på vilket denna kunskap och föremålets och händelsernas objektiva karaktär formas och bevaras. Insikten kan lämpligen kallas det mänskliga tänkandets främsta frontlinje. Dess struktureringsgrund är det kraftfulla exemplet och inte en massa data. Insikt är både den process där det skapas enhet i data - genom kunskap om vilka data som ska samlas in och hur de hänger ihop - och den process där man kommer till medvetande om villkoren för en sådan enhet. Den första uppgiften är således att undersöka lokala fenomen. Den kritiska forskningen relaterar aktuella empiriska ämnen till ett större historiskt, ekonomiskt, kulturellt och politiskt sammanhang, men dominans och beslutsrestriktioner är ofta lokala och sambandet mellan nivåerna är komplext och föga uppenbart. Specifika aspekter på mikronivå är en viktig dimension av forskningen. De former av social dominans som skapas av aktörer eller förekommer på institutionsnivå kan utforskas."

(Alvesson & Deetz, 2000, sid 21)

"Kritikens uppgift är att motverka dominansen från de självklara mål, idéer, ideologier och diskurser som lämnar sina avtryck i olika sociala sammanhang. Intresset riktas inte så mycket mot lokala variationer som mot mer generella egenskaper hos sociala ideologier och ordningar som kommer till uttryck på det lokala planet."

(Alvesson & Deetz, 2000, sid 22)

Enligt gängse vetenskapsteoretisk uppfattning ska forskningsinsatsen som helhet även underkastas en kritisk granskning avseende forskningsprocessens och resultatens ändamålsenlighet/validitet och tillförlitlighet/reliabilitet (Hansson, 1992; Mårtensson, 1992).

Individ- och samhällsutvecklande förmedlingsformer – den organiserade människans och samhällets ömsesidiga tillväxt.

Pierre Bourdieu (1984) ger begreppen fält och habitus en stor social betydelse. Att vara medlem i en organisation innebär nämligen att utsättas för ett *regelbundet återkommande organisationsflöde*. Genom detta flöde (eller fält) skapas den ”organiserade” människan. Detta organisationsflöde/fält har nämligen potential att *socialt inordna* medlemmarna i organisationen (eller samhället) till ett *vanemässigt* förhållningssätt och beteende – nämligen i linje med de värden, normer etc, som flödet (fältet) förmedlar/representerar. May (1996) pekar på, hur analysbegreppen – *capital, field, habitus, strategy* – kan bidra till att förstå komplexiteten i ett socialt förändringsarbete. Det investerade *kapitalet* – kulturellt, socialt, symboliskt, ekonomiskt –, *fältet* av utpositionerade strukturkomponenter och de möjliggörande resp begränsande *förhållningssätten* (habitus) måste analyseras för att utforma en relevant *strategi* i ett socialt förändringsarbete.

Socioindividuell utveckling – en sociologisk, pedagogisk och informations- & kommunikationsteknologisk forskningsuppgift.

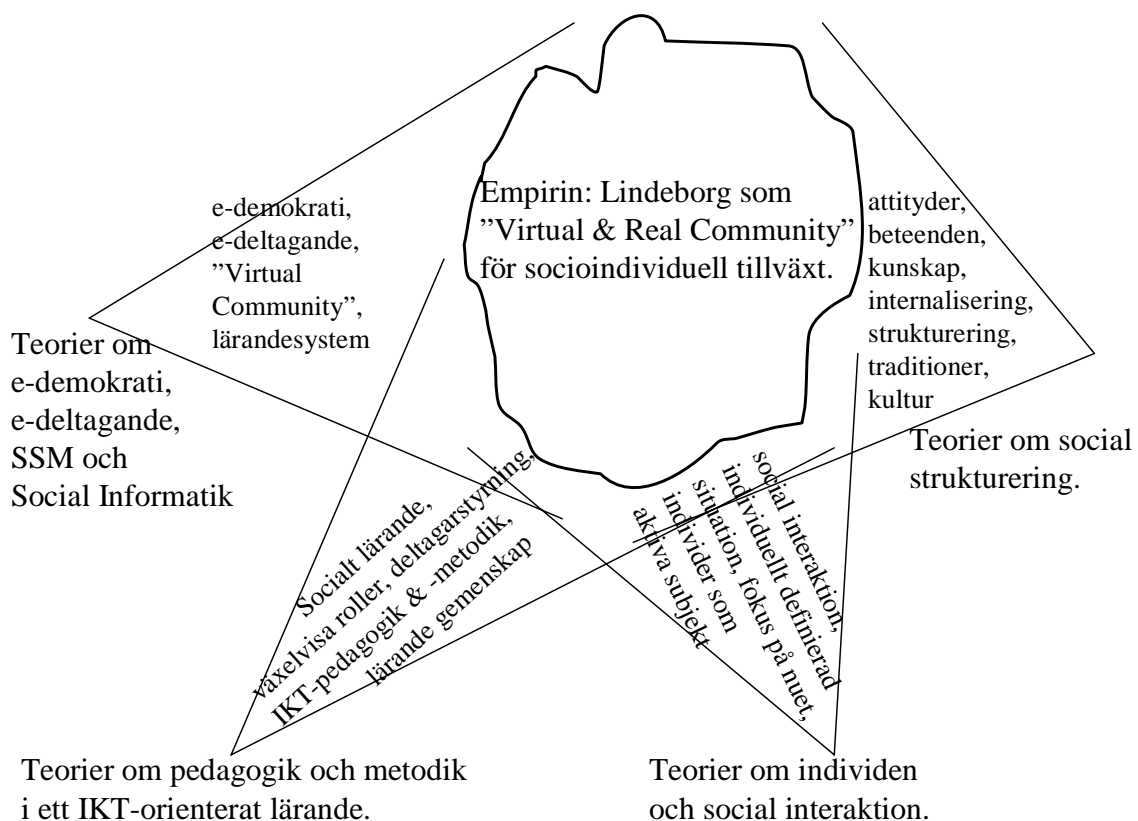
I boken *The naked Ape* visar biologen Desmond Morris (1985) på människans begränsade förmåga. ”Att skynda långsamt” tycks vara människans livsvillkor. Denna biologiska begränsning aggregeras till en storskalig begränsning i form av det objektiva samhällets förankring i tid och rum. Dessa begränsningsfaktorer – människans biologiska assimilerings- och omställningsförmåga samt samhällets objektiva förankring – utgör samtidigt viktiga förändringsparametrar för att utveckla ”nya” virtuella och frihetsökande förmedlingsformer/sociala arrangemang.

Den individuella resp samhällliga trögheten måste övervinnas, om datorbaserade förmedlingsformer ska kunna *förändra* individernas livsvärld och det objektiva samhällets strukturer. Undervisning i olika former har genom tiderna varit mänsklighetens metod att skapa relevanta och någorlunda överensstämmande kunskaper, attityder och beteenden hos medborgarna i ett samhälle. På motsvarande sätt kan introduktionen av en datorbaserad förmedlingsform behöva kombineras med ett ”träningsprogram”, som stimulerar till användning av virtuella interaktionsformer. Ett träningsprogram kan ha som mål att *kontinuerligt lära* målgruppens användare att interagera meningsfullt med varandra i den datorbaserade förmedlingsformen. Det övergripande målet bör vara att – med sådan interaktion – träna upp förhållningssätt, attityder och beteenden, som *samordnar individer* att engagerat medverka till att utveckla en ny eller rekonstruerad form för individuell och kollektiv välfärd.

De (i) sociala, (ii) pedagogiska och (iii) systemtekniska faktorernas betydelse i ett sociotekniskt entreprenörskap har varit centrala att undersöka i den här forskningen (se

även forskningsproblem och forskningsfrågor i kapitel 1). Valet av teoretiska perspektiv på forskningsobjekt – processen ”Lindeborg på nätet” – har gjorts för att svara mot en sådan sociologisk, pedagogisk och informations- & kommunikationsteknologisk forskningsuppgift (se figur 2.11, har även förekommit som figur 2.7).

Forskning om informations- och kommunikationsteknologins möjligheter att ömsesidigt utveckla individer och samhällsstrukturer har således sin teoretiska bas inom sociologi, pedagogik och kommunikationsteori, samt inte minst inom informatik. Sociologin tillhandahåller grundläggande föreställningar om sambandet mellan individers interaktion och samhällets strukturer samt anvisar relevanta forskningsmetoder. Pedagogik och informatik är nödvändiga teoriområden för att belysa, hur individer och samhälle kan förändras med hjälp av datorbaserade förmedlingsformer för mänsklig interaktion.

Figur 2.11. Olika teoretiska perspektiv och nyckelord för forskningsarbetet.

Det pedagogiska målet är att skapa och upprätthålla en *praktisk kunskap/förståelse* hos användarna om den datorbaserade förmedlingsformen som ett nyttgörande och personlighetsutvecklande medel för en individtillvänd samhällsutveckling. Praxis och det praktiska kunskapsintresset intar en central plats i såväl den kritiska som

aktionsorienterade forskningstraditionen (Habermas, 1976; Alvesson & Deetz, 2000; Morrow, 1994; Dahlström, 1982; Himmelstrand, 1982).

Praktisk kunskap är emellertid ofta ”tyst” (”tacit”), med innebörden att en person inte kan artikulera detaljerat för bakomliggande erfarenheter och kunskaper i en specifik ”praktisk” handling (Polanyi (1966) och Rolf (1991) om *tyst kunskap*). Det omvända förhållandet gäller också, dvs att individer måste omvandla (internalisera) en artikerad kunskapsmängd till en inre ”tyst” kunskap för att uppnå en handlingskraftig kompetens. Båda dessa aspekter av ”tyst” praktisk kunskap är viktiga i forskning om pedagogiska faktorerers inverkan på den praktiska kunskapskategorin.

Valfrihet i en ”Virtual Community” är beroende av användarnas kunskap och insikt om vilka handlingar, som på bästa sätt gynnar den egna och gemensamma välfärden. Våra val i olika situationer sker dessutom utifrån en *helhetssyn* på den intersubjektiva världen. Enligt Schutz (1945) och Goffman (1974) styrs våra attityder och beteenden till en mångfald vardagsvärldar utifrån ett integrerat förhållningssätt. Denna helhetssyn grundas i sin tur på, att ett menings- och värdeskapande informationsutbyte med omvärlden kan skapa empati/inlevelse hos oss för där förekommande sociala skeenden och fenomen. Bl.a Ulla Holm (2001) resp Mead (1972) och Shibutani (1962) betonar människans förmåga till empati resp inlevelse som en viktig faktor i interpersonell kommunikation. För att transformera en inlevelse- och empatifylld kommunikation till ett uthålligt förhållningssätt krävs en *samtidig påverkan av medvetande, vilja och känslor* (Hydén (2002) och Amundsdotter & Gillberg (2001) om den s.k. normmodellen).

I en ”Virtual Community” kan deltagarnas ackumulerade samtalsinlägg bidra till att etablera en normpåverkande tradition. De normerande inslagen kan utgöras av historier, vars poänger på ett lättfattligt och medryckande sätt uttrycker någon väsentlig insikt om ett visst skeende, fenomen eller tillstånd i den intersubjektiva världen. Det *poängskapande historieberättandet* blir då viktigt för att skapa omskakande insikter/kunskaper och kompetenser hos användarna samt för att samla ihop en tradition av sedelärande och poängfyllda historier åt kommande ”generationer” användare.

Kulturen i en ”Virtual Community” utgörs av det kommunikations- och informationsutbyte, som efterhand etableras/utkristalliseras som det *dominerande* intersubjektiva interaktionsmönstret för att hantera vissa gemensamma uppgifter. Kulturen återspeglas bl.a i de traditioner – bl.a poängfyllda historier – som uttrycker ett *kompetent handlande i vissa gemensamma angelägenheter*. Detta understryker, att en ”Virtual Community” är ett *öppet system*. Den mest kännetecknande egenskapen är nämligen, att de anslutna kommunikatörerna förverkligar ett *fritt och meningsfullt informationsutbyte*. Systemets vision/mål består i att förverkliga en berättelse/historia, som ständigt växer, förändras och omprövas genom kontinuerliga åsiktsutbyten. Meningsskapande kommunikation är således den mest utmärkande egenskapen för en ”Virtual Community”.

Peter Hård af Segerstad (1982) pekar på, att ett *öppet system* är en stor utmaning utifrån ett systemteoretiskt perspektiv. Ett öppet system måste nämligen ha *funktionella* egenskaper för att ta emot och bearbeta information *från omvärlden*. Samtidigt måste systemet kunna reducera ”mångfaldens problem” genom en *slutenhet*, som garanterar de *strukturella* (inre) egenskaperna att fullgöra sin uppgift. Ett sätt att lösa detta på är, enligt Hård af Segerstad, att utforma den funktionella öppenheten mot omvärlden som ett särskilt delsystem – för kommunikativ feedback – och därmed i någon mån avgränsa det från systemets strukturella inre. I ett sådant kommunicerande delsystem är *informationskällans frihet att välja mellan olika meddelanden* det avgörande kriteriet på, om den kommunikativa funktionen är rik på information – har hög entropi.

Hård af Segerstad lyfter fram en problematik, som måste hanteras väldigt medvetet i en ”Virtual Community”. Den principiella lösningen består i att utforma ett system, vars vision/mål – avseende inriktning och karaktär på det öppna ”historieberättandet” – kanaliseras via *kommunikativ styrning/moderering* i det öppna ”kommunicerande” delsystemet. Detta innebär att *utåt* förverkliga systemets *inre* ”strukturella” krav via målinriktad, välbalanserad och ”auktoritativ” modererande kommunikation.

2.7 Ett socialt systemteoretiskt perspektiv på interaktionsstrukturer.

Form kontra innehåll.

Simmel (1908) har tagit upp form-innehållsproblematiken i samhällsvetenskapen. För Simmel är det de mänskliga interaktionsformerna, som utgör samhället och samhällsvetenskapens objekt. *Sociationen* – dvs formerna för interaktionen – är viktigare än innehållet. Själva användningen av en form (t.ex ett instrument) ökar enligt Simmel avståndet mellan handlingen och den avsikt (innehåll), som formen representerar. Former fungerar i praktiken som självständiga reifikationer alienerade från sitt ”tillskrivna” innehåll. Människor blir däremot inte ”reifierade” utan *går vidare* utifrån formens användbarhet att tillgodose våra syften. (Ahrne, 1981)

Begreppen *form* och *innehåll* för en samhällsstruktur har således en *systemrelaterad* dimension, som utgår från de syften som strukturen ska uppfylla. Form och innehåll i en samhällsstruktur bestäms emellertid också av de människor, som utgör strukturens organiserade kollektiv. Att så är fallet är tämligen självklart, eftersom *varje samhällsstruktur kräver mänskliga aktörer för att utöva strukturens handlingsförmåga*. En samhällsstruktur har nämligen givetvis ingen förmåga att handla/agera på ”egen” hand. Det är de organiserade medarbetarna i en samhällsstruktur, som handlar på organisationens vägnar genom personliga *framträdanden* i sina organisationsroller (Goffman, 1963; Giddens, 1987; Alvesson, 1994, 2001). I en *ideal* modell utförs dessa handlingar helt i linje med organisationens principer och målsättning, dvs att de organiserade aktörernas bidrag till organisationens form och innehåll inte avviker från organisationens uppställda principer och målsättning avseende form- och innehållsaspekter.

Det är emellertid inte svårt att föreställa sig en samhällsstruktur, där det organiserade kollektivet på ett markant och annorlunda sätt inverkar på strukturens officiella form och innehåll. Inte heller är det svårt att föreställa sig effekterna av inflytelserika kvasi-strukturer, dvs att en strukturs form och innehåll kan utvecklas/förändras till att i första hand gynna en ”maktfull” överordnad strukturs eller substrukturens intressen (Alvesson 2001; Kunda 1992). Detta kan belysas med följande reflektion av Alvesson (2001) över *kulturens* strukturerande funktion i en social kontext:

”En kulturförståelse borde också inse hur *makten* fungerar i dominerande föreställningar och hur de sociala relationernas asymmetrier finns bakom den etablerade kulturella ordningen. Kulturella föreställningar utvecklas inte fritt eller spontant, utan har präglats av ideologier och påverkats av maktfulla instanser. Dessa instanser använder sig också selektivt av kulturella resurser i sitt politiska handlande, vilket innebär att hur den sociala verkligheten formas i specifika situationer delvis är ett resultat av de värderingar och föreställningar som åberopas av aktörer som företräder gruppintressen. ...”
(Alvesson, 2001, sid 301).

Detta ger stöd för följande grundläggande uppfattning i det här forskningsarbetet; att *samhällsstrukturer kan ses som mänskliga skapelser, vars form och innehåll påverkas av konkurrerande krafter, nämligen av vision/målsättning, kollektivet/personalen och över- eller sidoordnade strukturer och substrukturer.*

I Giddens (1984) "structuration theory" utgörs nyckelbegreppen av "structure", "system" och "the duality of structure". *System* definieras som "Reproduced relations between actors or collectivities, organized as regular practices" (sid 25), *strukturer* är regler och resurser som ger handlingsförmåga i sociala situationer och *dualiteten* står för insikten om en ömsesidig påverkan mellan samhällets strukturer och individens sociala handlande ("action").

Layder (1994) är en av de många forskare, som fördjupat sig i Giddens sociala begreppsvärld. Layders förståelse grundas på Giddens definition av sociala strukturer som *regler och resurser*, som aktörer kan använda i sina aktiviteter för att producera och reproducera en social sammansättning ("society"). Resurserna kan vara (i) *allokativa* (t.ex råmaterial) – dvs utgöras av sådant som möjliggör för personer att åstadkomma något. Resurser kan också vara (ii) *auktoritativa* – dvs bestå av sådant som kan "kommendera" andra till insatser. Sådana resurser ger makt för en person att genomföra förändringar i en social kontext. En social struktur bör dessutom förstås såsom *ingående* ("internal") i aktiviteter, dvs förstås som "strukturell" handlingsförmåga i de situationer där människor handlar. En social struktur har alltså ingen kontinuerlig och reell existens, utan snarare en virtuell genom att framträda som "minnesbilder" hos sociala aktörer om regler och resurser att överväga och använda för att uppnå framgång för vissa syften i en viss social kontext. (Layder, 1994, om Giddens sociala begreppsvärld)

"... structure only exists in its 'instantiation', in human action."
(Layder, 1994, sid 139)

Som individer interagerar vi ständigt med strukturer på olika samhällsnivåer. Dessa interaktioner är *handlingar* och kännetecknas oftast av en reglerande påverkan på individen från strukturerna, men ibland förekommer att individer, ensamma eller i grupp, förmår ändra på de strukturella villkoren. Detta svarar mot den *ömsesidighet* mellan *individens handlingar* ("action") och *systemens strukturella inverkan* ("structure") på individer, som är kärninnehållet i Giddens "structuration theory".

Strukturerna – såväl de etablerade som de potentiellt nya – skapas och vidmakthålls i vårt *medvetande* genom de handlingar och den diskurs på aktörsnivå, som kännetecknar strukturerna. Detta innebär ett *socialt lärande* genom det diskursiva samspelet hos dem, som ingår i en social praktik (Wenger, 1997). På den *personliga nivån* pekar Goffman (1959, 1963) dessutom på, hur individuellt handlande och navigerande – våra "planerade" framträdanden – i en social kontext beror av vårt behov att rekonstruera en identitetsstärkande mental förståelse av tillvaron. De sociala strukturerna kan således förstärkas eller förändras beroende på karaktären hos motsvarande *växelspel mellan "strukturelaterat" handlande och medvetande på aktörsnivå.*

Detta växelspel kan anta former, som syftar till strukturpåverkan i ett längre eller kortare tidsperspektiv. Den *kulturskapande diskursen* grundas exempelvis på idéer och värden som delas av flera generationer (Polanyi, 1966; Rolf, 1991), medan *de lokala livsvärldssamtalen* (jmf Schutz, 1945, om "multiple realities"; Bengtsson, 1988) oftast inte leder till någon förändrad samhällsstruktur utan inskränker sig till att påverka attityder och beteenden i nuet hos ett fåtal individer.

Denna insikt om livsvärldens sociala betydelse belyses även med följande citat av Jan Bengtsson (1998) ur boken *Fenomenologiska utflykter*:

”Även om den vardagliga livsvärlden är en flertydig verklighet som är beroende av människans liv, upplevs den aldrig på detta sätt. För varje normal människa uppfattas den som absolut och entydig, som verkligheten själv. Detta beror på att allt som problematiseras och ifrågasätts sker mot bakgrund av något oproblematiserat och förgivettaget och att förändring medför utbyte av »fördomar». Den sociala livsvärlden är för Schutz framför allt ett praxisfält och därför intar handlingsteorin en central plats i analysen av livsvärlden. Utifrån sitt liv i världen, med sina tidigare erfarenheter som bakgrund, är människan huvudsakligen handlingsmässigt inriktad mot framtiden. De enskilda handlingarna som bestäms av för-att-motiv ingår i ett system av utförda och tänkta handlingar som bildar en övergripande plan med dess horisonter. Denna plan kan vara mer eller mindre omfattande, t. ex. ett dagsprojekt, ett flerårigt projekt eller en livsplan, och gälla olika livsvärldsområden som arbete och fritid. Varje plan har dock sina begränsningar vad gäller genomförbarhet ...”
(Bengtsson, 1998, sid 70)

Schutz (1945) menar att social forskning bör inriktas på att studera *vardagsverkligheten*. Det sammanhållande begreppet i en beskrivning av denna är *verksamhet*, dvs det medvetna handlande som kännetecknar de sociala aktörernas livsvärld. Verksamhetens kroppsliga rörelser ("bodily movements") formar den vardagliga verkligheten. Samtidigt begränsas handlingsutrymmet av vardagsverklighetens omfattning och av rådande kunskapsstyper om vilka meningar och mål, som gäller för vardagsverkligheten.

Även lokala livsvärldssamtal kan emellertid få ett kraftigt genomslag över tid och rum, nämligen genom den *form* samtalen antar och det *innehåll* som förmedlas. Som exempel kan nämnas Sokrates dialoger, som ännu i våra dagar stimulerar till reflektioner kring frågor om sökande och förmedling av kunskap om människans livsvillkor.

I vår tid finns numera enkel teknik, som möjliggör samtal i skriven form utan begränsningar avseende tid och rum. Dagens teknik för det skrivna samtalet skulle kunna planeras och genomföras för att – i likhet med Sokrates genomtänkta dialogmetod – tillgodose kvalitativa mål avseende individuell och kollektiv välfärd. Allmänt gäller, att deltagarna delar ett intresse för samtalets tema. Beroende på

samtalets syfte och krav på stringens går det att urskilja *olika typer av samtal* – t.ex. det vardagliga samtalet, det professionella samtalet och det filosofiska samtalet. Samtalstyperna ställer olika krav på deltagarna avseende *aktörsroller* präglade av konkretisering resp abstraktion vid diskussion av samtalstypens frågeställningar. (Kvale, 1997)

Kategorisering av roller i ett samtal.

Ett väl fungerande samtal är ett *intersubjektivt samspel*, där deltagarna visar prov på att formulera sina inlägg utifrån övriga samtalspartners perspektiv, såsom dessa formas av samtalet (Mead 1972; Charon 1968; Shibutani 1962). Ett någorlunda komplext och förändringsinriktat samtal kännetecknas dessutom av en *rörelse*. Den ömsesidiga inlevelsen i varandras perspektiv/förhållningssätt är nämligen inte statisk, utan påverkas av att individernas perspektiv förflyttas för att hantera en ny infallsvinkel och/eller avgränsning i samtalet. Den dynamiska spänsten och föränderligheten i ett samtal underlättas om det baseras på ett *gemensamt intresse för samtalstemat*. I ett sådant samtal kan samtalspartnerna bidra med god behållning till samtalet, även om samtalet gör tvära kast avseende samtalsnivå, infallsvinkel och fokus.

Genom att reflektera över olika kategoriseringar av samhällsvetenskaplig forskning blir det möjligt att hitta det vetenskapliga förhållningssätt, som bör avspeglas i ett datorbaserat samtal för socioindividuell tillväxt. Det postmodernistiska förhållningssättet innebär, att kunskap inom det samhällsvetenskapliga området erhålls genom varianter och/eller kombinationer på följande fyra kvalitativt orienterade forskningsperspektiv:

- interaktionistisk *konstruktion* av kunskap om den "objektiva" världen (Mead 1972; Goffman 1959)
- *hermeneutisk tolkning* av språkliga manifestationer, dvs av texter och muntliga presentationer (Kvale 1997; Göransson et al 1978)
- *fenomenologiskt meningsskapande* baserat på individens upplevelse av olika påträngande fenomen (Marton & Booth 2000; Bengtsson 1998; Kvale 1997; Ahrne 1981)
- kunskap genom reflektioner och analys över den *dialektiska motsättningen* mellan medvetande och handling inför tillvarons sociala och materiella betingelser (Habermas 1976; Sartre 1970; Goffman 1959, 1963)

En annan kategorisering är Habermas forskningsindelning utifrån *intressen* – nämligen det *tekniska* intresset för naturvetenskap samt det *praktiska* och *frigörande* intresset för humaniora och samhällsvetenskap (Alvesson & Deetz 2000; Morrow 1994).

Alvesson (1993) kopplar dialektisk analys till organisationsteori under följande fyra principiella begrepps-kategorier:

- (i) *social konstruktion* – att individer ständigt skapar den sociala världens institutioner/strukturer genom interaktion med varandra
- (ii) *totalitet* – att organisationsföreteelser relateras till samhället som helhet och människors vardagsliv
- (iii) *motsättning* – att social ordning och konstruktion av sociala förhållanden inte är centralt kontrollerad utan fylld av intresse-motsättningar

- (iv) *praxis* – att sociala förhållandena rekonstrueras genom förnuftsmässiga analytiska processer i nuvarande sociala former. *Praxis* är en kategori som svarar mot ett *emancipatoriskt kunskapsintresse* och som kan integrera de övriga begreppskategorierna.

En samtalsbaserad praxis (t.ex datorbaserad) kan – enligt ovanstående teoretiska synsätt – organiseras i en form med syfte att etablera en diskurs, som socialt konstuerar eller rekonstuerar en social struktur i riktning mot ökad frigörelse – ”empowerment”¹¹ – av medlemmarna/deltagarna såsom sociala individer. Samtalsteman och aktörsroller blir då viktiga medel för att driva på och understödja en sådan socioindividuell förändring av en social kontext. En viktig aktörsroll kan vara att ”förlossa” och stimulera en diskurs, som – i postmodernistisk anda – utvecklar/förändrar sociala strukturer så att dessa ”frigör” individen från förlegade strukturer för maktutövning (Foucault, 1980). Genom lämplig sådan ”förlossning” kan deltagarna själva konstruera sina bilder av önskvärda sociala strukturer. Denna ”förlossning” kan ta form av kritisk och dialektisk vägledning, för att inrikta deltagarnas medvetenhet och handling på att förändra ”förtryckande” sociala och materiella villkor. Forskning kring denna problematik svarar mot den *transformativa uppgift*, som bör känneteckna *kritisk samhällsvetenskaplig forskning* (Habermas, 1976; Alvesson & Deetz, 2000).

I en analys över *dialogens möjligheter* jämför Göran Dahl (1992) ett individcentrerat förhållningssätt – ”*begärets ståndpunkt*” – med dialogens och diskussionens *upplysningsideal*. Han pekar på språkets *sociabilitet*, dvs att med förnufts- och värderesonemang ”socialisera” tillvaron genom att med språket kategorisera företeelser som sanna och eftersträvansvärda resp felaktiga och förkastliga. Enligt Dahl innebär den moderna vetenskapsteorin inom sociologin, att sanning inte primärt följer av språkets natur i sig utan är ett resultat av *överenskommelser* mellan språkanvändare. För att inte reducera sanningssökande till ett värdenihilistiskt förhandlande pekar han därför på behovet av *allmänna förutsättningar*, som bör känneteckna ett samtal/dialog/diskussion för att motverka en total relativism – avseende sanning och värden – i språkanvändningen. En sådan oundviklig förutsättning är den ömsesidiga (1) *förståelsen* – man måste förstå vad den andre pratar om för att kunna delta i samtalet. För att förståelse ska kunna uppnås krävs emellertid några viktiga (2) *funktionella* förutsättningar; nämligen (i) *jämbördighet* i samtalet – avseende *makt, auktoritet* och *ekonomiska resurser* –, (ii) *öppen redovisning av giltighetsanspråk* samt (iii) *kritiserbarhet av de samhälleliga mekanismer*, som ger röst och krav på respekt i ett samtal. Redovisning av giltighetsanspråk och kritiserbarhet av styrande samhälleliga mekanismer svarar mot ett tvådelat *kritiskt kunskapsintresse*. Dahl härleder ur dessa allmänna förutsättningar, att *demokrati, jämlikhet* och *rättvisa* är de värden, som bör vara institutionaliserade i

¹¹ Begreppet ”empowerment” är centralt i aktionsorienterad, kritisk och dialektisk samhällsforskning. Begreppet står för en ambition att med upplysning, folkbildning, sociala arrangemang, forskning mm stimulera en långsiktig och hållbar samhällsutveckling i folkflertalets intresse.

en dialog/diskussion, så att förståelse inte ersätts med sociala styrningsmedia i en diskussion. Dahl uppmärksammar också på, att det kritiska kunskapsintresset måste hanteras på två plan; dels på det dialogiska planet (enligt ovan) och dels på ett personorienterat plan, som garanterar individuell lycka och autonomi (begärets ståndpunkt, enligt ovan). (Dahl, 1992)

En samtalsbaserad *social värld* av kritisk dialektik och symboliskt interaktionsspel.

Den kritiska dialektiken är fundamental och kan bl.a yttra sig i ett *diskussionstemas initiering* om vikten att noga belysa ett angeläget samhällsproblem för att erhålla insikter, som kan omsättas i motsvarande handlingar för en socioindividuell förändring. Den kritiska dialektiken återspeglas även i den *fortlöpande* diskussionen, som en textmassa där inläggen präglas av ett handlingsorienterat patos – t.ex genom diskussionsledarens samtalsinsatser – för att förändra förhållningssätt och strukturer i en social kontext. Återkommande *sammanfattningar* av ett sådant diskussionstema – i kritiskt dialektiska ordvändningar – kan vidmakthålla den kritiska dialektiken i samtalet och i hermeneutisk mening knyta samman lösa samtalskomponenter till en större begreppshelhet. Samtalsupplägget och diskussionsledarens funktion framtonar således som viktiga faktorer i en diskussion, som syftar till socioindividuella förändringar baserade på deltagarnas ömsesidiga inlevelse i varandras perspektiv på det tema som diskuteras. Att bedriva samtalet som ett *interaktionistiskt samspel* – där deltagarna *tar varandras perspektiv* – blir således ett viktigt inslag för att uppnå ett socioindividuellt resultat i form av (i) ett samförstånd för en gemensam ”konstruerad” förståelse och handlingslinje gentemot det förelagda problemet/temat och (ii) ett personligt lärande genom tillägnandet av ett mera mångsidigt förhållningssätt. Detta *symboliskt interaktionistiska* samspel (Mead 1972; Charon 1968; Shibutani 1962) kan uppnås, om samtalsupplägget och diskussionsledarens insatser innebär en *återkoppling/feedback* som stimulerar till *frekventa perspektivbyten* mellan deltagarna, dvs att deltagarna successivt övar upp sin förmåga att utforma den egna uppfattningen genom att uppriktigt pröva varandras perspektiv – kunskaps- och värderingsmässigt – gentemot den problematik som diskussionstemat tar upp. Fiske (1982) och Sjölund (1965) understryker också den stora betydelsen av ”feedback”/återkoppling i kommunikations- resp lärandeprocesser.

I så fall uppfyller en diskussionsgrupp (reell eller virtuell) några viktiga kriterier för att, enligt Strauss (1991) och Shibutani (1962), kunna betecknas som en ”social värld”. Deras kriterier för en ”social world” kan nämligen sammanfattas i följande fyra punkter:

- En kulturskapande plats (”cultural area”) – där kommunikationen är sådan, att deltagarna har en upplevelse av ett ömsesidigt växande (”mutual response”).
- Att det är en arena som organiserar olika intressen, så att dessa kan mötas för att med gemensam kraft åstadkomma förändringar i en viss problematisk fråga.
- Att denna mötesplats – ”cultural area” och ”arena” – är ett öppet forum, dvs inte begränsat av territorium eller formellt medlemskap.
- Att gränserna i stället bestäms av deltagarnas möjlighet till effektiv kommunikation.

Det verkligt kritiska testet för en social värld – och alltså även för en process baserad på dialog och diskussion inom en social kontext – är emellertid, om den i Blumers (1986) mening kan fungera som en ”acting unit”. För att klara av ett sådant test krävs, att den dialog- och diskussionsbaserade processen kan resultera i något slags kollektivt handlande. Strauss (1991) liknar dessutom en fruktbar social värld vid en politisk arena, nämligen en plats där olika idéer/uppslag genom inbördes tävlan kan korsbefrukta (”intersect”) varandra till ett resultat, som vinner deltagarnas gillande/erkännande. Strauss (1991) menar även, att konflikter kan vara ett konstruktivt element i en sådan politisk arena. Om konflikter och maktintressen blir ohanterliga inom en viss social värld, så pekar Strauss på möjligheten av segmentering, dvs att svårhanterliga intressegrupper (”functioning groups”) inom en social värld ”knoppar av” och formar egna sociala världar. Strauss resonemang om politiska arenor lyfter fram frågor om makt och social förändring.

Strauss resonemang riktar även uppmärksamheten på administratörerna av en dialog-/diskussionsprocess inom en social kontext, nämligen på den potentiella faran med att fokus förskjuts från diskussionsdeltagarna till diskussionens administratörer. Detta understryker vikten av att diskussionsledarna/administratörerna sköter sina uppgifter på ett sådant sätt, att dialog-/diskussionsprocessens utveckling ytterst bestäms av interaktionen mellan dess deltagare.

Den symboliska interaktionsteorin öppnar upp en intressant möjlighet att organisera och administrera formerna i och kring ett virtuellt dialog- och diskussionsforum för att uppnå (1) socialt lärande och (2) strukturell påverkan i riktning mot ökad direkt demokrati avseende problemhantering i en social kontext. Dessa båda möjliga effekter svarar direkt mot de forskningsfrågor, som den här forskningen grundas på (se även kapitel 1).

Ett samtalsupplägg för socioindividuell förändring kan ses som en *form*, där *förväntningar* på förändringar transformeras till motsvarande *faktiska* diskussions- och handlingsresultat – nämligen som ändrade strukturelaterade förhållningssätt och handlingsmönster i en social kontext samt individuellt vidgade perspektiv. Ett sådant samtalsupplägg kan utvärderas genom att fortlöpande sammanfatta en periods diskuterande och använda en sådan sammanfattning som utgångspunkt för efterföljande periods diskuterande och handlande. En sådan utvärdering speglar ett samtalsuppläggs successiva transformering av förväntningar till faktiskt resultat – nämligen en transformering via diskuterande, handlande (”action”) och reflektivt sammanfattande. Detta förfaringsätt avseende samtalsutvärdering har likheter med en hermeneutisk tolkningsprocess (Kvale, 1997).

Samtalet – en form för interpersonell kommunikation.

Ett samtal handlar i allt väsentligt om *kommunikation*, där deltagarna växlar mellan att vara sändare resp mottagare av information. Begreppet kommunikation kan lämpligen belysas med ett antal alternativa definitioner.

Enligt Rogers & Kincaid (1981) bör kommunikation definieras som ”en process i vilket deltagarna skapar och delar med sig information med varandra i syfte att uppnå en överenskommelse”. En annan definition av kommunikation kan lyda ”överföring av information, idéer, attityder och känslor från en person eller grupp till en annan eller andra, primärt genom symboler” (Windahl, Signitzer & Olson, 1998). Gerbner uttrycker att kommunikation är ”social interaction through messages” (Gerbner i Larsson, 1997).

Samtliga definitioner passar väl in på samtal, där deltagarna mha en ”förlossare” interagerar i en dialog, som syftar till att förändra den socioindividuella situationen i form av ändrade attityder, beteenden och sociala interaktionsmönster/strukturer för ökad egenmakt. I Gerbners kommunikationsmodell betonas särskilt kommunikation som en akt av interaktion, dvs en ömsesidig och gemensam aktivitet mellan kommunikationens aktörer.

Gerbners kommunikationsmodell är adekvat för det här forskningsarbetet genom sin *tvådimensionella* uppdelning av kommunikationen, nämligen i en *perceptiv dimension* och en *kommunicerande dimension*. Den perceptiva dimensionen innebär, att sändaren resp mottagaren – i en process av *urval och förvrängning* – skapar sig en *uppfattning* om den kommunicerade informationen. Sändaren tolkar en faktisk händelse till sin uppfattning av densamma, medan mottagaren av denna information skapar sig en uppfattning av sändarens tolkning av den ursprungliga händelsen. Den kommunicerande dimensionen innebär att informationen genomgår ytterligare en transformering, nämligen den påverkan sändarens uppfattning utsätts för genom *urvalet och förvrängningen*, då *sändarens uppfattning överförs till form och innehåll för vidare förmedling till mottagaren*. (Gerbner i Larsson, 1997)

Mänsklig perception är inte bara en fråga om varseblivning av stimuli. Enligt Gerbner aktiveras nämligen också undermedvetna processer, så att vår uppfattning formas av uppfattningar, idéer och begreppsmönster från tidigare erfarenheter. Betydelsen av en viss information är således härledd genom hopparning av externa stimuli och interna begrepp. (Gerbner i Larsson, 1997)

Komplexiteten i begreppet ”interpersonell kommunikation” ger teoretiskt stöd för en mångsidig problemställning vid forskning om utveckling och bruk av ett IKT-baserat dialog- och diskussionsforum. Detta talar för relevansen i avhandlingens problemställning och anknutna forskningsfrågor, nämligen att studera forskningsobjektet, ”Lindeborg på nätet”, som en process av samverkande sociala, pedagogiska och systemtekniska faktorer.

Kapitel 3.

Metod för forskningsarbetet.

Detta kapitel presenterar de metodteoretiska överväganden som forskningen baseras på och de metodval som gjorts.

Huvudrubriker

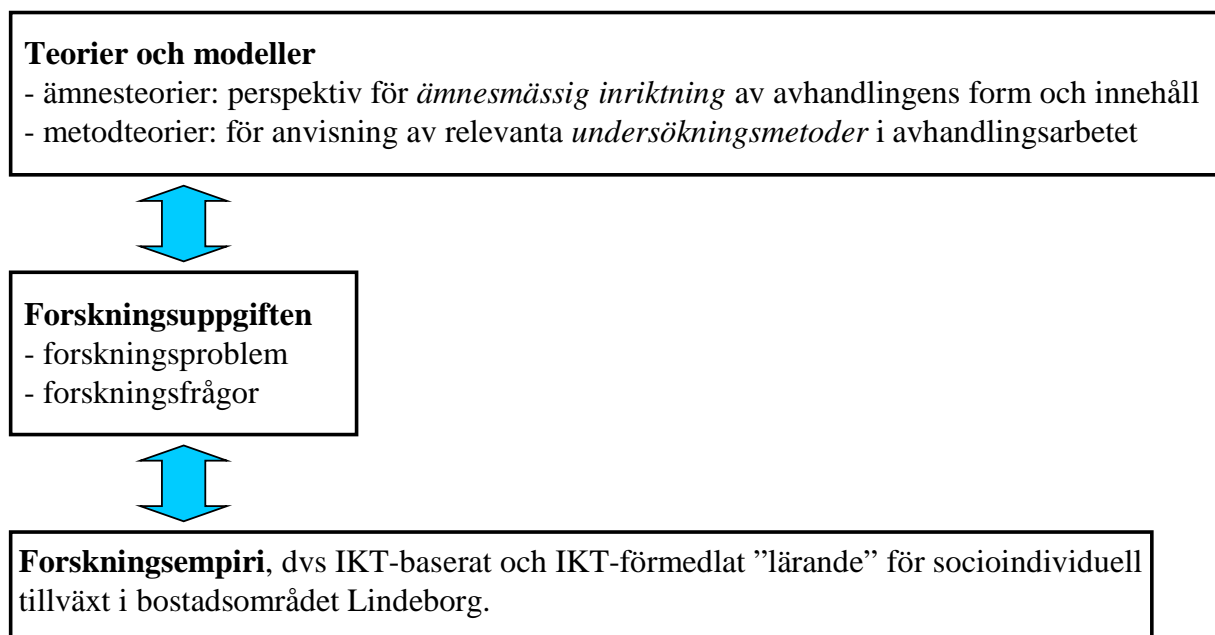
3.1 Centrala metodologiska föreställningar, begrepp och skolor.	116
3.2 Beskrivning av forskningsmetoden.	119
3.3 Den aktionsorienterade utforskningen av "Lindeborg på nätet".	126
3.4 Validitet och reliabilitet i forskningsarbetet.	131
3.5 Några reflektioner om förankring och forskningskritisk medvetenhet.	137

I det goda forskningsmässiga hantverket kan inräknas forskarens förmåga att självständigt tillämpa situationsanpassade metoder och sakteoretiska perspektiv i den praktiska forskningsuppgiften. Anledningen till detta är, *att metod- och ämnesteorier resp forskningspraktik är två olika men relaterade domäner* (se även figur 3.1). *Detta innebär, att den metod som utövas med nödvändighet måste anpassas till de forskningsmässiga förutsättningarna.* Dessutom kan forskningsvärlden totalt sätt berikas av att en mångfald *situationsanpassade forskningsupplägg* presenteras. En alltför rigid metodtillämpning kan däremot vara kontraproduktiv, både i den specifika forskningsuppgiften och för forskningsområdets allmänna utveckling. Detta manar till en viss ödmjukhet och öppenhet inför uppgiften att värdera, välja ut och tillämpa specifika metodinslag. En sådan insikt har varit vägledande för de metodval som gjorts i det här forskningsarbetet. Ambitionen har nämligen varit, att göra ett urval av metodteori (och ämnesteorier) som svarade mot den verklighet och särart som kännetecknade forskningsuppgiftens praktik/forskningsobjekt, dvs processen "Lindeborg på nätet" (se kapitel 4 för detaljer om forskningsuppgiftens empiri).

I det inledande skedet av forskningen gällde det att hitta teorier/modeller, som på ett relevant sätt svarade mot forskningsuppgiften och dess empiri. Vissa teorier/modeller var väldigt centrala för forskningens ämnesmässiga innehåll (se kapitel 2), medan en annan typ av teorier/modeller främst anvisade relevanta undersökningsmetoder för forskningsuppgiften (se detta kapitel). De olika typerna av teorier/modeller uppfyllde tillsammans syftet att understödja, stimulera och berika det vetenskapliga utforskandet av problem och möjligheter med lärandeprocesser i en "Virtual Community" för socioindividuell tillväxt i en avgränsad "Real Community" (se angivet forskningsproblem, forskningsfrågor mm i kapitel 1). Forskningsarbetet hade således

en dubbel teoretisk förankring. Dels bedrevs det i linje med erkända teorier för *forskningsmetodik* och dels kopplades det till relevanta *ämnesteorier* och *perspektiv*. Forskningsmetodik och ämnesteorier är således de båda teorifundament som avhandlingsarbetet har grundats på. (se även figur 3.1)

I metodkapitlets första del (3.1) presenteras en *allmän och övergripande genomgång* av centrala metodologiska föreställningar, begrepp och skolor för forskningsarbetet. Den forskningsmetodik som *tillämpats* kommer att behandlas mer specifikt i metodkapitlets efterföljande avsnitt (3.2 - 3.5). Kapitlet i sin helhet redovisar den *metodteoretiska* begreppsvärld som forskningen om "socialt entreprenörskap" och "Virtual Communities" har förhållit sig till och gjort ett ändamålsenligt urval ifrån.

Figur 3.1. Forskningsuppgiftens koppling till teori och empiri.

3.1 Centrala metodologiska föreställningar, begrepp och skolor¹².

All forskning syftar till att resultera i forskningsrön som kan accepteras av ett forskarkollektiv. För att lyckas med detta måste studieobjektet undersökas med vedertagen forskningsmetodik. Dessutom måste undersökningsdata korreleras till de ämnesteorier som forskningen avser lämna teoribidrag till.

¹² Begrepp, definitioner och resonemang i det här delkapitlet bygger på Denzins & Lincolns sammanställning av *kvalitativ forskningsmetodologi* i Denzin Norman K, Lincoln Yvonna S, (editors), (1994), *Handbook of Qualitative Research*.

Forskningen om "socialt lärande" i ett "socialt entreprenörskap" för att förverkliga en "Local Virtual Community" handlade om att studera sociala utbytesmekanismer (reella och virtuella) mellan intressenter i en målgrupp och på vilket sätt den virtuella gemenskapen utvecklades av dessa utbyten. Beroende på avgränsningen kan sådan forskning även omfatta effekter/påverkan på den "Real Community", som den virtuella gemenskapen är relaterad till. I fallet "Lindeborg på nätet" var avgränsningen av det vidare slaget och innefattade intressenternas *användning* av den virtuella gemenskapen, deras virtuella och reella *interaktion* sinsemellan samt *problem och möjligheter* för att utveckla en väl fungerande virtuell och korresponderande reell gemenskap.

"Lindeborg på nätet" hade dessutom, som redan nämnts, ett tydligt patos med sin vision att skapa en IKT-baserad form, som kunde leda till ökat boendeinflytande i frågor knutna till ett lokalt samhälle. Avhandlingen handlar således om studiet av mänskliga interaktioner och sociala gemenskaper. Det låg därför nära till hands att välja en kvalitativ forskningsmetodik, dvs att grunda teoribildningen på "data" om för studien typiska mänskliga interaktioner.

Handling och språk i en objektiv samhällsvärld.¹³

Individens *vardagsverklighet* är både *resurs* och *objekt* i en forskningsinsats, som syftar till att klarlägga förhållanden i den intersubjektiva världen. En förgrundsgestalt för en sådan uppfattning är Harold Garfinkel (1967), som utvecklat en forskningsmetodik (etnometodologin) utifrån Alfred Schutz (1945) föreställning om den intersubjektiva världens ontologiska status som en för alla subjekt gemensam värld, där handlingarna är det centrala begreppet.

Schutz (1945) kombinerar en interaktionistisk tradition om de subjektiva världarnas och den intersubjektiva världens ömsesidiga beroenden (influerad av Simmels formella sociologi) med en fenomenologisk tradition (influerad av Husserls fenomenologi) om, att den intersubjektiva världen ska förklaras genom att forskaren intar en neutral position och lyfter upp vardagsspråkets begrepp till en vetenskaplig teoretiserande beskrivande nivå. Vid utforskning av den intersubjektiva världen ska forskaren tillämpa en s.k. epoché-process genom att inta en teoretisk hållning och hålla tillbaka sin egen subjektiva ståndpunkt. Schutz utgår från vår omedelbara upplevelse av en gemensam intersubjektiv värld och lyfter därför inte fram perspektivens betydelse. Den intersubjektiva världen är nämligen en helhet, som inte kan beskrivas uppdelad utifrån något begränsande perspektiv. I stället råder en ordning av "perspektivens ömsesidighet". Om forskningsresultat är relevanta för ett avgränsat område i den intersubjektiva världen, så har de därför även relevans för den intersubjektiva världen i sin helhet. Schutz betonar, att utforskandet om den intersubjektiva världens lagbundenhet måste ske utifrån vardagslivets handlingar och vardagslivets språkliga beskrivningar av dessa. Individernas vardagliga handlingar och språk har nämligen anpassats till den intersubjektiva världens villkor och erbjuder

¹³ Avsnittet grundas i stor utsträckning på John A Hughes och Sven-Axel Månssons presentation av teorier inom området *kvalitativ sociologi* (Hughes & Månsson, 1988).

därmed forskaren en naturtrogen spegling av lagbundenheten i den intersubjektiva världen. Schutz ger inte avkall på kravet, att utforskandet av den intersubjektiva världen ska präglas av ett neutralt och teoretiserande förhållningssätt. Enligt Schutz ska forskningen inriktas på den lagbundenhet, som kännetecknar den intersubjektiva världens interaktion med de individuella subjektiva världarna. (Hughes & Månsson, 1988)

Harold Garfinkels (1967) forskningsmetodik (etnometodologin) bygger vidare på Schutz förhållningssätt. Enligt Garfinkel är vardagslivets aktörer att betrakta som verkställare (praktiska sociologer) av den intersubjektiva världen. Garfinkel menar nämligen, att den intersubjektiva världen ska definieras såsom skapad och upprätthållen av de deltagande vardagsaktörernas handlingar. Han betecknar aktörerna som medlemmar, vilka fullgör den intersubjektiva världens natur genom sina handlingar. Garfinkel har således uppfattningen, att den intersubjektiva världens natur verkar som en holistisk inordnare av den intersubjektiva världens aktörer (medlemmar). I konsekvens med detta synsätt presenteras en forskningsmetodik att med lämpliga frågeställningar inrikta forskningen på att – via aktörernas (medlemmarnas) handlingar och språk – klargöra den intersubjektiva världens holistiska lagbundenhet. Det genomgående draget i forskningsmetodiken går ut på, att aktörerna beskriver handlingsmönstren i vardagslivet utifrån HUR-orienterade frågeställningar. Genom att studera handlingar och språk avslöjas de sociala aktörernas metodologiska kompetens att interagera med den omvärld, som inordnar aktörerna och deras inbördes relationer. (Hughes & Månsson, 1988)

Den formella sociologin samt beskrivande metaforer och ramar.¹⁴

I den formella sociologins anda inriktar Erving Goffman (1959, 1963) sin forskning på att klargöra de sociala interaktionsmönster, som begränsar resp utvecklar individen/subjektet. Goffmans forskningsmetod går ut på att observera och analysera den spänning, som i olika sociala sammanhang föreligger mellan den sociala strukturens begränsande inverkan på individen och dennes behov av frigörelse/utveckling. Forskningsmetoden innebär ett beskrivningsspråk och en framställning av forskningsresultaten, som syftar till att få läsaren av hans verk att se mänskliga och samhälleliga företeelser ur motsatta och nya perspektiv. Genom att använda metaforer på ett oväntat sätt skapar han ”inkongruenta” beskrivningsmodeller, som tvingar läsaren att se det beskrivna förhållandet med nya ögon. Den dramaturgiska metaforen används för att beskriva olika mellanmänskliga interaktioner som ett ”spel”, där aktörerna framträder inför en ”publik” av medaktörer i en dynamisk ”iscensättning” från interaktionsmiljön. Goffmans syfte med sina metaforer är inte i första hand att förklara ett visst fenomen, utan snarare att *framställa* det på ett sätt som väcker ny insikt hos läsaren. (Hughes & Månsson, 1988)

Goffman (1974) utvecklar dessutom den dramaturgiska metaforen i riktning mot en uppfattning, att vi som sociala aktörer navigerar i tillvaron med hjälp av ramar

¹⁴ Avsnittet grundas i stor utsträckning på John A Hughes och Sven-Axel Månssons presentation av teorier inom området *kvalitativ sociologi* (Hughes & Månsson, 1988).

(”frames”), som vi fogar samman för att skapa en känsla av sammanhang och ordning i den intersubjektiva världen. Goffmans ansats är att undersöka vilka ramverk hos aktörerna, som ger dessa en känsla av att förstå olika aspekter i sin interaktionsmiljö. Dessa olika aspekter täcker hela skalan från tillkomst, upprätthållande, förändring och sammanbrott av interaktionsmiljön. Goffman ser därvidlag den intersubjektiva världen som en förtingligad reifikation; dvs en skapelse av människor som tillskrivs bestämda sociala betydelser, men som vi uppfattar som en extern och objektiv verklighet. Denna ramteori har likheter med forskningssynen hos Schutz och Garfinkel. Begreppet ram är tvåsidigt för Goffman – nämligen *dels* något som avskiljer händelser från varandra och *dels* något som har en reflexiv karaktär genom att kunna syfta såväl på sig själv (bokstavligt) som på verkliga händelser/företeelser i omvärlden (bildmässigt). I den mellanmänniska interaktionen fungerar ramarna på så sätt, att de ramar in och därmed avskiljer en händelse från andra samt ger denna händelse en innebörd – både bokstavligt och bildmässigt. (Hughes & Månsson, 1988)

3.2 Beskrivning av forskningsmetoden.

Forskningsarbetet har varit *aktionsorienterat* – s.k. praxisforskning (Himmelstrand, 1982; Sandberg, 1982; Swedner, 1982) – med *kritiska, konstruktivistiska* och *interaktionistiska* metodinslag (Kincheloe & McLaren, 1994; Schwandt, 1994). Den kritiska och konstruktivistiska forskningsmetoden är även detaljerat redogjord för i konferensartikeln ”Lindeborg on the Net” – *a brief theoretical and practical overview* (Persson, 2005). Det kritiska inslaget utgjordes av ansatsen att omsätta forskningen till ett praktiskt resultat i form av datorbaserade interaktionsformer, som förstärkte vanligt folks inflytande gentemot etablerade maktstrukturer. Häri ligger en strävan till frigörelse/maktförstärkning (”empowerment”) av vanligt folk i ”allmänpolitiskt” avseende. Forskningen kännetecknades dessutom av konstruktivism. Ett antal eldsjälar/aktörer engagerades nämligen för att utveckla både systemtekniska komponenter och mentala strukturer i den virtuella gemenskapen ”Lindeborg på nätet” samt att medverka i olika understödande områdesaktiviteter.

Forskningen har dessutom varit en *caseorienterad* studie genom sitt fokus på ett specifikt fall (Yin, 2003) – nämligen på att utveckla och studera ”Lindeborg på nätet” som en datorbaserad förmedlingsform för ömsesidig tillväxt av individer och samhälle. Forskningen har därvid haft som mål att analysera och bearbeta empiriska ”data” till generella slutsatser i en *lokal teoribildning*.

En sådan lokal teoribildning är även användbar som generaliserande teoribidrag för den övergripande typ av forskningsfrågor, som den aktuella forskningsuppgiften och dess empiri svarar mot (Yin, 2003). I det här fallet kan alltså slutsatser och teorier utifrån den aktionsorienterade forskningen om ”Lindeborg på nätet” vara relevanta för studier och utveckling av andra boendedrivna virtuella gemenskaper, som syftar till socioindividuell tillväxt i enlighet med en vision om ”empowerment” av vanligt folk (se även avhandlingens forskningsproblem och forskningsfrågor i kapitel 1).

Insamling, bearbetning och analys av data – några metodreflektioner.

Vad utgör ”data” i det här forskningsarbetet och hur genererades dessa ”data”? Frågan är inte helt lätt att besvara – det handlade nämligen om att fånga upp ”data” i form av (1) *socioindividuella upplevelser och förhållningssätt* såsom dessa manifesterade sig i (2) *karaktäristiska ”processdata”* för olika aktivitets- eller processinslag. I båda fallen var dessa ”data”/kännetecken kopplade till (3) *den tillämpade forskningsmetoden* – nämligen aktionsorienterad utforskning baserad på diskussion/dialog, observationer, intervjuer och enkäter. Varje diskussion, observation, intervju och enkät genererade således situationsspecifika data – avseende forskningsmetod, processinslag och personlig respons –, som det kan vara problematiskt att koppla ihop med någon situationsfrikopplad generell verklighet. Det var därför inte möjligt att – utifrån enstaka diskussioner, observationer, intervjuer eller enkäter – relatera ”data” till någon entydig slutsats om socioindividuella företeelser och fenomen för det sociotekniska entreprenörskapet ”Lindeborg på nätet”. I stället grundades slutsatser på återkommande analys av olika empiriska erfarenheter under ett tidsutdraget forskningsförlopp.

Dataproblematiken kan kortfattat uttryckas som så, att det handlade om att samla ”data” om (i) väsentliga socioindividuella aspekter – genom ”data” från (ii) typiska processinslag – utifrån (iii) olika metodinslag i den valda forskningsansatsen. Detta talade för ett *kvalitativt/tolkande* forskningsupplägg (Denzin & Lincoln, 1994; Cuba & Lincoln, 1994), dvs att datainsamling, bearbetning och analys tog sikte på *kategorisering och ordning* av begrepp längs nominal- och ordinalskalor och att inte kvantifiera data längs intervall- och kvotskalor. Den kvalitativa forskningsansatsen hade rent utav en *lokalistisk prägel*, nämligen att reflektionen inriktades på den specifikt situationspräglade informationen från diskussionen, observationen, intervjun eller enkäten.

Som antagligen har framgått, så används begreppet metoder på två nivåer i forskningsprojektet – nämligen *dels* som benämning på processer och aktiviteter för att uppnå ett livaktigt virtuellt diskuterande med sikte på socioindividuella förändringar och *dels* som benämning på det principiella tillvägagångssättet i det aktionsorienterade forskningsupplägget. Eftersom det var fråga om aktionsorienterad forskning, så kännetecknades den forskningsmässiga metoden av frekventa växlingar mellan konkreta deltagarhandlingar och distanserad reflektion/analys av observerade skeenden. De konkreta handlingarna utgjordes av diskussionsbefrämjande processer och aktiviteter – dvs av metodinsatser på deltagarnivå.

Det praktiska tillvägagångssättet.

Genom att skriva scenarior och följa upp dessa i dialog med IT-verkstaden har det varit möjligt att samla värdefulla data om problem och möjligheter kring IKT-satsningen att skapa en boendedriven virtuell gemenskap. Metoden har inneburit att IT-verkstaden gett regelbunden ”feedback” på uppgjorda planer/iscensättningar för ”Lindeborg på nätet”. Forskningsrollen har således innefattat ett betydande mått av regiarbete avseende IT-verkstadens insatser. Visionen för ”Lindeborg på nätet” har

därvid transformerats till projekt- och strategiska planer samt till uppföljbara kortsiktiga mål för utvecklingsarbetet. Scenariobeskrivningarna har varit teoriimpregnerade, vilket har varit en förutsättning för att kunna återföra scenarioutfall som ”feedback” till de teorifält, som belyser ”Lindeborg på nätet” som en process av socialt entreprenörskap för tillkomst och utveckling av en ”Local Virtual Community”. Resultatet av scenariouppföljningarna har alltså varit möjliga att relatera till teorier för forskningsarbetet, och dessa jämförelser – mellan utfall och bakomliggande teorier – har i sin tur gett bidrag till teoribildningen för fallet ”Lindeborg på nätet”.

Det empiriska materialet.

Eftersom forsknings- och förändringsarbetet är flerårigt, så fanns det många händelser och inslag att reflektera över. Alla ”data” var förknippade med aktiviteter av olika slag. Dessa aktivitetsdata var av två slag – nämligen förknippade med att (1) *utveckla* och/eller (2) *använda* ”Lindeborg på nätet” som en ”Local Virtual Community”. Många av dessa aktiviteter föregicks av en översiktlig planering i form av projekt- och strategiplaner och scenariobeskrivningar.

Det empiriska datamaterialet kan sammanfattas enligt följande förteckning:

- inlägg i diskussionsforumen (antal inlägg i databasen är 5481 st på 378 st användarnamn)
- erfarenheter och synpunkter förmedlade vid möten av olika slag ute i Lindeborg. Under åren 2000 - 2005 förekom regelbundet *minst* ett arbets- och diskussionsmöte varje månad med IT-verkstaden eller dess partners – med undantag för juni och juli. Detta innebär totalt c:a 40 - 50 st möten av det här slaget. Många av dessa möten sammanfattades i PM.
- åsiktsutbyten med Lindeborgare vid särskilda arrangemang, t.ex vid hearings och studiecirkelar ute i Lindeborg (se även kapitel 4 samt Bilaga 3 och 6). Under hösten-2002 och våren-2003 arrangerade IT-verkstaden, tillsammans med några boendeföreningar, 3 st studiecirkelar med sammanlagt ett 40-tal deltagare (10, 16, 17). Under hösten-01 resp våren-03 inbjöds boenden och olika områdesrepresentanter även till hearing.
- enkäter till användare av ”Lindeborg på nätet” (Bilaga 4 och 5)
- feedback på skriftliga sammanfattningar av genomförda scenarion för vissa perioder (se bl.a kapitel 4 och Bilaga 6)
- informella åsiktsutbyten, t.ex email och telefonsamtal om händelser av särskild betydelse (antalet lagrade email med anknytning till ”Lindeborg på nätet” är c:a 300 st)
- loggdata vid inloggning och besök på särskilda webbsidor
- besöksräknare på olika webbsidor

Som framgår av förteckningen, så är det mest fråga om data för kvalitativ tolkning. De enda undantagen utgjordes av besöksräknare, vissa loggdata och av några kvantitativt orienterade frågor på enkäter och intervju liknande samtal. Datainsamlingarna föregicks av inventeringar för att utforma relevanta ”mätpunkter”, t.ex. i form av frågor om framgångsfaktorer för utvecklingsarbetet och användningen av ”Lindeborg på nätet”. Dessa inventeringar avtecknade successivt ett preliminärt kunskapsmönster,

utifrån vilket den efterföljande databearbetningen och analysen bedrevs till slutsatser för forskningsarbetet.

Den praktiska användbarheten av olika slags datakällor.

Insamlandet av data skedde företrädesvis som observationer vid ett stort antal ”arbetsmöten” med de primära målgruppsaktörerna i forskningsupplägget, dvs med IT-verkstadens medlemmar samt med boendeföreträdare i deras potentiella roll som partners (Bilaga 6). Dessutom förekom ett antal *möten på studiecirkklar med användare av webbsajten* (Bilaga 3 och 6). Vid båda dessa slag av möten stimulerades deltagarna till att uttrycka direkta synpunkter *under samtalsliknande former*. Det gavs ibland också möjlighet att förmedla *nedskrivna svar på enkätfrågor* (Bilaga 5 och 7). Ett enkätformulär på hemsidan (Bilaga 4) var också en källa till data från användarna av hemsidan ”Lindeborg på nätet”.

Enkätfrågorna var i själva verket en upptecknad presentation av frågeställningar som utformats efter en längre tids informella och/eller formella möten med de primära målgruppsaktörerna. Enkäterna upptog nämligen begrepp, begreppskategorier och argument som speglade en längre tids analys avseende problem och möjligheter med ”Lindeborg på nätet” som en process av socialt entreprenörskap. Det visade sig emellertid ganska svårt att få in en större mängd nedskrivna svar på de olika enkäterna. Det har därför inte varit ändamålsenligt att göra en mer traditionell och systematisk bearbetning och analys av de förhållandevis fåtaliga enkätsvaren. En översiktlig kvalitativ analys av de inkomna webbenkätsvaren indikerar emellertid intresse och stöd från användarna för en medborgardriven webbsajt med utsikter till ökat direktdemokratiskt inflytande över samhällsutvecklingen (se även Bilaga 1, 2 och 6). Den kvalitativa analysen av cirkeldeltagarnas enkätsvar ger således en bild av ett principiellt gillande av IKT-tjänster, som representerar och ger inflytande över den lokala sociala gemenskapen. Samtidigt kan man avläsa ett visst oengagemang för att med egna insatser hjälpa till att förverkliga en sådan representations- och inflytandeform. Denna tudelade attityd kom även fram i diskussioner med deltagarna på studiecirkelträffarna.

Enkätfrågornas värde ligger emellertid – som redan nämnts – även i deras tillkomst, nämligen som ett resultat av aktionsorienterad *nära observation* och *distanserad analys* av ett stort antal möten med nyckelaktörer i processen ”Lindeborg på nätet”.

Den stora mängden möten har dokumenterats i form av berättelser avseende det karaktäristiska innehållet för olika längre tidsperioder (kapitel 4). Berättelserna återger de mest framträdande åsiktsutbytena, händelserna och aktiviteterna under resp tidsperiod. Underlaget för dessa berättelser har utgjorts av ackumulerade minnes- och sinnesintryck samt av ett minnesförstärkande skriftligt underlag i form av mötes-PM, protokoll, analysutkast, sparade email och foruminlägg under resp tidsperiod. I några enstaka fall har dessutom personliga intervjuer i samtalsform ägt rum och sammanställts.

Multipla datakällor (se ovan) och de återkommande tillfällena för observation/datafångst har inneburit, att de observerade aktörerna – genom den långvariga upprepningen av uttalad uppfattning, handlingar och attityder – ”de facto” har verifierat den gjorda analysen avseende sociala faktorer som inverkat på processen ”Lindeborg på nätet”. Forskningsobjektet har i *praktiken* fått karaktär av ett avvikande fall (”deviant case”). Detta har inneburit att datamaterialet, och analysen av detta, har kunnat byggas på med en konstruktion av modell/teori som till sitt innehåll är ett kunskapsbidrag som *kontrasterar* gentemot den praktik som utgjorde ”Lindeborg på nätet” (se mer om detta i kapitel 5 och 6). (Jmf bl.a Seale (1999) om triangulering, samt Seale (1999) och Kvale (1997) om pragmatisk validering.)

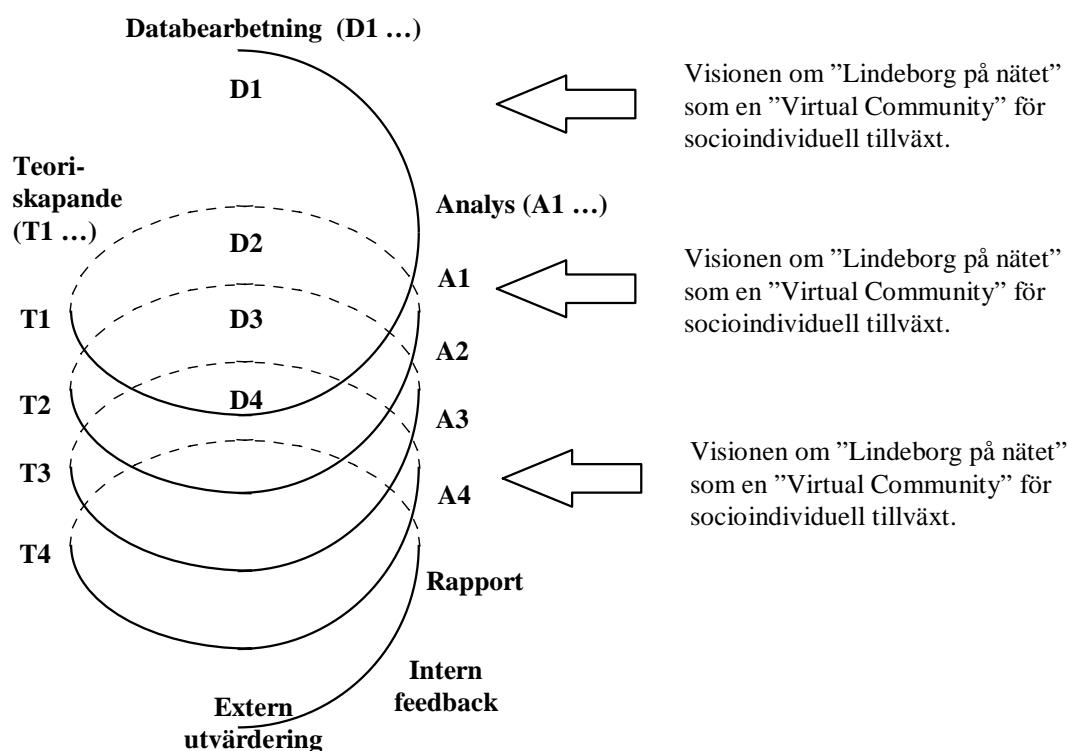
Några reflektioner över datakällornas forskningsvärde.

Forskningsarbetets datakällor har beskrivits i det här kapitlet. Mötesprotokoll och PM för olika tidsperioder är en särskilt viktig datakälla. Det var emellertid, som redan har framgått, mycket svårt att erhålla data i form av intervju- och enkätsvar. Detta bortfall kompensades dock med en riklig mängd data från många mötessamtal – under flera år – med nyckelaktörer och partnerkandidater i processen ”Lindeborg på nätet”. På dessa möten ställdes de närvarande deltagarna inför olika praktiska problem. Samtalen fick således oftast karaktären av problemlösande diskussion. Samtalens innehåll och de praktiska konsekvenserna av mötena svarar därför mot faktorer och aspekter av väsentlig betydelse för processens framgångar resp misslyckanden. Dessa möten utgör även det främsta underlaget för de periodiska sammanställningar/PMs, som gjordes under processens gång (se kapitel 4).

Den här forskningens analys och slutsatser (kapitel 6 och 7) grundas följaktligen framför allt på ett deltagande observerande vid dessa frekventa möten.

Metodriktlinjer för intern evaluering av slutsatser.

Databearbetningen syftade till att ordna forskningsmaterialet, så att detta lämpade sig för en ändamålsenlig *analys* till *slutsatser/teoribidrag*. Som framgått tillämpades i det här fallet en forskningsmetodik med kritiska, konstruktivistiska och interaktionistiska inslag. Det var alltså fråga om en kvalitativt orienterad forskning (Cuba & Lincoln, 1994). Forskningen gick ut på att förstå (”verstehen”) forskningsobjektets generella aspekter. Denna förståelse uppnåddes i en hermeneutisk tolkningsprocess (Schwandt, 1994), dvs att *databearbetning*, *analys* och *slutsatsdragning/teoribildning* upprepades i flera varv. Denna spiralliknande upprepning innebar, att ”data”/fakta från forskningen successivt arrangerades till en helhetsbild/teorimönster avseende forskningsobjektets generella kännetecken (Schwandt, 1994). Den hermeneutiska spiralen för databearbetning, analys och teoribildning under påverkan av ett helhetsinordnande fält – visionen om socioindividuell tillväxt med ”Lindeborg på nätet” – åskådliggörs också med figur 3.2.

Figur 3.2. Databearbetning, analys och teoribildning som en hermeneutisk tolkningsspiral.

Ovanstående resonemang och figur 3.2 har visat, hur forskningens problem- och frågeställning transformerades till en vision, som kontinuerligt vägledde såväl de empiriska aktionerna och datainsamlingarna som analysen och teoribildningen. Att transformera forskningens problem- och frågeställning (kapitel 1) till en korresponderande vision för forskningsobjektet innebar, att forskningsuppgiften i högsta grad var närvarande i "Lindeborg på nätet" operativa aktiviteter.

Tillvägagångssättet innebar, att slutsatser successivt byggdes på och förändrades genom kontinuerlig växling mellan helhet och delar, där delarna bestod av data- resp teorikomponenter. För att höja kvalitén på resultatet var det meningsfullt att vägledas av en enkel checklista, som svarade mot en sådan hermeneutisk tolkning av "data"/fakta. Här kommer den punktvisa checklista – eller snarare guide –, som användes för *intern evaluering* av data till slutsatser/teoribidrag:

- sprid ut tillgängliga "data" kaosartat, dvs förutsättningslöst och osorterat
- formulera tänkbara principer och kategorier utifrån den aktionsorienterade visionen för ordning/sortering av "datamaterialet"
- sortera "datamaterialet" utifrån dessa principer och kategorier
- reflektera utifrån visionen över dessa kategoriserade "data" för att abstrahera begrepp, som aggregerar olika datakategorier och/eller skapar samband mellan datakategorier och begrepp
- reflektera utifrån visionen och valda teoretiska perspektiv för att skapa mönster av relaterade begrepp på olika abstraktionsnivåer

- upprepa tidigare steg med valfri ingång och låt "data" efterhand ersättas med begrepp och/eller pusselbitar i ett framväxande teorimönster

Den tillämpade forskningsmetoden – en sammanfattande beskrivning.

Det empiriska datamaterialet har bestått av erfarenheter från ett flerårigt deltagande i en gräsrotsdriven process i folkrörelsemiljö för att förverkliga datorbaserade diskussioner och dialoger mellan folkrörelsemiljöns medlemmar om gemensamma angelägenheter. Erfarenheterna har framförallt dokumenterats i form av periodvisa sammanfattande redogörelser, inlägg i IKT-forum, email, mötesprotokoll, aktionsunderlag samt enkätsvar i anslutning till vissa aktionsinsatser.

Tillvägagångssättet har varit att samla fältmässiga data genom *observerande deltagande* i en *aktionsorienterad utforskning* (praxisforskning) från ett *inifrånperspektiv*.

Datamaterialet har bearbetats för att sätta relevanta nyckelbegrepp på väsentliga och återkommande företeelser. I iterativ växling mellan databaserade företeelser och beteendevetenskapliga reflektioner växte *strukturelaterade beteendemönster* fram för det undersökta fenomenet. Denna initiala förståelse av fenomenet fördjupades till avhandlingens egentliga kunskapsbidrag i en efterföljande *fenomenografisk* och *fenomenologisk* analys (Garfinkel, 1967; Marton & Booth, 2000). Det fenomenografiska inslaget innebar, att slutsatser grundades på nyckelaktörers upplevelser inför det studerade fenomenet, nämligen såsom dessa upplevelser varit möjliga att uppfatta genom att observera aktörernas faktiska insatser. Den fenomenologiska delen bestod av en kreativ generaliserande analys av det initiala begreppsmönstret och de fenomenografiskt baserade slutsatserna till en fördjupad kunskapsbild. Denna kunskapsbild var resultatet av en avslutande "personlig" avstämning av tidigare bearbetnings- och analyssteg. Den fenomenologiska analysen syftade till att uttrycka fenomenets "väsen" i generella termer på basis av fleråriga erfarenheter och upplevelser från den aktionsorienterade utforskningen – dvs att avslutningsvis reflektera över praxis och teoretiska perspektiv till en adekvat fenomenologisk förståelse.

Forskningsupplägget har haft som mål att klargöra väsentliga sociala och sociopsykologiska faktorer inverkan vid utveckling och bruk av IKT-applikationer för användning i en avgränsad social struktur, samt att tillhandahålla generella riktlinjer för framgångsrik utveckling och bruk av sådana applikationer (se även forskningsproblem och forskningsfrågor i kapitel 1). Viktiga ledord i detta forskningsupplägg har bl.a varit "ökat medborgarinflytande", "strukturell förändring", "individuell mervärde" och "socialt lärande". Detta forskningsupplägg stämmer väl in på beskrivningar av kvalitativ forskning med *kritiska, konstruktivistiska* och *interaktionistiska* metodinslag i *Handbook of Qualitative Research* av Denzin Norman K & Lincoln Yvonna S (1994). Forskningsproblemet och forskningsfrågorna har således en näraliggande koppling till de valda forskningsmetoderna.

Det metodiska tillvägagångssättet kan sammanfattas i punktform enligt följande:

- grundläggande hermeneutiskt och kvalitativt kunskapssökande
- kritisk, konstruktionistisk och interaktionistisk metodansats
- aktionsorienterad utforskning (praxisforskning) av empirin, processen ”Lindeborg på nätet”
- praxisforskning av typen observerande deltagare
- upplevelseorienterade observationer
- reflekterande konstruktion av en preliminär förståelse i form av strukturellare beteendemönster för det studerade IKT-fenomenets kontext
- fenomenografisk analys till en fördjupad kunskapsbild av väsentliga sociopsykologiska komponenter
- fenomenologisk integrering till avhandlingens slutliga kunskapsbidrag

I avhandlingen förekommer ett antal kortfattade benämningar för att uttrycka centrala aspekter – sociala, sociopsykologiska, datatekniska och processuella – av att utveckla och använda en IKT-artefakt för publik dialog och diskussion inom en avgränsad social struktur. Den kombinerade effekten av strukturell förändring och individuellt mervärde och lärande har i det här forskningsarbetet kortfattat benämnts *socioindividuell tillväxt/förändring* och den typ av IKT-applikation eller artefakt, som ska understödja detta, har benämnts *socioteknisk IKT-artefakt*. Under benämningen *socialt entreprenörskap* har avhandlingen beskrivit den process inom en social kontext/struktur, som understödjer utveckling och användning av en socioteknisk IKT-artefakt för socioindividuell tillväxt/förändring. Dessa begrepp har använts metodiskt som nyckelbegrepp såväl i forskningsaktioner som i skeden av bearbetning, analys och slutsatser.

3.3 Den aktionsorienterade utforskningen av ”Lindeborg på nätet”.

Aktionsorienterad forskning kan anta många olika former. Gemensamt för dem alla är *metoden* att utforska ett forskningsområde genom att reflektera över *erfarna* problem, möjligheter och effekter av *aktioner*, som *iscensatts för att uppnå vissa syften* (Sandberg, 1982). Aktionerna – och syftet med dessa – är i själva verket viktiga praktikdefinierande element med potential att sammanbinda samtliga deltagare och partners i forskningsområdet till en gemenskap (Wenger, 1997).

Den aktionsorienterade relationen mellan forskaren och forskningsområdets övriga aktörer kan endera vara reglerade i ett kontrakt eller ha en informell, lös och öppen karaktär. Det är fördelar och nackdelar med båda dessa varianter. Ett kontrakt kan driva på de olika aktörerna och partnererna att uppfylla sina åtaganden, men eventuellt minskar möjligheten att reorientera och anpassa såväl forskningen som forskningsområdets utveckling. Mera öppna relationer kan riskera att tunna ut deltagarnas ansvar för egna åtaganden men eventuellt underlätta anpassningar hos resp partner.

I fallet "Lindeborg på nätet" var det fråga om en mera löst formulerad forskarrelation till aktörerna i forskningsområdet – dvs till de olika parterna i det gräsrotsdrivna förändringsarbetet "Lindeborg på nätet". Denna relation fanns under c:a fem år, varför forskningen har fått ett betydande mått av *etnografisk* karaktär över sig (Garfinkel, 1967). Den forskningsmässiga förståelsen av problem och möjligheter har vuxit fram som empiridriven teori genom den långvariga forskarpraktiken av omväxlande *empirinärhet* – i form av "deltagande" och "observation" – och *empiridistans* (dvs teorinärhet). Detta innebär en forskningspraktik i enlighet med vedertagen aktionsorienterad forskningstradition (Sandberg, 1982), nämligen att aktionsutfall kontinuerligt har reflekterats och värderats utifrån en kombination av teoretiska perspektiv och empirisk verklighet.

Den aktionsorienterade forskarrollen har resulterat i återföring av kunskapsbidrag till den empiriska praktiken och inneburit konkreta insatser i form av studiecirkel, programutveckling, resurstöd, dokumentation, argumentation mm. Återförandet av erfarenheter och kunskaper har kanaliserats både i form av deltagande i aktionsforskningens partnerskap och i form av olika konkreta bidrag i empirins praktik. Detta forskningsutförande har varit i linje med Wengers (1997) synsätt på en praktik för "socialt lärande" (mer om detta i kapitel 2.3).

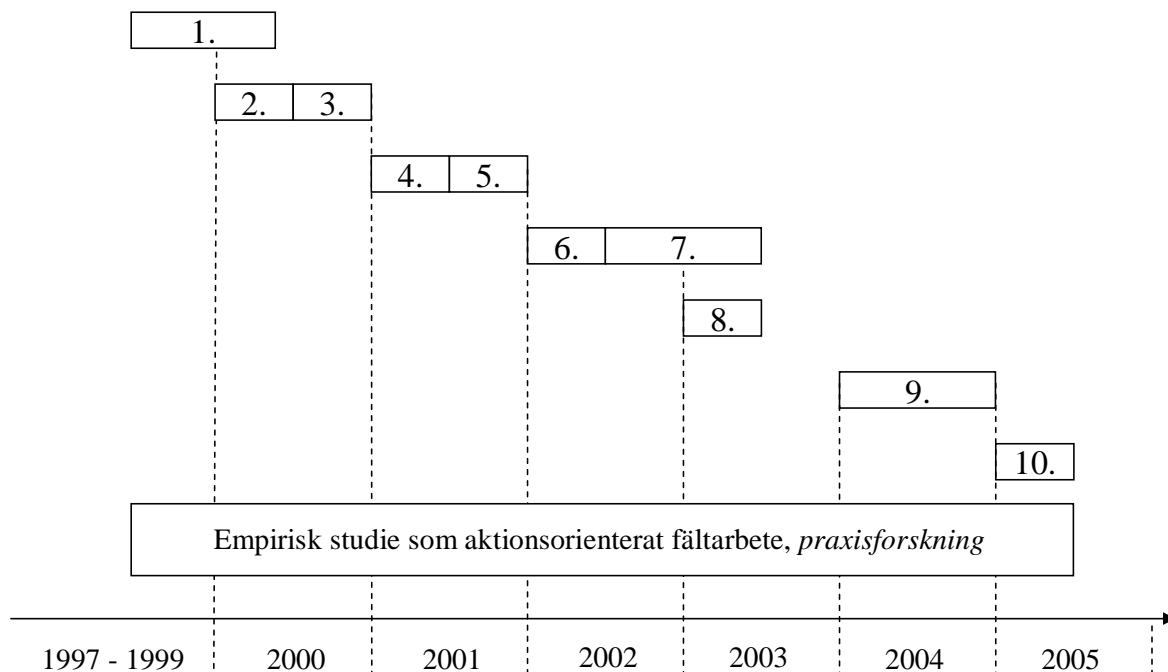
I processen "Lindeborg på nätet" har insatser av (i) social, (ii) pedagogisk och (iii) systemteknisk art genomförts och utvärderats avseende problem och möjligheter att förverkliga en vision om socioindividuell tillväxt i en social kontext med hjälp av en publik IKT-artefakt (se även figur 3.3 samt detaljbeskrivning av empirin i kapitel 4). Bredden på insatserna har svarat mot avhandlingens problemformulering och forskningsfrågor (se kapitel 1). Dessutom har insatserna utformats utifrån teoretiska perspektiv som korresponderat mot forskningsupplägget (se bl.a kapitel 2.5). Med ett sådant tillvägagångssätt har forskningen strävat efter transparens mellan forskningsmetod, forskningsproblem, forskningsfrågor och ett relevant vetenskapligt sammanhang – se även kapitel 2 om bl.a social strukturering, symbolisk interaktion, sociokulturellt lärande, social informatik, socialt lärande och SSM.

Aktionernas forskningssyfte.

Ett syfte med aktionsorienterad forskning är rent allmänt att befrämja den verksamhet, som aktionernas tillskyndare och utförare tillhör. Det finns således en tydlig koppling mellan aktioner – förekomst och innehåll – och tillskyndarnas/utförarnas relationer till en "social praktik" och en "social gemenskap". Dessa relationer är beroende av och avspeglar praktikdeltagarnas engagemang, vilja, förmåga mm att verka för verksamhetens visioner/mål.

Karaktären på gensvar och reaktioner för en forskaraktion – eller uteblivet gensvar – blir därmed också en tydlig mätare på relationerna i en "gemenskap kring en praktik". Aktionsutfall kan således studeras i termer av engagemang, seriositet, vilja, kunskap/kompetens mm. Sådana observationer av aktionsutfall har analyserats till en djupare förståelse av forskningspraktikens fenomen, nämligen till kunskap i såväl "strukturella" termer – kultur, normer, systemegenskaper, "mentala" strukturer mm –

som i "individorienterade" termer – personlighet, bakgrund, ambitioner, adaptivitet, bundenhet/frihetsgrader mm. Denna djupare förståelse grundlades genom uppföljande resonemang/samtal med initierade och berörda aktörer om den innebörd, som borde ges åt gensvar och reaktioner på iscensatta aktioner.

Förteckning över aktionsorienterade fältinsatser i processen "Lindeborg på nätet"

1. – Medverkan i "Lindeborgsprojektet"; arbetsmöten, konferenser mm
– Samverkansmöten med boendeföreningarnas företrädare; intern studiecirkel mm
2. – Tillkomsten av aktionsgruppen "IT-verkstaden"
– Invigning av hemsidan "Lindeborg på nätet"
- 3, 4, 5, 6, 7, 8. IT-verkstadens deltagarinsatser för att utveckla hemsidan och upprätta & underhålla ett partnerskap
6. Aktioner för aktivering av "IT-verkstaden" och partnerskapet kring "Lindeborg på nätet"
7. Studiecirklar i Lindeborg för aktivering av boende och föreningsföreträdare
8. Bildandet av den ideella föreningen "Lindeborg på nätet"
- 8, 9. – Föreningsanpassning av forum-applikationen
– Aktioner inom ramen för styrelse- och arbetsgruppsmöten
10. Aktioner för överlämning av forum-applikationen

Figur 3.3. Tidsmässig fördelning av några omfattande aktioner/insatser i fältarbetet. (Se förteckningen för kortfattad beskrivning av resp fältinsats.)

”Lindeborg på nätet” – en praktik för ökad social gemenskap.

En relevant föreställning om ”Lindeborg på nätet” är, att det från ett lokalt målgruppsperspektiv bör förstås som ett gräsrotsdrivet förändringsarbete, som syftade till att öka folks möjlighet till inflytande och påverkan genom dialog med förtroendevalda. Det aktionsorienterade huvudsyftet var nämligen att komplettera sociala strukturer – som officiellt åberopade demokratiska värden – med *en lätthanterlig IKT-baserad infrastruktur för utökad dialog på diskussionsforum* mellan den sociala strukturens medlemmar sinsemellan och inte minst mellan dessa och deras valda företrädare.

Detta förändringsarbete kan också uttryckas på följande sätt:

- att skapa och upprätthålla en gemenskap av nyckelaktörer, som samarbetar kring den sociala praktiken att verka för en utökad social områdesgemenskap mha IKT
- att berika befintliga större sociala gemenskaper/system (boendeföreningar) i området – nämligen att komplettera dessa med datorbaserade diskussionsforum, där sociala relationer får karaktären av demokratiförstärkande ”språkhandlingar”

”Lindeborg på nätet” var alltså ett förändringsarbete på två nivåer – nämligen inriktat på att utveckla och upprätthålla en *gemenskap av nyckelaktörer* och därigenom även *de befintliga sociala systemen i området*.

Detta innebar att förändringsarbetet ”Lindeborg på nätet” i djupaste mening var en kontinuerlig och dynamisk lärandeprocess, med målet att aktörer i olika – men relaterade – ”praktiker” och ”gemenskaper” skulle utveckla och upprätthålla följande två kompetenser:

- kompetens att fungera i rollen som partnerrelaterade nyckelaktörer/förändringsagenter
- kompetens att upprätthålla ”sociala relationer” i form av språkhandlingar på de IKT-baserade diskussionsforumen

Insikten om att ”Lindeborg på nätet” var en social lärandeprocess uttrycktes ganska tidigt i avhandlingen (se bl.a förord och kapitel 1). På ett fundamentalt plan kunde således aktionerna i ”Lindeborg på nätet” karaktäriseras som ”lärande aktiviteter”. Detta har inneburit, att aktionerna *planerats, genomförts, följts upp, bearbetats och analyserats* i termer av *kompetensförstärkande* insatser av typen socialt lärande (se kapitel 2.3 och 2.5). Detta pekade på behovet av, att praktisera en pedagogik som *vägleder*, och en metodik där mening/kunskap baseras på aktörernas upplevelser av *konkreta handlingar* (se även kapitel 2.4 och 2.5 angående forskningsobjektets strukturering utifrån SSM). Socialt lärande (kapitel 2.3) och SSM (kapitel 2.4) är således två vetenskapliga teorifält, som haft ett direkt genomslag i den forskningsmässiga hanteringen av processen ”Lindeborg på nätet” såsom ett transparent forskningsobjekt gentemot avhandlingens problemformulering och forskningsfrågor (se även kapitel 1).

De förändringssyftande aktionerna var ytterst beroende av, att nyckelaktörer, partners och övriga aktörer bidrog med egna konkreta insatser. Omfattningen av individuella insatser hos praktikens deltagare speglade deras villighet och engagemang att uppfylla följande normer i den praktik, som utgjorde ”Lindeborg på nätet”:

- Jag ska hjälpa andra att själva bidra/hjälpa till – dvs att uppfylla normen ”att vägleda andra”.
- Jag ska göra något själv också – dvs att uppfylla normen ”att bidra med konkreta egna insatser”. Att vara nyckelaktör eller partners var alltså förenat med en uttalad förväntan på konkreta insatser.

Ytterst grundades egentligen processen ”Lindeborg på nätet” på, att dessa två slag av normer fick sin näring av en etik, som i alla fall *försökte* leva upp till följande värden i det vardagliga handlandet:

- att bry sig om andra
- att utforska och praktisera ett etiskt riktigt handlande
- att söka kunskap

Denna värdelista passar väl in med de insikter, som Harald Ofstad¹⁵ (1962) uttrycker i sin och hustrun Ernas bok *Val och värde*. För att belysa deras tankar om dessa och andra värden kommer här ett längre citat ur denna bok.

”... finns det enligt min åsikt fem primära värden: (i) att söka kunskap – nå fram till allt djupare och mera omfattande vetande om människan och naturen, (ii) att försöka komma underfund med hur det är etiskt riktigt att handla, och handla så, (iii) att skapa och uppleva det som har estetiskt värde, (iv) fysiskt och psykiskt välbefinnande, och (v) att identifiera sig med sina medmänniskors ve och väl.

Allt annat är sekundärt.

De fyra första värdena kan i någon mån ersätta varandra. Ett optimalt liv förutsätter inte att de alla är förverkligade i lika hög grad. Underskott på ett område kan kompenseras på ett annat. Den som inte har fallenhet eller begåvning för forskning har anlag för något annat, eller omvänt. Men det femte värdet att identifiera sig med sina medmänniskor, kan inte ersättas av något annat. Utan förmåga till kärlek kan vårt liv aldrig bli optimalt värdefullt. Detta det mest fundamentala av de fem värdena är emellertid samtidigt det som är mest allmänmänskligt baserat. Ty det krävs varken skolgång eller speciell intellektuell begåvning för att vi ska identifiera oss med andra. I det avseendet är livets mening demokratisk. ... Och även om förmågan till identifikation inte förutsätter skolgång och glasögon, så förutsätter den en sinnets öppenhet som vi inte alla har. Också på den punkten blir det alltså stora individuella olikheter.”

(Ofstad, 1962, sid 124 - 125)

¹⁵ Harald Ofstad blev 1955 professor i praktisk filosofi vid Stockholms universitet. Han var tidigare professor i filosofi i Bergen, Norge.

En *specifik* resp *generell* aktionsmall för design av relevanta ”lärande aktiviteter” i en förändringsprocess av typen ”Lindeborg på nätet” kan därför – med många goda argument – utformas kring följande kortfattade rekommendation.

- att hjälpa till med att utveckla aktörernas kompetens att utföra egna insatser, som kan befrämja mål och visioner för den ”sociala praktiken” och den ”sociala gemenskapen”

Denna preliminära rekommendation kommer att utvecklas mer detaljerat i efterföljande analys- och slutsatskapitel (kapitel 5 och 6).

Citatet ovan av Harald Ofstad rymmer stor visdom. Denna visdom har inspirerat och väglett avhandlingens analys och slutsatsdragning avseende ”strukturella” och ”individorienterade” problem och möjligheter med att utveckla en artefaktunderstödd ”social praktik” och ”gemenskap” – baserad på normer, attityder och beteenden, som emanerar från värdet ”att bry sig om andra”.

3.4 Validitet och reliabilitet i forskningsarbetet.

Jennifer Mason (1996) anför ett antal punkter som bör utmärka kvalitativ forskning, nämligen:

- (i) ”be *systematically and rigorously conducted*”
 - (ii) ”be *strategically conducted, yet flexible and contextual*”
 - (iii) ”involve critical self-scrutiny by the researcher, or active *reflexivity*”
 - (iv) ”produce social *explanations to intellectual puzzles*”
 - (v) ”produce social explanations which are *generalizable* in some way”
 - (vi) ”not be seen as a unified body of philosophy and practise, whose methods can be combined unproblematically”
- (Mason, 1996, sid 5 - 6).

Mason anser även, att man i designskedet av kvalitativ forskning bör fästa stor vikt vid de intellektuella och etiska frågorna i den tilltänkta forskningen för att därmed uppnå en balanserad styrningseffekt mellan forskningens praktiska resp intellektuella (teoretiserande) inslag (Mason, 1996).

Begreppsvalidering (”construct validity”) vid kvalitativ forskning är, enligt Kvale (1997), en *öppen process* för att erhålla mer välgrundade tolkningar av observationerna. En fenomenologiskt rik och välartikulerad beskrivning ger underlag för, att en kompletterande tolkande analys ska leda till slutsatser med hög begreppsvaliditet.

Forskningsarbetets inledande designskede och avslutande analys & slutsatser har vägletts av Masons resp Kvaless rekommendationer för kvalitativ forskning. Dessutom har forskningen samtliga led – planering, genomförande, analys och slutsatsdragning – bildat ett *kontinuum* för erhållande av hög validitet. Med denna forskningsmetod eftersträvades *transparens* mellan forskningens aktionsorienterade & kritiska *interaktionsprocesser* och den avslutande fenomenografiskt & fenomenologiskt orienterade *analysen*.

Tillvägagångssättet har haft som mål att åberopa hög validitet – bl.a i enlighet med Kvaless resonemang. Den fenomenologiska resp fenomenografiska analysen presenteras dessutom med ett *dramaturgliknande* – jmf Goffmans (1959, 1963) ”dramaturgiska modell” – och *metaforliknande* (Alvesson, 2001) språk för att beskriva det ”väsen” (essens), som kännetecknade processen ”Lindeborg på nätet” som socialt fenomen (se kapitel 5 och 6).

”Det är osannolikt att de metaforer som används alltid kommer att belysa forskarens grundläggande syn (gestalt) på fenomenet. En komplex förståelse kanske oftare uppkommer genom en syntes av olika metaforer än från en enda skarpskuren bild. ...”
(Alvesson, 2001, sid 40 - 41)

Processen ”Lindeborg på nätet” kan i empiriskt avseende beskrivas som ett flerårigt aktionsorienterat fältarbete för att kommunicera en idé/vision om ökad medborgerlig delaktighet och inflytande över det lokala sociala sammanhanget till ett gensvar av samstämmighet och handlingsåtagande hos de anslutna i aktionsgruppen och i gruppen av valda boendeföreträdare i Lindeborg.

Detta forskningsupplägg stämmer väl in med metodrekommendationer av Argyris och Schön. Enligt Argyris och Schön (1991) kännetecknas ”participatory action research” av att deltagarna – de sociala aktörerna – både är subjekt och medforskare. Genom att medverka i problemdefinition och beslut om undersökningarnas inriktning och utförande – som fallet var med processen ”Lindeborg på nätet” – blir forskningen ”participatory based” resp ”participatory controlled”. Eftersom forskningen designades som en *spiral* avseende aktion och reflektion – med inslag av ömsesidigt återkopplande och jämlik dialog mellan deltagarna – realiserades dessutom en *pragmatisk valideringsprocess* (”pragmatic validation”).

Fenomenografiska och fenomenologiska metodaspekter på validitet, relevans och reliabilitet.

Laing (1970, 1982) pekar på hur man i en ”terapeutisk situation” är hänvisad till att dra slutsatser om *någon annans upplevelser* utifrån dennes *handlingar* – dvs dokumenterade livshistoria. Detta innebär, att den andres upplevda verklighet *i sig* riskerar att nedvärderas, eftersom en studie/analys av en annans upplevda verklighet måste baseras på konkreta yttringar/effekter av denna persons upplevda verklighet. Laing menar därför, att en adekvat terapeutisk analys visserligen måste börja med att

analysera konkreta handlingar men sträva efter att fullbordas i en metod, som uppmärksammar på den andres upplevda verklighet som sådan.

En kombinerad fenomenografisk och fenomenologisk analys av *sociala fenomen* – speciellt kopplade till en praktik av socialt lärande – har betydande likheter med Laings *personinriktade* forskningspraktik. Detta kan beläggas med följande citat av Marton & Booth (2000).

”Fenomenografin i sig är inte en metod, även om den är förknippad med en del metodiska element. Den är inte heller en teori om erfarenhet, även om det är möjligt att härleda teoretiska element från den. Fenomenografi är inte heller enbart en beredvillig skådespelare, som kan ta på sig den roll som krävs för stunden. Fenomenografi är snarare ett sätt, en ansats för att identifiera, formulera och hantera vissa typer av forskningsfrågor, en specialist som framför allt uppmärksammar frågor som är relevanta för lärande och förståelse i en pedagogisk miljö.”
(Marton & Booth, 2000, sid 146 - 147)

”Fenomenografi och fenomenologi skiljer sig åt när det gäller ändamål. Fenomenologin syftar till att fånga erfarenhetens rikedom, fullständigheten i en persons samtliga sätt att erfara och beskriva fenomenet i fråga. Det begränsade antalet beskrivningskategorier eller utfallsrummets logiska hierarki, som fenomenografen strikt analytiskt härleder, det är ingenting för fenomenologen. Fenomenologen vill beskriva en persons livsvärld, den värld som han eller hon är involverad i och som den fenomenologiska metoden belyser. Medan fenomenologen skulle kunna fråga: ”Hur erfar personen världen?”, skulle fenomenografen kunna fråga någonting mer i stil med: ”Vilka kritiska aspekter finns det hos sätt att erfara världen, som gör att människor kan hantera den på mer eller mindre effektiva sätt?”
(Marton & Booth, 2000, sid 153)

”I en fenomenologisk studie undantas fenomenologens medvetande från erfarendets objekt - det är medvetandets konstituerande handlingar som fokuseras, reflexivt (medvetandet skjuts tillbaka, som om det fokuserade sig självt), och det är häri skillnaden mellan fenomenologi och fenomenografi ligger. Inom fenomenologin utforskar forskaren (filosofen) sina egna erfarenheter genom att reflektera över dem. Inom fenomenografin utforskar forskaren andra människors erfarenanden genom att reflektera över just *dess*.”
(Marton & Booth, 2000, sid 157 - 158)

Creswell (2007) uttrycker på liknande sätt den fenomenologiska uppgiften; nämligen att kvalitativt tolka de observerade kontextaktörernas *olika uttryck av mening* om ett fenomen till en sammanhängande och djupare förståelse. Enligt Creswell kan aktörernas *olika mening om ett fenomen* erhållas i form av enkät- och intervjuvar, observationsdata, berättelser och verksamhetsdokument.

Det aktionsorienterade utforskandet av processen "Lindeborg på nätet" kan utifrån ett analytiskt perspektiv betecknas som en *fenomenografisk studie*. Det empiriska materialet utgjordes nämligen av det *upplevelseimpregnerade* utfallet på flera aktioner under många år i försöket att få en aktiv medverkan från aktörer, som på olika sätt var inblandade i processen "Lindeborg på nätet". I dessa aktionsorienterade initiativ har – som redan framgått – de valda företrädarna i de dominerande HSB-föreningarna i Lindeborg samt deltagarna i den lokala aktionsgruppen utgjort de primära målgrupperna utifrån ett sociopsykologiskt forskarperspektiv. Svårigheten att få en aktiv medverkan i processen "Lindeborg på nätet" från dessa målgruppsaktörer visade sig även i svårigheten att erhålla meningsfulla bidrag i traditionella enkät- och intervjusituationer med dessa aktörer. Detta kan – vid en traditionell bedömning – tyckas vara en brist i det empiriska materialet, men vid närmare eftertanke är det nog snarare en forskningsmässig fördel. Den mening – som en informant uttrycker i en traditionell enkät- och intervjusituation – kan nämligen ofta vara simulerad och/eller anpassad till frågesituationen, medan den aktörsmening – som avspeglas i ett långvarigt relationsmönster – sannolikt mer motsvarar målgruppsaktörernas personliga förhållningssätt till det fenomen, som forskningsarbetet har fokuserat på.

Den empiriska dokumentation – som analysen och slutsatserna avseende aktörsupplevelser grundas på – utgörs av periodvisa beskrivningar, mötesprotokoll, email och foruminlägg, som beskriver och reflekterar över olika möten, kontakter och aktioner under många år i processen "Lindeborg på nätet". Forskningsarbetets analys och slutsatser av processen "Lindeborg på nätet" är således inte ett resultat av ett hastigt och ytligt fältarbete. Forskarrelationen till processen "Lindeborg på nätet" har tvärtom gett möjlighet att under lång tid samla in varierade intryck och erfarenheter, vilket sammantaget har utgjort underlag för forskningens reflektioner och slutsatser. Detta sätt att bilda sig en mening/förståelse är i överensstämmelse med Schultes (1993) beskrivning av, hur vår föreställning om "säker" mening/förståelse av en viss situation eller ett visst sammanhang är beroende av, att *olika* och *samstämmiga* situationsspecifika uttryck ("expressions") konvergerar mot denna mening/"sanning". I Schultes reflektion över "*experience of meaning*" pekas nämligen på, hur vår "mening" bestäms av, hur olika omgivningsintryck – från situationen, yttranden, reaktioner och våra egna återkopplande handlingar – blir till samstämmiga meningsskapande uttryck för det som erfars/upplevs.

Det sociopsykologiska och sociokulturella utforskandet av processen "Lindeborg på nätet" har bedrivits från ett kombinerat gräsrots- och inifrånperspektiv, där forskningsaktionerna i många fall även fungerat som väsentliga insatser och bidrag i försöken att förverkliga vision och mål för processen "Lindeborg på nätet". Forskarrollen har således periodvis varit nära kopplad till det ideella partsintresset för *öppna och jämlika dialoger, ökad boendedemokrati mellan väljare och valda representanter* och *virtuell och reell gemenskap*, som utgjort de kännetecknande begreppen och uttrycken för processen "Lindeborg på nätet". Den periodvisa nära kopplingen till en ideell och gräsrotsdriven förändringsroll gör, att det empiriska materialet även lämpade sig för en *fenomenologisk analys av de egna upplevelserna* – dvs en fördjupad fenomenologisk analys och teoribildning baserad på egna upplevelser

och reflektioner över den empiri, som utforskats genom deltagandet i form av observationer, insatser och aktioner av olika slag.

En sådan fenomenologisk analys och teoribildning – baserad på *egna upplevelser* – grundades på den fenomenografiska uttolkningen av *övriga aktörers upplevelser och förhållningssätt*. Den fenomenologiska uppföljningen har fått karaktären av en social- och systemfilosofisk reflektion, analys och teoribildning.

Det metodiska tillvägagångssättet i utforskningen av processen ”Lindeborg på nätet” kan i korthet beskrivas som en *trestegsmodell*, nämligen:

- en inledande och långvarig aktionsorienterad insamling och reflektion av empirierfarenheter
- en efterföljande fenomenografisk uttolkning av inblandade aktörers upplevelser och förhållningssätt, som dessa har kommit till uttryck i de empiriska erfarenheterna
- ett avslutande fenomenologiskt egenupplevt kunskapsbidrag utifrån ett socialpsykologiskt och socialkulturellt perspektiv

Validitet, relevans och reliabilitet åberopas genom transparensen mellan den fenomenologiska resp fenomenografiska tolkningen och ytterst genom transparensen i båda dessa analyssteg gentemot de forskaraktioner, som under flera år iscensatts för att uppnå en aktiv lokal aktörsmedverkan i ”Lindeborg på nätet”. Enligt Kvale (1997) kan en medveten och omsorgsfull kvalitativ forskning – med fenomenologiskt rika och välartikulerade beskrivningar – resultera i *begreppsvalidering* (”construct validity”).

Som redan framgått har forskningen haft karaktär av *interaktionsprocess* under ett mångårigt fältarbete. I det här sammanhanget kan det vara meningsfullt att belysa andra forskares uppfattning om de forskningsmässiga aspekterna av sådan forskning. Rosengren (1971) kategoriserar t.ex olika typer av utforskande ”direkt observation” utifrån två aspekter, nämligen graden – ”låg” eller ”hög” – av (i) *forskarens* interaktion med forskningsmiljön resp (ii) *de observerades* kunskap om denna observations forskningssyfte. I fallet ”Lindeborg på nätet” har båda de här aspekterna varit av graden ”hög”, vilket Rosengren kategoriserar som en forskarinsats av typen ”observerande deltagare”.

”Direkt observation kan ju sägas utgöra en form av mätning. Individer eller grupper tilldelas vissa värden på vissa kvantitativa eller kvalitativa variabler, med högre eller lägre grad av precision, sensitivitet, reliabilitet och validitet. I de urval man vid direkt observation måste göra ingår alltså val av variabler och val av mätenhet.

Det man observerar är beteende. ...”

(Rosengren, 1971, sid 113)

Silverman (1993) menar att en *interaktionistisk studie* organiseras utifrån två slags regelverk för interaktionsmiljön, nämligen:

- (i) regler avseende uppförande, etikett
- (ii) situationsspecifika regler för vad som är relevant resp irrelevant

Silverman beskriver också hur en interaktionistisk studie kan åberopa olika typer av reliabilitet, nämligen:

- ”*quixotic reliability* – ... the circumstances in which a single method of observation continually yields an unvarying measurement”
 - ”*diachronic reliability* – ... the stability of an observation through time”
 - ”*synchronic reliability* – ... the stability of observations within the same time-period”
- (Silverman, 1993, sid 145)

Dessutom betonar Silverman (1993), att reliabilitet rent allmänt grundläggs genom olika typer av ”notation” för observation resp reflektion i den interaktionistiska studien. Vidare pekar Silverman på möjligheten till validering genom triangulering av data och metoder – t.ex genom att praktisera en fältstrategi som samtidigt kombinerar dokumentanalys, intervjuer, direkt deltagande, observation och introspektion. Han pekar på, att en trianguleringsmetod kan ses som syftande till att presentera en komplett bild, som överbryggar partiella uppfattningar.

Med triangulering menas rent allmänt ett forskningsupplägg, där kunskapen om ett forskningsobjekt/fenomen är ett resultat av att detta studeras från flera infallsvinklar i en mångsidig undersökning. En omfattande triangulering kan innebära, att *olika metodinslag* samverkar för generering och/eller analys av olika typiska yttringar av ett fenomen samt att forskarens förståelse av det undersökta objektet/fenomenet grundas på *ett antal samverkande teoretiska perspektiv* (Yin, 2003; Seale 1999). Dessa båda aspekter av triangulering har kännetecknat det här forskningsupplägget (se detta kapitel samt kapitel 1 och 2). Ett forskningsupplägg med flera interagerande aktörer – såsom observerade deltagare i fenomenets sociala kontext, som i fallet ”Lindeborg på nätet” – kan dessutom *i sig* bidra till variationsrika yttringar av det undersökta fenomenet (Creswell, 2007). En långvarig och nära observation av ett antal interagerande aktörer har därmed – genom förekomsten av *flera och varierande yttringar över tiden på olika forskningsarrangemang* – goda utsikter att kunna analyseras till en relevant och djupare bild/förståelse av fenomenet. Sådan triangulering kan därmed även åberopas i argumentationen för forskningsarbetets *validitet* och *reliabilitet*.

Forskningsarbetet baseras på en aktionsorienterad och kritisk forskningsinsats med ett flerårigt fältarbete, där teori och empiri växelvis har utvecklats varandra i en hermeneutisk spiral. Den fenomenografiska och fenomenologiska analysen av forskningsinsatsen har resulterat i beskrivningar, som i ett kreativt ”slutsteg” har bearbetats – kvalitativt konstruerats – till avhandlingens slutsatser. Ambitionen har varit att i denna forskningstraditions anda hitta en ”mening”, som på ett rikt och mångsidigt sätt fångar det fenomen som studerats – dvs ett IKT-understött socialt entreprenörskap för en lokal gemenskap baserad på öppna och jämlika dialoger i en social kontext av ”vanliga” medborgare och deras valda företrädare.

I boken *Socialpsykologi - Utveckling och perspektiv* uttrycker Björn Nilsson (1996) ett stöd för relevans och legitimitet med ett sådant forskningsupplägg med bl.a följande citat:

”För att studera samhället bör vi ha ett avslöjande perspektiv och försöka komma under ytan på det som synes ske. Det som ligger bakom alla illusioner, ideologier och fina omskrivningar kan visa sig vara något annat än vad det vid en första anblick förefaller vara. Varje kollektivt regelsystem motiveras och legitimeras med officiella förklaringar, men dessa rymmer bara en del av sanningen – kanske är de dimridåer som är avsedda att dölja det som verkligen sker.

När vi väl upptäcker att världen inte är vad den förefaller eller sägs vara, kan vi se vad den egentligen är. Då har vi också en bra grund för att se *hur* den kan vara annorlunda mot vad den faktiskt är. Det handlar, med den brasilianske pedagogen Paulo Freires ord, om att ”ge världen namn och förändra den”. Att se under ytan och dra undan ridåerna skapar grund för att forma en annan social värld, kanske bättre ägnad att uppfylla våra mål och ideal.

I och med att den sociala världen har karaktär av illusion, finns det också hinder mot att uppfatta verkligheten korrekt – som en sorts dimma som döljer åker och ting eller får dem att ändra proportioner. Sådana illusioner är svåra att tränga igenom, just för att de betraktas som sanna.” (Nilsson, 1996, sid 49)

3.5 Några reflektioner om förankring och forskningskritisk medvetenhet.

Den teoretiska och praktiska förankringen.

Förankring är viktigt att tillgodose i teoretiskt och praktiskt avseende vid forskning. *Teoretisk förankring* innebär, att forskningen bedrivs med kopplingar till relevant ämnesteorier och erkänd forskningsmetodik. Andra forskares och tänkares verklighetsmodeller och metoder/tillvägagångssätt åberopas således till stöd för den egna forskningens bedrivande och slutsatser. *Praktisk förankring* innebär, att det finns en allmän förståelse och välvilja hos en berörd målgrupp för forskningsinsatsen. Den empiriska världens vardagsaktörer är t.ex en självklar målgrupp för praktisk förankring av en forskningsinsats. Den praktiska förankringen riktar sig emellertid även mot forskarvärlden i form av resultat, idéer och uppslag, som kan användas av andra forskare. Att söka och få *legitimitet* – teoretiskt och praktiskt – tycks vara det kännetecknande draget i forskarens strävan efter förankring (Toulmin et al, 1984).

Den *initiala praktiska förankringen* utgjordes i *empiriskt avseende* av forskningens koppling till ett HSB-uppstartat projekt för bostadsområdet Lindeborg i Malmö. Genom detta projekt etablerades relationer med nyckelföreträdare i bostadsområdets dominerande HSB-föreningar. Den ömsesidiga förståelsen mellan mig – som forskare – och de lokala företrädarna var, att dessa lokala HSB-föreningar skulle medverka i en partnerskapsorganiserad forskningsinsats i syfte att utveckla folkrörelsemiljöns sociala

struktur med hjälp av IKT-förmedlade tjänster för ökat boendeinflytande. Denna förståelse grundades på ett ömsesidigt ”win/win”-intresse för ett sådant arrangemang – nämligen ”å ena sidan” att kunna utforska ett IKT-fenomen från ett inifrånperspektiv och ”å andra sidan” att i princip få en IKT-artefakt och en fungerande driftsmiljö utan några utvecklingskostnader för föreningarna.

Forskarpartens tilltro till partnerskapet var stor och grundades på den allmänt förkommande uppfattningen om folkrörelsemiljöer såsom seriöst och uppriktigt syftande till ökat inflytande för den enskilde medborgaren. Denna folkliga tolkning av begreppet folkrörelse var från ett forskarperspektiv den ytterst *legitimerande* grunden för ett trovärdigt partnerskap. Hållbarheten i en sådan uppfattning tycktes dessutom under lång tid att bekräftas av en ”viss tillgänglighet” från föreningarnas nyckelföreträdare för uppslag och insatser att förverkliga partnerskapets visioner.

Motstridiga tillämpningar på representationsnivå – av centrala element i folkrörelsebegreppet – förstärker i själva verket den praktiska förankringen för sådan typ av forskning. Det understryker nämligen behovet av att undersöka och beskriva processer av entreprenörskap, som syftar till att förstärka den enskildes inflytande i en social struktur med hjälp av sociotekniska artefakter. Den praktiska förankringen och legitimiteten i forskningsarbetet svarar alltså ytterst mot den allmänna uppfattningen om vikten av att värna och utveckla demokratiska värden i samhället. Detta pekar på en legitimitet, som får sin näring av djupt liggande etiska förhållningssätt inom breda samhällslager – både hos den stora massan av icke-forskare och det avsevärt fåtaligare forskarkollektivet.

Den teoretiska förankringen har tillgodosetts i valet av forskningsmetodik och i valet av teoretiska perspektiv. I avhandlingen märks detta genom en riklig förekomst av citat som belyser eller förstärker vissa resonemang.

Toulmin et al (1984) beskriver ett argumenterande resonemang i en modell, där olika komponenter ingår och samverkar med varandra. I modellen ingår *understödjande argument* (”backing”) som ett viktigt inslag för att legitimera det resonerande huvudflödet från *grundkonstateranden* (”grounds”) till *slutliga påståenden* (”claims”). Dessutom betonas vikten av att på ett relevant sätt hantera *bemötanden/invändningar* (”rebuttals”) i en argumentation. Toulmin et als modell kan med fördel tillämpas på en vetenskaplig avhandling. Att redovisa andra forskares och tänkares mening på eller kring det tema som avhandlas är – utifrån denna modell – angeläget av åtminstone två skäl. Det kan nämligen fungera som (1) ”bryggor” över till andra men likartade kunskapsdomäner och som (2) ställföreträdande ”fångstnät” för kritiska frågor, som kan infinna sig hos en läsare av avhandlingen. Textinslag av typen legitimerande ”backing” och ställföreträdande ”rebuttals” är alltså nödvändiga, om en forskningsrapport ska uppfylla Toulmin et als kriterier för ett fullödigt argumenterande resonemang. I den här avhandlingen används citat mycket medvetet i det dubbla syftet (1) att redovisa väsentliga aspekter i avhandlingens bakgrundsteori samt (2) för att förhoppningsvis omvandla en läsares eventuella funderingar till klargöranden med hjälp av citat eller korta presentationer från relaterade begreppsvärldar.

Forskningsarbetet har en *normativ karaktär*. Det etiska kunskapsområdet har bidragit med centrala begrepp och föreställningar för analys av det empiriska materialet. Även forskningens kunskapsbidrag har en tydlig *normativ inriktning*. De normer som avhandlas har en socioindividuell inriktning – nämligen genom sin kombinerade uppgift att fungera som handlingsanvisningar på såväl ett individuellt och strukturellt/institutionellt plan. De normativa kunskapsbidragen är ett resultat av reflekterande analyser över de empiriska erfarenheterna utifrån olika teoretiska perspektiv. Ambitionen har varit att presentera kunskapsbidragen ("claims") i en argumenterande process – å la Toulmin et als argumentationsmodell – av höggradig empirisk förankring ("grounds") och relevant teoretisk belysning ("backing" och "rebuttals"). Detta har inneburit, att det normativa bidraget utformats utifrån en etisk föreställningsvärld, som betonar demokratiska och mellanmänniska värden. Avhandlingens socioetiska ramverk och normer – för ett framgångsrikt socialt entreprenörskap av en IKT-baserad dialog- och diskussionsgemenskap – åberopar således sin yttersta legitimitet i en sådan kunskaps- och värdeomän.

Den forskningskritiska medvetenheten.

Att forska är ett riskfyllt företag. Uppgjorda planer kan kullkastas av oväntade händelser. I bästa fall kan detta resultera i, att forskningen tar en mer fruktbar inriktning. I sämsta fall kan det innebära kollaps för ett forskningsupplägg. En planenligt framskriden forskning kan också vara riskfylld, eftersom det kan grundas på eller leda till ett "tunnelseende", som avskärmar forskaren från att upptäcka och överväga viktiga aspekter i sin forskning. Av detta framgår, att forskning bör planeras med en öppenhet för att kunna hantera oväntade händelser – såväl i form av empiriska erfarenheter/upptäckter som teoretiska uppslag.

De systematiska fallgroparna kan i princip hänföras till fyra typer av kategorier:

- forskarens mentala och intellektuella kapacitet
- forskningsobjektets natur
- den tillämpade metoden
- de applicerade teoretiska perspektiven

Den mentala och intellektuella orienteringen påverkas – både initialt och fortlöpande – av förkunskaper om forskningsobjektet – det specifika och/eller liknande – samt av forskarens metodiska och ämnesteoretiska kunskaper. Förförståelse är således ofrånkomligt vid forskning (Cuba & Lincoln, 1994). Det är faktiskt även i viss mån önskvärt, eftersom det "säkerställer" behovet av nödvändiga kunskaper hos forskaren om fenomenet, forskningsmetodiken och bakgrundsteorin. En väldigt rigid förförståelse innebär emellertid risk för att inte upptäcka eller relevant beakta omständigheter/faktorer, som ifrågasätter, korrigerar eller kullkastar den egna förhandsuppfattningen.

Det här forskningsarbetet kännetecknas av en mångfacetterad metodisk och teoretisk hantering av erfarenheterna från ett observerande deltagande i forskningsobjektet. Detta har inneburit, att kunskapsbilden om forskningsobjektet vuxit fram iterativt

under övervägande av nya erfarenheter utifrån kompletterande metodiska och teoretiska infallsvinklar. I mentalt och intellektuellt avseende har detta ställt stora krav på att upptäcka och seriöst värdera inslag med potential att revidera den successivt framväxta kunskapsbilden om det fenomen/objekt som studerats. Ett öppet och prestigelöst förhållningssätt i största allmänhet har sannolikt bidragit till att upprätthålla en medveten linje om att fånga upp empiriska erfarenheter och pröva deras inpassning i kunskapsbilden om forskningsobjektet. En viss läggning åt en utvidgande och flexibelt kreativ personlighet har i det här fallet sannolikt också bidragit till att forskningsmässigt hantera forskningsobjektets komplexitet och variationsrikedom (jmf även Creswell (2007) och Cuba & Lincoln (1994) om forskarens betydelse som ett viktigt "redskap").

En viktig kritisk synpunkt är, att en sådan personlighet kan begränsa utsikterna att genomföra en fördjupad och fokuserad undersökning, dvs att "bredd och yta" på ett felaktigt sätt skulle dominera på bekostnad av "avgränsning och djup" vid utforskningen av det valda fenomenet. Det uttalade målet har emellertid från början varit att praktisera en forskning, som skulle ge en bred och mångsidigt sammansatt förståelse, vilket innebär, att forskningsambitionen har varit i harmonisk balans med den egna mentala och intellektuella profilen. En annan aspekt av detta är, att forskningen har präglats av mycket "kreativitet" vid datainsamling, bearbetning och analys, vilket i sig kan vara riskabelt, om det inkräktar på en "distanserad och expertorienterad" analys av empiri och teori. I forskningsarbetet har denna risk hanterats genom ett aktionsorienterat forskningsupplägg med frekventa växlingar mellan teori och empiri. Detta har nämligen inneburit, att de empiriska erfarenheterna bearbetats under inflytande av etablerade teoretiska perspektiv, dvs att kunskapsgenereringen har skett såsom *kreativa reflektioner baserade på empiri och teori*. Aktionsforskningen har alltså inneburit regelbundna tillfällen för *djupanalys* av vissa avgränsade företeelser i empirin. "Fokuserade och expertdrivna" analyser – för avgränsning och djup – har därmed kombinerats med "mångsidiga och kreativa" reflektioner.

Det forskarmässiga sättet för att undvika och hantera risker/fallgröpar kan i korthet beskrivas så här:

- (a) medvetenhet om riskerna
- (b) en genomtänkt forskningsstrategi
- (c) ett metodiskt fasthållande av denna strategi

Detta har, som redan nämnts, inneburit att forskningen bedrivits som ett dynamiskt och öppet system sammansatt av följande fyra ömsesidigt beroende komponenter:

- (a) forskarens mentala och intellektuella kapacitet
- (b) forskningsobjektets natur
- (c) den tillämpade metoden
- (d) de applicerade teoretiska perspektiven

Hanteringen av risker/fallgröpar syftar ytterst till att uppfylla kraven på validitet och reliabilitet vid forskning. I forskningssammanhang har begreppet validitet därvidlag följande innebörd:

- en *produktorienterad och yttre betydelse*, som innebär att resultaten förväntas svara mot angelägna frågeställningar i den empiriska verkligheten
- en *processuell och inre betydelse*, som innebär att hela forskningsförloppet ska kännetecknas av transparenta övergångar mellan frågeinventering, fältarbete, databearbetning, analys och slutsatser

(Denzin & Norman, 1994)

Begreppet reliabilitet står för, att en annan forskare – givet samma förutsättningar och upplägg – skulle ha kommit fram till samma slutsatser. Eller kanske mer realistiskt uttryckt att resultaten – om inte identiskt lika – åtminstone är i linje med varandra. Detta innebär, att kravet på reliabilitet handlar om *forskningens trovärdighet*. (Denzin & Norman, 1994)

En empirinära och långvarig utforskning – som i fallet ”Lindeborg på nätet” – har rent teoretiskt stor potential för en stor yttre validitet. Den långvariga växlingen mellan empiriska och teoretiska insatser har i praktiken förstärkt den yttre validiteten samt resulterat i en stor inre validitet genom den metodiska förekomsten av successiva transparenta övergångar mellan olika faser i avhandlingsarbetet. Reliabiliteten i avhandlingen tillgodoses bl.a genom den systemorienterade modell som tillämpats (se kapitel 2.5). Denna modells olika komponenter beskrivs i avhandlingen och är därmed möjlig för andra forskare att praktisera i liknande fall.

Kapitel 4.

Empirin ”Lindeborg på nätet” – ett socialt entreprenörskap på grannskapsnivå.

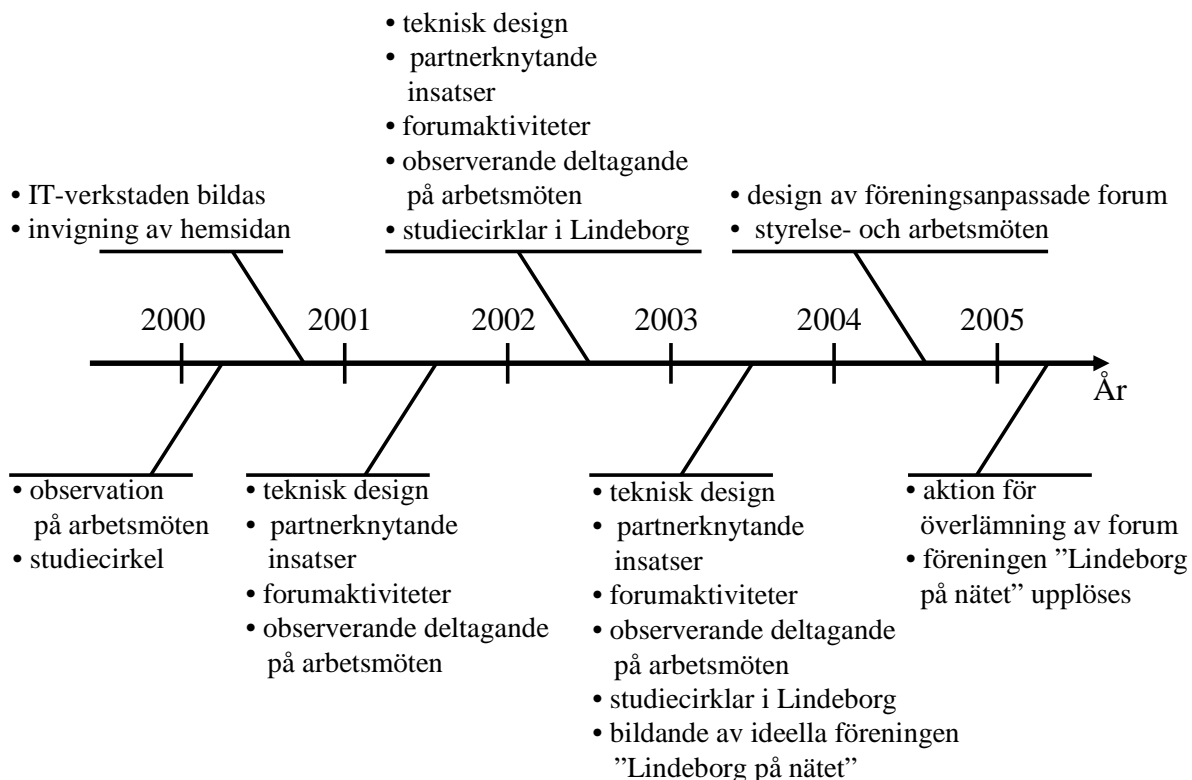
Här redovisas utfall och scenariobeskrivningar för olika perioder av det empiriska förändringsarbetet att skapa en ”Virtual Community” för socioindividuell tillväxt i ett bostadsområde.

Huvudrubriker

4.1 Sammanfattning av fältarbetet ”Lindeborg på nätet” våren-00, hösten-00 och våren-01.	144
4.2 Sammanfattning av ”Lindeborg på nätet” hösten-01.	149
4.3 Framträdande aktörstyper.	154
4.4 Sammanfattning av ”Lindeborg på nätet” våren-02.	162
4.5 Årsberättelse för processen ”Lindeborg på nätet”, 2003-2004.	168
4.6 Vad hände sedan? – Processen ”Lindeborg på nätet” epilog.	175

Det här kapitlet (utom 4.6) består till största delen av textmaterial från olika tidsperioder i processen ”Lindeborg på nätet”. Vid avhandlingens skrivande har några av dessa dokument kompletterats med kommentarer för att ytterligare förtydliga den presenterade empirins koppling till forskningsproblemet, forskningsfrågor, vetenskapligt sammanhang och tillämpad forskningsmetod. Dessa kommentarer är införda under en särskild kursiverad rubrik.

I kapitlets inledning presenteras dessutom en bild (figur 4.1), som åskådliggör processen ”Lindeborg på nätet” förlopp från start till upplösning. I kapitlets olika textdelar redogörs för händelser och aktioner, som utgör viktiga inslag i det livsförlopp som figur 4.1 återger.

Figur 4.1. "Lindeborg på nätet" förlopp som forskningspraktik.

4.1 Sammanfattning av fältarbetet "Lindeborg på nätet" våren-00, hösten-00 och våren-01.¹⁶

IT-verkstadens tillkomst.

Under våren-00 anordnades en speciell studiecirkel för boendeföreträdare i Lindeborg och andra tänkbara intressenter för IKT-satsningen "Lindeborg på nätet". Syftet med studiecirkeln var att skapa en samsyn hos olika "partners" avseende vision/målsättning för "Lindeborg på nätet". Ett konkret resultat blev, att en av boendeföreträdarna inventerade området för att bilda en grupp av boende i Lindeborg med datakunskaper och intresse för att skapa en 1:a generation av en områdesspecifik hemsida för Lindeborg. Denna grupp bestod av 5 st Lindeborgare, och gruppen kom att kallas IT-verkstaden. I samband med den s.k. Lindeborgsdagen i maj år 2000 presenterade IT-verkstaden den 1:a generationen av "Lindeborg på nätet" på ett "öppet hus" i Lindeborgsskolans IT-café.

¹⁶ Det här dokumentet skrevs i maj 2001 för att sammanfatta en längre tidsperiod i "Lindeborg på nätet". För att inte påverka autenticiteten i grundtexten har bara några mindre formmässiga redigeringar genomförts.

Partnerskap.

Till IT-verkstaden upptogs jag tidigt som en av medlemmarna i rollen som aktionsorienterad forskare med "Lindeborg på nätet" som mitt forskningsobjekt. Vidare knöts några informatikstudenter med intresse för "Virtual Communities" till IT-verkstaden. Studenternas roll var att bidra med en del konkreta insatser i syfte att samla erfarenheter till en kandidatuppsats om problem och möjligheter med att förmedla kunskaper och kompetens till aktörer – dvs IT-verkstaden – i ett boendedrivet IKT-projekt. Kandidatgruppen blev en viktig "partner" till IT-verkstaden. Inom ramen för detta upplägg utvecklade kandidatgruppen ett diskussionsforum och en ASP-chatt, som integrerades på hemsidan "Lindeborg på nätet".

Hemsida, diskussionsforum och chatt.

Diskussionsforumet presenterade inläggen som hierarkiska träd fördelade på olika fasta kategorier. Det var alltså förhållandevis enkelt att få en överblick över vilka inlägg som resulterat i svarsinlägg och att följa sådana svarsföljder i eventuellt flera led. Genom att klicka på resp länk i det hierarkiska inläggsträdet visades själva inlägget. Inläggstexterna var alltså i viss mån dolda för användaren. Däremot var det alltså enkelt att se vilka inlägg, som resulterat i svarsföljder.

ASP-chatten var likaledes en förhållandevis enkel men ändamålsenlig produkt. Eftersom det var en ASP-chatt, så uppdaterades den emellertid frekvent, vilket märktes som irriterande "blinkningar" av chattformulär och text.

För denna 1:a generation av "Lindeborg på nätet" förekom en del improviserade lösningar avseende serverplats. Själva hemsidan lagrades på en av IT-verkstadsmedlemmarnas tilldelade serverutrymme på HSB-Malmös Bo-Linaserver, dvs på den server som HSB-Malmö dedicerat för bredbandsuppkoppling av HSB-boende. Vidare bidrog kandidatgruppen med serverplats på sin företagsserver för diskussionsforumet och ASP-chatten.

Faktum var att det tidigt uppstod problem med HSB-Malmö Bo-Lina, eftersom de menade, att hemsidan drog ner kapaciteten på deras server. De krävde därför att hemsidan skulle avlägsnas, men de ändrade sig efter att ha förstått hemsidans förhistoria med koppling till HSB-Malmös Lindeborgsprojekt. Beskedet från HSB-Malmö Bo-Lina blev då i stället, att hemsidan skulle integreras i portalen för HSB-Malmö. IT-verkstaden uppfattade emellertid signalerna från HSB-Malmö Bo-Lina som ett försök att förkväva "Lindeborg på nätet" som en fristående och boendedriven IT-satsning av typen "bottom up" och ersätta den med en "top down"-variant enligt HSB:s centrala mallar för hemsidautveckling.

För att eliminera hotet mot "Lindeborg på nätet" som ett fristående och boendedrivet IT-projekt, anskaffades i all hast under sommaren-00 en serverplats för själva hemsidan på ett webbhotell. En av HSB-föreningarna gick in som "sponsor" för kostnaden på webbhotellet.

Avveckling resp nyutveckling av diskussionsforum och chatt.

Efterhand under hösten-00 visade det sig vara svårt att engagera kandidatgruppen för nödvändiga insatser avseende utveckling och drift av diskussionsforum och chatt. Studentgruppen var nämligen väldigt upptagen med sitt företag och verkade inte få tid över för att slutföra sitt planerade kandidatarbete som tänkt var. Det blev därför nödvändigt att hitta alternativ för de interaktiva komponenter, dvs diskussionsforum och chatt, som kandidatgruppen bidragit med.

Under hösten-00 och våren-01 letade därför jag och en kollega till mig, Hans-Christian Stoltz, på Internet för att hitta ett lämpligt diskussionsforum/"bulletin board" och javachatt, som kunde ersätta kandidatgruppens produkter. Min kollega engagerades för uppdraget inom ramen för ett projekt att försöka utveckla program, som kunde fungera som komponenter i ett tänkt företag inriktat på att erbjuda kurser för IKT-baserat lärande. "Spin off"-effekten av denna ansats blev emellertid ett diskussionsforum och en Javachatt, som visade sig ändamålsenliga som interaktiva komponenter på hemsidan "Lindeborg på nätet". Efter att med Hans-Christians assistans ha översatt gränssnittet för det nya diskussionsforumet till svenska, så var tiden mogen att ersätta det gamla diskussionsforumet och ASP-chatten med de nya varianterna. Under våren-01 installerades det nya diskussionsforumet och Javachatten på informatikinstitutionens webbserver och integrerades som klickbara länkar på "Lindeborg på nätet" hemsida.

En 2:a generation av "Lindeborg på nätet" förelåg alltså vid ingången av sommaren-01, dvs en generation, där de interaktiva programkomponenterna – diskussionsforum och Javachatt – var bättre säkrade avseende underhåll och drift än de tidigare interaktiva komponenterna. Dessutom var programvaran – såväl den "statiska" hemsidan som diskussionsforum och javachatt – lagrade på för ändamålet lämpliga servrar.

Det nya diskussionsforumet hade inbyggd funktionalitet, som gav ökad frihetsgrad för forumanvändarna. Diskussionsforumet innehöll nämligen funktionalitet för användarna att själva registrera sig med användarnamn och lösenord för att skriva inlägg och skapa egna ämnen inom de underforum, som bestämts av IT-verkstaden. Dessutom presenterades samtliga inlägg i klartext inom ett forumämne i löpande ordningsföljd. Det fanns således ingen trädstruktur för inlägg och svar, som användare behövde navigera i. Inläggstexterna framträdde alltså direkt ordnade sidovis inom resp ämne, vilket sannolikt var ägnat att öka tillgängligheten av innehållet på diskussionsforumet.

Aktiviteter och möten i IT-verkstaden.

Under den här tiden – våren-00/hösten-00 och våren-01 – hade IT-verkstaden regelbundna möten för att diskutera och samordna de förändringsinsatser, som tidigare omnämnts. Deltagarna i IT-verkstaden fördelade inom sig olika ansvarsområden avseende kontakter, underhåll och drift av "Lindeborg på nätet". För egen del utkristalliserades ett ansvar för underhåll, vidareutveckling och drift av diskussionsforum och Javachatt samt att hålla i kontakter med webbhotellet avseende

drift av själva hemsidaportalen. Lindeborgsrepresentanterna i IT-verkstaden ansvarade för kontakter med andra Lindeborgsaktörer samt för uppdatering och underhåll av hemsidaportalen.

Insatserna för "Lindeborg på nätet" kännetecknades under nämnda tid av att framför allt förse hemsidan med relevant innehåll och väl fungerande interaktiva komponenter. Fokus låg alltså på att utveckla de systemtekniska aspekterna av infrastrukturen "Lindeborg på nätet". De organisatoriska och användarorienterade aspekterna av "Lindeborg på nätet" började emellertid även att diskuteras i IT-verkstaden utifrån målet att få till stånd en utbredd användning av bl.a diskussionsforumet. Således diskuterades olika sätt att marknadsföra "Lindeborg på nätet", så att boende i Lindeborg fick kännedom om och började använda hemsidan med dess interaktiva komponenter, diskussionsforum och javachatt.

För det ändamålet planerades det att hållas en studiecirkel under hösten-01 i syfte att introducera och träna intresserade Lindeborgare i användning av hemsidan och diskussionsforumet.

Kopplingen till forskningsproblem, forskningsfrågor, vetenskapligt sammanhang och forskningsmetod.

Dokumentet redovisar en tidsutdragen start för processen "Lindeborg på nätet". I denna fas ägnades mycket tid och kraft åt (i) att konsolidera en lokal aktörsgrupp, (ii) att skapa och underhålla ändamålsenliga partnerrelationer och (iii) att utveckla den systemtekniska komponenten, dvs en ändamålsenlig programversion av webbsajten. Empirin uppvisar ett entreprenörskap, som strävar efter ett handlingskraftigt arrangemang/system av (i) sociala, (ii) pedagogiska och (iii) systemtekniska komponenter för att utveckla en IKT-baserad dialog- och diskussionssajt för ökad direkt demokrati. Av detta framgår, att empirin från början hade en tydlig koppling till avhandlingens forskningsproblem (se även kapitel 1). Det empiriska innehållet återspeglar även forskningsobjektets koppling till ett vetenskapligt sammanhang av socialt lärande (kapitel 2.3) i en praktik av områdesanknutna aktörer och partners för att förverkliga en vision om ökat medborgarinflytande baserad på öppen och jämlik dialog och diskussion i lokala frågor. Kopplingen till e-demokrati/e-deltagande, social informatik och sociologi (kapitel 2.1, 2.2, 2.6 och 2.7) framgår av de sociala och tekniska aspekternas ömsesidiga betydelse för entreprenörsuppgiftens måluppfyllelse. Den aktionsorienterade forskningsmetoden framgår bl.a av planeringen av studiecirkel och olika aktörsroller som tänkbara praktiska framgångsvägar i processen.

Att upprätthålla en dualitet mellan process och produkt är centralt i ett socialt entreprenörskap. Detta innebär i praktiken att organisera en processform av sociala och pedagogiska och tekniska komponenter, så att processformen kan underhålla och vidareutveckla ett situationsanpassat innehåll. En teknisk artefakt kan då givetvis – såsom form betraktad – bli problematisk i sammanhanget, nämligen om den tränger undan de sociala aktörernas möjlighet att fylla den tekniska artefakten, och därmed processformen som helhet, med ett "levande innehåll". Slutsatsen blir, att de sociala

aktörerna – genom ett arrangemang av sociala, pedagogiska och systemtekniska komponenter – bör ges goda möjligheter att använda den tekniska artefakten som ett medel för ett ”levande innehåll”. Detta resonemang ansluter till Simmels (1908) och andra forskares teorier kring form och innehåll. En central och återkommande tanke i dessa vetenskapliga sammanhang är, att en artefakt stelnar till en innehållsfrusen form, medan människor inte reifierar utan ständigt förhandlar internt och med varandra om vardagslivets innehåll (se bl.a kapitel 2.7 om form/innehållsbegreppen och vardagslivets sociologi, kapitel 2.3 angående förhandling om mening i ett socialt lärande samt kapitel 2.4 och 2.5 om SSM som modell för pedagogik och metodik i en teknikunderstödd förändringsprocess).

4.2 Sammanfattning av ”Lindeborg på nätet” hösten-01.¹⁷

Relationsproblem inom partnerskapet.

Under hösten-01 uppstod en del problem i relationerna mellan IT-verkstaden och HSB-föreningarna. Orsaken till detta var, att IT-verkstadens insatser under lång tid dessförinnan inriktats på att få väl fungerande interna rutiner och relationer samt att få väl fungerande systemteknisk infrastruktur och att vidta åtgärder för att ”rekrytera” användare av ”Lindeborg på nätet” och dess diskussionsforum. IT-verkstadens externa kontakter med anknutna partners blev alltså något eftersatta.

Således underhölls inte kontakterna fullt ut med de HSB-föreningar, som initierat IT-satsningen ”Lindeborg på nätet” under Lindeborgsprojektets dagar. IT-verkstadens personella resurser var nämligen helt upptagna av intern samordning och systemtekniska förändringar. Relationerna komplicerades speciellt med den person inom den lokala HSB-gruppen, som var utsedd till kontaktperson gentemot IT-verkstaden. Denne person var själv ordförande i en av Lindeborgs HSB-föreningar. Han fick efterhand en väldigt negativ inställning till diskussionsforumet på hemsidan. Enligt honom var diskussionsforumet ”skit”, där ”huliganer” i skydd av sin anonymitet skrev ”okunniga” inlägg som inte gagnade föreningarna och området. Hans synpunkter påverkades bl.a. av inlägg, som i kritisk anda kommenterade vissa inslag i HSB-föreningarnas relationer/kontakter med sina medlemmar. Han ville, att kontakterna med de boende skulle förbli vid de gamla formerna, dvs via utdelade och uppsatta informationsblad, medlemspärm i varje hushåll, fastställda besökstider till styrelse och fastighetskontor samt möjligheten för medlemmar att lämna motioner och yttra sig på föreningsstämma. Dessa traditionella former hade det gemensamt, att de inordnade styrelserepresentanter, förvaltningsansvariga och vanliga boendemedlemmar i ett relationsmönster, där boendemedlemmarna tenderade att bli passiva mottagare av information. Genom dessa traditionella former var det i viss mån möjligt att manipulera boendemedlemmarna. Beslut och åtgärder i HSB-föreningarna baserades nämligen inte på en jämställd interaktion/kommunikation mellan boendemedlemmar och styrelserepresentanter/förvaltningsansvariga.

Introduktion av diskussionsforumet, marknadsföring och studiecirkel.

Som redan nämnts presenterades en 2:a och förbättrad variant av diskussionsforumet i början av sommaren-01. Detta diskussionsforum lockade en del användare till att göra sina inlägg redan under sommaren-01, trots att ”Lindeborg på nätet” inte marknadsfördes med informationsblad eller dylikt. Det var emellertid bara några enstaka personer, som gjorde ströinlägg under sommaren. För att få mer fart på diskussionsforumet planerades därför en reklamkampanj och en studiecirkel under hösten-01 i användandet av Internet och specifikt då ”Lindeborg på nätet” med dess diskussionsforum.

¹⁷ Det här dokumentet skrevs vid årsslutet 2001 som en periodisk sammanfattning av ”Lindeborg på nätet”. För att inte påverka autenticiteten i grundtexten har bara några mindre formmässiga redigeringar genomförts.

I början av hösten-01 delade IT-verkstaden alltså ut reklamblad till samtliga hushåll (c:a 2000 st) i Lindeborg med en inbjudan att delta i en studiecirkel på temat att träna sig i att använda "Lindeborg på nätet" och dess diskussionsforum. Reklambladen var en kombination av marknadsföringsmtrl – för att sprida kännedom om "Lindeborg på nätet" webbadress – och en inbjudan till att delta i nämnda studiecirkel.

IT-verkstaden hade stora förväntningar på deltagande till studiecirkeln och därför beredskap för att vid behov mångdubbla studiecirkeln fördelat på flera veckodagar. Den lokal som användes var Lindeborgsskolans datasal, där det fanns ett tiotal Internetanslutna datorer.

Det visade sig emellertid, att uppslutningen – trots den omfattande utdelningen av inbjudan/reklamblad – blev ganska mager. Det kom c:a 7-8 st deltagare på studiecirkeln, och någon av dessa var dessutom deltagare i IT-verkstaden. Studiecirkeln lyckades således "rekrytera" c:a 5-6 st "nya" Lindeborgare, som under studiecirkeln bekantade sig med "Lindeborg på nätet" informationslänkar och de interaktiva komponenterna diskussionsforum och Javachatt.

Uppläggningsen av studiecirkeln var sådan, att deltagarna under fyra st kvällsträffar (18.30 – c:a 21.00) fick möjlighet att pröva olika länkar på hemsidan samt registrera sig i diskussionsforumet och göra inlägg och skapa diskussionsämnen. Ett viktigt inslag var, att deltagarna varje gång dessutom diskuterade olika aspekter av den boendedrivna IT-satsningen "Lindeborg på nätet". Dessutom avslutades varje studiecirkelträff med en enkät för att samla in cirkeldeltagarnas erfarenheter och uppfattningar om problem och möjligheter med att utveckla "Lindeborg på nätet" och dess diskussionsforum till en "Virtual Community" för Lindeborg.

IT-verkstaden.

Ett konkret resultat av studiecirkeln blev, att IT-verkstaden utökades med 2 st nya medlemmar från studiecirkeln deltagarkrets. Dessutom bestämdes inom denna utökade skara, att IT-verkstaden skulle försöka ha ett möte varje månad. Efter studiecirkeln formaliserades dessutom mötena i IT-verkstaden en del, t.ex. föregicks mötena oftast av en dagordning och sammanfattades i ett protokoll. I övrigt hade IT-verkstadsmötena liksom tidigare en mycket informell karaktär.

Studiecirkeln hade visat på behovet av att marknadsföra "Lindeborg på nätet" och dess diskussionsforum ute bland de boende i Lindeborg. På IT-verkstadsmötena diskuterades därför, hur man på bästa sätt kunde marknadsföra webbsajten "Lindeborg på nätet". Bl.a. framfördes idén om, att boendeföreningarna borde förmås att marknadsföra "Lindeborg på nätet" genom sina utskick till boendehushållen och via informationstext på hyresavin, samt att det skulle sättas upp informationslappar i trapphustavlorna. Vidare skulle det finnas information om "Lindeborg på nätet" i den rullande reklamtext, som presenterades i Lindeborgs intern-TV. Marknadsföring via trapphustavlor och intern-TV lyckades IT-verkstaden genomföra efter att ha kontaktat berörda nyckelpersoner på HSB:s fastighetskontor.

Dessutom diskuterade IT-verkstaden, vilka uppgifter deltagarna skulle utföra för att stimulera till utbredd diskussion på diskussionsforumet. Det beslutades, att deltagarna skulle gå i "bräschen" och genom att flitigt skriva egna diskussionsinlägg bli till "föredömen", som manade andra diskutanter att ta efter ett sådant diskussionsmönster.

IT-verkstaden inriktade sig under hösten-01 framför allt på åtgärder för marknadsföring och egen aktivitet på diskussionsforumet för att uppnå en ökad användning av "Lindeborg på nätet" och dess diskussionsforum bland de boende i Lindeborg.

Hearing.

Som ett led i satsningen på att marknadsföra "Lindeborg på nätet" och rekrytera användare beslutade IT-verkstaden att kalla till en "hearing" om den boendedrivna IKT-satsningen "Lindeborg på nätet". Upplägget gick ut på att dels gå ut med ett kombinerat inbjudans- och informationsblad till samtliga hushåll i Lindeborg och att dels speciellt inbjuda representanter från HSB-föreningarna, Hyllie stadsdelsnämnd, medborgarkontoret och Lindeborgsskolan. I det kombinerade inbjudans- och informationsbladet framgick, att syftet med "hearingen" var att diskutera, hur boende och övriga aktörer skulle kunna öka områdets attraktionsvärde mha webbsajten "Lindeborg på nätet" och dess diskussionsforum. Dessutom innehöll kallelsen till hushållen information om webbadressen för "Lindeborg på nätet". Det framgick också tydligt, att "hearingen" skedde i samarbete med Hyllie stadsdelsnämnd. Hearingen ägde rum på kvällstid i Lindeborgsskolans aula, som brukligt är i Lindeborg för olika slags informationsträffar.

Trots att kallelse till hearingen gått ut till hushållen i Lindeborg, så kom det bara ca 10-15 besökare. Av dessa utgjordes 3-4 st av deltagare i IT-verkstaden. Det låga besöksantalet var självklart ett stort avbräck för möjligheten att mha hearingen rekrytera nya användare av webbsajten "Lindeborg på nätet".

Hearingen inleddes med en presentation av vision och målsättning för "Lindeborg på nätet". Därefter följde en frågestund, där de närvarande kunde ställa frågor till IT-verkstaden. Bl.a. kom det upp en fråga, om att webbsajten hade en länk till en annan hemsida, som innehöll pornografiskt mtrl. På webbsajten "Lindeborg på nätet" fanns det nämligen en undersida, där Lindeborgare kunde få sina egna hemsidor publicerade mha länkar. En av dessa hemsidor hade tydligen ändrat sitt innehåll sedan publiceringen till att i stället innehålla svensk humor av det ekivoka slaget. Efter en kort diskussion på hearingen bestämdes, att länken skulle tas bort eftersom den aktuella hemsidan ändrat sitt innehåll, så att den kunde anses vara stötande för en del besökare av webbsajten.

En längre diskussion uppstod med de närvarande, om de var intresserade att ingå i ett "nätverk" av intressenter som understödde IT-satsningen "Lindeborg på nätet". De närvarande uttryckte ett principiellt intresse men var samtidigt återhållsamma med att

utlova ett mera konkret stöd i form av medverkan och delaktighet i aktiviteter för att befrämja webbsajten och dess diskussionsforum.

Reflektioner och slutsatser utifrån genomförd studiecirkel och hearing.

Som framgått av ovan, var det svårt att få boende i Lindeborg att ställa upp på kvällstid för att medverka i aktiviteter och diskussioner, som skulle tillföra området en IKT-baserad ”gemenskap”. Trots att både studiecirkeln och hearingen marknadsfördes som viktiga inslag för att tillföra området ett attraktionshöjande mervärde, så var folk överlag ointresserade. Detta faktum är värt en mer ingående reflektion.

En reflektion – som IT-verkstaden gjort – är, att folk i dag inte är speciellt benägna att engagera sig i frågor och projekt, som kännetecknas av ideellt och/eller visionärt förändringsarbete i ett längre tidsperspektiv. Den boendedrivna IKT-satsningen ”Lindeborg på nätet” var ett projekt med vision/målsättning att utveckla en virtuell gemenskap och appellerade därför inte till de boendes konsumenttänkande genom att ställa i utsikt en snabbtillgänglig fördel/utdelning för de boende.

En annan reflektion är, att både studiecirkeln och hearingen marknadsfördes som aktiviteter i huvudsak anordnade av den ideella gruppen ”IT-verkstaden”. Det är möjligt, att tillströmningen av boende hade ökat, om aktiviteterna i stället marknadsförts som arrangemang anordnade eller åtminstone tydligt sanktionerade av boendeföreningarna. Då hade antagligen arrangemangen associerats som betydelsefulla satsningar för att utveckla en väsentlig del av boendemiljön.

På samma sätt hade antagligen tillströmningen ökat, om Hyllie stadsdelsnämnd annonserat arrangemangen som stadsdelssanktionerade satsningar för att i Lindeborg utveckla direkt medborgarinflytande i lokala politiska frågor.

En slutsats blir i så fall, att det är viktigt med partnerskap, där IT-satsningar för direkt boende- eller medborgarinflytande sanktioneras av befintliga maktstrukturer i samhället. Ett sådant understöd av befintliga maktstrukturer kan emellertid på goda grunder antas utveckla interaktionsmönster, som eroderar de traditionella strukturernas maktställning. Insikt och/eller farhågor för detta kan tyvärr leda till, att samhällets etablerade strukturer hindrar eller försvårar framväxten av nya interaktionsstrukturer, som bättre korresponderar mot människors krav på inflytande.

Kopplingen till forskningsproblem, forskningsfrågor, vetenskapligt sammanhang och forskningsmetod.

Det specifika och generella forskningsproblemet (se kapitel 1) har hela tiden varit mycket närvarande i empirin. Detta framgår av mängden insatser/aktioner för att utveckla och upprätthålla de sociala, pedagogiska och systemtekniska komponenterna i ett socialt entreprenörskap. Syftet med dessa aktioner var att utifrån verklighetsförankrade observationer/erfarenheter utvärdera, analysera och dra slutsatser om, hur en process bör organiseras för att med IKT som en central

komponent uppnå ökat medborgarinflytande baserat på öppen och jämlik dialog i en social kontext. Planering och reflektioner av de olika insatserna följde forskningsuppdragets två huvudspår; nämligen att studera problem och möjligheter beträffande (1) att på aktörernas individnivå uppnå ett meningsfullt och engagerat gensvar för processen och dess vision/mål samt (2) att successivt integrera en sådan process i de sociala strukturer, som reglerar deltagarna i en social kontext (se även forskningsfrågor i kapitel 1 och tabell 1.1). I metodiskt avseende följdes fältarbetets aktioner kontinuerligt upp i form av reflektioner över gjorda erfarenheter gentemot de teoretiska perspektiv som redovisats i kapitel 2.

4.3 Framträdande aktörstyper.¹⁸

Virtuella diskussionsinlägg från diskutanter är, som framgått, en viktig empirikälla. Det empiriska materialet utgörs även av ett stort antal möten i den s.k. IT-verkstaden, studiecirkelträffar för deltagardiskutanter samt stormöten för interaktion med de närvarande om frågor relaterade till "Lindeborg på nätet". Dessutom har det förekommit andra "möten", t.ex. personmöten och telefonsamtal, som fungerat såsom både processer/aktiviteter för aktionsorienterad påverkan och tillfällen för observation resp intervju. Genom att samla intryck från många sådana "möten" skapas efterhand bilder av olika aktörers förhållningssätt till "Lindeborg på nätet" och då speciellt dess diskussionsforum. Dessa bilder revideras ibland utifrån kompletterande intryck/erfarenheter från ett nytt möte. Det har alltså visat sig vara nödvändigt att förhålla sig skeptisk till allt för snabba tolkningar av t.ex. olika aktörers intressen och bevekelsegrunder för att medverka som diskutant i den virtuella gemenskapen. Det empiriska materialet kan lämpligen bl.a. redovisas såsom sammanfattande beskrivningar av vissa aktörers förhållningssätt till den virtuella gemenskapen.

I närmast följande avsnitt ska jag därför redovisa några personrelaterade förhållningssätt (5 st), som visat sig ha stor betydelse för det virtuella diskussionsforumet. Förhållningssätten har alltså koppling till faktiska aktörer i forskningsprojektet "Lindeborg på nätet", varför jag valt att ge dessa förhållningssätt talande personrubriceringar.

"Den inflytelserike och egensinnige maktmänniskan".

Till att börja med ska jag ta upp ett förhållningssätt, som jag kallat för den "inflytelserike och egensinnige maktmänniskan". Med den här rubriceringen avses rent konkret en person, som – vid tiden för det som här tas upp – satt som ordförande för en av Lindeborgs fyra st HSB-föreningar. Personen, som är en man, var för 4-5 år sedan en av tillskyndarna till att bygga ut bredband för de boende och att tillföra Lindeborg en IKT-infrastruktur av typen "Lindeborg på nätet". I detta skede utmärkte han sig alltså av stor handlingskraft och stort intresse för framväxten av "Lindeborg på nätet". Han tog bl.a. initiativ till att rekrytera boende i Lindeborg, som kunde bemanna den s.k. IT-verkstaden. Han var också tillsammans med andra HSB-föreningar drivande för att skapa en Lindeborgsövergripande stiftelse, som skulle kunna fungera som juridisk person för IT-satsningen i området. Planerna på en sådan stiftelse rann emellertid efterhand ut i sanden på grund av bristande initiativkraft och samordningsvilja hos de inblandade HSB-föreningarna. Till bilden hör, att personen i fråga är en mycket temperamentsfull man med en bestämd och klar uppfattning om allehanda ting. Genom sin obestriddliga duglighet och sitt politiska och fackliga engagemang har han

¹⁸ Det här dokumentet skrevs våren 2002 som en beskrivning av olika företeelser och fenomen i "Lindeborg på nätet". Beskrivningen tillkom genom en analys av observerade företeelser och fenomen, vilket bl.a. förklarar rubriceringen av vissa förekommande inslag i "Lindeborg på nätet". För att inte påverka autenticiteten i grundtexten har bara några mindre formmässiga redigeringar genomförts. Av autentiska skäl är dessutom den ursprungliga tempusformen (presens) inte ändrad.

haft betydande framgångar och blivit invald som boendeordförande och nämndeman i hovrätten. Han är dessutom fastighetsförvaltare för de fyra HSB-föreningarnas samordnade fastighetsskötsel. I det tidiga planeringsskedet och inför uppstarten av den första versionen av "Lindeborg på nätet" hade jag täta kontakter med denna person. Han var bl.a. min kontaktperson till den dåvarande s.k. Lindeborgsgruppen, som var benämningen på en grupp sammansatt av ordförandena för lokala boendeföreningar och representanter för HSB-Malmö, Boverket, den lokala skolan och andra föreningar i området. Lindeborgsgruppens sammansättning avspeglade, att den var en ledningsgrupp för ett boendeprojekt finansierat av HSB-Malmö och Boverket. Detta boendeprojekt syftade till att utreda och genomföra förändringar i en befintlig boendestruktur, så att den skulle understödja en ökad robust och långsiktigt hållbar samhällsutveckling avseende energiförsörjning, energibesparing, återvinning mm. Av ovanstående har förhoppningsvis redan framgått, att personen – som här beskrivs – med råge kan göra anspråk på vissa delar i personrubriceringen.

Beskrivningen tecknar bilden av en person, som på ett avgörande sätt drivit på och stimulerat utvecklingen av "Lindeborg på nätet". Samtidigt är det emellertid så, att personen vid flera tillfällen exponerat sitt starka ego och kraftfullt fronderat mot inslag/företeelser, som inte passade in i hans politiska, fackliga och HSB-influerade föreställningsvärld. Hans målsättning var ganska tydligt att driva utvecklingen av "Lindeborg på nätet" i en riktning, som inte hotade hans behov av att kontrollera och värna sin position som föreningsordförande och fastighetsförvaltare. Denna målsättning framträdde speciellt tydligt, i samband med att "Lindeborg på nätet" kompletterades med ett virtuellt diskussionsforum. Vid ett antal tillfällen gjordes nämligen några tämligen harmlösa inlägg, som bl.a. ifrågasatte föreningarnas och förvaltarens hantering för att eliminera inbrott i garagen, samt inlägg som handlade om, hur föreningarna hanterat uppsägning av vaktmästare för att ersätta dessa med en inhyrd entreprenadfirma. Dessa inlägg och ytterligare ett inlägg, som på ett mustigt språk "anklagade" personens egen styrelse "för att suga fett", gjordes under påhittade användarnamn, som inte gick att spåra till faktiska personer i området. Dessa inlägg fick nämnda person att "bli förbannad" och att känna sig personligen kränkt av ett diskussionsforum, som enligt hans mening bara var till för "anonyma huliganer", som minsann visat sin "okunnighet", eftersom deras inlägg vittnade om, att de inte tagit till sig informationen i den pärm, som varje hushåll i föreningen minsann fått. Det hör till saken, att hemsidan "Lindeborg på nätet" vid denna tid var inhyrt på ett webbhotell, och att kostnaden för detta delades solidariskt mellan de fyra största HSB-föreningarna i Lindeborg.

I samband med ett besök för att hjälpa nämnda person att registrera sig som användare av diskussionsforumet, fick jag den första signalen om, att just hans förening eventuellt skulle ompröva sitt stöd för "Lindeborg på nätet". Anledningen till detta skulle vara, att diskussionsforumet inte uppvisade ett i hans mening välordnat demokratiskt diskuterande utan i stället gav utrymme för "huliganers" okunniga tyckande. Denna uppfattning upprepades några månader senare i två telefonsamtal, där jag blev uppringd och informerad om, att förekomsten av diskussionsforumet minsann innebar att föreningen inte kunde tänka sig att betala kostnaden till webbhotellet. I det

andra telefonsamtalet, som var kvällen innan en av IT-verkstaden anordnad "hearing" ute i Lindeborg, upprepade han, att föreningen minsann inte tänkte betala för hemsidan längre, eftersom den inte utvecklats på ett bra sätt. Det "formella" skälet denna gång var emellertid, att han fått en anmärkning från boende om att "Lindeborg på nätet" minsann innehöll porr. Det visade sig nämligen, att en boendes egen hemsida – som tidigare lagts in som länk på "Lindeborg på nätet" för att stimulera/belöna och exponera de boendes egna hemsida-byggen – numera utvecklats till att bli en hemsida med anspråk på att vara en "svensk humorsajt", där det bl.a. fanns en avdelning för s.k. "fräckisar", som ackompanjerades med en del bilder och filmer på lättklädda damer. Det var emellertid väldigt uppenbart, att händelsen med länken till den opassande privata hemsidan i själva verket var en tacksam förevändning för att försöka stoppa ett "Lindeborg på nätet", som innehöll ett frispråkigt diskussionsforum. Vid detta tillfälle försökte jag övertala honom att infinna sig och framföra sina synpunkter på "hearingen", vilket han på det bestämdaste avvisade, eftersom han inte på något sätt längre ville befatta sig med "Lindeborg på nätet".

Det hör till saken, att länken till hemsidan med "svensk humor" togs bort, efter att den berörde Lindeborgaren informerats om, att vi inte kunde bidra till att exponera en hemsida, som kunde väcka anstöt hos många boende.

Vid de här tillfällena var det ganska oroande, att nämnda person framförde hot om att inte betala för "Lindeborg på nätet's" webbhotell. IT-verkstaden levde nämligen då i tron, att hans förening ensamt betalade hela kostnaden för webbhotellet. På "hearingen" framkom emellertid, att kostnaden i själva verket delades upp och betalades solidariskt av samtliga fyra HSB-föreningar med en total årskostnad på c:a 1000:-.

Tilläggs kan, att en av IT-verkstaden medlemmar sitter i samma styrelse som ovannämnda "inflytelserike och egensinnige maktmänniska". Denna medlem är i själva verket en nyckelperson för "Lindeborg på nätet", eftersom han äger "Lindeborg på nätet's" domännamn. Det fanns därför vissa farhågor, att styrelseordförandens upprepade angrepp på "Lindeborg på nätet" skulle smitta av sig och leda till, att domännamnet inte längre skulle vara disponibelt för "Lindeborg på nätet". I samband med dessa angrepp tog jag därför ett antal kontakter med denna medlem i IT-verkstaden och fick lugnande besked om att domännamnet garanterat var vikt för "Lindeborg på nätet", eftersom han tidigare hade avgett detta löfte. Om serverplatsen på webbhotellet trots allt inte betalades av boendeföreningen, skulle det därför vara möjligt att peka om det efterhand etablerade domännamnet till en annan serverplats, t.ex. en serverplats på informatikinstitutionen. Eftersom det fanns möjlighet till en alternativ och kostnadsfri serverplats, har alltså det verkliga hotet mot "Lindeborg på nätet" egentligen bestått i beroendet av välviljan hos en medlem i IT-verkstaden att tillhandahålla ett efterhand inarbetat domännamn.

Den här beskrivningen av intriger visar på, hur olika personkaraktärer har betydelse för utvecklingen och själva existensen av "Lindeborg på nätet". Beskrivningen visar dessutom på olika strategier för att eliminera personrelaterade hot mot

förändringsprojekt av den här typen. I kontakterna med ovannämnda personer har jag nämligen utvecklat en slags ”fintlighet”, dvs en lyhördhet för nyanser och en förmåga att ödmjukt anpassa agerandet gentemot nyckelpersoner på ett sätt som gagnar mål och vision för ”Lindeborg på nätet”.

”Den inbitne sanningssägaren och provokatören”.

I diskussionsforumets startfas var diskutanterna en ganska liten grupp på c:a 10-15 st personer. Dessa personer hade blivit engagerade för diskussionsforumet på olika vägar. Vissa hade blivit uppmärksammade på diskussionsforumet genom en för ändamålet särskild studiecirkel i Lindeborg, medan andra börjat intressera sig för diskussionsforumet efter att ha tagit del av informationsblad, som delats ut i Lindeborg. Dessutom arrangerade IT-verkstan en ”hearing” ute i Lindeborg för att öka intresset för diskussionsforumet.

I detta tidiga skede av diskussionsforumets existens framträdde särskilt en diskutant, som tränats som diskutant på den särskilda studiecirkeln. Mannen i fråga visade redan på studiecirkeln ett stort intresse för möjligheterna av att belysa olika frågor mha ett diskussionsforum. Han var pensionär och fyllde denna tillvaro med att vara aktiv föreningsmänniska. Vid tillfället innehade han bl.a. en plats i en valberedning, vars uppgift var att komma med förslag på personer till styrelserepresentanter i hans bostadsrättsförening. Han hade dessutom tidigare varit engagerad och haft en framträdande roll i tillkomsten av en lokal TV-studio för interna TV-utsändningar i området. En roll som han, enligt egen uppfattning, hade utmanövrerat från. Mannen var alltså ganska revanschugen inför förmenta eller verkliga oförrätter och såg nu en chans att tala ut i olika frågor mha diskussionsforumet.

Han skapade i alla händelser ett diskussionsämne kallat ”Valberedningsarbete”, där han föreslog att boende i områdets bostadsrättsföreningar, inför förestående årsmöten, lämpligen gjorde inlägg för att diskutera och föreslå nya representanter till bostadsrättsföreningarnas styrelser. Detta inlägg startade en intensiv diskussion mellan honom och några diskutanter med anknytning till befintliga styrelserepresentanter i hans egen bostadsrättsförening. En av diskutanterna var t.ex. gift med styrelseordföranden i ”provokatörens” egen bostadsrättsförening. Dessa diskutanter anförde bl.a., att det rent formellt var felaktigt/tveksamt av en valberedningsmedlem att gå ut på diskussionsforumet och annonsera om nya namnförslag utan att först ha förankrat detta med övriga valberedningar och då i synnerhet med sammankallande i den egna föreningens valberedning. Dessutom gjorde dessa diskutanter inlägg, som med skämtsamma anspelningar försökte misskreditera försöket att få i gång en diskussion om nya namnförslag till styrelserna i bostadsrättsföreningarna.

”Provokatören” stod emellertid på sig och gick i svaromål för rätten och lämpligheten av att även använda diskussionsforumet för information om valberedningsarbetet och insamling av namnförslag till styrelserna. Motståndarnas inlägg var inledningsvis ”formellt” tillrättavisande men antog efterhand alltmer karaktären av försök att förlöjliga ”provokatören”. Exempelvis skrevs inlägg om, att motdiskutanten minsann ”log” åt ”provokatören”, och att denne återfört diskussionen till ”ruta 1” eller ”startat

dansturer kring granen”, vilket var lätt att associera till för övriga läsare, eftersom diskussionen påbörjades c:a en månad innan julhelgen.

”Provokatören” var emellertid en ganska rutinerad och envis debattör, som inte lät sig avskräckas i första taget. Dessutom fanns det hos både ”provokatören” och motdiskutanterna med stor säkerhet underliggande personliga motiv, som underblåste den livliga diskussionen. För ”provokatörens” del fanns sannolikt en viss frustration/ilska över inbillade eller verkliga oförrätter och för motdiskutanternas del antagligen farhågor för, att befintliga styrelserepresentanter skulle kunna manövreras bort från makt, inflytande och måhända även en inkomstkälla.

Diskussionen var intressant att observera, eftersom den på ett så tydligt sätt visade på befintliga ”maktstrukturers” försök att slå tillbaka mot hoten från en uppstickare/”uppviglare”.

Den främsta metoden att tygla ”provokatören” var att helt sonika inte gå i svaromål. En annan metod var att skriva inlägg, som rekommenderade ”provokatören” att överge diskussionsforumet som arena för den aktuella frågan och att i stället följa den traditionella vägen med icke-offentlig kontakt med berörda parter – dvs att ersätta den offentliga diskussionen med icke-offentliga kontakter mellan ett fåtal personer inom valberedning, styrelse och resp bostadsrättsförenings medlemskår. Dessutom användes, som nämnts, metoden att tillrättavisa resp förlöjliga den misshaglige diskutanten.

”De ungdomliga idealisterna”.

På studiecirkeln hösten-01 deltog två ungdomar – nämligen två flickor i övre tonåren. De var kamrater och hade ganska stor vana vid datorer och diskussionsforum. Den ena flickan hade exempelvis stor vana av att följa med och diskutera i det landstäckande diskussionsforumet ”Lunarstorm”. Dessa ungdomar blev tidigt engagerade för uppdraget att självständigt driva och underhålla ett speciellt ungdomsforum kallat ”Ungdomarnas eget diskus” på diskussionsforumet. Vid sidan av att starta ämnen och göra inlägg i ungdomsforumet skrev de inlägg i mera allmänna forum och ämnen på diskussionsforumet. Speciellt skrev de inlägg i ett forum som kallades ”Torget och den övriga utemiljön”, vilket var ett forum, där diskutanterna kunde föreslå åtgärder för att öka trivseln för områdets utemiljö. I detta forum fanns det exempelvis ämnen, som diskuterade ”gräsmattorna”, ”lekplatser”, ”balkongerna”, ”garagen”, ”Lindeborgstorget”, ”Attraktioner för oss unga” mm. I detta forum uppstod en livlig diskussion om ”lekplatserna”. Denna diskussion visade på tydliga motsättningar mellan ungdomar – representerade av bl.a. dessa två ungdomsdiskutanter – och den äldre generationen Lindeborgare, som bl.a. företrädde av den tidigare nämnde ”provokatören”.

”Provokatören” tog upp striden med inlägg, där han beklagade sig över ungdomar som spelade landhockey på gräsmattorna och därmed störde idyllen av att sitta och njuta vid bänkar och bord. Friden hos bänksittarna stördes av inslaget och av missriktade bollar, som riskerade att träffa dem. Detta inlägg startade en diskussion, där bl.a. ungdomarna med liv och lust förordade att utemiljön borde förändras, så att den även

tillgodosåg ungdomarnas intresse av meningsfulla attraktioner. Det uppstod exempelvis en följdiskussion, där ungdomarna föreslog skatingramper på området. Detta inlägg resulterade i motinlägg om faran i, att sådana skatingramper bara skulle dra med sig ett följe av störande ungdomar, eller ”böss” som en diskutant uttryckte sig.

Diskussionen kännetecknades alltså delvis av provokativa övertoner. De ”ungdomliga idealisterna” menade t.ex., att det minsann även skulle satsas på ”skrynkelfria” personer. Dessutom var det viktigt att satsa på den åldersgrupp, dvs ungdomarna, som en gång skulle ta över efter de gamla.

Anspelningarna på de äldres skrynkliga anleten väckte viss anstöt hos en del och ledde till en del motinlägg. Dessa motinlägg var emellertid bara milt förmanande, vilket antagligen berodde på, att ungdomarnas inlägg kännetecknades av en frejdig spontanitet. Detta medförde, att man inte kunde bli alltför kränkt av deras inlägg.

De ”ungdomliga idealisterna” var en frisk fläkt på diskussionsforumet. Speciellt den ena ”idealisten” fick igång ett antal livliga diskussioner. Hon gjorde nämligen då och då svep igenom samtliga diskussionsforum och skrev då inlägg i många olika forum och ämnen samt startade upp nya ämnen.

En erfarenhet av detta är, att det var mycket givande med ”ungdomliga idealister”, eftersom de satte igång och drev på diskuterandet.

”Kunskapsspridarna”.

En annan tydligt urskiljbar kategori av diskutanter skulle kunna betecknas som ”kunskapsspridarna”. Det fanns speciellt ett forum ”Nytta och Nöje” för den här kategorin av diskutanter. I detta forum var nämligen det uttalade syftet att ge tips och råd samt att lära eller informera andra om olika saker. Under detta forum startades allehanda ämnen, där diskutanten försökte uppnå ett avgränsat mål med sitt startinlägg. Detta mål kunde vara mycket varierande – t.ex. följande: att få andra diskutanter att ställa upp och påverka någon ”beslutsfattare” i ett specifikt ärende, försöka få svar på en specifik fråga eller att ge ett värdefullt tips/råd i en viss sak.

Ämnena i detta forum resulterade oftast inte i någon lång serie diskussionsinlägg. I stället fick ämnena oftast karaktären av en snabbt avklarad fråga/svar-relation, där en diskutant initierar ämnet med ett visst inlägg, som eventuellt följs upp av ett fåtal inlägg, som bekräftar eller besvarar det ursprungliga inlägget.

Det här ämnet verkar vara litet svårare att göra inlägg i. Forumets karaktär tycks nämligen vara sådant, att diskutanten oftast måste ha ett genomtänkt budskap, som uttrycks i form av ett ämne eller inlägg i forumet. Det är nämligen ganska svårt att skriva ett spontant inlägg i forumet ”Nytta & nöje” – dvs att formulera ett intressant inlägg enbart baserat på en känslofylld erfarenhet från vardagslivet. Forumet ställer alltså krav på en högre grad av medveten reflektion över de fenomen, man väljer att ta upp i diskussionsforumet.

I detta forum krävdes därför större insatser av diskutanterna för att få till stånd en längre diskussion. Ämnena spände nämligen ofta inte över ett tillräckligt brett åsiktsfält för att i sig inbjuda till inlägg från olika infallsvinklar. Ämnena, som appellerar till folks känslor, verkar däremot rymma den spänning som krävs för att få till stånd en mångfacetterad diskussion. Om ämnet initialt saknar spänningsalstrande kvalitéer blir det i stället upp till diskutanterna att eventuellt ändra på det. Ämnena är alltså i högre eller mindre grad självgående. Där den självgående kvalitén är liten, krävs en katalysator – en diskutant som med sina inlägg tillför ämnet attraktionskraft för diskussion.

”Kunskapsspridarnas” ämnen tenderade alltså att rinna ut i sanden efter ett fåtal inlägg, såvida inte deras ämnen fick assistans från diskutanter, som tillför ämnena den spänning, som behövs för att attrahera nya diskutanter med divergerande åsikter. ”Kunskapsspridarnas” diskussionsämnen pekade på behovet av en samverkande diskutantkategori, som skulle kunna betecknas ”katalysator”/”förlossare”, dvs en diskutanttyp som transformerade det initiala ämnesupplägget till en mer spänningsladdad form.

”Administratören”.

Erfarenheterna från diskussionsforumen pekar på vikten av en administrerande funktion, som interagerar/samspekar med aktörer/diskutanter av olika kategorier. Bland annat krävs en administratör, som kan hantera uppdykande hot från omgivningens ”maktmänniskor”. Dessutom krävs en administratör, som vid behov kan moderera diskussionen mellan stridbara diskutanter, som t.ex. mellan ovanstående ”provokatörer” och ”idealistiska världsförbättrare”. Vidare behövs en administratör med förmåga att agera katalysator/”förlossare” i vissa forumämnen.

Administratörsfunktionen är – med ovanstående beskrivning – mycket komplex och kan fullgöras av flera diskutanter/aktörer av olika kategorier – t.ex. av aktörer inom kategorierna ”förhandlare”, ”medlare”, ”moderator”, ”katalysator” mm. Dessa beteckningar är emellertid också delkategorier/aspekter som ryms inom den övergripande uppgiften att utifrån en central position administrera diskussionsforumet strategiskt, taktiskt och operativt. Därför är det erfarenhetsmässigt meningsfullt att profilera ut en komplex administratörskategori.

Som framgått tidigare har jag själv, inom ramen för den aktionsorienterade forskningsansatsen, fullgjort en sådan komplex administratörsuppgift. Detta har inneburit att jag samlat data i form av erfarenheter från ett stort antal aktörer och diskutanter av betydelse för den virtuella gemenskapen ”Lindeborg på nätet”. Dessa interaktioner har spånt över mycket – nämligen från möten med IT-verkstaden för att dra upp strategiska och taktiska planer för att attrahera fler användare av den virtuella gemenskapen till taktiska och operativa insatser i form av att leda studiecirklar, arrangera informationsmöten/”hearings” samt att skapa forum och ämnen och skriva inlägg i diskussionsforumen. Genom dessa interaktioner har jag samlat erfarenheter, som fortlöpande underkastats reflektioner i syfte att urskilja begrepp och relationer,

som på ett relevant sätt beskriver de socioindividuella aspekterna av den virtuella gemenskapen ”Lindeborg på nätet”.

Min erfarenhet är, att ett diskussionsforum är helt beroende av en sådan komplext verksam administratör. I det känsliga startskedet fanns det många tillfällen, när sviktande engagemang och aktiviteter från mig/administratören med all sannolikhet hade inneburit att hela diskussionsforumet havererat.

Kopplingen till forskningsproblem, forskningsfrågor, vetenskapligt sammanhang och forskningsmetod.

Forskningsuppgiften formulerades utifrån ett tudelat kunskapsintresse (se forskningsfrågor i kapitel 1), nämligen att söka verklighetsförankrad (1) kunskap om aktörers upplevelse av meningsfull tillhörighet (nytta, nöje och social bekräftelse) till en process av *socialt lärande i en praktik för gemenskap* samt (2) kunskap om hur det är möjligt att transformera en sådan process av socialt lärande till reglerande strukturinslag i en social kontext. Redovisningen och reflektionerna över olika aktörstyper återspeglar det första kunskapsintresset – *socioindividuella aspekter* kopplat till socialt lärande – och i viss mån även det andra kunskapsintresset – *sociostrukturella aspekter* kopplat till utsikterna att integrera en social lärandeprocess i en reglerande social struktur.

4.4 Sammanfattning av ”Lindeborg på nätet” våren-02.¹⁹

Teknik.

Våren 2002 ägnades bl.a. åt att ytterligare komplettera ”Lindeborg på nätet” med interaktiv systemteknik. Exempelvis kompletterades webbsajten med ett formulär för att skicka meddelanden till IT-verkstaden och ett formulär för att fylla i och skicka enkätsvar till IT-verkstaden. Enkätsvaren lagrades i en databas för att möjliggöra flexibel bearbetning av de inkomna svaren.

Dessutom putsades programkoden för diskussionsforumen, så att användargränssnittet rensades på en del kvarvarande brister avseende översättning till svenska språket.

Vidare ändrades sorteringsordningen för diskussionsinläggen, så att dessa presenterades i fallande datumordning, dvs att de senaste inläggen hamnade överst på presentationssidan. Inte minst denna ändring uppfattades som mycket positiv av forumanvändarna, eftersom de därmed slapp extra ”scrollande” och ”musklick” för att se de senaste inläggen.

För att gardera sig mot såväl dator- som databashaverier togs regelbundet backuper på program och databas. Webbservern var förhållandevis stabil, men drabbades ibland av nedgång och behövde startas om.

I det dubbla syftet att marknadsföra ”Lindeborg på nätet” och få ut en enkät till bredbandsanslutna HSB-hushåll (668 st) i Lindeborg, så skickades det ut ett informationsmail mha en e-maillista framtagen av HSB-Malmö Bo-Lina. Bo-Lina är alltså den avdelning inom HSB-Malmö, som ansvarar för bredbandsuppkoppling av HSB-boende i Malmö. Det första emaillet innehöll information om ”Lindeborg på nätet” och skulle följas upp av ett nytt email innehållandes en länk till ett enkätformulär på en webbsida. Enkätsvaren skulle lagras i en databas för efterföljande bearbetning av svaren.

Organisation.

Våren-02 bjöd även på en del dramatik avseende webbsajtens placering på ett webbhotell. Webbsajten var nämligen placerad på ett webbhotell, och kostnaden för detta betalades av en HSB-förening i Lindeborg. De interaktiva komponenterna av ”Lindeborg på nätet”, dvs själva diskussionsforumet, javachatt, enkät- och feedbackformulär, var emellertid placerade på informatikinstitutionens webbserver. Genom denna lösning underlättades den aktionsorienterade utvecklingen och uppföljningen av de komponenter som avhandlingsarbetet fokuserade på. När datumet nalkades för att betala kostnaden för en ny årsperiod på webbhotellet, nåddes IT-verkstaden av en del oroande signaler. Ordföranden i den HSB-förening, som dittills

¹⁹ Det här dokumentet skrevs i maj 2002 som en periodisk sammanfattning av ”Lindeborg på nätet”. För att inte påverka autenticiteten i grundtexten har bara några mindre formmässiga redigeringar genomförts.

betalat för webbhotellet, hade nämligen retat sig ordentligt på en del diskussionsinlägg, där han personligen fått en del kritik för sitt sätt att sköta kontakterna med de boende. Speciellt hade han tagit illa vid sig av ett inlägg, där hans fru blev kritiserad för sitt odiplomatiska sätt att kommunicera med de boende. Hans fru var numera pensionerad men hade tidigare arbetat på HSB:s fastighetskontor i Lindeborg och därmed haft många medlemskontakter med HSB-boende. Det hör till saken, att denne ordförande tidigare kontaktat mig och då ondgjort sig över att diskussionsforumet bara var "skit", eftersom det tillät anonymt tyckande i frågor, som enligt honom skulle hanteras genom de kanaler som redan fanns – t.ex. genom kontakter med fastighetskontoret på dess öppettider och direktkontakt med styrelsemedlemmar samt genom motioner på den årliga föreningsstämman. Han hade då upprepade gånger kritiserat forumanvändarna som "okunniga" orosmakare, som inte var insatta i det sätt, som föreningarna informerade sina medlemmar på. Mycket av det som diskuterades, menade han t.ex. redan fanns besvarat i en medlemspärm, som föreningarna iordningställt innehållandes informationsblad av allehanda slag. Det var uppenbart, att han såg diskussionsforumet som ett hot mot det invanda sättet att kommunicera med medlemmarna – dvs en traditionell och envägsliknande kommunikation, där styrelseledamöter och föreningsföreträdare hade ett betydande överläge gentemot vanliga medlemmar. Han såg nu en möjlighet att sänka hela projektet "Lindeborg på nätet" genom att inte fortsätta betala årskostnaden för webbhotellet.

På omvägar fick IT-verkstaden veta, att han kunde tänka sig betala kostnaden, om diskussionsforumet togs bort, och att alltså "Lindeborg på nätet" bara blev en plattform för statisk information och inte möjliggjorde ett fritt diskuterande av boende i valfria frågor. Han uppfattade dessutom föreningens betalande av webbhotellet, som att föreningen ägde webbsajten och därmed kunde köra över IT-verkstaden, som på ideell basis stått för allt utvecklingsarbete av hemsidor, diskussionsforum, javachatt mm. Det förelåg alltså en utpressningssituation och ett överhängande hot mot webbsajtens existens. IT-verkstaden fick en signal om, att det skulle kunna uppfattas som en positiv gest, om vi avslutade ett ämne ("Valberedningsarbete") på diskussionsforumet, som diskuterade eventuella "oegentligheter" i valberedningsarbetet inför en HSB-föreningsstämma. Eftersom det ämnet likväl var ordentligt genomdiskuterat och tenderade att upprepa sig, så avslutade vi därför det ämnet. Samtidigt diskuterade IT-verkstaden olika möjligheter att lösa den uppstådda situationen. Bl.a. diskuterades möjligheten av att lägga samtliga hemsidor på informatikinstitutionens webbserver. Detta skulle emellertid ha inneburit en del olägenheter, eftersom Lindeborgsrepresentanterna i IT-verkstaden då inte längre skulle kunna uppdatera hemsidorna mha ett administrationsgränssnitt. Med en sådan lösning hade den typen av arbete i stället lagts på mig såsom yrkesverksam på informatikinstitutionen och tillika ingående i IT-verkstaden.

En sådan omorganisation av roller och funktioner i IT-verkstaden hade emellertid inneburit, att Lindeborgsboendena fjärmats från projektet "Lindeborg på nätet". Dessutom hade min egen roll, som aktionsorienterad forskare, riskerat att gå över i ett renodlat ägar- och driftsansvar för "Lindeborg på nätet". För att undvika det, och

samtidigt kunna få föreningar i Lindeborg att i framtiden ånyo åta sig sponsorskap av kostnaden för webbhotellet, så åtog jag mig att lösa den uppkomna krisen genom att ur egen kassa betala årskostnaden (1875:-) för en ny period av webbsajten på webbhotellet. Jag betonade emellertid noga för IT-verkstaden, att jag gick in som tillfällig sponsor av "Lindeborg på nätet", och att allt sponsorskap i fortsättningen borde ses som frikopplat från alla anspråk på "ägande" av webbsajten. Webbsajten skulle alltså ännu mer tydligt än tidigare ses som ägd av de boende i Lindeborg och förvaltd av IT-verkstaden med understöd av sponsorer för täckande av vissa kostnader. En viktig uppgift för IT-verkstaden blev därför att bearbeta föreningarna i området i syfte att hitta en eller flera nya sponsorer för nästa webbhotellsperiod. Begreppet "partnerskap" lyftes därvid fram såsom något väsentligt att sträva efter, dvs att utvecklingen av "Lindeborg på nätet" blev till en gemensam och angelägen uppgift för olika intressenter i Lindeborg. En viktig del av visionen för "Lindeborg på nätet" är alltså att åstadkomma en partnerskapsorganisation, som både förankrar och sanktionerar "Lindeborg på nätet" som ett boendedrivet projekt.

Under våren-02 återknöts kontakten med en annan HSB-förening än den, som drog sig ur sponsorskapet för webbsajten. Den andra HSB-föreningen tillhör också den skara av partners, som en gång initierade projektet "Lindeborg på nätet". Den återknutna kontakten har skett inom ramen för ett åtagande av en deltagare i IT-verkstaden att utveckla en lokal hemsida för HSB-föreningen. Det hör till saken, att denne IT-verkstadsdeltagare även är medlem i den aktuella HSB-föreningen.

IT-verkstaden hade regelbundna möten under våren för att diskutera olika sätt att vidareutveckla "Lindeborg på nätet". Målet var att samlas till sådana möten en gång i månaden. Dessa möten förbereddes med en enkel dagordning men hade i övrigt en informell och familjär karaktär. Följande tre typer av frågor dök ofta upp i olika former på dessa möten:

1. Den första typen av frågor som återkom på dessa träffar var, hur IT-verkstaden skulle kunna integrera föreningar och andra områdesintressenter som aktiva "partners" i IKT-projektet "Lindeborg på nätet". Bl.a. diskuterades hur HSB-föreningarna, Hyllie stadsdelsnämnd, fastighetskontoret, kyrkan, skolan, fritidsgården, affären mm skulle kunna knytas fastare till "Lindeborg på nätet". Vid ett sådant möte lyckades vi få med styrelseordföranden i en HSB-förening som ett led i att återknyta "partnerskapet" med områdets bostadsrättsföreningar. Således uppstod en skör pånyttfödd relation med en bostadsrättsförening utifrån det gemensamma intresset att komplettera "Lindeborg på nätet" med en specifik hemsida för nämnda bostadsrättsförening. För att styra upp kontakterna med områdets föreningar och övriga "aktörer", fördelades dessa insatser som "uppdrag" på olika deltagare i IT-verkstaden. En deltagare fick således främst som uppdrag att bearbeta kontakterna med en HSB-förening till ett blivande aktivt "sponsorskap" för "Lindeborg på nätet". En annan deltagare fick i uppdrag att bearbeta stadsdelsnämnden till ett motsvarande "sponsorskap" samt till att få med fastighetskontoret som "partner" på hemsidan.

2. En annan typ av frågor som togs upp regelbundet handlade om uppdatering av hemsidan och/eller diskussionsforumet. Vissa länkar på hemsidan hade t.ex. blivit innehållslösa eller behövde fräschas upp form- och innehållsmässigt. Själva hemsidans layout behövde också förändras, eftersom den sett likadan ut under lång tid. Efterhand tillkom nämligen en del funktionalitet – som enkät- och meddelandeformulär – varför hemsidan behövde förses med nya länkar. Arbetet med dessa uppdateringar fördelades utifrån de webbservrar på vilka programmen låg lagrade. Således blev uppdateringen av de ”statiska” hemsidorna ett uppdrag till den ”ansvarige” för administrationen av programmen, som var lagrade på webbhotellets server. Diskussionsforum och javachatt låg emellertid på informatikinstitutionens server. Uppdatering, drift och underhåll av dessa program tilldelades därför mig som ett ”uppdrag” inom ramen för min aktionsorienterade forskarroll.

3. Den tredje frågeställningen, som diskuterades mycket, var vilka roller IT-verkstadens deltagare skulle åta sig för att driva på, stimulera och moderera diskuterandet på hemsidans diskussionsforum. Denna fråga föranleddes primärt av ett behov att få igång diskuterandet på diskussionsforumen – dvs att IT-verkstadens medlemmar, genom att skriva egna inlägg, blev till förebilder, som kunde locka andra besökare av diskussionsforumen att bli aktiva diskussionsdeltagare. Metoden var periodvis framgångsrik, eftersom andra diskussionsdeltagare rycktes med och bidrog med sina inlägg. Det mera långsiktiga målet var att etablera IT-verkstadens medlemmar som en författargrupp, där medlemmarna hade olika ansvarsområden att initiera och stimulera diskussionerna inom. Detta mål visade sig emellertid i praktiken svårt att uppnå. De flesta medlemmarna i IT-verkstadens inskränkte sig nämligen till att göra begränsade insatser som pådrivare och moderatorer på diskussionsforumet.

Diskussionsdeltagare.

Antalet deltagare på det IT-baserade diskussionsforumet ökade stadigt under våren-02 – från att ha varit 63 st registrerade användare vid årsskiftet till att vara 112 st i slutet av juni. Själva diskuterandet gick i vågor. Det växlade mellan perioder av intensiva diskussioner med c:a 6-10 olika deltagare, och perioder av ”stiltje” där endast 2-3 deltagare skrev inlägg i forumet. Det fanns under våren 2002 speciellt 3-4 diskussionsdeltagare, som flitigt återkom och startade ämnen och skrev inlägg. En del av IT-verkstadens insatser gick ut på, att vi själva skulle driva upp diskuterandet genom att vara aktiva föredömen på forumet. Det visade sig, att vår aktivitet faktiskt smittade av sig, så att även andra diskutanter rycktes med. Det var emellertid så och så med uthålligheten hos IT-verkstadens deltagare att agera diskussionspådrivare. En del bidrog inte speciellt mycket med att aktivt skriva inlägg och skapa ämnen på diskussionsforumen.

Noterbart var, att diskussionsdeltagarna ganska enkelt gick att kategorisera, utifrån karaktären och innehållet i de inlägg som gjordes. Det var t.ex. lätt, att genom diskussionerna i olika frågor kategorisera deltagare som ”kritiker” resp ”försvarare” av HSB-föreningarnas styrelser. Genom att följa med i diskussionerna upptäckte man dessutom de ”käpphästar”, som vissa diskussionsdeltagare hade – dvs de frågor och åsikter som de engagerade sig mest i.

Under våren-02 förekom det dessutom en del övertramp mot de anvisningar, som gäller för diskussionsforumen. Portalregeln är nämligen, att diskuterandet ska ske inom den självklara regeln, att inläggen inte ska sårskränka enskilda eller grupper. Denna regel är avsiktligt väldigt öppen för att ge deltagarna ett stort utrymme för egenkontroll. Vid tre tillfällen har jag emellertid under våren fått gå in som moderator för att skriva policyinlägg, med anledning av att någon diskussionsdeltagare skrivit inlägg och/eller gjort notering i sin användarprofil innehållandes ekivoka anspelningar gentemot det kvinnliga könet. I samtliga fall gjorde jag även ändringar i inlägg och/eller profil för att ta bort sådant, som kunde vara kränkande för andra diskutanter. I ett fall utspann sig en kort moraldiskussion och ett visst ifrågasättande, om det verkligen var motiverat att ingripa. I två av de tre fallen fick jag tydlig feedback av förståelse från de inblandade om vikten av att hålla på regeln att inte sårskränka enskilda eller grupper. Varje gång jag skrev policyinlägg som moderator, var jag noga med att betona, att forumet hade "mycket högt i tak" och inte ville begränsa en "folklig diskussion i olika frågor".

Vid några tillfällen gick jag in under antaget namn, som "vanlig" diskussionsdeltagare, och skrev inlägg för att moderera en relation, som blivit en aning hätsk mellan några diskussionsdeltagare. Det visade sig vara en bra metod. Genom att påpeka begynnande "mobbningsstendenser" uppnådde jag nämligen, att en diskussionsdeltagare nyanserade sina inlägg mot en annan diskussionsdeltagare.

Vidare agerade jag ibland som "imaginationör" avseende projektet "Lindeborg på nätet", dvs att jag skrev inlägg och startade ämnen i syfte att hos övriga diskussionsdeltagare sprida en gemensam bild om målet med "Lindeborg på nätet" och särskilt dess diskussionsforum. Den bild/vision, jag därvid förmedlade, var ett "Lindeborg på nätet" såsom en mjuk infrastruktur för folkligt inflytande över närsamhällets utveckling och de boendes egen vardagliga välfärd. I denna bild rymdes också ett element av "lärande" i att använda ett IKT-baserat diskussionsforum, så att det kan bli en faktor att räkna med i områdets utveckling.

Områdesaktiviteter.

Under våren-02 diskuterades väldigt intensivt Gatukontorets renovering av Lindeborgstorget. Arbetet med Lindeborgstorget innebar, att torget ändrades radikalt. Bl.a. försågs det med avsatser, springvatten och nya träd planterades. Under hela detta arbete kommenterades det livligt med inlägg i diskussionsforumet. När arbetet var klart, arrangerade Malmö stad en festlig invigning av torget den 1:e juni. Olika föreningar i området medverkade på olika sätt i invigningen. IT-verkstaden tyckte också det kunde vara ett bra tillfälle att marknadsföra "Lindeborg på nätet", varför även IT-verkstaden medverkade genom att ha "öppet hus" i Lindeborgsskolans datasal. Lindeborgsskolan ligger nämligen i direkt anslutning till torget.aktionen med "öppet hus" resulterade i, att IT-verkstaden fick möjlighet att dela ut informationsmaterial om IKT-satsningen "Lindeborg på nätet" till ett stort antal besökare av torget. Dessutom fick en del Lindeborgare möjlighet att pröva på att använda hemsidan "Lindeborg på nätet" och bl.a. skriva inlägg, där de framförde

hälsningar och synpunkter på torget. Syftet med aktionen ”öppet hus” var också att få kontakt med potentiella ”partners” för utvecklingen av ”Lindeborg på nätet”. Detta lyckades så tillvida, att IT-verkstan återknöt en tidigare kontakt med stadsdelsordföranden. Dessutom knöt IT-verkstan ny värdefull kontakt med en idrottskonsulent för Lindeborgs lokala fotbollsklubb, Eriksfälts FF. Vidare förstärkte vi kontakten med Lindeborgsskolan genom diskussioner med dess bildlärare, som fanns på plats för att fotografera olika invigningsaktiviteter.

Sammantaget var IT-verkstans ”öppet hus” en lyckad aktion. Det innebar, att ”Lindeborg på nätet” och IT-verkstan marknadsförde sig som en etablerad del av Lindeborgs infrastruktur för de boende.

Kopplingen till forskningsproblem, forskningsfrågor, vetenskapligt sammanhang och forskningsmetod.

Redovisningen i kapitel 4.4 visar, att processen ”Lindeborg på nätet” innebar insatser för att samtidigt uppfylla sociala, pedagogiska och systemtekniska behov. Dessa insatser stämde väl överens med det formulerade forskningsproblemet. Av redovisningen framgår också, att processen var känslig för olika maktfulla aktörers reaktioner på foruminlägg. Dessutom visade empirin på stora problem med att förmå nyckelaktörer och partners att bidra med uthålliga fritidsinsatser inom ramen för processens organisation. Fältarbetet, de gjorda erfarenheterna och reflektionerna över dessa, är i linje med den *kvalitativt tolkande forskningsansats* som redovisats i kapitel 3 samt med de sociala, pedagogiska och systemtekniska vetenskapliga sammanhang – social strukturering, sociokulturellt lärande, socialt lärande, social informatik, SSM – som presenterats i kapitel 2.

4.5 Årsberättelse för processen ”Lindeborg på nätet”, 2003-2004.²⁰

Jag försöker så kortfattat som möjligt summera min uppfattning om hur det gått med projektet, eller snarare processen ”Lindeborg på nätet”, under 2003-2004 och även försöka skissa några möjliga vägar att gå vidare på.

För att få litet struktur i det hela har jag formulerat mig under ett antal rubriker, nämligen följande:

- A) Föreningen ”Lindeborg på nätet”
- B) Partnerskap
- C) Vilja, kunskap, kompetens och möjligheter
- D) ”Lindeborg på nätet” som forskningsuppdrag
- E) Målet och visionen med processen ”Lindeborg på nätet”
- F) Möjliga vägar att gå vidare på

Fr.o.m rubrik C har jag emellertid bara formulerat mig i form av frågor som jag hoppas att ni själva hjälper till att besvara. T.ex genom att skicka tillbaka worddokumentet till mig med egen ifylld text under de rubrikerna. Den möjligheten finns givetvis även under de två första rubrikerna, dvs att ni fyller i egna kommentarer/textbidrag under någon eller alla av mina punkter. Markera då gärna er egen text på ett sätt som gör den lätt att hitta för mig när jag läser ert returnerade worddokument.

På så sätt skulle vi med gemensamma insatser kunna arbeta fram en årsberättelse inför vårt annalkande årsmöte samtidigt som vi får ett dokument att reflektera över och förhålla oss till (individuellt och gemensamt).

A) Föreningen ”Lindeborg på nätet”.

Den ideella föreningen tillkom med det uttalade målet att befästa och vidareutveckla processen ”Lindeborg på nätet”. Alltså att föreningen skulle vara en kraft för målet att komplettera området Lindeborg med en slags mjuk och IKT-buren infrastruktur där de boende genom samverkande partners bl.a erbjöds en plats för områdesinformation av olika slag och inte minst en plats för kommunikation mellan boende sinsemellan och med deras valda föreningsföreträdare och politiker. Det har dessutom hela tiden varit

²⁰ Det här dokumentet skrevs vid årsslutet 2004 som en sammanfattning av processen ”Lindeborg på nätet” för en längre tidsperiod. Dokumentets målgrupp var den s.k. IT-verkstaden och dokumentet var bl.a avsett som ett bidrag till årsberättelsen inför det annalkande årsmötet i den ideella föreningen ”Lindeborg på nätet”. Dokumentet var även avsett som en aktion för att erhålla frågesvar från deltagarna i IT-verkstaden och för att vitalisera denna. Detta förklarar de frågor som dokumentet innehåller. För att inte påverka autenticiteten i grundtexten har det bara gjorts några mindre formmässiga redigeringar av dokumentet.

väldigt klart uttalat, att ett sådant mål krävde pådrivande och samordnande insatser av personer från området med intresse, vilja och viss kunskap om de problem och möjligheter, som det innebär att agera katalysator/aktionsgrupp i ett sådant partnerbaserat förändringsarbete.

I samband med föreningen ”Lindeborg på nätet” tillkomst konkretiserades dessutom en del av de nödvändiga föreningsinsatserna i följande punkter:

1. Att söka och erhålla finansiellt stöd för verksamheten genom förenings- och/eller sponsorbidrag.
2. Att föreningens styrelseledamöter skulle vara en ”aktionsgrupp” för målet/syftet med förändringsarbetet ”Lindeborg på nätet”, dvs att styrelseledamöterna med stor vilja, stort intresse och betydande handlingskraft skulle sköta olika ansvarsområden.
3. Att föreningen skulle driva upp den egna kompetensen att fungera som en pådrivande, handlingsstark och samordnande kraft, dvs att föreningens styrelseledamöter från området Lindeborg (och eventuellt andra partners) tog över den roll jag själv delvis haft tidigare i det avseendet.
4. Att föreningen skulle upprätthålla det oskrivna ”gentlemannaavtal” som rått sedan projektet ”Lindeborg på nätet” tillkomst om att bistå mig i rollen som aktionsforskare i mitt avhandlingsarbete med fokus på de socioindividuella aspekterna av förändringsarbetet ”Lindeborg på nätet”.

Plats härunder för eventuella kommentarer eller egna textbidrag från respektive styrelsemedlem i föreningen ”Lindeborg på nätet”:

Så här i slutet av ett kalender- och verksamhetsår är det också ganska naturligt att ställa sig ett antal frågor om hur föreningen lyckats med sin uppgift.

1. Till att börja med kan man då konstatera att föreningen inte gjort någon större insats för att erhålla ekonomiska förenings- och sponsorbidrag.
2. Med några få undantag har föreningens styrelseledamöter inte heller levt upp till rollen att med konkreta handlingar/insatser initiera, upprätthålla och vidareutveckla webbsajten och dess forum som en dynamisk, föränderlig och intressant angelägenhet för Lindeborg. T.ex. har inte kontakterna med HSB-Mmm²¹ skötts handlingskraftigt och med det tempo som uppgiften att upprätta och vårda en viktig partnerskapsrelation kräver. Dessutom verkar ingen i styrelsen intressera sig för att leva upp till ansvaret att stimulera och moderera diskussioner på forumen i rollen som forumansvariga.
3. Kompetens inom föreningen ”Lindeborg på nätet” är något som byggs upp successivt genom de handlingar och aktiviteter som utförs av resp styrelsemedlem, t.ex. inom olika ansvarsområden. Denna kompetens är dessutom snarare av socialt

²¹ Av sekretess- och integritetshänsyn är boendeföreningens verkliga namn bortredigerat i den här presentationen. HSB-Mmm var den boendeförening i Lindeborg som IT-verkstan främst inriktade sig på att knyta som partner till processen ”Lindeborg på nätet”.

och kommunikativt slag än av teknisk och ekonomisk art. Eftersom aktivitetsnivån snarare minskat än ökat under 2004, är det därför antagligen korrekt att konstatera att kompetensen hos enskilda och hos föreningen som helhet minskat under året.

4. I slutet av november -04 skickade jag i forskningssyfte ut en enkät till styrelseledamöterna i föreningen "Lindeborg på nätet". Enkäten var med avsikt utformad på ett sätt, som skulle underlätta besvarande. Trots utsträckt svarstid och påstötningar har jag emellertid bara fått in 3 svar. I dagsläget saknas alltså svar från 4 st av styrelseledamöterna.

Plats härunder för eventuella kommentarer eller egna textbidrag från respektive styrelsemedlem i föreningen "Lindeborg på nätet":

B) Partnerskap.

"Lindeborg på nätet" har historiskt sett sina rötter i det s.k. Lindeborgsprojektet för ett "robust och hållbart lokalsamhälle i Lindeborg". Ett projekt som startades 1998 i samverkan mellan HSB-Malmö, lokala HSB-föreningar i Lindeborg, ÖCB (Överstyrelsen för Civil Beredskap) och Boverket. Projektet lanserades av HSB-Malmö och de lokala HSB-föreningarna som ett pilotprojekt som skulle vara öppet och lyhört för både konkreta och kvalitativa förändringar av boendevillkoren i Lindeborg. Lindeborgsprojektets ambitioner framgår kanske delvis av att en av dess nyckelpersoner, HSB-Mmm:s ordförande, hade särskilt projektkontor med telefon ute i Lindeborg

Inom ramen för detta projekt utvecklades genom min medverkan ett samarbete med Lunds universitet. Ett samarbete som gick ut på att HSB-Malmö, de lokala HSB-föreningarna och jag själv skulle utveckla en kombinerad "gräsrotsdriven" och HSB-understödd IKT-plattform som kunde bidra till att vidareutveckla HSB-medlemmarnas upplevelse av inflytande och påverkan över sina boendevillkor. Detta sidoprojekt betecknades tidigt "Lindeborg på nätet" och framhövdes av HSB som egentligen det enda konkreta resultatet av det stora och påkostade Lindeborgsprojektet, när detta avvecklades år 2001.

Till saken hör, att detta sidoprojekt hela tiden varit "internt" finansierat genom att projektet tidigt bemannades med en kärna hängivna eldsjälar, som genom egna fritidsinsatser och vid behov med egna medel realiserade lösningar på utmaningen att skapa en lokal IKT-plattform för sociala och kommunikativa mervärden åt de boende i Lindeborg. Dessa eldsjälar bildade en informell grupp, kallad IT-verkstaden, som i sann entreprenörsanda arbetade på uppgiften att berika Lindeborg med en "gräsrotsdriven" IKT-infrastruktur för ökat medborgarinflytande över närmiljön; den boendesociala, politiska, fysiska mm.

Detta eldsjälsarbete bedrevs emellertid samtidigt i förvissningen om, att HSB-föreningarna i Lindeborg skulle leva upp till sina utfästelser från Lindeborgsprojektet om att medverka som aktivt stödjande samarbetspartners i projektet "Lindeborg på nätet".

Begrepp som *partnerskap* och *gentlemannaavtal* blev därför tidigt begrepp, som passade in för att beskriva relationerna i "Lindeborg på nätet" mellan IT-verkstaden, HSB-föreningarna och Lunds universitet (dvs till mig själv som aktionsorienterad forskare).

Under sommaren-03 formaliserades emellertid IT-verkstaden till att bli en s.k. ideell förening under föreningsnamnet "Lindeborg på nätet". Detta skedde utifrån diskussioner mellan IT-verkstaden, HSB-föreningsföreträdare och externa "rådgivare" om lämpligheten i att bilda en formell instans som kunde vara en förhandlingspart mot andra formella instanser och mottagare av förenings- och sponsorbidrag. Samtidigt skulle den ideella föreningen bli en garant för fortsatta eldsjälsinsatser av styrelseledamöterna för "Lindeborg på nätet" och eventuellt från övriga partners.

Under våren-03 hade jag då dessförinnan utvecklat ett IKT-bidrag åt föreningen "Lindeborg på nätet" att användas för att utveckla föreningens relationer med HSB-föreningarna i Lindeborg och de potentiella användarna av hemsidans forumfunktioner. Jag hade då nämligen bl.a utvecklat speciella forum som uppfyllde de krav, som HSB-föreningsföreträdare framfört avseende begränsad tillgänglighet, viss medlemskontroll mm.

Sedermera under hösten-03 och vintern-04 följde jag upp detta utvecklingsarbete genom att kontakta föreningarna HSB-Mmm och HSB-Nnn²² för att få igång ett samarbete, där dessa föreningar själva administrerade och drev de forum, som jag utvecklat i enlighet med dessa förenings önskemål.

Dessa forum var nämligen utvecklade med både ett användargränssnitt för den "vanlige" boendemedlemmen och ett administrativt gränssnitt där särskilt behöriga inom resp HSB-föreningsstyrelse på ett närmast intuitivt enkelt sätt kunde utföra statusnoteringar för verifiering, borttagning, mm av sina forummedlemmar.

I en mycket tidsutdragen process ledde dessa kontakter så småningom fram till, att HSB-Mmm:s ordförande under våren-04 försäkrade mig, att den föreningen skulle gå ut med ett medlemsbrev till sina boende och starta ett försök med ett dylikt föreningsspecifikt medlemsforum på "Lindeborg på nätet's" hemsida.

Tyvärr har HSB-Mmm:s företrädare i grunden misskött de löften som dess ordförande uttalat. Medlemsinformationen har i skrivande stund inte kommit ut och man har inte heller skött uppgiften att administrera, initiera och driva sina föreningsforum till att bli en plats för diskussioner mellan föreningsmedlemmar sinsemellan och mellan HSB-styrelsemedlemmar och "vanliga" föreningsmedlemmar.

²² Både HSB-Nnn och HSB-Mmm används här som pseudonymer av sekretess- och integritetshänsyn. HSB-Nnn var under lång tid en av processen "Lindeborg på nätet's" partnerkandidater.

Under hösten-04 har jag upprepade gånger förklarat för föreningen "Lindeborg på nätets" Lindeborgsboende styrelseledamöter, att de själva i enlighet med föreningens målsättning/vision och tillblivelseorsaker måste utveckla och vårda relationerna med HSB-Mmm i en riktning som leder till ett partnerskap, där HSB-Mmm aktivt driver och administrerar ett eget medlemsforum och därmed kan knytas till processen "Lindeborg på nätet" som en ekonomiskt stödjande finansiär, t.ex för täckande av den årliga kostnaden för webbhotell och domännamn på totalt c:a 2000:-.

Insikten tycks emellertid finnas i föreningen "Lindeborg på nätets" styrelse om, att det nu krävs ihärdiga och målinriktade konkreta insatser av social och kommunikativ art för att skapa och upprätthålla ett fungerande partnerskap på styrelsenivå mellan "Lindeborg på nätet" och HSB-Mmm, dvs att etablera och upprätthålla en konkret handlingskultur i relationen mellan HSB-Mmm och "Lindeborg på nätet", där frekventa "partnerskapsmöten" omsätts till konkret medlemsnytta för de boende i HSB-Mmm, t.ex i form av ett väl fungerande medlemsforum sanktionerat av HSB-Mmm.

Med tanke på historiken och HSB-Mmm:s tidigare utfästelser är det helt rimligt att en sådan målinriktad insats från "Lindeborg på nätets" styrelse ska resultera i att HSB-Mmm:s styrelse under februari 2005 får igång ett aktivt medlemsforum och kan tillställas ett inbetalningskort på c:a 2000:- för finansiering av "Lindeborg på nätets" beräknade kostnader för verksamhetsåret 2005.

Ett annan insats för föreningen "Lindeborg på nätet" vore, om någon av de styrelseledamöter, som samtidigt tillhör HSB-föreningen Mmm, tog upp frågan om föreningen "Lindeborg på nätets" potentiella möjligheter med medlemsforum för HSB-Mmm och partnerskap med HSB-Mmm som en punkt på HSB-Mmm:s annalkande årsstämma.

Det skulle även vara en bra insats att under januari 2005 kontakta alla de som hittills registrerat sig som forummedlemmar för forumet HSB-Mmm för att även rekrytera dessa som medlemmar och styrelseledamöter i föreningen "Lindeborg på nätet".

Det är egentligen mycket upp till "Lindeborg på nätets" egna Lindeborgsboende styrelseledamöter att genom olika initiativ, insatser och tempo se till att "Lindeborg på nätet" äntligen kan visa på positiva och icke-tidsödande resultat i ett välfungerande *partnerskap* mellan olika aktörer, dvs ett *partnerskap* som egentligen är den organisatoriska grundtanken om vad som ska vara "Lindeborg på nätets" motor.

Plats härunder för eventuella kommentarer eller egna textbidrag från respektive styrelsemedlem i föreningen "Lindeborg på nätet":

C) Vilja, kunskap, kompetens och möjligheter.

Vilja, frågor att besvara:

1. Vilka konkreta viljeyttringar krävs egentligen enligt din mening av dem som engagerar sig i processen "Lindeborg på nätet"?

Svar:

2. Hur skulle du beskriva begreppet *vilja* och dess betydelse i det här sammanhanget?

Svar:

Kunskap och kompetens, introduktionstext: Vilken typ av kunskap och kompetens måste styrelseledamöterna i föreningen "Lindeborg på nätet" visa prov på för att se till att olika partners samverkar för att successivt driva och administrera en IKT-infrastruktur som ökar Lindeborgarnas inflytande och påverkan över sin närmiljö (socialt, fysiskt mm)?

Fråga att besvara:

3. Alltså, vilken typ av kunskap och kompetens anser du vara den mest nödvändiga för att organisatoriskt driva "Lindeborg på nätet" som ett partnerskap?

Svar:

Möjligheter, inledningstext: Vad är det för slags värden som "Lindeborg på nätet" och HSB-Mmm kan anses ha som en gemensam grund? Alltså den gemensamma värdemässiga grund som skulle kunna möjliggöra ett gemensamt förändringsarbete som syftar till att öka boendemedlemmarnas inflytande via ett diskussionsforum?

Fråga att besvara:

4. Alltså, vad utgör enligt din mening *den värdemässiga/ideologiskt gemensamt delade möjligheten* för "Lindeborg på nätet" och HSB-Mmm?

Svar:

D) "Lindeborg på nätet" som forskningsuppgift.

Partnerskapsforskning, fråga att besvara:

5. Hur uppfattar du som styrelseledamot i föreningen "Lindeborg på nätet" min forskarroll, dvs en roll där jag praktiserar en s.k. "aktionsorienterad" forskningsmetod med ett stort inslag av "deltagande observation"?

Svar:

Aktionsorienterad forskning, fråga att besvara:

6. Vad kan det enligt din mening tänkas innebära för föreningen "Lindeborg på nätet", när jag i min forskarroll successivt genomlöper olika faser/perioder i mitt

forskningsarbete; dvs faser av *närhet*, *distansering* och så småningom faktiskt även *avveckling* av mitt forskarengagemang till forskningsobjektet?

Svar:

E) Målet och visionen med processen ”Lindeborg på nätet”.

Mål/vision, fråga att besvara:

7. Vad är enligt din mening målet och visionen med processen ”Lindeborg på nätet”?

Svar:

F) Möjliga vägar att gå vidare på.

Fråga att besvara:

8. Vilka förändringar krävs enligt din mening för att få mer aktivitet, konkreta handlingar/insatser, tempo, resultat och ett fungerande partnerskap?

Svar:

Kopplingen till forskningsproblem, forskningsfrågor, vetenskapligt sammanhang och forskningsmetod.

Redovisningen i kapitel 4.5 visar på relevansen av att utforska de sociala och pedagogiska aspekterna i en process av typen ”Lindeborg på nätet”. Årsberättelsen visar också, att det aktuella forskningsproblemet transformerats till ett motsvarande forskningsobjekt i processen ”Lindeborg på nätet” (kapitel 1). Av redovisningen framgår även det ändamålsenliga att utforska den här typen av forskningsobjekt – en process av socialt lärande – i form av *observerande deltagande* under en lång tid (se kapitel 1 och 3). I det här fallet har nämligen en viss observerad obenägenhet för ideellt arbete försvårat möjligheten att få skriftliga svar på enkäter och att genomföra meningsfulla intervjuer (se även kapitel 3, 5 och 6).

4.6 Vad hände sedan? Processen ”Lindeborg på nätet” epilog.

Inför årsmötet för verksamhetsåret 2004²³ framfördes, som framgått, olika uppslag till övriga styrelseledamöter i föreningen ”Lindeborg på nätet”. Dessa uppslag hade som målsättning, att de boende i Lindeborg själva skulle underhålla, utveckla och driva webbsajten samt upprätta ett väl fungerande partnerskap till stöd för föreningen och dess vision. En viktig komponent i dessa förslag var, att föreningens övriga styrelseledamöter, såsom boende i Lindeborg, skulle använda tiden fram till årsmötet att rekrytera nya medlemmar och återknyta ett partnerskap med åtminstone någon bostadsrättsförening. Föreningen ”Lindeborg på nätet” skulle därmed kunna uppfylla sitt syfte att tillhandahålla en webbsajt – för dialog och diskussion i områdesfrågor – och successivt driva på för en lokal förändring i riktning mot ökat medborgarinflytande.

Det fanns alltså ett uppdämt och akut behov av fältinsatser ute i bostadsområdet Lindeborg – i medlems- och partnerrekryterande syfte. För att underlätta sådana fältinsatser togs det fram en databaslista över de forumdeltagare som varit särskilt aktiva som diskutanter på webbsajten. Tanken var, att bland dessa forumdiskutanter rekrytera nya områdesboende för olika slags uppdrag i föreningen. För att effektivisera detta krävdes, att föreningens lokala styrelseledamöter kontaktade de medboende i Lindeborg som utmärkt sig såsom särskilt aktiva registrerade forumdiskutanter. Genom att fördela dessa rekryteringskontakter på samtliga lokala styrelseledamöter var uppgiften dessutom inte särskilt tidskrävande.

Den medlems- och partnerrekryterande aktionen var noga föreberedd och kunde ha lyckats med en rimlig fritidsinsats av föreningens lokala styrelseledamöter. Bland dessa fanns det emellertid ett stort motstånd mot att offra tid och ansträngning för ett sådant ”fältarbete”, trots att det skulle kunna ha resulterat i en meningsfull fortlevnad för föreningen och webbsajten ”Lindeborg på nätet”. Det var framförallt två skäl som framfördes mot att genomföra det nödvändiga fältarbetet. Det ena skälet var en känsla av olust inför att med uppsökande och personlig direktkontakt rekrytera nya lokala medlemmar som nyckelaktörer i föreningen. Ett annat skäl var, att bostadsrättsföreningarnas företrädare inte tidigare svarat upp mot gjorda utfästelser, varför det bedömdes som tämligen utsiktslöst att nu återknyta ett meningsfullt partnerskap med någon av dessa. De lokala styrelseledamöternas olust mot att ”knacka dörr” var dock det främsta hindret för möjligheten att inför årsstämman vitalisera föreningen med nya lokala nyckelaktörer. Det stod i detta läge helt klart, att alternativet till att inte genomföra de nödvändiga rekryterings- och partnerknytande insatserna var nedläggning av föreningen och webbsajten. Insikten om detta förmådde emellertid inte styrelseledamöterna att ändra inställning och ”offra” sina personliga olustkänslor till förmån för den vision och målsättning, som processen ”Lindeborg på nätet” verkat för under c:a fem år.

²³ Årsmötet för verksamhetsåret 2004 ägde rum 26/2 2005.

Slutförloppet av processen "Lindeborg på nätet" gick därefter tämligen snabbt. I enlighet med föreningens stadgar upphörde föreningen "Lindeborg på nätet" efter några snabbt tillkallade extra årsmöten under augusti och september 2005. Under hösten 2005 gjordes några försök att rekonstruera processen "Lindeborg på nätet", men i brist på lokalt gensvar rann dessa försök ut i sanden.

Kapitel 5.

Analys, teoribildning och kunskapsbidrag.

I detta kapitel redovisas en analys av erfarenheter från forskningsarbetets fältarbete. Analysen leder fram till väsentliga begrepp, begreppsamband, begreppsmönster och kunskapsbidrag.

Huvudrubriker

5.1 Domänövergripande kvalitativ analys.	179
5.2 Kommunicerbarhet – förutsättningar, problem, gränser.	192
5.3 Dialog – diskussion – duell. Funktionsområdena <i>gemenskap</i> resp <i>spelplan/arena</i> .	198

Forskningsobjektet – dvs processen ”Lindeborg på nätet” (kapitel 1, 3 och 4) – kan bearbetas och analyseras i syfte att ge bidrag inom följande två kunskapsdomäner:

- *Praktisk kunskap* – konkret kunskap om praktiskt ”gräsrotsdrivet” socioindividuellt förändringsarbete i en social kontext av förhållandevis rigida strukturella och socialpsykologiska relationsmönster.
- *Teoretisk kunskap* – inom kunskapsområdena *e-demokrati och e-deltagande, socialt lärande, socialpsykologi* och *normvetenskap* med fokus på strukturella och socialpsykologiska problem resp möjligheter för utveckling av sociala relationer i en reell resp virtuell, dvs IKT-baserad, *gemenskap*. Den teoretiska bredden svarar dessutom mot den valda forskningsinriktningen av *Social Informatik*.

Domänindelningen avseende kunskapsbidrag är ett resultat av en *inledande kvalitativ bearbetning*. Den inledande bearbetningen kan beskrivas som en översiktlig kategoriserande reflektion från ett distanserat ”helikopterperspektiv” över empirin. Denna empiri har manifesterat sig i form av periodiska summerande berättelser, protokoll, intervjusamtal, enkätsvar, email, diskussionsinlägg på IKT-forum samt inte minst i form av personliga möten och konkreta insatser av olika slag (kapitel 3 och 4).

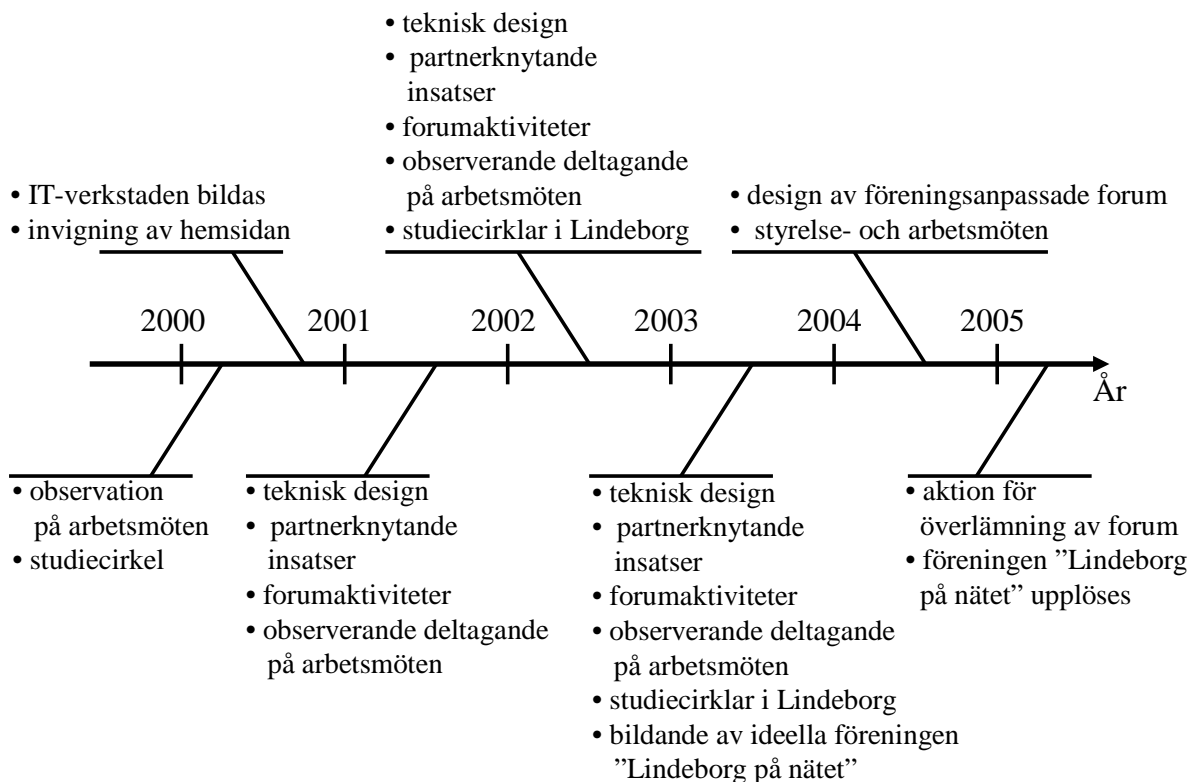
Därefter gjordes en mer ingående och *fokuserad kvalitativ reflektion* för att fånga begrepp, som lyser fram inom respektive kunskapsdomän. Processen ”Lindeborg på nätet” har dessutom analyserats med olika metodstrategier. Detta har resulterat i en kombinerad fenomenografisk och fenomenologisk beskrivande analys utifrån olika teoretiska perspektiv för att fånga det centrala kunskapsinnehållet i interaktionsprocessen ”Lindeborg på nätet” (kapitel 3.2 och 3.3). Den aktions- och praxisorienterade utforskningen har dessutom kännetecknats av hermeneutisk växling mellan teori och empiri (kapitel 3.2 och 3.3). Med ett sådant förfaringssätt ökar, enligt Stinchcombe (1968) (i *Constructing social theories*), utsikterna att utvinna nya och

väsentliga teoribidrag. Förklaringar på sociala fenomen bör dessutom, enligt Stinchcombe, ta form av logiska konstruktioner kring en omfattande teori. Begreppsbildningen i analysen har därför inriktats på att *tentativt* pröva olika *begrepps* – och successivt *begreppsmönsters* – kapacitet att *legitimeras* av det empiriska materialet. (Stinchcombe, 1968)

Detta tillvägagångssätt svarar mot en *övergripande innehållsanalys* av det ”öppna” empiriska material, som erhållits i utforskandet av ”Lindeborg på nätet”, vilket på en analytisk *metanivå* är i linje med vedertagna rekommendationer för innehållsanalys av ett datamaterial med ”öppna” svar från en interaktionsprocess (Andersson, 1994).

I analyskapitlet förekommer citat från olika mötesprotokoll. Urvalet av citat har gjorts för att belysa, understryka och stärka det analytiska resonemanget. Av citaten framgår även det tillvägagångssätt av observerande deltagande enligt aktions- och praxisforskning, som kännetecknat forskarrollen (se kapitel 3). Denna metod valdes för att studera en process för lokal e-demokrati från ett inifrånperspektiv; nämligen från ett centralt nyckelaktörsperspektiv. I citaten från mötesprotokoll har alla namn, utom mitt eget, bytts ut mot pseudonymer. Detta har gjorts av etiska skäl, nämligen av integritets- och anonymitetshänsyn åt berörda personer. Bortsett från några ändringar av uppenbara stavfel har citaten inte redigerats. För att bevara citatens autenticitet har däremot andra språkliga brister inte redigerats.

Figur 5.1 har förekommit tidigare i avhandlingen, nämligen i kapitel 4 som figur 4.1. Den finns även med här för att vid behov ge läsaren en orientering om den fleråriga processen ”Lindeborg på nätet”. En sådan bildmässig översikt kan nämligen underlätta ”att se” det analytiska resonemangets kopplingar till väsentliga inslag i ”Lindeborg på nätets” praktik.

Figur 5.1. En orienteringstavla över processen "Lindeborg på nätet".

5.1 Domänövergripande kvalitativ analys.

Under denna rubrik presenteras en mer utförlig reflekterande argumentation över empirin och de teoretiska implikationerna av dessa. Syftet med denna resonerande analysdel är att *underbygga* och *uppenbara* forskningsarbetets kunskapsbidrag/slutsatser såsom insatta i ett empiriskt och teoretiskt sammanhang, jmf Toulmin et al (1984) om "argumentation in science".

Kommunikation – i formell eller informell iscensättning.

Kommunikation är ett begrepp, som kan belysas och reflekteras över från ett antal perspektiv. Avhandlingens perspektiv är, som redan framgått, det *socialpsykologiska* – att reflektera över empirin i syfte att förstå svårigheter/problem och möjligheter med att skapa och upprätthålla en datormedierad kommunikation för ett fruktbart meningsskapande på kollektiv och individuell nivå (kapitel 1).

"... Den 11 mars 2003 beslöts av medlemmarna i IT-verkstaden att bilda en ideell förening. En interimsstyrelse bildades, bestående av AA (ordförande), Claus Persson (kassör) och BB (sekreterare)"
 (Bildande av styrelse för föreningen "Lindeborg på nätet", § 1 Mötet öppnas, citat från protokoll, 2003-08-31)

"Föreningens ändamål är att:

- utveckla en virtuell gemenskap med funktioner och tjänster till nytta och nöje
 - främja dator användandet
 - stimulera lärandet för ökad kunskap och kompetens”
- (Möte i ”Lindeborg på nätet” interimsstyrelse, 5. § 2 Förslag till stadgar, citat från protokoll, 2003-05-04)

Med fruktbart meningsskapande kommunikation avses här en (1) *upplevelse av samhörighet* kring det sociala sammanhang/fenomen/händelse, som kommunikationen fokuserar på, samt att de medverkande kommunicerande aktörerna (2) *upptäcker och upplever en personlig meningsfylld uppgift*. En sådan kommunikation kännetecknas av ett engagerat ansvar för att uppnå *individuell* betydelse/mening i den *gemensamma* mening, som den kommunikativa samhörigheten uppenbarar. Denna innebörd är i linje med det existentiella förhållningssätt, som Kierkegaard (1964), Sartre (1970) och Buber (1994, 1995a, 1965, 1989) framhåller. Dessutom stämmer det väl in med ett aktionsorienterat och kritiskt forskningsintresse för socioindividuell frigörelse (”empowerment”) i kraft av ett upplyst och kompetent medborgarinflytande (”common sense”) i samhället, se Himmelstrand, (1982) resp Habermas, (1976, 2003); se även kapitel 2.7 om interaktion och dess relation till reglerande strukturer.

Med en sådan definition av begreppet meningsskapande kommunikation riktas det analytiska intresset på att öka förståelsen av de *sociala* resp *individuella* aspekternas inverkan som problem- resp möjliggörare för att skapa och upprätthålla en sådan typ av kommunikation/åsiktsutbyte.

Denna syn på kommunikation är även i linje med den symboliska interaktionismen. Stryker (1992) framhåller t.ex *reciprocitetens* betydelse i den symboliska interaktionen mellan ”self” och ”society” – nämligen det faktum att både personer och sociala strukturer skapas genom interaktioner. Detta synsätt stämmer även in på Giddens ”Structuration Theory” – jmf dualiteten mellan ”structure” och ”action” – och svarar också mot Habermas (1976) föreställning om den kommunikativa rationalitetens potential för frigörelse av underprivilegierade (kapitel 2.2, 2.6 och 2.7). Detta innebär, att sociala strukturer kan förändras genom samordnad ändring av personliga interaktionsmönster. Stryker pekar på, att sociala strukturer kontinuerligt bryter samman och konstrueras igen i en konstruktionsprocess, där förhandling (”negotiation”) är nyckeln. (Stryker, 1992)

Den här innebörden av kommunikationsbegreppet har tydliga kopplingar till forskningsproblemet, nämligen hur (i) sociala, (ii) pedagogiska och (iii) systemtekniska komponenter kan skapa och upprätthålla en kommunikationsmiljö för strukturell påverkan av en social kontext. I forskningsarbetet har fokus legat på att utforska en process, vars vision var att skapa och upprätthålla en datorbaserad miljö för kommunikation av det här slaget.

Visionen för processen ”Lindeborg på nätet” kommunicerades i termer av *partnerskap, ökad delaktighet och inflytande* samt *personliga insatser*. På det gemensamma/kollektiva planet konkretiserades begreppet partnerskap som en

organiserad – informell eller formell – samverkan mellan aktionsgruppen – IT-verkstaden –, valda boendeföreträdare, enskilda boende och externa kompetensbidragsgivare, samt att detta partnerskap syftade till att främja de boendes upplevelse av delaktighet och inflytande över sitt lokala sociala sammanhang. På det individuella planet betonades vikten av att personligen bidra med konkreta insatser/handlingar för att förverkliga detta partnerskap.

”Ordförandena i BRF Mmm har informerats om interimsstyrelsens arbete. Möte kommer att hållas för att presentera föreningen och vad denna kan erbjuda för tjänster. Vi skall vid mötet fånga upp krav och synpunkter på diskussionsforumet från föreningen, för att sedan vid nästkommande möte presentera ett tänkbart upplägg. Vid mötet med båda BRF ordförandena deltar AA och Claus. Det är av yttersta vikt att föreningarna upplever oss som en seriös partner. Ordföranden i BRF Nnn har inte Claus fått kontakt med.” (Möte i ”Lindeborg på nätet” interimsstyrelse, 3. Rapport från Claus, citat från protokoll, 2003-05-18)

En erfarenhet från fältarbetet (se bl.a kapiel 4.1, 4.2 och 4.5) är, att den sociala formen/iscensättningen hade stor betydelse för möjligheterna att transformera en värdeladdad vision och dess konkreta budskap/innehåll till en gemensam förståelse och till ett individuellt ansvarstagande.

Den informella mötesformen var mer framgångsrik än den formella för möjligheten att uppnå *gemensam* mening och upplevd *personlig* mening – dvs för att närma sig ett uppfyllande av de båda kriterier, som kännetecknar det här forskningsarbetets definition av en kvalitativt meningsskapande kommunikation.

I den formella mötesformen, t.ex ett styrelsemöte, tenderade däremot de formella rollerna och en efterhand invand föreställning om ”gällande” mötesstruktur att skapa en kultur av *meningslöst* prat – i betydelsen icke-insikt, icke-handlingar och icke-ansvar för de primära uppgifterna – på bekostnad av en meningsfull uppslutning och ett individuellt handlingsansvar baserad på en dialog om mål, medel, handlingar, aktivitet och tempo i processen ”Lindeborg på nätet”. Den formella mötesstrukturen tenderade att manifesteras som prestigeladdade rollframträdanden, där både den samlade och personliga energin inriktades på att tillgodose iscensättningens formella struktur/regelverk och rolluppsättning i stället för att omsätta vision och mål till ett konkret och ansvarsfullt handlande. Den formella mötesagendan, formella roller och vidhängande status fungerade som effektiva energiavledare för möjligheten att kommunicera ett budskap med utsikter att beröra de närvarande till ett individuellt ansvarstagande kring en gemensam mening och uppgift.

Iscensättningen/inramningen av kommunikationsmötena antog karaktär av en *social ritual* (Straarup, 1994). Den bestående effekten på individnivå mellan mötena var nämligen starkt kopplat till det *metabudskap* avseende *delaktighet i ett gemensamt förhållningssätt*, som mötet förmedlade till de medverkande mötesdeltagarna.

Den informella mötesformen var en social ritual, där det metabudskap – som deltagarna förväntades uppfylla till nästa ritualsammanskomst – var i stil med följande: ”vi har till uppgift att gemensamt och var för sig verka för processen ’Lindeborg på nätet’ vision och mål”. Den informella mötesritualen syftade till att skapa och upprätthålla en *anda* av personlig tillhörighet, hängivenhet, ansvar och vardagliga handlingar för att förverkliga en kompletterande infrastruktur för ökat medborgerligt inflytande över sitt lokala sociala sammanhang.

Metabudskapet i den formella mötesformen blev däremot snarast följande: ”vår primära uppgift är att komma till mötet för att uppfylla den formella möteskulturen”. Den formella mötesformen hade emellertid i sig inte behövt vara något problem för processen ”Lindeborg på nätet”. Det verkliga problemet låg snarare i, att det ganska snabbt utvecklades en möteskultur i riktning mot att *inte* ”se”, *inte* ”bli berörd av” och *inte* ”känna och ta ansvar” för behovet/kravet att med konkreta personliga insatser/handlingar omsätta *upparbetade möjligheter* till framgång avseende partnerskap, externa kontakter/sponsorskap, hemsidans innehåll och forumdiskussioner. I stället inställde sig en kultur, där energin riktades *inåt* mot den egna formella gruppen. Denna energiorientering yttrade sig i, att deltagarna tenderade till *framträdanden med inslag av olika varianter av undanlidanden* från ett personligt ansvar för konkreta insatser.

”... Denna diskussion mynnade ut i att föreningen, styrelsearbetet mm behöver vitaliseras och att ansvariga ”eldsjälar” får stora frihetsgrader så att dynamiken i att utveckla och förvalta ”Lindeborg på nätet” inte avstannar utan tvärtom tar ny fart.”
(Styrelsemöte i föreningen ”Lindeborg på nätet”, § 2 Mötet avslutas, citat från protokoll, 2003-11-30)

De observerade kommunikationsstrategierna – i både det virtuella och reella sammanhanget – har likheter med Erving Goffmans (1959, 1963) teorier, nämligen att aktörer tenderar att planera och genomföra det mellanmänniska umgänget som ett imponerande skådespel. Observationerna kan också kopplas till presenterade teorier i kapitel 2 om symbolisk interaktion, dialogteori och kommunikativ rationalitet. Med delvis olika idémässiga ingångar betonar dessa teorier, att en meningsfull och långvarig kommunikation grundas på en upplevelse av förtroende/seriositet, nämligen att deltagarna i kommunikationsmiljön uppriktigt och respektfullt överväger/lever sig in i vad ”den andre/de andra” säger/är.

Observationerna från processen ”Lindeborg på nätet” (kapitel 4) uppenbarade en mycket *liten vilja* för personliga ideella insatser i ett gräsrotsarbete, där ”samverkan med andra” och det grundläggande samhällsbegreppet ”ökat medborgerligt demokratiskt inflytande” står i centrum. Det genomgående mönstret från empirin visade nämligen på *låg offervilja*, *svag beredvillighet* och *dålig uthållighet* att göra något för andra utanför den egna privata intressesfären. Detta mönster framgick allt tydligare, i takt med att svårigheter och motgångar tornade upp sig.

Bristen på dialog och kommunicerbarhet.

Observationerna från empirin (se bl.a kapitel 4.2, 4.3 och 4.4) visade även väldigt tydligt på en tendens till personlig *oberörbarhet* för vilja och insatser att befrämja allmänna demokratirelaterade begrepp av typen boendedemokrati, öppen dialog för ökat inflytande, dialoggemenskap mm – dvs för de begrepp och värden som kännetecknade visionen. Det påtagliga och utbredda undandragandet från att inordna sig till konkret handling/tjänst i ett demokratiskt begrepps- och värdefält tenderade emellertid samtidigt av de inblandade att legitimeras som en god demokratisk gärning – nämligen som en normal och god attityd/hållning i en god, formell och demokratisk mötestradition. De återkommande observationerna och upplevelserna av oberörbarhet för personlig konkret viljeinsats kan därför analyseras som ett *komplex* av några samverkande faktorer; nämligen:

- (1) en svag handlingsinitierande personlig referens till det demokratiska värdefältet
- (2) en mental struktur/bundenhet till en formell möteskultur, som avleder fokus och kraft från det egentliga verksamhetsfältet (verksamhetens idé- och värdegrund)

Den formella mötesordningen användes ofta för att omvandla den formella gruppen och mötet *från* en konstellation för ansvarstagande handling i verksamhetsfältets tjänst, *till* att gruppen och mötet i princip blev ett ”värdelöst” medel – nämligen att omvandlas till en *arena*, där grupp- och mötesdeltagarnas personliga ”jag” avseende maktbehov, ambitioner mm tog över och styrde deras framträdanden vid det formella mötet (se bl.a kapitel 4.4, 4.5 och 4.6). Denna återkommande observation tillför ytterligare en faktor i förståelsen av det erfarna komplexet oberörbarhet; nämligen:

- (3) ett kraftfullt genomslag av deltagarnas personliga läggning och egenskaper – det personliga ”jaget” – för möjligheten (eller omöjligheten) att kanalisera ett möte – informellt eller formellt – av samverkande deltagare till en meningsfull verksamhet i enlighet med det värdemässiga tema/fält, som gruppen samlats kring

De här reflektionerna har tydlig koppling till forskningsfrågorna. De pekar nämligen på de socioindividuella aspekternas stora betydelse för framgång eller misslyckande i en process, där målsättningen är att uppnå en kommunicerande praktik för strukturell förändring. En sådan målsättning ställer nämligen stora krav på kommunikativ kompetens hos processens nyckelaktörer och partners.

”Claus föreslog följande punkter för att närmare undersöka och åtgärda eventuella ”negativa” forumeffekter, nämligen att de styrelsemedlemmar i ”Lindeborg på nätet” som bor i området gör en del konkret ”fältarbete” som innebär följande:

1. Att man frågar andra boende i området samt sin boendeförenings styrelserepresentanter och byggföretagsrepresentanter om hur de uppfattar och förhåller sig till diskussionsforumet.
2. Att försöka styra en positiv utveckling genom att skapa och underhålla ämnen som kan leda till ett brett engagemang.

3. Att med olika direkta ”fältinsatser” påverka sina styrelserepresentanter i boendeföreningarna att gå i svaromål och ta initiativ till dialoger på diskussionsforumen.

4. Att bedriva en aktiv ”moderatoruppgift” som innebär att man stimulerar och vid behov ingriper med ”korrigerande”/modererande inlägg eller andra åtgärder.”

(Styrelsemöte i föreningen ”Lindeborg på nätet”, § 7 Forumet, citat från protokoll, 2004-01-18)

Empirin visade på stora problem med att få till stånd dialog kring händelser/sammanhang om *allmänmännsliga teman* i de bostadsföreningar, som utgjorde processen ”Lindeborg på nätet” målgrupp. När sådana dialogförsök likväl gjordes från ”gräsrotsperspektiv”, så ignorerades genomgående dessa initiativ av de valda företrädarna för bostadsföreningarna. ”Att tiga” (se bl.a kapitel 4.4 och 4.5) var det vanligaste sättet för valda företrädare att undandra sig meningsskapande dialog med sina medlemmar i de frågor, som väcktes på forumen. En annan vanlig reaktion var, att kritiska dialogförsök bemöttes med inlägg, som – under lobbyartade former – dels misstänkliggjorde de kritiska inläggen och dels uttryckte sin uppskattning av de valda företrädarnas insatser i föreningarna och deras val att undandra sig dialog på forumen. Regelbundenheten i dessa motinlägg, samt inläggens innehåll, indikerade att det var fråga om organiserad bevakning av forumen i lobby syfte. Vissa databasuppgifter om dessa inläggsförfattare indikerade, att detta lobbyingfenomen hade koppling till gruppen av valda företrädare för åtminstone en boendeförening.

I både personliga kontakter med de valda företrädarna och i inlägg på forumen påpekade jag upprepade gånger, att forumens syfte var att komplettera folkrörelsetanken om *demokratiskt medlemsinflytande i boendeföreningarna* genom dialog på forumen mellan föreningarnas medlemmar och deras valda företrädare. Dessutom pekade jag på möjligheterna till ökat anseende för de valda företrädarna, om de praktiserade en kombinerad *förekommande och besvarande* strategi i sin forumanvändning. Dvs att de valda företrädarna, genom egna diskussionsinitiativ och svaromål på medlemmarnas frågor, faktiskt därmed tillgodosåg sina privata egoistiska intressen, eftersom en sådan strategi med all sannolikhet skulle ge dem en förstärkt demokratisk profil bland sina medlemmar.

Social konsumtion, formell möteskultur och den personliga faktorns betydelse.

Bristen på personligt ansvar för dialogrelationer var ett fenomen, som uppenbarade sig med stor tydlighet i ”Lindeborg på nätet” praktik. Bristen på personligt ansvar för dialogrelationer var – tillsammans med bristen på berörbarhet och oförmågan och ointresset att uttrycka en funktionell mening – fundamentala hinder för att dialogförsöken – såväl de formella och informella personliga sammankomsterna som diskussionerna på forumen – kunde resultera i några frekventa upplevelser av meningsfull gemenskap hos de deltagande aktörerna. De blev till svåra hinder för att uppnå ett visst mått av ”common sense” hos dialogdeltagarna – dvs för möjligheterna

att uppnå en någorlunda samfällad mening genom en någorlunda samorientering/samsyn rörande diskussionsfältets kunskaps- och värdekälla.

Bristen på personligt ansvar uppenbarade sig som en utbredd attityd av *motprestationslöshet*, dvs en attityd – eller snarare karaktär – av att *inte besvara* andras bidrag (dialoginlägg eller konkreta insatser) med någon egen korresponderande motprestation (se bl.a kapitel 4.4, 4.5 och bilaga 8).

”De närvarande diskuterade hur man skulle kunna ändra på nuvarande tillstånd som kännetecknas av minimala insatser inom de olika ansvarsområdena för att förvalta och utveckla föreningens partnerrelationer, hemsida och forumaktiviteter. Bl.a. framförde Claus sin synpunkt att det behövde utvecklas någon slags ”gemenskap” inom styrelsen och gentemot eventuella partners om att visionen för ”Lindeborg på nätet” med nödvändighet kräver engagemang och aktiviteter av styrelsemedlemmar och ansvariga för olika funktioner/områden.”

(Styrelsemöte i föreningen ”Lindeborg på nätet”, § 8 b) Fri och öppen diskussion om vad vi vill med ”Lindeborg på nätet”, citat från protokoll, 2004-09-25)

Såsom attityden/karaktären motprestationslöshet observerats i ”Lindeborg på nätet”, kan den beskrivas enligt följande punkter:

- att *inte ge* av sin egen tid, sin tankemöda, sina viljeansträngningar, sitt känslöengagemang till den/de, som befinner sig utanför den närmaste privata sfären
- att – i situationer av att ha erhållit något (en konkret insats, en upplevelse mm) – *inte ge tillbaka* något motsvarande
- att – på anmodan om hjälp/bidrag för ett gemensamt syfte – *dra sig undan* eller *göra det absolut minsta möjliga*
- att de sociala relationerna i ens omvärld *inte* är något för det egna jaget *att bry sig om*
- att *undfly komplicerade företeelser*, som ställer krav på ett personligt förhållningssätt avseende vilja, kunskap, engagemang mm
- att *inte* vara en *socialt produktivt verksam individ*, som tillsammans med andra medskapar den sociala världen
- att använda sig av den sociala världens utbud som en *socialt konsumerande individ*

Till denna punktbeskrivning kan fogas ytterligare tre specifikationer, som i viss mån sammanfattar de övriga; nämligen följande:

- att det bristande ansvaret/gensvaret kännetecknades av att *undfly ett etiskt förhållningssätt* i de sociala relationer, som låg utanför den privata sfären
- att detta undflyende hade karaktär av ett ”socialt” förhållningssätt *att inte vara mottaglig för det etiskt anmodande tilltalet*
- att det fanns en utbredd *likgiltighet för att producera något på egen hand*
Denna likgiltighet/bekvämlighet yttrade sig bl.a i en önskan att ”bli serverad” insatser/lösningar och att ställa krav på andra att servera sådana nödvändiga

insatser/lösningar. Dessutom kombinerades denna likgiltighet/bekvämlighet påfallande ofta med anspråk på delaktighet eller ”ägandeskap” över andras insatser/handlingar.

Denna sociopsykologiska beskrivning av fenomenet ”Lindeborg på nätet” kan relateras till Erich Fromms reflektion över begreppet ”social karaktär” och olika mänskliga livsformer. Fromm (1982a) reflekterar över ”varandets” resp ”ägandets” livsformer. Varandets livsform kännetecknas av att ta ställning inför livets olika företeelser utifrån ett djupt engagemang. Ägandets livsform innebär, att tillvaron uppfattas som något att förse sig av utan ett djupare personligt ansvar för det egna handlandet och förhållningssättet. Fromm pekar också på, hur samhällets normer formar karaktären hos dess medlemmar (social karaktär). Han betonar vikten av att strukturera ett samhälle, som svarar mot insikten att:

”Människans längtan efter att uppleva samhörighet med andra har rot i de speciella levnadsvillkor som gäller för hela människosläktet och som är en av de viktigaste drivkrafterna till mänskligt beteende. ...”
(Fromm, 1982a, sid 48 - 107)

I kontrast till Freud använder Fromm (1979) begreppet ”samhällskaraktär” för att betona, att varje samhälle måste forma individens karaktär på ett sådant sätt, att ”*människor vill göra vad de måste göra*” (Fromms kursivering). Begreppet ”samhällskaraktär” är, enligt Fromm, ett begrepp, som bör analyseras utifrån många perspektiv – individen, socialpsykologiskt, sociostrukturellt – för att resultera i en relevant terapeutisk analys av individ, sociala strukturer och samhälle. (Fromm, 1979)

Det här analysavsnittet har tydlig koppling till forskningsproblemet och forskningsfrågorna. Den bristande kommunikativa kompetensen hos nyckelaktörer och partners pekar nämligen på en motsvarande brist på relation till processens värdeladdade vision – att med öppen och jämlik dialog uppöva en praktik av ökat medborgarinflytande. Det verkar behövas en *samhällskaraktär* i linje med förändringsvisionen, för att nyckelaktörer och partners ska bidra med språkhandlingar för en korresponderande strukturell förändring.

I fältarbetet (kapitel 4) förekom alltså många situationer, där det verkade omöjligt att nå bakom den personliga fasaden för beröring av själva värdegrunden. Den sällsynta förekomsten av moraliskt påbjudande viljeinsatser indikerade, att den etiskt orienterande dimensionen i diskussionerna inte berörde på djupet. Det etiska innehållet i tilltalet nådde inte fram, klingade oinlyssnat (men avhört), och därför saknades den mest fundamentala förutsättningen för att *svara an* på det etiskt bjudande tilltalet – ett *uppfattat och berörande* tilltal/anmodan om att medverka i en process av mellanmänskliga relationer för att tillsammans med andra vidareutveckla värdet av utökad lokal boendedemokrati.

Den observerade *ansvarslösheten* – dvs obenägenheten att ta till sig ett etiskt påbjudande budskap och att orientera sig vilje- och kunskapsmässigt utifrån detta – var dessutom en attityd/karaktär, som tenderade att *sympiotiskt* livnära och livnäras av en

formell möteskultur. I denna kultur fungerade *formell mötesordning* som en hindrande ”mental sköld” för möjligheten att beröra till ansvarstagande konkreta handlingar. Begrepp som associerades till *traditionell god möteskultur* anfördes nämligen ofta som argument för att i praktiken legitimera attityden/karaktären att inte svara an med konkreta insatser. Den formella organisationsformens begreppsapparat blev en värdeomän, som användes i ”förtjänstfulla” omdömen för att bibehålla ett socialt mönster av oengagemang och passivitet. Att inte göra tids- och framgångskritiska insatser i processen ”Lindeborg på nätet” framträdde rentutav som något berömvärt och eftersträvansvärt. Fenomenet innebar, att vådan av icke-handling bortrationaliserades som något lovvärt under inverkan av det mentala strukturella ”värde- och kraftfält”, som *god förenings- och mötesordning* utgjorde i empirin.

En annan ofta anförd förklaring till obenägenheten att göra konkreta insatser var, att det påräknade stödet från Lindeborgs valda företrädare i boendeföreningarna uteblev. Ett påtagligt stöd från de valda företrädarna i boendeföreningarna verkade således vara den hägrande belöning, som utgjorde en av de främsta och ursprungliga drivkrafterna för deltagarna i den *formella aktionsgruppen* för processen ”Lindeborg på nätet”. När de valda boendeföreträdarnas stöd och medverkan tenderade att utebli, så dalade nämligen i accelererande takt motivationen i aktionsgruppen.

En annan komplicerande faktor för ansvarstagande i den formella aktionsgruppen var de personliga banden mellan vissa deltagare i aktionsgruppen samt mellan dessa deltagare och valda boendeföreträdare utanför aktionsgruppen. Det ena komplicerande bandet mellan deltagare i aktionsgruppen utgjordes av en fader/dotter-relation, där fadern, efter att ha misslyckats med uppgiften att knyta en boendeförening som partner till ”Lindeborg på nätet”, i stället nominerades av denna förenings valberedning och valdes in i styrelsen (som dataansvarig) för denna boendeförening. Det andra komplicerande personliga bandet utgjordes av en annan fader/dotter-relation. Dottern ingick i aktionsgruppen, medan fadern var invald i en av bostadsföreningarnas styrelse och utifrån denna position – med täta och anonyma inlägg på forumen – framträdde som en ihärdig motståndare till ökat boendeinflytande mha dialogforum.

Dessa komplicerande personliga band var delvis en följd av, att den *informella* aktionsgruppen – den ursprungliga s.k. IT-verkstaden – från början rekryterades av HSB-företrädare inom ramen för det HSB-organiserade ”Lindeborgsprojektet”. Denna *informella* och ursprungliga aktionsgrupp bildade efter några år föreningen ”Lindeborg på nätet” och bemannade även till stora delar dess styrelse – den sedermera *formella* aktionsgruppen (se även kapitel 1 och 4 om IT-verkstaden).

Aktionsgruppens sammansättning och bindningar gav samtidigt en analytisk ingång till de boendeföreningar, som utgjorde en primär målgrupp för processen ”Lindeborg på nätet”. Det innebar nämligen en möjlighet att observera och analysera inslag i aktionsgruppen såsom *indikatorer* på ett förtäckt inflytande i själva aktionsgruppen från HSB-föreningarnas valda företrädare.

Fenomen av interpassivitet i den sociala praktiken.

De redovisade personkopplingarna mellan styrelsen/aktionsgruppen för "Lindeborg på nätet" och några av de tongivande HSB-föreningarna gör, att kulturen av *icke-aktivitet* i aktionsgruppen kan antas vara en direkt spegling av ett motsvarande förhållningssätt från HSB-föreningarna – dvs till visionen om ökad boendedemokrati mha IKT-baserade dialogforum. Detta samband avseende attityd/förhållningssätt blev mycket tydligt, i samband med att en deltagare i aktionsgruppen upptogs som styrelsemedlem i sin HSB-förening. Denna händelse skedde i direkt anslutning till, att denne deltagare – som tidigare varit en aktiv eldsjäl i aktionsgruppen – misslyckades med uppgiften att knyta sin HSB-förening som partner till processen "Lindeborg på nätet". Denna uppgift hade tilldelats honom av aktionsgruppen. Såsom boende i HSB-föreningen, och tongivande i aktionsgruppen, ansågs han nämligen särskilt lämplig för uppgiften. Emellertid kännetecknades hans sätt att fullgöra uppgiften på av en extrem långsamhet och passivitet. Detta var speciellt anmärkningsvärt, eftersom uppgiften – att knyta HSB-föreningen som partner – hade föregåtts av aktioner/insatser, som med nödvändighet krävde en engagerad och tempofylld uppföljning i en *partnerknytande* insats av en lokal deltagare i aktionsgruppen. Engagemang, aktivitet och ett pådrivande tempo i relationen med den egna HSB-föreningen var alltså det absolut främsta kriteriet för, att den partnerknytande uppgiften skulle kunna bli en framgång.

"... Dessutom framförde Claus sin analys/uppfattning att de Lindeborgsboende styrelseledamöterna för "Lindeborg på nätet" nu skyndsamt borde prioritera olika slags konkreta insatser av social och kommunikativ art för att bl.a fördjupa relationen med HSB-Mmm så att man därifrån infriar sina åtaganden att under höst och vår, genom boendeutskick och foruminlägg, successivt bidra till föreningen "Lindeborg på nätet" målsättning om ökad boendedemokrati. Mötet avslutades med att BB och AA skulle ta kontakt med XX, ordf i HSB-Mmm, så att hon kunde medverka på nästa styrelsemöte för "Lindeborg på nätet" för att med henne diskutera föreningens önskemål om angelägna insatser och bidrag från HSB-Mmm:s sida för att realisera de intentioner som både historiskt och nu kännetecknar partnerskapet "Lindeborg på nätet"."

(Möte i arbetsutskottet för föreningen "Lindeborg på nätet", citat från minnesanteckningar, 2004-11-01)

Trots insikten i aktionsgruppen om behovet av "att smida medan järnet var varmt", så bedrevs alltså den partnerknytande uppgiften/aktionen med påfallande passivitet och tidsutdragenhet. Vid det tillfälle, där deltagaren rapporterade sig ha misslyckats med att knyta sin HSB-förening som partner till processen "Lindeborg på nätet", meddelade han samtidigt aktionsgruppen, att han nominerats till och accepterat ett arvoderat styrelseuppdrag som dataansvarig i sin HSB-förening.

"BB nämnde att han förra söndagen (13/2) varit i kontakt med XX, HSB-Mmm:s ordf, angående deras tidigare uttryckta vilja att ingå någon form av samarbete med föreningen "Lindeborg på nätet". Beskedet denna gång från XX var att frågan om detta samarbete skulle tas upp på HSB-Mmm:s styrelsemöte på tisdagen och att BB därför skulle ta en ny

kontakt med henne på onsdagen för att få del av deras beslut. Det besked BB fick på onsdagen var att HSB-Mmm:s styrelse nu inte längre var intresserad av att engagera sig i det diskussionsforum som utformats för att tillmötesgå deras tidigare önskemål om t.ex slutenhet och tillgängligt för enbart boende i HSB-Mmm. BB redogjorde för att han uppfattat beskedet från XX som en 180-graders vändning och att det enligt honom inte fanns någon vilja från HSB-Mmm:s styrelse att diskutera med sina medlemmar på Mmm:s diskussionsforum.”

(Möte i arbetsutskottet för föreningen ”Lindeborg på nätet”, § 3 Mmm:s eget forum, citat från protokoll, 2005-02-19)

”AA fann beslutet märkligt eftersom HSB-Mmm:s styrelse samtidigt på annat sätt efterlyst medlemssynpunkter från de boende i Mmm inför förestående satsningar. AA tog också upp tanken att föreningen ”Lindeborg på nätet” själv kunde sköta den ”arbetsuppgift” som det innebär att administrera medlemsstatus och ämnen på Mmm:s eget forum.”

(Möte i arbetsutskottet för föreningen ”Lindeborg på nätet”, § 3 Mmm:s eget forum, citat från protokoll, 2005-02-19)

Efter denna händelse krackelerade även den återstående fasaden i aktionsgruppen rörande idealitet och förpliktande handlingsvilja att verka för visionen om en lokal IKT-baserad plattform för öppna och jämlika boenderelationer i Lindeborg. Passiviteten gick i vissa fall över i en öppet kontraproduktiv attityd gentemot denna ursprungliga vision. En vision som – under uttrycket/begreppet ”ökad boendedemokrati” – tidigare varit styrande för aktionsgruppens kontakter med de HSB-föreningar, som en gång initierade processen ”Lindeborg på nätet” som en utlöpare av det storskaliga HSB-Malmöinitierade ”Lindeborgsprojektet”.

Så här långt är analysen av processen ”Lindeborg på nätet” en beskrivning av ett successivt förfall i den praktik av boendeföreningar, lokalt deltagarengagemang, aktionsgrupp mm, som kännetecknade försöket att omsätta det demokratiska folkrörelseidealet – om ett öppet och jämlikt boendeinflytande – till en konkret och virtuell verklighet av öppna och jämlika IKT-baserade dialoger mellan boende och deras valda företrädare. Ett förfall som går från inledande utfästelser om stöd från de ledande boendeföreningarna i Lindeborg till utdragen passivitet och ett aktivt motstånd från företrädarna i dessa boendeföreningar. Denna förändring tolkas – genom de observerade inslagen av systematisk passivitet, likgiltighet och aktivt motstånd – att svara mot de ledande företrädarnas egentliga inställning till de begrepp/tankar om *boendeinflytande baserat på öppen och jämlik dialog*, som i teorin utgör den demokratiska grundstenen i deras folkrörelseföreningar.

I det här fallet – dvs processen ”Lindeborg på nätet” – har socioindividuella aspekter kopplats till en viss oemottaglighet hos nyckelaktörer och partners för processens vision. Detta innebär i realiteten en konstaterad brist på engagemang och uthållighet för ett centralt demokrativärde, nämligen värdet av öppen och jämlik dialog & diskussion i en folkrörelsemiljö. Detta understryker, att både forskning och praktik bör fästa stor vikt vid trepartssambandet mellan (i) socioindividuella och (ii)

sociostrukturella aspekter samt (iii) den sociotekniska processens vision/mål. De socioindividuella och sociostrukturella aspekterna har i det här fallet inte svarat tillräckligt mot processens vision/mål, vilket visade sig vara alltför svårt att överbrygga med kommunikation och dialog i en lärandeprocess. Detta innebär samtidigt stöd för forskningsproblematiken och forskningsfrågorna, nämligen att lägga stor vikt vid de sociala faktorerna vid forskning, utveckling resp användning av ett publikt datorbaserat forum för dialog och diskussion.

De förhållanden, som kännetecknade utvecklingen av aktionsgruppen för processen ”Lindeborg på nätet”, förstärker bilden av en *praktik av mentala strukturer*, som försvårar eller hindrar möjligheten att förverkliga grundläggande demokrativärden i ett sociopsykologiskt förändringsarbete. Analysen beskriver en utveckling av aktionsgruppen från ursprunglig idealitet och handlingsinriktat entreprenörskap i en informell konstellation till att successivt inkorporera mönster av icke-ansvar, icke-vilja, icke-handlande och icke-idealitet, som drivs och underhålls av en formell organisationskultur influerad av kulturen i de omgivande boendeföreningarna. I båda fallen uppenbarades en kontraproduktiv praktik till grundläggande etiska värden. Värden, som likväl återopas såsom ingående i de formella strukturernas etiska bas. Den bristande överensstämmelsen mellan praktik resp uttalad värdegrund är därför en inkonsekvens, som undergräver de formella strukturernas legitimitet.

Intentionalitet – diskrepansen mellan teoretiska ideal och praktisk verklighet.

De rollframträdanden, som uppenbarades i processen ”Lindeborg på nätet”, kännetecknades alltså av en stor återhållsamhet från de valda representanterna att medverka till ökad vardaglig interaktion mellan sig själva och det omgivande sociala kollektivet (kapitel 4). Alltså uteblev en kritiskt avgörande framgångsfaktor för processen ”Lindeborg på nätet” – nämligen ett *stöd* från boendeföreningarnas valda representanter för visionen att vidareutveckla (transcendera) *boendedemokrati* i en grannskapsmiljö i riktning mot en *öppen och jämlik vardagsgemenskap* mha IKT-baserade dialogforum. Kärninnehållet i visionen för ”Lindeborg på nätet” var nämligen följande:

- Att begreppet *demokrati* har en social-etisk syftning/transcendens i riktning mot *öppen och jämlik dialogbaserad gemenskap mellan väljare och deras valda representanter och mellan väljare/boende sinsemellan*.
- Att dagens IKT-applikationer kan användas som verktyg för en sådan demokratiutveckling.

Denna vision för processen ”Lindeborg på nätet” var uppenbar för alla målgruppsaktörer, eftersom den framfördes i många sammanhang – såväl i personliga möten med valda boendeföreträdare, internt i aktionsgruppen och med inlägg på dialogforumen.

- att minska det ”kommunikativa” avståndet mellan valda företrädare och väljare
- att vitalisera den representativa demokratiformen genom ökad möjlighet för folkligt direktdemokratiskt inflytande över beslutsprocesser

Så formulerades den väsentligaste aspekten avseende vision och målsättning i det gräsrotsinitiativ, som växte fram inom ramen för det tidigare storskaliga HSB-Malmöinitierade "Lindeborgsprojektet".

Forskningsproblemet – med fokus på frågor om samverkande sociala, pedagogiska och systemtekniska komponenter för dialog- och diskussionsbefrämjade datorstöd i en social kontext – var alltså tydligt närvarande i processen "Lindeborg på nätet", både i de processuella inslagen och i produkttermer avseende det hägrande målet med det sociotekniska entreprenörskapet.

Två viktiga omständigheter talade vid uppstarten av processen "Lindeborg på nätet" för ett stöd från de lokala boendeföreningarnas valda företrädare. Nämligen (1) att "Lindeborg på nätet" växte fram som en gräsrotsdriven process inom det HSB-Malmöinitierade "Lindeborgsprojektet", och (2) att visionen om en dialogorienterad vidareutveckling av boendedemokrati/boendeinflytande är i linje med demokratiska folkrörelseideal, som dessa boendeföreningar säger sig omfatta (se även kapitel 1 och 4). Vid uppstarten av processen "Lindeborg på nätet" verkade det således rent objektivt finnas rimliga garantier för ett stöd från de inblandade valda boendeföreträdarna, dvs ett stöd för såväl konkreta insatser från dessa för att bidra till dialog med sina medlemmar på de IKT-baserade forumen och ett stöd för den lokala aktionsgruppens möjligheter att driva och utveckla processen "Lindeborg på nätet".

Det kan vara intressant att avsluta detta avsnitt med reflektioner, som infinner sig vid en jämförelse med andra medborgarinriktade IT-satsningar. IT-kommissionen (1998b) redovisade i en rapport ett antal hearingar, som syftade till att utvärdera medborgarinriktade IT-projekt inom den offentliga sektorn. Några av de synpunkter, som då framkom, har relevans även för den typ av IKT-medierat socialt förändringsarbete (socialt entreprenörskap), som avhandlingen behandlar. Därför redovisas här ett citat för en kompletterande belysning av det sociala entreprenörskapets problematik.

"Hearingarna vittnar om att lokala aktörer efterfrågar en nationell strategi på IT-området. En tydligare uppbackning från central och regional nivå efterfrågas för att kunna skapa de förutsättningar som krävs för snabbare utveckling. Det som efterfrågas är inte en ny institution utan snarare en stämning av samarbetsvillighet och engagemang från befintliga myndigheter."

(IT-kommissionen, 1998, sid 2)

5.2 Kommuniserbarhet – förutsättningar, problem, gränser.

I det undersökta fallet ("Lindeborg på nätet") höll de sociala strukturerna i folkrörelsemiljön tillbaka vissa nyckelaktörer och partners från att med handlingskraftiga insatser bidra till processens måluppfyllelse. Denna observation var ett resultat av forskningsupplägget, där forskningsproblem och forskningsfrågor (se kapitel 1) riktade fokus på de socioindividuella och sociostrukturella aspekterna i en socioteknisk process med målet att vitalisera grundläggande demokratiska värden i en social kontext.

Begränsningsfaktorer.

Processen "Lindeborg på nätet" (kapitel 4) kännetecknades av stora *svårigheter att erhålla stöd från etablerade demokratiska föreningsstrukturer* för ett demokratiförstärkande gräsrotsarbete, som initieras och drivs av ideella krafter. Erfarenheterna är specifikt, *att de lokala demokratiska strukturerna* – genom såväl aktivt som utdraget passivt motstånd – *motverkat* försöken att komplettera det lokala bostadsområdet med en infrastruktur, som skulle ha inneburit en mötesplats för öppna och jämlika virtuella dialogmöten mellan de lokala medborgarna och deras till olika församlingar/föreningar demokratiskt valda företrädare (se även figur 5.2).

Dessutom uppvisade empirin (se bl.a kapitel 4.4, 4.5, 4.6 och bilaga 8) betydande *svårigheter med att uppbåda någon vilja* till personliga handlingsinsatser hos medlemmar och nyckelpersoner för en ideell verksamhet. Vidare framgår en tydlig empirisk koppling mellan upplevelsen av uteblivet stöd och engagemang från det lokala demokratiska etablissemang och en låg personlig beredvillighet och offervilja till ideella konkreta insatser/handlingar från medlemmarna i den ideella gräsrotsgruppen.

Den mångåriga processen "Lindeborg på nätet" uppenbarade emellertid även *en utbredd likgiltighet* för ett lokalt och allmäninriktat (dvs icke-partipolitiskt) demokratiarbete från de områdesaktörer, som kommit i mer perifer kontakt med det lokala demokratiförstärkande initiativet (se bl.a redovisning av marknadsföringsinsatser, studiecirklar, hearing mm i kapitel 4.2).

Dessa begränsningsfaktorer – för komplettering av lokala sociala inrättningar/strukturer med demokratiförstärkande virtuella mötesplatser – kan sammanfattas i följande tre punkter:

- En föreställning hos *förtroendevalda*, att deras förtroendeuppdrag inte är något som innefattar handlingsnormen att medverka i förändringar av den sociala strukturen, så att denna berikas på öppna och jämlika dialoger mellan förtroendevald och väljare.
- En *utbredd "folklig" likgiltighet* för att medverka i ett lokalt allmänpolitiskt vardagsarbete för det demokratiska värde, som ligger i ett ökat lokalt medborgarinflytande.

- Begreppen demokrati och medborgarinflytande hade i den studerade sociala kontexten *en mycket svag normerande inverkan* på förtroendevaldas och vanliga boendes/väljares vilja till ens minimala vardagsinsatser av frivillig art.

Centrala och återkommande problem för ”dialogbaserad” funktionalitet och gemenskap.

Ett återkommande problem har varit svårigheten att skapa och upprätthålla ett socialt arrangemang, som kan anta form och innehåll av gemenskap mellan deltagarna kring värdet att med olika insatser understödja och medverka till att utveckla öppna och jämlika IKT-baserade dialogformer. Det centrala problemet har varit själva *undflyendet att låta sig kommuniceras* i termer av att åta sig konkreta och icke-betungande handlingar/insatser för att främja ett öppet och jämlikt åsiktsutbyte i lokala boendefrågor mellan boendemedlemmar och deras förtroendevalda. Det genomgående mönstret i dessa kommunikationsförsök har varit, att deltagarna tenderat att förmedla en bild av välvilja i tal, som inte motsvarats av visad vilja till konkreta personliga insatser och/eller till att bidra i form av organisationsstöd (se figur 5.2).

”Claus har träffat XX och YY i BRFs styrelserum den 5 oktober. Det beslöts att BRF Mmm skall utgöra pilotfall under tre månader. Ordföranden i föreningen valde den så kallade ”föreningsvarianten” av forumet, vilket innebär att det är enkelriktad information till de boende och kommer endast att gälla för boende i BRF Mmm. CC blir Mmm:s kontaktperson och kommer att utbildas av Claus. Under provperioden kommer föreningsspecifik information att läggas ut på forumet, efter provperioden kommer en utvärdering att göras som ligger till grund för beslut om fortsättning för BRF-forumet.”

(Möte i Arbetsutskottet för föreningen ”Lindeborg på nätet”, § 3
Information från Claus Persson om mötet med ordföranden i BRF Mmm och Lindeborg, citat från protokoll, 2003-10-06)

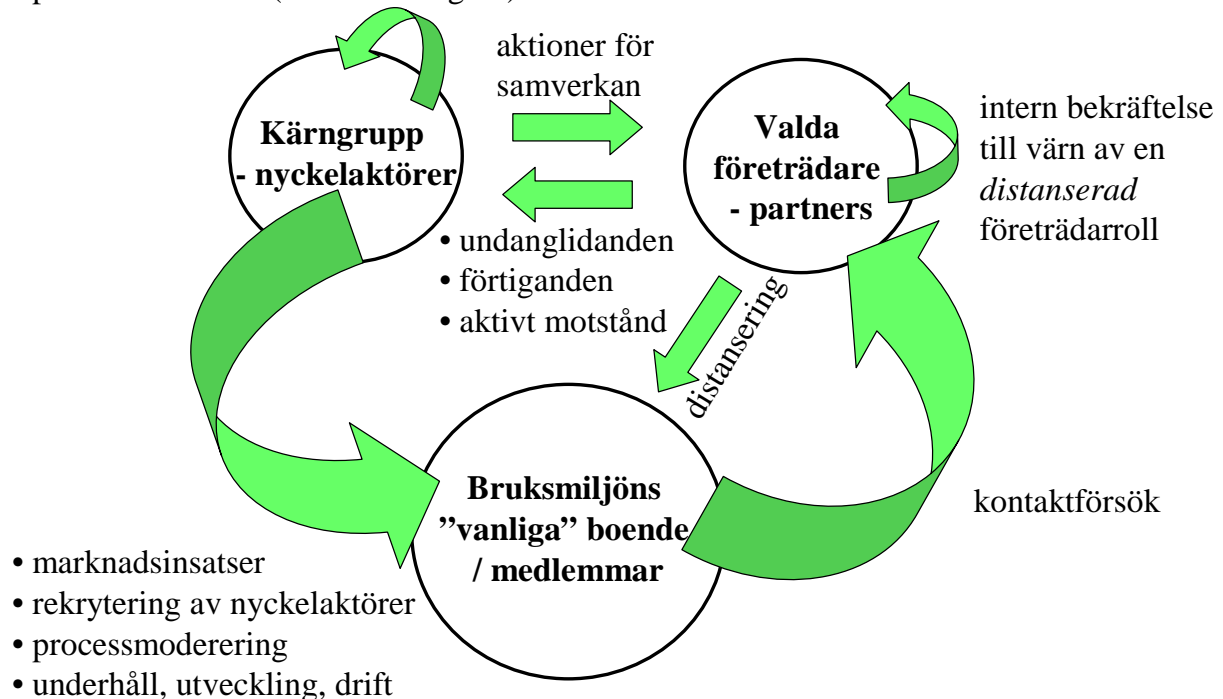
Trots anpassningar av dialogforumen – utifrån de förtroendevaldas önskemål – upprepades mönstret av passivt undanlidande från dessa förtroendevalda att låta sig engageras till ansvarstagande roller – nämligen till roller för att mha ett mycket enkelt administrativt gränssnitt *initiera, upprätthålla, moderera* och *administrera* en virtuell mötesplats av typen intranät.

Denna föreningsspecifika mötesplats för dialog var – i enlighet med de förtroendevaldas önskemål – endast tillgänglig för besökare, vars registreringar som forummedlem verifierats av de förtroendevalda i ett särskilt administrativt gränssnitt. Verifieringen utfördes genom kontroll av den registrerades uppgifter om lägenhetsnummer, namn och adress gentemot ett listutdrag från föreningens interna boenderegister. De förtroendevaldas administrativa gränssnitt innehöll däremot inte någon information om den registrerades användarnamn och lösenord som forummedlem. Endast den databasansvarige i den ideella föreningen ”Lindeborg på nätet” hade behörighet att via ett utvidgat gränssnitt komma åt den typen av identifierande uppgifter om forummedlemmarna och att i detta utvidgade gränssnitt kunna utföra vissa övergripande administrativa åtgärder. Forummedlemmarna garanterades därigenom anonymitet relativt sina förtroendevalda i sina

åsiktsutbyten/dialoger med dessa och givetvis även relativt övriga registrerade forummedlemmar.

kontraproduktiva inslag:

- personlighetsdrag (ogenerositet, inflexibilitet ...)
- passiv formalism (statusfixering ...)

Figur 5.2. Observerade relationer mellan processens olika deltagarkategorier.

Fenomenet "tidsbrist".

I både möten med deltagarna i aktionsgruppen för "Lindeborg på nätet" och i möten med förtroendevalda från bostadsföreningarna i Lindeborg förekom väldigt ofta kommentaren att "man inte hade tid" som svar på propåer om att göra individuella insatser/handlingar för att dynamiskt driva, utveckla och administrera processen "Lindeborg på nätet". Det låga gensvaret på uppmaningen om individuella handlingsbidrag gällde både för deltagarna i aktionsgruppen och för boendeföreträdarna. Avsaknaden av tid för att göra några väsentliga insatser var alltså ett uttalat och avgörande hinder för möjligheten att realisera en aktiv och pådrivande aktionsgrupp och ett stort hinder för att få till stånd ett dynamiskt partnerskap mellan aktionsgruppen och områdesföreträdare inom t.ex boendeföreningarna.

Motiveringarna för denna "tidsbrist" varierade givetvis i sina detaljformuleringar. Det genomgående kännetecknet var emellertid, att man prioriterade det privata livet i sådan utsträckning, att det inte fanns tid över för ens förhållandevis små konkreta insatser för att utveckla och etablera de mellanmännsliga relationerna med andra i Lindeborg. Denna obenägenhet och tröghet för handlingar utanför den privata intressesfären fick stora konsekvenser inom två icke-privata sociala fält/relationerområden. Det innebar att

(1) inte ha tid att göra konkreta, substantiella och meningsfulla handlingar i den större reella sociala kontext som bestod av vardagliga människa till människa/människorrelationer i bostadsområdet Lindeborg. Det innebar även att (2) inte ha tid att göra meningsfulla, engagerade och pådrivande handlingar för att initiera, utveckla och skapa ökad anslutning för virtuella öppna och jämlika dialogsamtal mellan valda områdesföreträdare och vanliga boende i ”Lindeborg på nätet”.

”Claus framförde viss självkritik angående såväl AU-arbetet som styrelsearbetet. Självkritiken gick sammanfattningsvis ut på att det viktigaste för föreningen är de aktiviteter som styrelsens medlemmar och övriga eventuella samarbetspartners gör på hemsidan eller ute bland de boende i Lindeborg. Dvs att AU-mötena och styrelsemötena därför mer borde ha karaktären av att ansvariga för olika uppgifter på dessa möten redovisar resp initierar sådana konkreta insatser för att utveckla ”Lindeborg på nätet” till något som upplevs som angeläget för de boende i Lindeborg. Det framkom vid diskussionen på AU-mötet att bl.a tidspress i arbetet är ett stort hinder för att vara mer aktiv med olika insatser.”

(Möte i arbetsutskottet för föreningen ”Lindeborg på nätet”, § 3
Lägesrapport (Claus), citat från protokoll, 2003-11-17)

På den socioindividuella nivån var fenomenet ”brist på tid” en direkt återspeglning av en motsvarande brist på det sociostrukturella planet. Den etablerade strukturen i den sociala kontexten – representationsmönster, mötesformer, regelverk, förhållningssätt – motverkade nämligen en förstärkt öppen och jämlik dialog och diskussion. Bristen på strukturellt gensvar från områdesansvariga resulterade i ett lågt personligt engagemang för att förändra rådande förhållanden. Socialiseringen av den etablerade och strukturunderstödda uppfattningen om ”korrekt och förväntad medborgarroll” (språk- och beteendemässigt) försvårade även märkbart ett socialt lärande till förmån för en medborgarfunktion av ökat personligt ansvar. Detta passar väl in på Giddens (1979, 1984) och andra samhällsforskarens teorier, nämligen att medborgarnas socialisering till strukturer resulterar i aktioner som upprätthåller de etablerade strukturerna. Dessa observationer och reflektioner återspeglar tydligt forskningsfrågornas kunskapsintresse för socioindividuella och sociostrukturella aspekter i en socioteknisk process för socialt lärande och strukturell förändring (se även kapitel 1).

När det gäller boendeföreträdare och andra förtroendevalda framgick väldigt klart att argumentet ”inte ha tid” hade karaktären av *skenargument*. Bakom den argumentativa fasaden – att ”inte ha tid” för medlemsdialoger på webbsajten ”Lindeborg på nätet” – fanns nämligen ett *direkt motstånd* mot att utveckla jämlika och öppna dialogsamtal mellan dem själva i deras roll som förtroendevalda och deras medlemmar/väljare. En vidareutveckling av argumentet ”inte ha tid” kunde t.ex låta i stil med följande: ”jag besvarar minsann så många email under dagen i jobbet och behöver därför vara fri efter arbetet från en liknande syssla gentemot medlemmarna/boende i min roll som förtroendevald av dessa”. I ytterligare resonemang med dessa förtroendevalda, och även utifrån vissa inlägg av dessa på dialogforumet, framgick emellertid väldigt tydligt, att ett *avgörande skäl* för de förtroendevaldas undandragande från processen

”Lindeborg på nätet” var en kombinerad osäkerhet, rädsla och aggressivitet för risken av att bli kritiserad av i deras ögon okunniga och illasinnade medlemmar.

De etablerade och invanda relationsmönstren för medlemskontakt anfördes i stället av de förtroendevalda som tillräckliga mötesformer för att tillgodose den demokratiska innebörden av att vara förtroendevald resp medlem/väljare. Dessa mötesformer utgjordes i allt väsentligt av följande: (1) mottagningstid en kväll i veckan i föreningens styrelselokal med någon från styrelsen enligt ett alternerande schema samt (2) ett årligt stort föreningsmöte (s.k. årsmöte) med enkel förtäring i hyrd lokal. Denna inställning/tolkning av relationsformerna mellan förtroendevald och medlem anfördes närmast som en helig demokratisk sanning, om vad som skulle gälla för den representativa demokratin i en folkrörelse. Denna ”sanning” återropades alltså från förtroendevalda och även av vissa boende.

Veckomötena i synnerhet, men även det stora årsmötet, hade emellertid i praktiken en form, där den enskilde medlemmens möjligheter till demokratiskt inflytande var kraftigt reducerade. På veckomötena hade t.ex den förtroendevalde ett maktöverläge såsom uppsökt expert/hjälpare av en från kollektivet avskild hjälpsökande medlem – i en för denne dessutom tämligen ovan fysisk miljö. Årsmötena hade i praktiken utvecklats till en ritual, som – i god demokratisk mötesordning – förmedlade ett budskap åt mötesdeltagarna, att enskilda initiativ sannolikt snarare skulle bemötas som störande inslag av rådande ordning än att tillåtas bli prövade avseende sin potential för kollektiv samling kring alternativa lösningar i en öppen och jämlik diskussion.

Argumentet från förtroendevalda – ”att inte ha tid” att medverka i ett inte särskilt tidskrävande partnerskap för öppna och jämlika dialoger – verkar således ytterst bero på en *strukturellt betingad ovilja* att förändra sitt demokratireducerande överläge i relationen med sina medlemmar/väljare. De förtroendevaldas rädsla för IKT-baserad öppen och jämlik dialog kan även tyda på, att de själva innerst inne inser, att deras upprätthållande av en ”manipulativ” demokratisk distans inte är förenligt med den mellanmänniska kvalitén, man rimligtvis bör lägga i begreppet demokrati. Oberoende av denna eventuella medvetna insikt tycks man emellertid vara inställd på, att offra en vitaliserad demokratiutveckling för det sociala kollektiv man företräder till förmån för det egna vinstintresset av en markant ojämlik ”demokratisk” struktur. Rädslan kan alltså förklaras som en medveten eller omedveten reaktion på ett hot mot den rådande maktstrukturen och de därav följande förmånerna/statusen – dvs en reaktion för att skydda en maktstruktur (formell och mental), som bygger på att upprätthålla och förstärka en kritisk massa av passiva, eller kanske snarare passivgjorda, medlemmar.

Detta kan kopplas till Habermas (1976) och andra forskares teorier om kommunikativ rationalitet. Att undvika dialog och diskussion blir nämligen det ”rationella svaret” i en situation av känslomässiga och rationella farhågor för den egna positionen vid en ordning av öppen och jämlik dialog och diskussion baserad på *ämnesstyrd* kommunikativ rationalitet (se även kapitel 2.7). Observationerna och reflektionerna i fallet ”Lindeborg på nätet” understryker, att de valda forskningsfrågorna (kapitel 1)

och det presenterade vetenskapliga sammanhanget (kapitel 2) kan analyseras kvalitativt till en fördjupad förståelse av ett sociotekniskt forskningsproblem.

5.3 Dialog – diskussion – duell. Funktionsområdena *gemenskap resp spelplan/arena.*

Observationerna från processen ”Lindeborg på nätet” accentuerar å ena sidan den stora skillnaden mellan begreppen *dialog*, *diskussion* och *duell* samt å andra sidan, hur dessa begrepp kan förstås som inordnade och relaterade till begreppen *gemenskap* resp *spelplan/arena*.

Processen ”Lindeborg på nätet” startade med målet att omsätta visionen om jämlika *diskussioner* på IKT-baserade forum mellan valda representanter och väljare i praktisk verklighet. I den här visionen fanns en föreställning om, att IKT skulle kunna fungera som bärare för att transcendera/transformera begreppet *demokrati* i riktning mot ökad *gemenskap* mellan valda representanter och deras väljare. Strategin för denna måluppfyllelse var att försöka upprätta *partnerskap* med ömsesidiga engagerade åtaganden hos olika aktörer.

Att realisera en IKT-pådriven *demokratiutvecklande gemenskap* – baserad på *jämlika IKT-burna diskussioner* mha av *engagerade nyckelaktörer* – var den vision och det mål som gällde för processen ”Lindeborg på nätet”. De olika aktionerna för att realisera visionen och målet resulterade emellertid i aktiva och passiva motaktioner från representationskulturernas företrädare och förespråkare. Dessa motaktioner antog former, som kan associeras till begreppet *duell* mellan kombattanter på en *spelplan/arena*. Empirin från ”Lindeborg på nätet” är nämligen i många stycken en historia, där representationskulturens företrädare på olika sätt – genom aktivt motstånd eller minst lika förödande passivt undanlidande/förhållande – undergrävt försöken att uppnå ett engagerat medansvar för utvecklandet av en diskussionsgemenskap. *Duell* och *spelplan* används här som analytiska begrepp, för att åskådliggöra den karaktär förändringsarbetet ”Lindeborg på nätet” antog under inverkan av olika nyckelaktörers föreställningar om representantskapet. Dessa föreställningar har nämligen haft karaktären av ”duellerande” *utspel* och *motdrag* gentemot försöken att realisera ett partnerskap, som skulle befrämja en lokal grannskapsutveckling kännetecknad av jämlik diskussionsgemenskap. Drivkraften i dessa dueller av spelplanskaraktär har, som jag tidigare redogjort för, varit en representationskultur, som prioriterat det sociopsykologiska värnet om den egna representationsstatusen före den i djupare mening *demokratiska relationsaspekt* gentemot väljare/medlemmar, som ligger i företeelsen representantskap.

”Mötet diskuterade vikten av att hitta ämnen som alla kan engagera sig i och tycka till något om. Bl.a framfördes ett förslag om att skapa ett ämne om det framväxande Hyllievång. Vidare ventilerades problemet med att folk kan uppleva att forumet domineras av negativa inlägg som ”personpåhopp”. Dessutom nämnde DD att hon uppfattat att en del boende i området var oroad för att inläggen i forumet skulle kunna ge området ett ”dåligt rykte” och minska lägenheternas värde. Dessutom nämndes en annan ”hörsägen” från området, nämligen att många byggnadsarbetare för den stora balkongombyggnaden skulle ha

sjukskrivet sig pga de många negativa inläggen i forumet om hur detta arbete bedrivs.”

(Styrelsemöte i föreningen ”Lindeborg på nätet”, § 7 Forumet, citat från protokoll, 2004-01-18)

Begreppen *dialog* och *gemenskap* är i detta sammanhang motpoler till begreppen duell och spelplan/arena. *Dialog* står här för samtal med varandra om varandras situationer samt av upplevelser för varandras välfärd/välmående. Det sista ledet i denna uttolkning av dialogbegreppet, att dialogen ska resultera i positiva konsekvenser för varandras välfärd/välmående, är relaterat till framväxt och upprätthållande av en *gemenskap* av interagerande jämlika aktörer, som *handlar* till varandras ömsesidiga förmån. Dialog och gemenskap blir med en sådan definition ett symbiotiskt begreppspär, som kan uttryckas med det kombinerade begreppet *dialog- och handlingsgemenskap*. Detta passar väl in med redogörelsen i kapitel 2.6 om det *socioindividuella perspektivet* på dialog – intra- resp intersubjektiv – för vår upplevelse av existentiell mening och kollektiv social (re)konstruktion av den intersubjektiva världen.

Att tillgodose *öppenhet* och *jämlikhet* i den virtuella diskussionen var grundläggande förutsättningar i processen att realisera en form av framdiskuterad handlingsgemenskap. Att uppnå en *kritisk massa* av väljare och valda företrädare i öppna och jämlika dialog- och diskussionsmöten var ett annat avgörande villkor. Med kritisk massa menas här ett tillräckligt antal diskutanter för att skapa en opinionsmässig ”folklig” effekt utifrån diskuterandet. En fördjupad reflektion över observationer och erfarenheter kan sammanfattas i några viktiga kriterier, som måste uppfyllas för att uppnå (1) öppenhet och (2) jämlikhet med en (3) kritisk massa av anslutna diskutanter; nämligen kriterierna enligt följande punktlista:

- Att det finns *ett tydligt stöd från berörda representationsmiljöer*, dvs att valda företrädare upplever ett engagerat medansvar för att realisera en komplementär IKT-pådriven infrastruktur, som ökar den demokratiska interaktionen mellan väljare och dem själva i deras roll som valda representanter.

”Claus informerade att kontakterna med HSB-Mmm sker genom dess ordförande XX. HSB-Mmm är positiv till ett eget diskussionsforum av ”intranät”-typ som styrelsemedlemmarna i HSB-föreningen själva kan administrera mha det gränssnitt som Claus utvecklat för ändamålet.”

(Möte i arbetsutskottet för föreningen ”Lindeborg på nätet”, § 4 Forumförsök med BRF Mmm (Claus), citat från protokoll, 2003-11-17)

- Att det finns *en ”back office”-organisation* med tillräckliga resurser av olika slag (mentala, sociala och reella) samt med en tydlig vision och strategi att administrera och driva den IKT-baserade infrastrukturen som ett sociokulturellt *partnerskap*.
- Att den datatekniska lösningen och det sociokulturella förändringskonceptet utarbetas och presenteras av någon/några initiala förändringsagenter såsom *ett i hög grad färdigt koncept*; dvs som ett *sociokulturellt arrangemang färdigt att befolkas och brukas* av såväl (1) interna aktörer i ”back office”-organisationen, (2)

externa medaktörer i de berörda representationsmiljöerna och (3) den stora gruppen vanliga forumanvändare.

”Program och databaser för diskussionsforum har Claus byggt om till moduler, vilket gör det mycket enkelt att anpassa efter olika önskemål.”

”Claus kommer att fokusera kring organisations och aktivitets delen.”

”Aktiviteter kring forumet med moderatorer bör fördelas inom IT-verkstaden. För forum för enskilda föreningar utser föreningens styrelse moderator.”

(Möte i ”Lindeborg på nätet” interimsstyrelse, 3. Rapport från Claus, citat från protokoll, 2003-05-18)

- Att det sociokulturella förändringskonceptet/infrastrukturen *marknadsförs* i samverkan med berörda nyckelaktörer och partners i kanaler, som kan ge maximalt utfall avseende kritisk massa av användare.
- Att det finns en väl fungerande *dialog-/diskussionsmoderator* med förmåga och kompetens att initiera och upprätthålla forumsamtalen, så att dessa får karaktär av dialog och diskussion; dvs att interaktionerna balanserar mellan vi-skapande dialoger och problemlösande diskussioner och inte går över i konfliktladdade dueller, som befäster ”den andre” som en motspelare att besegra på en spelplan/arena.
- Att den *datatekniska lösningen understödjer öppna och jämlika dialoger och diskussioner*. Detta kan innebära, att en datateknisk lösning bör *medge vanligt folk att vara forumdiskutanter med användarnamn, som ger anonymitetsskydd men* som samtidigt möjliggör att *följa upp* användarregistreringar och foruminlägg för att *motverka dubbelregistrering och organiserad lobbying*. En sådan datateknisk lösning måste *medge verifiering* av användarnas identitet och vid behov möjliggöra att *ta bort* en användarregistrering. Verifiering och kontroll av registrerade forumanvändare kan, beroende på omständigheterna, göras endera generellt, slumpmässigt eller på förekommen anledning.

I fallet ”Lindeborg på nätet” blev det efterhand väldigt uppenbart att en storskalig förändring/komplettering av relationsmönstren – i riktning mot en dialogbaserad och demokratiförstärkande handlingsgemenskap – utmanade etablerade föreställningar om representationsdemokratins funktioner. Enligt de observationer som gjorts fungerade representationskulturen som en normkälla; med normer, som orienterar de valda representanterna till *ett distanserat ansvarstagande av ”expertkaraktär” och inte ett nära medinflytande och medansvar tillsammans med dem man representerar* (se även kapitel 4.2, 4.3, 4.4 och 4.5). En reflektion över detta är, att det behövs ett normerande fält med kraftfullt verkande värden, som förmår att matcha/balansera och bryta en distanserad jag- och representantgruppsfixerad expertattityd med en *du- och vi-präglad attityd* till rollen som folkrepresentant.

En väsentlig upptäckt från empirin är därför, att representationskulturen – som den manifesterat sig i processen ”Lindeborg på nätet” interna och externa relationer med representationsvärlden – inte har varit gynnsam för att skapa och upprätthålla en social infrastruktur med kontinuerliga relationsformer för ett dialog-/diskussionsbaserat folkligt medinflytande. Denna upptäckt kan tyckas paradoxal, eftersom representationsvärlden samtidigt vill associeras med en bild av lyhördhet gentemot den väljarbas, som förlänat sina valda representanter deras demokratiska mandat. Detta understryker diskrepansen mellan ”praktik” och ”teori” i den studerade representationsvärdens attityder till kontinuerliga och nära dialog-/diskussionsbaserade relationer mellan väljare och valda representanter. Diskrepansen är i själva verket ett etiskt dilemma av stora dimensioner, eftersom det visar på en praktik, som på ett fundamentalt sätt avviker från den utvidgade gemenskapstanke, som implicit och transcendent ligger i det demokratibegrepp, som representantskapet utgår ifrån.

Den etiska dimensionen i processen ”Lindeborg på nätet” framgår också av den rörelse från dialog och gemenskap till duell och spelplan/arena, som under långa perioder kännetecknat den mångåriga praktiken i såväl de IKT-baserade forumdiskussionerna som i de interna och externa relationerna mellan processens nyckelaktörer.

Processen ”Lindeborg på nätet” – dvs det studerade forskningsobjektet – hade som mål att utveckla och upprätthålla en socioteknisk artefakt för ökat medborgarinflytande över beslutsordningen i en social kontext. Detta har beskrivits såsom något *etiskt eftersträvansvärt*, nämligen som en process av sociala, pedagogiska och systemtekniska insatser för en demokratiförstärkande ordning av dialog och diskussion (se bl.a forskningsproblem i kapitel 1). Forskningsarbetets koppling till etikbegreppet (se även kapitel 1.2 och 2.6 om existentiellt ansvar i sociala sammanhang och grunden för dialogteori) har inneburit, att observationerna har reflekterats till en djupare förståelse av forskningsproblemet och forskningsuppgiften, nämligen i en analys över hur ett grundläggande demokrativärde – dialog och diskussion – har socialiserats i form av normer och rationalitet för ett personligt handlande.

Empirin och det uppföljande analytiska resonemanget indikerar, att det etiska begreppsältet kan vara en användbar teorimassa att reflektera över för att förstå och utforma riktlinjer för design och utveckling av en IKT-pådriven dialog- och diskussionsbaserad social gemenskap. *Dialogteori* och *relaterade etiska föreställningar* kan vara en ingångsport för att skapa en teoretisk referensram, som – matchad gentemot praktiska erfarenheter – kan transformeras till *metod-* och *designriktlinjer* för ett framgångsrikt sociokulturellt förändringsarbete á la visionen för processen ”Lindeborg på nätet”.

Dialoggemenskap – teoretiska reflektioner och praktisk konsekvens.

I fallet ”Lindeborg på nätet” uppenbarades en låg vilja och ett svagt engagemang hos processens nyckelaktörer att bidra med konkreta insatser. Trots många aktioner för att uppbåda nyckelaktörernas vilja och engagemang för konkreta handlingar blev det

faktiska utfallet klen (kapitel 4). Aktionerna kan betecknas som komplext sammansatta lärandeförsök iscensatta och verkställda av en sammanhållande och pådrivande ”spindelaktör” – nämligen av mig själv som aktionsorienterad medverkande utforskare av processen ”Lindeborg på nätet”. Komplexiteten i lärandet bestod dels i att skapa och upprätthålla en bild, som innehöll de (i) rationella, (ii) känslö- och (iii) värdemässiga aspekter, som processen ”Lindeborg på nätet” avsåg att tillgodose och dels i att förmedla denna sammansatta bild till en heterogen målgrupp av nyckelaktörer. Som redan har framgått var emellertid processens nyckelaktörer och partners inte särskilt mottagliga i dessa lärandeförsök. En reflektion över denna oemottaglighet är, att den berodde på en kombination av (1) mental obenägenhet att öppna upp sig och på (2) oförmåga att bearbeta ett lärandestoff till en egen och förändrad föreställning. Det var nämligen påfallande ofta som lärandeaktionerna – mer eller mindre – liksom studsade tillbaka mot en barriär av *ovilja att ens ta emot* något nytt eller annorlunda.

Detta menings- och värdemässiga motvärn verkade ha sin grund i en invand mental struktur med en ogenerös grundkärna; nämligen på en i grunden ogenerös attityd mot att offra den egna invanda bekvämligheten för ett seriöst, engagerat och ansvarsfullt förhållningssätt till det moraliskt påbjudande i något nytt och/eller annorlunda.

Empirin visade också på *betydande svårigheter i nyckelaktörernas förmåga till mental bearbetning av lärandestoffet i lärandeaktionerna*. Den pedagogik, som var möjlig att praktisera, kännetecknades nämligen av mycket förenklade resonemang och av ett lärande bedrivit under kamouflage av vardagliga samtal. Empirin pekade alltså starkt på behovet av att iscensätta lärandet med ett lättillgängligt innehåll och under former, som medgav ett indirekt lärande under avdramatiserade former – dvs under former med ett avlett fokus på nyckelaktörerna som målgrupp för lärande.

En ytterligare reflektion över lärandeaktionerna är, att det rådde ett *ömsesidigt beroende* mellan den observerade *obenägenheten att öppna upp sig* och den observerade *oförmågan att bearbeta ett lärandestoff till en egen och förändrad föreställning*. Dvs att den ogenerösa slutenheten kring de invanda föreställningarna negativt påverkade nyckelaktörernas förmåga till mental bearbetning i lärandeakten, och vice versa.

En summerande reflektion är, att förekomsten av *en mental struktur – med en ogenerös grundkärna – varit det dominerande hindret* för att med lärandeaktioner skapa och underhålla ett engagerat och handlingsinriktat medansvar hos nyckelaktörerna för de rationella/reella, känslö- och värdemässiga aspekterna i processen ”Lindeborg på nätet”.

Gemenskap kräver möten, där deltagarna samlas och *samfällt hänvänder/orienterar sig mot ett värdeimpregnerat NÅGOT*, där detta NÅGOT är det sammanbindande målet och medlet för deltagarna i gemenskapen. Så skulle man kunna uttrycka en viktig slutsats från processen ”Lindeborg på nätet”. Denna reflektion stöder sig på ett antal observationer/upptäckter i processen ”Lindeborg på nätet”. Den främsta

upptäckten var, att deltagarnas olika *fantasier* om processen, och om den egna rollen däri, var väldigt avgörande för resp nyckelaktörs/deltagares förhållningssätt. En annan, och delvis liknande upptäckt, var, att nyckelaktörerna/deltagarna med emfas förespråkade sina uppfattningar mha värdespäckade argument, dvs att synpunkternas status av oomtvistlig ”sanning” uttalat berodde på deras hemvist i *en högre sanningsdomän*. En ytterligare stödande upptäckt var det *personliga engagemang* som faktiskt kunde visas i situationer av konfrontation mellan olika kulturellt betingade förhållningssätt till processen ”Lindeborg på nätet”. Dessa upptäckter pekar på, att det skulle kunna vara möjligt att skapa och underhålla en gemenskap av nyckelaktörer/deltagare kring processen ”Lindeborg på nätet”. Nämligen om nyckelaktörerna/deltagarna hade haft någorlunda samstämmiga föreställningar, fantasier eller förhoppningsvis rationellt grundade idéer om processens högre menings- och värdesyftande domän, samt om dessa samfälliga föreställningar motsvarat något oundgängligt i den egna personligheten.

I processen ”Lindeborg på nätet” förekom frekventa försök/lärandeaktioner för att orientera nyckelaktörerna/deltagarna mot en högre syftande mening med ”Lindeborg på nätet”. Denna högre mening formulerades i termer av att utveckla en ”IKT-baserad infrastruktur för ökad boendedemokrati genom återkommande jämlika dialoger och diskussioner mellan boende och deras valda företrädare i olika boendefrågor”. Det gemensamma hägrande NÅGOT, som lärandeaktionerna försökte få nyckelaktörerna/deltagarna att hänvända/orientera sitt engagemang och sina insatser mot, kan också uttryckas på följande sätt: ”Att utveckla och använda IKT-forum som en *brygga* över från traditionell distanserad representativ boendedemokrati till en jämlik och vardaglig boendepraktik av dialog- och diskussionsbaserad medlemspåverkan.” Se även kapitel 2.6 och 2.7 om den *sociokulturella* resp *kritiska sociologiska* forskningssynen på lärande/fostrande samtal, nämligen som medel för en mer jämlik samhällsutveckling baserad på kommunikativ rationalitet och normerande värdefält.

Med varianter på dessa teman gjordes alltså många aktioner för att orientera nyckelaktörerna/deltagarna mot *en målbild av jämlik dialog- och diskussionsbaserad demokrati* såsom NÅGOT både (1) rationellt och (2) känslomässigt välgrundat att sträva mot. Den rationella grunden låg i det faktum, att förändringsinsatsen (i) *bedrevs* och till yttermera visso var (ii) *initierat* i en *folkrörelsemiljö*, samt att målbilden var en (iii) *logisk konsekvens* av allmänt torgförda uppfattningar om begreppet demokrati bland vanligt folk och valda företrädare av olika slag; dvs att demokrati är ett levande begrepp, som förverkligas med graden och arten av folkligt inflytande i de demokratiska beslutsprocesserna. Den känslomässiga grunden i målbilden var relaterad till insikten och upplevelsen av att som nyckelaktör/deltagare göra en pionjärinsats mot ett högre syftande demokratimål. De rationella och känslomässiga grundpelarna för *målbilden och processen* ”Lindeborg på nätet” kan också ses som element att foga samman i den *produkt*, som skulle motsvara processens målbild. De rationella och känslomässiga elementen i målbilden hade alltså sina motsvarigheter i form av vitala element/beståndsdelar i processen och produkten ”Lindeborg på nätet”. En ytterligare relevant reflektion är, att det (1) rationella resp (2) känslomässiga

förhållningssättet i varierande grad kompletterades med ett (3) *illusionistiskt* förhållningssätt. Rationellt vetande och övervägande resp känslomässigt engagemang kompletterades nämligen med en föränderlig uppsättning ”trossatser” avseende ”Lindeborg på nätet” – för såväl målbild, process och produkt – för nyckelaktörerna/deltagarna att förhålla sig till.

Denna reflektion stämmer väl överens med Winnicotts teori om, att graden av tillhörighet till den *reella* resp *illusionistiska* (känslodominerade) världen kan förklara olika sociopsykologiska företeelser. Winnicott menar nämligen, att illusioner fyller en viktig funktion i våra vuxenliv. Hans forskning visar, att begreppet illusion täcker in området mellan en egocentrerad upplevelse/förståelse av världen och ett varseblivande av världen som fristående från en själv. För vuxna och barn fungerar *övergångsobjekt* som legitima ”föremål” – dvs icke-ifrågasatta av kultur/samhälle resp föräldrar – för att tillgodose våra behov av bestående bindning i en värld, som i mycket annat varseblivits vara icke-beroende av en själv. Illusioner är alltså den identitetsförstärkande tillhörighetskänsla, som vi lägger i t.ex sociala företeelser, ideal mm för att därmed uppleva en djupare mening och personlig delaktighet i världen. (Winnicott, 2003, sid 30 - 38)

Den *illusionistiska* världen har således stor betydelse i våra sociala och individuella sammanhang. Enligt Winnicott (1993) kan en obalans i vår upplevelse av tillhörighet till den reella resp den illusionistiska världen – dvs ett överskott eller underskott på någon av världarna – bidra till att förklara olika sociopsykologiska fenomen/situationer på grupp- eller individnivå. En slutsats blir, att ”gemensamma” övergångsobjekt/illusioner – t.ex ett samhälleligt/socialt förändringsideal – kan fungera som kraftfulla samordnare i ett socialt entreprenörskap.

Det uppenbarades efterhand en tydlig obalans mellan dessa världar på den gruppnivå, som utgjordes av processens nyckelaktörer. Under processen ”Lindeborg på nätet” gång blev det nämligen väldigt tydligt, att det inte uppstod någon nämnvärd överensstämmelse mellan de olika nyckelaktörernas individuella uppsättningar av dessa tre världar. Trots många aktioner för att skapa och underhålla (i) en reell/rationell värld av meningsfullt handlande, (ii) en känslomässig värld av personligt engagemang och (iii) en illusionistisk värld av etik- och moralimpregnerat medansvar för att förverkliga begreppet boendedemokrati, så inställde sig aldrig en sådan socialpsykologisk balans hos nyckelaktörerna och i gruppen. En reflektion kring detta är, att den illusionistiska världens boendedemokratiska ideal á la ”Lindeborg på nätet” inte hade en motsvarighet i den representationskultur, som de valda boendeföreträdarna hänvände sig till för att identifiera sin roll som förtroendevald/representant. En annan reflektion är, att den formella iscensättningen av ”Lindeborg på nätet” aktionsgrupp – som en föreningsstyrelse – bidrog till att undertrycka både en illusionistisk individ- och grupphänvändelse, ett reellt meningsskapande i form av substantiella process- och produktbidrag och ett känslomässigt engagemang för processen och produkten ”Lindeborg på nätet”.

Det här analytiska resonemanget har visat, att det behövs ett sociopsykologiskt och etiskt perspektiv för en djupare och mer relevant förståelse av processen ”Lindeborg

på nätet”. En sådan analys svarar i högsta grad mot avhandlingens forskningsproblem och forskningsfrågor (se kapitel 1). Dessa återspeglar i sin tur de presenterade sociala och sociotekniska perspektiven i kapitel 2. Forskningsupplägget och det vetenskapliga sammanhanget har alltså en gemensam idémässig grund, nämligen att ”vardagslivets enkelhet” bör analyseras och förstås som en komplexitet av sammanvävda socioindividuella, sociostrukturella, kulturella, etiska och tekniska faktorer. Det vardagliga livet kännetecknas, som framgått, inte enbart av rationella överväganden. I det vardagliga handlandet är vi inte alltid medvetna om orsakssamband och konsekvenser. Detta brukar förklaras av, att vi socialiseras till ett förhållandevis oreflekterat handlande i välbekanta situationer. Beroende på situation och person kan det även förekomma känslostyrda vardagsbeteenden, dvs som en följd av vår upplevelse av ”rätt” eller ”fel”.

Processen ”Lindeborg på nätet” hade som målsättning att *samtidigt* skapa, vidareutveckla och underhålla *illusion* och *realia* som *ömsesidigt beroende* komponenter i ett sociokulturellt och sociopsykologiskt syftande förändringsarbete. Ett sådant förändringsarbete kan vinna på att *inte* exponera eller manifesteras det nödvändiga *känslomässiga engagemanget* som någon explicit komponent i förändringsarbetet. Denna slutsats grundas på fältarbetet med IT-verkstaden och dess partnerskap (kapitel 4), nämligen att vårt känslomässiga engagemang i hög grad redan är uppbundet av (i) illusioner/trosföreställningar/förväntningar till våra invanda kulturella sammanhang och av (ii) vår upptagenhet av och till vår konkreta vardagliga verklighet. En reflektion över detta är, att det känslomässiga engagemanget bör finnas från starten i ett förändringsarbete – i form av nyckelaktörernas/deltagarnas *gemensamma* upplevelse av personlig hängivenhet till förändringsarbetets illusionsvärld, dvs dess vision/mål och sociokulturella och sociopsykologiska former och innehåll. Det önskvärda initiala engagemanget omfattar också reella och handlingsinriktade aspekter – i form av nyckelaktörernas/deltagarnas förståelse och upplevelse av det sociala förändringsarbetets reella värld, dvs avseende krav, uppgifter och roller att fullgöra.

”... Claus Persson informerade om sina täta kontakter med HSB-föreningen Mmm för att få denna föreningsstyrelse att själva administrera och driva ett specialutvecklat föreningsforum, dvs ett diskussionsforum som uppfyller de önskemål som denna föreningsstyrelse framfört på ett sådant. Claus Persson uppmanade årsmötets deltagare att på olika sätt bidra med ”operativa” insatser för att understödja att projektet med ett sådant HSB-forum skulle kunna bli en ”taktisk” framgång och bana väg för ökat boendeengagemang för ”Lindeborg på nätet” och eventuella sponsringsbidrag mm.”

”Dessutom diskuterade årsmötets deltagare att försöka anordna kursverksamhet och studiebesök i enlighet med ”Lindeborg på nätet” målsättning att främja IT som ett medel för ”nytta och nöje” och lokalt ökat boende-/medborgarinflytande i olika frågor.”
(Årsmöte i föreningen ”Lindeborg på nätet”, § 17 Övriga frågor, citat från protokoll, 2004-03-07)

Ett socialt förändringsarbete med en uttalad etik- och moralpåbjudande inriktning – som i fallet ”Lindeborg på nätet” – löper betydande risker att avledas pga nyckelaktörers/deltagares känsloladdade *aktiva motstånd* eller okänsliga/känsllokalla *undandragande*. En reflektion är därför, att *igångsättandet* av ett socialt förändringsarbete bör grundas på en mycket noggrann analys och värdering av de tilltänkta nyckelaktörernas/deltagarnas potential för ett känslomässigt engagemang, som korresponderar mot förändringsarbetets illusioner och realia av konkreta vardagshandlingar och roller. Samt att det krävs ett *fortlöpande* illusions- och realiabaserat engagemang hos nyckelaktörerna/deltagarna för att underhålla och vidareutveckla det sociala förändringsarbetet som en *gemensam och individuell tillhörighet till en historia av rationell mening/förståelse och känslofyllda upplevelser*. Detta är i överensstämmelse med det sociala kommunikationsperspektivet i kapitel 2.7; nämligen om vikten av att ”ta den andres perspektiv” – enligt teorin för symbolisk interaktion – för att uppnå en menings- och inlevelsefull interpersonell kommunikation baserad på ömsesidighet.

Den hittills förda analysen visar på en *etisk dimension* i begreppet/fenomenet ”dialoggemenskap”; nämligen på en dialoggemenskaps potential att utveckla och underhålla vår upplevelse av att tillgodose djupa personliga värden i en gemenskap baserad på dialog med andra. Denna aspekt är även kunskapsfilosofisk, eftersom den berör de ”legitima” anspråk på sanning/mening – i betydelsen ”norm” för enskilda personers och ”gemenskapens” förhållningssätt och beteende –, som kan utvecklas inom ramen för en sådan dialoggemenskap. Det kan därför vara relevant att belysa begreppet/fenomenet dialoggemenskap utifrån ett sådant *värde- och kunskapsfilosofiskt perspektiv*. Här kommer därför några belysande citat från Karl-Otto Apel (1990) ur dennes bok *Etik och kommunikation*:

”Själva meningen med den moraliska argumentationen kunde formuleras som - den inte precis nya - principen, att alla mänskliga *behov* - i egenskap av virtuella *anspråk*, vilka genom argumentation kan bringas i överensstämmelse med alla andras behov - bör göras till en angelägenhet för kommunikationsgemenskapen.

Därmed tror jag att vi skisserat grundprincipen för en kommunikationsetik, en princip som samtidigt erbjuder den grundval för en etik för demokratisk viljebildning genom *överenskommelse* (”konvention”) som vi inledningsvis saknade. Den skisserade grundnormen vinner inte sin bindande karaktär endast i kraft av det *faktiska erkännandet* från dem som ingår överenskommelsen (”kontraktmodellen”), utan genom att den förpliktar alla, som genom socialisationsprocessen uppnått ”kommunikativ kompetens”, att i varje angelägenhet som berör andras *intressen* (de virtuella *anspråken*) eftersträva en överenskommelse genom solidarisk viljebildning. Dessutom är det endast denna *grundnorm* - och inte t ex det *faktum* att en viss överenskommelse ingåtts - som garanterar att de enskilda normenliga överenskommelserna är moraliskt bindande.”
(Apel, 1990, sid 80 - 82)

”Ur detta (implicita) krav på all filosofisk argumentation kan man, enligt min mening, härleda två *grundläggande regulativa principer* för alla människors långsiktiga moraliska handlingsstrategi. För det första måste det i allt görande och låtande handla om att säkerställa den mänskliga artens *överlevnad* som en *reell* kommunikationsgemenskap. För det andra handlar det om att förverkliga den *ideala* kommunikationsgemenskapen i den reella. Det första målet är en nödvändig förutsättning för det andra; och detta ger i sin tur det första dess mening - den mening som redan är föregripen med varje argument.” (Apel, 1990, sid 87)

”... *Överlevnadsstrategin*²⁴ får sin mening genom en långsiktig *emancipationsstrategi*.” (Apel, 1990, sid 87 - 88)

Vår upplevelse av *nytta och mening* är av avgörande betydelse för att engagerat och aktivt delta/medverka i sociala system och processer. Att delta/medverka i ett socialt sammanhang innebär ofrånkomligt att komma i kontakt med åtminstone två kvalitativt olika upplevelsevärldar avseende nytta och mening. Det sociala systemet eller processen påverkar nämligen dels vårt själv på (i) *ett personligt/subjektivt ”berörande” plan* och dels vår uppfattning om vår egen och andras upplevelse av (ii) *det sociala systemet eller processen som en mellanmänsklig (och kanske även i vissa fall ”övermänsklig”) social aggregering*. En reflektion kring detta är, att ett socialt sammanhang kan bedömas kvalitativt utifrån dess förmåga till *samtidig berörande bekräftelse* av den individuella och sociala komponenten i våra *socioindividuella själv*. En annan reflektion är, att *sådana kvalitativa bedömningar* faktiskt utgör det socioindividuella självets *modus operandi*. Vår *förståelse* av det sociala systemets eller processens nytta och mening *och* vår *upplevelse* av personligt utbyte därav är nämligen avgörande för vårt engagemang och vår vilja att aktivt delta/medverka i sociala system eller processer. Med det socioindividuella självets *modus operandi* avses *en personlig menings- och värdeskapande funktion* hos *den sociala individen* i samspelet mellan denna sociala individ och den verklighet, som det sociala interaktionsmönstret med andra utgör. De teoretiska och praktiska implikationerna – på det sociostrukturella planet – av en sådan socioindividuell funktion är betydande. Dörren öppnas nämligen till ett annat perspektiv att förstå sociala system och processer i termer av *menings- och värdeskapande sociala strukturer*. Att aktivera de sociala deltagarnas socioindividuella ”modus operandi” blir i så fall i själva verket en huvuduppgift för varje socialt system eller process. Detta påverkar vår föreställning om, vad som är viktigt att tillgodose vid design, tillkomst, utveckling och underhåll av *sociala strukturer*, som har en allmänt ”erkänd” legitimitet i kvalitén av att fungera socioindividuellt *berörande*. Analysen i det här avsnittet har en tydlig koppling till den redovisade referensramen i kapitel 2. Den pekar nämligen på vikten av att praktisera ett *socialt entreprenörskap* (kapitel 2.2) som ett *sociokulturellt* och *socialt lärande* (kapitel 2.6 och 2.3) och att den pedagogiska och organisatoriska uppgiften i detta entreprenörskap utövas med fokus på varje deltagares upplevelse av rationell och

²⁴ Apel syftar på överlevnaden för det *mänskliga samhället* som ett *självhävande system*.

existentiell mening (som social individ) under inverkan av ett gemenskapsformande och historielstrande värdefält (kapitel 2.6 och 2.7).

Vikten av att organisera samhällsstrukturer, som förverkligar våra socioindividuella jag (eller själv), kan belysas med Fromms (1982c) reflektioner över personlighetsutvecklingens beroende av ”positiva frihetsupplevelser” inom en social kontext. Fromm pekar på, hur etablerade föreställningar i ett samhälle kan verka *hämmande* på vår förmåga att tänka och känna som fria individer.

Ett förverkligande av det egna jaget ”... måste ske inte bara genom tänkandet utan genom ett förverkligande av personligheten i dess helhet, genom att den får ge aktivt uttryck åt sina emotionella och intellektuella möjligheter. Positiv frihet består med andra ord i den totala integrerade personlighetens självverksamhet.”
(Fromm, 1982c, sid 191 - 192)

Fromm (1982c) menar, att en sådan frihet för människan kräver samhällsstrukturer, som initierar och upprätthåller *en utbredd tro på ett livs- och sanningsinnehåll, som förverkligar vårt individuella jag* (min textmarkering i denna mening).

Observationerna från processen ”Lindeborg på nätet” avtecknade en bild av utbredd *låg vilja* att bidra med reella *sociala insatser*. Denna *ovilja* verkade vara kopplad till ett utbrett behov av att vara *fri och oberoende* i förhållande till sociala system; dvs att *detta slag av visad frihet/oberoende faktiskt uppenbarade en tidstypisk anpassning till legitimerande föreställningar om, hur man ”ska” förhålla sig till andra* (se även kapitel 5.2 om begränsningsfaktorer och fenomenet ”tidsbrist”). Detta tyder på ett paradoxalt mönster i det observerade fenomenet, nämligen att ”frihet/oberoende” från socialt ansvar för andra i själva verket visade på *ett stort beroende av att uppfylla en tidstypisk ”socioindividuell” identitet som en skenbart fri/oberoende episodisk social konsument*. Vilket kan anses vara en socioindividuell paradox av rang.

Fältarbetet i ”Lindeborg på nätet” uppenbarade även på *maktfaktorns betydelse* för samspelet mellan aktörerna i det sociala systemet/processen (se bl.a kapitel 4.2 och 4.3). En reflektion är, att det sociala systemet frambringar *superaktörer*; dvs att den sociala strukturen är en arena, där de individer vinner makt och anseende, som bäst kan koppla den sociala strukturens och den illusionistiska/principiella metastrukturens högst legitima maktanspråk till sin egen person. En sådan superaktör, eller flera, kan givetvis i praktiken fungera som formidabla störningar i det sociala systemet; dvs att det personliga maktbegäret kan driva en sådan superaktör till att *manipulera* systemets legitimerande maktbefogenheter för att uppnå egen vinning i form av makt, anseende, nytta och nöje. En reflektion blir, att superaktörer är enormt betydelsefulla för det sociala systemets funktion – på gott men tyvärr ofta också på mycket ont. I processen ”Lindeborg på nätet” visade sig tydligt riskerna med *kontraproduktiva superaktörer*. *Kontraproduktiva superaktörer* innebär nämligen risk för, att *det sociala systemet undermineras genom ett utbrett minskat eller förstört förtroende hos övriga sociala aktörer för den legitimitet gentemot högre mening och värde, som åberopas*.

Fenomenet *sociala likgiltighet, oberörbarhet och konsumtion* i processen ”Lindeborg på nätet” visade sig vara väl etablerat i alla åldrar i den vuxenvärld, c:a 20 år och uppåt, som utgjort processens rekryteringsbas avseende nyckelaktörer, deltagare och tilltänkta partners. En annan erfarenhet är – som tidigare redovisats (kapitel 4 och 5) – att fenomenets yttringar av undandraganden och passivitet *inte* varit möjligt att förändra genom lärandeaktioner, som förespråkats/lärt ut förhållningssättet *socialt omsorgstagande*; dvs att uppfylla rimliga krav på fältinsatser för att därmed bidra till förverkligandet av ”Lindeborg på nätet” som en kompletterande social strukturkomponent i grannskapet Lindeborg. Svårigheten att påverka till förändring med *sociala lärandeinsatser* gällde också, när dessa inriktades på den representantkultur – med inslag av *demokratisk distansering* –, som tidigare beskrivits i analysen. I fallet ”Lindeborg på nätet” (se bl.a kapitel 4.5) var aktioner, av typen *sociala lärandeinsatser*, *inte* särskilt framgångsrika för att vända en dialogfrånvänd representationskulturs grepp om folkvalda till att i stället bli en praktik av dialog och diskussion av jämlikt slag mellan medborgare och deras valda företrädare. En reflektion är, att båda fenomenen – både fenomenet ”strukturfrånvänt självförverkligande” och fenomenet ”dialog- och diskussionsfrånvänt representantkultur” – vidmakthålls av (i) en *diskurs* (repertoar av principer, argument och argumentationsteknik), som inåt och utåt legitimerar förekomsten av resp fenomen. Samt att det (ii) finns en *praktik* av (ii-a) undandraganden och (ii-b) aktiva motdrag/dueller att tillgripa för att motverka ett menings- och värdesyftande *socialt lärande* i dialog och diskussion med förespråkare för andra sociala förhållningssätt.

En annan reflektion över processen ”Lindeborg på nätet” är, att försöken att förändra och påverka med sociala lärandeaktioner kan förstås som ansatser till *metadialog* i en *metagemenskap*. Dessa ansatser till metadialog resulterade i två typer av bemötandestrategier. Den ena bemötandestrategin kan betecknas (i) *interpassivitet* – ett reaktionssätt kännetecknat av (i-a) *uteblivna gensvar* (i ord och handling) eller ett (i-b) *aktivt undflyende* från att överhuvudtaget associeras med ansatserna till dialog. Den andra bemötandestrategin kan lämpligen betecknas som (ii) *interaktivt motarbetande* – nämligen interaktivitet av (ii-a) ”*spelad*”/falsk *metadialog* alternativt (ii-b) oförfalskad *metaduell*. Såväl bemötandet av typen *interpassivitet* som *interaktivt motarbetande* var reaktioner på dialogförsöken såsom något hotfullt att endera passivt fly undan eller utmanövrera/spela bort resp nedkämpa. Som redan nämnts, hade dialogförsöken i processen ”Lindeborg på nätet” två viktiga adressater/målgrupper. Den ena målgruppen utgjordes av *representationsgrupper* (internt och externt) – såsom tilltänkta partners eller nyckelaktörer – och den andra av *vanligt folk*/boende i området – såsom deltagare, användare och potentiella hjälpare för att utveckla ”Lindeborg på nätet” i riktning mot en kompletterande social struktur av dialogbaserad demokratisk gemenskap. De observerade sätten att bemöta dialogförsöken visade på ett förhärskande och etablerat förhållningssätt av *social distans, likgiltighet, oberörbarhet och konsumtion* hos dessa adressater/målgrupper.

Ett datorbaserat dialog- och diskussionsforum är inte enbart en teknisk angelägenhet. Analysen i den här forskningen lyfter i stället fram de sociala faktorernas stora betydelse, både på den individuella aktörsnivån och på den gruppreglerande

strukturella nivån. Detta analysresultat svarar mot forskningsproblemets komplexitet och forskningsfrågornas inriktning, nämligen att utforska socioindividuella och sociostrukturella aspekters inverkan på utsikterna att utveckla och upprätthålla en datorunderstödd miljö för publik dialog och diskussion.

Slutsatsen blir att en IKT-applikation, som syftar till att bli ett ändamålsenligt stöd för en reell social praktik, måste *utvecklas* och *drivas* utifrån *riktlinjer*, som beaktar relevanta sociala aspekter. Detta stämmer väl in på vedertagen kunskap inom informatikområdet – nämligen om vikten av att *transformera* väsentliga faktorer i verksamhetsmiljön till komponenter, relationer och egenskaper i det *kombinerade* produkt- och processresultat, som ett informationssystem i praktiken utgör. Analysen i det här kapitlet kommer därför att följas upp i nästa kapitel med normativa beskrivningar och anvisningar av ett socialt entreprenörskap för utveckling och bruk av sociotekniska artefakter i en social kontext.

Kapitel 6.

Avhandlingens resultat.

Här presenteras mer ingående de kunskapsbidrag, som utgör avhandlingens resultat.

Huvudrubriker

6.1 Fallgropar och framgångsfaktorer.	211
6.2 Ramverk för ett socialt entreprenörskap.	227
6.3 Viktiga designkriterier – översiktlig designguide.	235
6.4 Sammanfattning av slutsatser/kunskapsbidrag.	238

6.1 Fallgropar och framgångsfaktorer.

Utforskandet av processen "Lindeborg på nätet" uppenbarade faktorer och omständigheter, som endera inverkade negativt eller positivt på utsikterna till framgång. En del av dessa omständigheter har berörts tidigare och återkommer här tillsammans med annat i en samlad och övergripande presentation av *fallgropar* och *framgångsfaktorer* för gräsrotsinitierat förändringsarbete inom en social struktur. Beskrivningen av resp fallgrop och framgångsfaktor tar upp de *problematiske* och *möjliggörande* aspekterna av att bedriva ett socialt entreprenörskap för att med dialog och diskussion på ett publikt IKT-forum öka medborgarinflytandet i en avgränsad social kontext.

Svårigheten att få vanligt folk att medverka i ett ideellt arbete för andra var det överskuggande problemet i processen "Lindeborg på nätet". Det här problemet visade sig t.ex i obenägenheten hos valda företrädare till vardagsinsatser av nära och jämlika dialoger med sina väljare/medlemmar på de IKT-baserade diskussionsforumen. Ett ofta uttalat argument för att inte medverka i någon högre grad var, att man "inte hade tid". Den dominerande attityden var, att "fritid" tecknades in för det egna jaget och den närmaste familje- och vänkretsen. Den här attityden till "fritid" verkade även förstärka de valda företrädarnas upplevelse av legitimitet för att upprätthålla en traditionell uppfattning om representantskap, dvs att representantskap inte ska behöva innefatta informella dialog- och diskussionsmöten på "icke-reglerad tid" med väljare/medlemmar på ett diskussionsforum. I processen "Lindeborg på nätet" framträdde emellertid även en djupare aspekt av det ofta återkommande fenomenet att inte ha tid. *Att inte ha tid* var nämligen det samma som *att inte vilja omvandla viss fritid till kritiskt avgörande ideell processtid för andra och en själv i ett socialt*

sammanhang. Att anslå viss mängd icke-reglerad "fritid" som processtid var i själva verket en propå till nyckelaktörer och deltagare att visa prov på en särskild slags vilja, eller ännu mer precist uttryckt villighet, nämligen *offervillighet*. Avsaknad av "tid" var alltså inte generellt liktydigt med verklig tidsbrist. Det avspeglade, i generell mening, snarare en ovillighet att göra någon högre grad av personlig uppoffring för "de andra" i en social struktur. Problemet att få nyckelaktörer att avsätta tid i en förändringsprocess av typen "Lindeborg på nätet" bör därför ses som ett fenomen av *utbredd låg offervillighet*.

Fallgropar och ändamålsenliga framgångsfaktorer är viktiga att känna till i ett sociotekniskt entreprenörskap. Analysen av de empiriska erfarenheterna från processen "Lindeborg på nätet" kan resultera i sådana kunskapsbidrag. En relevant analys av fenomenet *låg offervillighet* – som var så framträdande i fallet "Lindeborg på nätet" – bör nämligen omfatta såväl de försvårande som de möjliggörande aspekterna av fenomenet. En sådan analys kan transformeras till generella riktlinjer för ett framgångsrikt entreprenörskap, nämligen till allmänt formulerade beskrivningar av fallgropar resp framgångsfaktorer grundade på erfarenheter från det mångåriga fältarbetet i processen "Lindeborg på nätet". Sådan kunskap är angelägen inom ämnesområdet e-demokrati och e-deltagande. Det kan nämligen komplettera eller delvis förändra den gängse teoretiska bilden om e-demokrati och eventuellt följas upp av ytterligare forskning eller praktiska tillämpningar.

Fallgropar.

"Lindeborg på nätet" var en flerårig process för att realisera e-demokrati i en avgränsad samhällskontext. Trots många aktioner uppnåddes dock inte målet att engagera områdets valda företrädare till att medverka i meningsfulla dialoger och diskussioner på de allmänt tillgängliga IKT-forumen för området. En djupare kritisk analys av detta faktum pekar ut ett antal samverkande faktorer. Särskilt följande omständigheter har haft stor betydelse i sammanhanget:

1. Processen föregicks inte av en tillräckligt noggrann analys beträffande kontextens beredskap och nyckelaktörernas inställning till ökat medborgarinflytande i den demokratiska beslutsprocessen.
2. Alltför mycket tid och resurser gick åt för att färdigställa processens och IKT-artefaktens grundläggande struktur och funktionalitet.
3. De tilltänkta samarbetspartnerna/beslutsinstanserna gav inte tillräckligt stöd åt processen.
4. Det fanns ingen utbredd, uthållig och stark övertygelse hos nyckelaktörer och partners för det demokratiförstärkande syftet med processen "Lindeborg på nätet".
5. Det fanns ett motstånd mot att åta sig och ansvarsfullt utföra nyckelroller för att förverkliga en e-demokratisk miljö kännetecknad av ett menings- och värdeskapande gemensamt historieberättande.

Dessa omständigheter inverkade i hög grad försvårande för processen "Lindeborg på nätet". Med utgångspunkt från denna sammanställning följer härunder en mer ingående analys och reflektion i syfte att detaljerat beskriva kritiska fallgropar och hur de skulle kunna ha undvikits.

Fallgrop 1: Avsaknad av ett aktivt urval och adekvata urvalskriterier.

- Processens initiativtagare nedprioriterar eller misslyckas med uppgiften att samla en grupp *offervilliga nyckelaktörer* – dvs att processen inte inleds med ett ändamålsenligt *urvalsförfarande*, som sällar bort personer med låg offervillighet.

En viktig slutsats från processen ”Lindeborg på nätet” är, att en social förändringsprocess bör starta med ett noggrant urvalsförfarande i ett antal steg. I detta urvalsförfarande bör ett antal kandidater från tänkbara målgrupper analyseras och prövas gentemot de aktörsprofiler, som efterfrågas för resp målgruppsmiljö. En social process har nämligen alltid en hemvist i form av den sociala struktur eller det övergripande sociala sammanhang, inom vilken processen bedrivs. För denna sociala struktur gäller det att bedöma, om processens visioner och mål avseende förändring är möjliga att uppnå i en process av samverkande nyckelaktörer, maktaktörer/partners och vanliga målgruppsdeltagare.

Detta talar för det ändamålsenliga i ett *urvalsförfarande*, där processens initiativtagare i *steg ett* väljer ut ett antal tänkbara sociala strukturer/målgruppsmiljöer, som kan antas svara mot processens vision och mål. I *steg två* kan dessa målgruppsmiljöer rangordnas utifrån en bedömning av möjligheterna att forma en process av meningsfullt interagerande (1) nyckelaktörer och (2) maktaktörer/partners i en (3) struktur/miljö med en kritisk massa av ”vanliga” berörda målgruppsdeltagare.

En reflektion med koppling till fältarbetet (kapitel 4 och 5) är dessutom, att de viktigaste kraven för att kvalificera sig som nyckelaktör är följande: (i) att ha ett djupt *engagemang* för processens vision och mål, (ii) att visa prov på *informell handlingskraft*, att ha en (iii) *kunskapsprofil* som är ändamålsenlig för processen. Med ändamålsenlig kunskapsprofil menas i det här sammanhanget (iii-a) *plasticitet* – stor potential för mental och social förändring –, (iii-b) *förståelse* för processens vision/mål och krav på aktörsinsatser, (iii-c) *förtrogenhet* med att agera i den specifika processen utifrån tidigare liknande erfarenheter samt (iii-d) *färdighet* i att vid behov agera adekvat till processens förmån även i en ovanlig situation.

Förutom en kunskapskaraktär av plasticitet och förtrogenhet bör nyckelaktörer och partners därför inneha *en social kompetens*, som kännetecknas av *informalitet*, *offervillighet* och *omsorg* i relationerna med den andre/de andra i processen (se även kapitel 1, 2.6 och 2.7 om vikten av *ömsesidig inlevelse* och ett *etiskt/existentiellt förhållningssätt* för meningsfull och personligt berörande interpersonell kommunikation).

Urvalsförfarandet kan vägledas av följande sammanfattande beskrivning avseende kritiskt avgörande och önskvärda profil hos nyckelaktörer och partners. **Social kompetens av *informalitet* samt *offervillighet* och *omsorg om ”den andre/de andra” tillsammans med en kunskapskaraktär av *plasticitet* och *förtrogenhet* är de mest kritiskt avgörande egenskaperna för nyckelaktörer och partners i en social process.***

Ett viktigt svar på forskningsfrågan om socioindividuella aspekter blir således, att entreprenören/förändringsagenten bör välja en social kontext (målgruppsmiljö), där *nyckelaktörer* och *eventuella partners* har social kompetens, kommunikativa färdigheter samt en kunskaps- och värdemässig orientering, som svarar mot den sociotekniska processens vision och mål.

Fallgrop 2: Ofärdig process- och produktlösning.

- Det saknas en eller flera drivande superaktörer med kapacitet och vilja att ge färdiga lösningar till processens övriga nyckelaktörer och deltagare.

En social process måste *anpassas* till ett samhällsliv, som präglas av en utbredd obenägenhet att offra mer än marginellt av egen tid och kraft för ett kollektivt infrastrukturbygge. En sådan anpassning kan vara ändamålsenlig, om den kombineras med insatser/aktioner, som har utsikter att förstärka eller förändra nyckelaktörers och deltagares identitet i riktning mot socialt medansvariga individer; dvs till handlingsansvar för den sociala gemenskap/struktur som utgör processens fokus. Redovisningen av processen "Lindeborg på nätet" (kapitel 4) – och analysen av denna (kapitel 5) – har visat, att det ställs stora krav på superaktörens förmåga att *transformera* processens visioner och mål – avseende social förändring – till uthålligt verksamma inslag/komponenter av socialt lärande. En viktig uppgift är därför att transformera det sociala entreprenörskapet till en mer eller mindre "färdig" process- och produktlösning som "gäva" till övriga nyckelaktörer och deltagare – för deras (i alla fall inledningsvis) "konsumtionsliknande" socioindividuella bildning.

Att gå runt ett problem kan ibland vara ett alternativ till att ägna tid och resurser åt att bearbeta och nysta upp ett problemkomplex. Den här forskningen anvisar en sådan typ av lösning för att komma förbi förhållningssätt av svag idealitet, som annars riskerar att försvåra och fördröja de inledande faserna i en "gräsrotsdriven" process. Forskningsfrågan om socioindividuella aspekter (se kapitel 1) har därmed fått ett delsvar, som lyfter fram den sociotekniska entreprenörens kapacitet att utforma en till stora delar "färdig" grundlösning, som målgruppaktörerna kan ansluta sig till och successivt fördjupa sitt engagemang för.

Fallgrop 3: Bristfälligt stöd från omgivande sociala strukturer.

- Processen saknar ett reellt *stöd* från resursstarka partners – dvs att processen lider brist på nödvändiga drifts- och utvecklingsresurser.

Om processen drivs med "gräsrotsinsatser", *kan* det vara kritiskt avgörande att hitta partners, som stöder processen under sponsorliknande former. Dessutom *kan* ett reellt stöd från olika partners stärka nyckelaktörernas upplevelse av att medverka i något angeläget och meningsfullt, vilket kan stimulera till ökad sammanhållning och aktivitet hos nyckelaktörerna. Sådant stöd kan emellertid vara svårt att uppbåda, och stödet kan även upphöra brådstörtat. Detta talar för, att en långvarigt syftande förändringsprocess i princip även bör kunna lösa sina verksamhetsbehov med de resurser, som nyckelaktörerna ideellt kan bidra med. Det är således viktigt, att

processens resursbehov – i ett långsiktigt perspektiv – inte är beroende av ett osäkert stöd från eventuellt nyckfulla partners. Den ideala lösningen är därför att driva processen under former, som har förutsättningar att långsiktigt hanteras med enbart de interna nyckelaktörernas insatser.

Ett stöd från resursstarka partners är positivt för de bonuseffekter i form av *avlastning* och *stimulans* på de interna nyckelaktörerna, som det kan medföra. Det kan emellertid vara negativt, nämligen om nyckelaktörernas framtida engagemang och insatser/bidrag urholkas av en mental struktur/föreställning att inte själva behöva bidra med nödvändiga uppoffringar för att säkerställa processens drift och utveckling. I så fall ökar behovet av att anpassa processen, så att den likväl kan drivas och utvecklas med externt stöd från olika partners – förhoppningsvis även långsiktigt. Den interna gruppen av nyckelaktörer behöver därför inneha och uppöva en förmåga till utåtriktade kontakter och förhandling med potentiella understödjare.

Fallgrop 4: Bristande hängivenhet för processen och dess visioner/mål.

- Processens nyckelaktörer och partners delar inte samma *hängivenhet*²⁵ för processens visioner och mål.

En gräsrotsinitierad process för social förändring och förnyelse kan inte bedrivas framgångsrikt utan en kärngrupp, som gör uppoffrande insatser utifrån en hängiven övertygelse om processens legitimitet. Denna slutsats grundas på den redovisade analysen av fallet ”Lindeborg på nätet” (se bl.a kapitel 5.3 om vikten av ett gemenskapsskapande normerande värdefält).

En grundförutsättning tycks vara, att processens kärngrupp bemannas med personer, som upplever en stark tillhörighet sinsemellan i kraft av *deltagarnas upplevelse av berättigande i processens visioner och mål*. Styrkan i denna upplevelse är helt avgörande för att inordna kärngruppens deltagare till solidariska och långvariga insatser. Solidariska och långsiktiga insatser är i sin tur en förutsättning för att kunna *expandera* processen utöver kärngruppens ”interna” sociala struktur, dvs för att en process ska kunna ha utsikter att transformera/förändra en mer omfattande social struktur. Att inrikta en process mot ”oomtvistliga” och angelägna visioner kan ge processen en legitimitet, som kan fungera likt en attraherande *magnet* för deltagare i processens kärngrupp och i de större sociala målgruppsstrukturerna inom processens verksamhetsområde. Som redan framgått så uppenbarade emellertid processen ”Lindeborg på nätet” en påfallande liten legitimitet för visionen och målet om ökat medborgerligt inflytande baserat på dialog och diskussion. (Se även kapitel 2.2 om

²⁵ Historien visar många exempel på ett starkt samband mellan uppoffrande hängivenhet för ”socioindividuella” uppslag och utsikterna att uppnå genomslag, under lång tid, av dessa uppslag i en social kontext. Som exempel kan nämnas Augustinus (se boken *Bekännelser*), vars livsgärning präglades av uppoffrande insatser – församlingsliv, författande, undervisning mm – av hängivenhet för att inordna människors samvaro i linje med en transcendental ”sanning”.

legitimitet och *deltagande* ("legitimate peripheral participation") i teorin om *socialt lärande* samt om *socialt entreprenörskap* och pådrivande *normerande värdefält*.)

Det här forskningsarbetet har visat på en ganska svag uppslutning för ett demokratiskt ideal kännetecknat av ömsesidigt socialt lärande med hjälp av tekniska artefakter för dialog och diskussion i samhällsfrågor. En viktig slutsats måste likväl (eller därför) bli, att den tilltänkta visionen/målet för en socioteknisk process måste appellera till väsentliga sociala värden samt att denna appell resulterar i ett stort gensvar för handling. Utan ett engagerat och utbrett gensvar för handling är det inte möjligt att uppnå den strukturella påverkan genom handling ("actions"), som bl.a Giddens (1979, 1984) och Habermas (1976) pekar på i sina teoretiska ramverk om "Structuration Theory" resp kommunikativt handlande (se även kapitel 2.6 och 2.7). Ett viktigt delsvar på forskningsfrågan om sociostrukturella aspekter (se kapitel 1) blir därför, att det fordras engagemang/hängivenhet hos det sociala entreprenörskapets nyckelaktörer att handla för en strukturell förändring i enlighet med det sociala entreprenörskapets strukturförändrande syfte.

Fallgrop 5: Avsaknad av processinslag och rollinsatser för ett menings- och värdeskapande gemensamt historieberättande.

- Processen bedrivs inte som ett kontinuerligt menings- och värdeskapande *gemensamt historieberättande* – dvs att deltagarna inte ser som sin uppgift att personligen bidra till en gemensam angelägen historia/berättelse såsom en sammanhållande och pådrivande faktor i processen.

Det gemensamma historieberättandet innebär, att vårt medvetande inriktas på att tillgodose vårt behov av att relatera vår existens till ett meningsfullt sammanhang. En viktig egenskap hos den berättelse/historia som florerar inom en social struktur, eller substruktur, är nämligen dess potential att orientera de sociala aktörernas rollinsatser i *nutid* för den sociala strukturens eller substrukturens tillblivelse i *framtiden*. Nutids- och framtidsaspekterna i det gemensamma historieberättandet uppenbarar tydligt, att det gemensamma berättandet är en kritiskt avgörande funktion i en social process. Det gemensamma historieberättandets betydelse ligger alltså i att verka som en social artefakt, som bestämmer vår sociala framtid. En reflektion blir, att en social struktur eller process inte har någon särskilt ljus framtid utan inslag av ett gemensamt berättande.

Ett historieberättande av det här slaget har tydliga kopplingar till den teoretiska referensram, som utgör forskningsarbetets vetenskapliga sammanhang. I likhet med teorin för socialt lärande betonas i det här forskningsarbetet, att en praktik kan utvecklas till en gemenskap; nämligen om deltagarna/aktörerna involveras i en process av meningsskapande förhandling om praktikgemenskapens kollektiva reifikation – dvs dess historia (se även teorin om socialt lärande i kapitel 2.3). Att förhandla om den sociala kontextens mening är i högsta grad en personligt berörande uppgift. Detta ställer stora krav på att arrangera den meningsskapande (förhandlings)miljön, så att denna stimulerar ett sådant deltagarbete. Forskningsfrågorna (se kapitel 1) har därmed tydliga kopplingar till ett historieberättande av det här slaget. På ett

sociostrukturellt plan svarar det mot vision/mål att förhandla om samt ett processuellt arrangemang kännetecknat av pedagogik och metodik för initiativ, incitament och feedback. På det socioindividuella planet svarar det mot deltagarnas nytta, nöje, engagemang, vilja, lärlarhet mm att delta i en historieberättande process om meningen med det sociala sammanhang, som man själv är en del av.

Det gemensamma berättandet fyller funktionen av ett verktyg/artefakt, som kan förändra framtiden. Vår upplevelse av nutiden in-tecknar nämligen ständigt den sociala framtiden – genom de val vi gör som en konsekvens av redan gjorda val och av våra tidigare tolkningar av det sociala sammanhanget. En analys av det gemensamma berättandets sociala betydelse uppenbarar *den omvälvande paradoxen, att det gemensamma berättandet i princip har potential att verka som en reversibel social funktion i tidsavseende. Det gemensamma historieberättandets fulla sociala potential ligger nämligen inte enbart i att forma framtiden. Det gemensamma historieberättandet har även potential att revidera vår upplevelse och uppfattning av den passerade tiden – den upplupna tiden.* En viktig reflektion i sammanhanget är, att den sociala strukturens berättelse bör växa fram som ett resultat av *social interaktion*, dvs att berättelsen formas och förankras i dialogmöten mellan de sociala aktörerna. En annan reflektion är, att det finns ett stort behov av *proaktiva insatser* från processens superaktör(er) i syfte att öka utsikterna att förankra strukturen och förändringsprocessen – som en gemensam historia hos de sociala aktörerna. Den optimala proaktiva insatsen vore emellertid, som redan nämnts, att starta processen med (1) ett *urval sociala aktörer*, som kan bedömas ha en grundinställning som korresponderar mot den sociala strukturen och processen, och/eller (2) att *aktörerna har en plasticitet – dvs mental och social öppenhet* –, som möjliggör ett socialt lärande som ett gemensamt historieberättande (se även kapitel 2.3 om den gemensamma historiens betydelse inom teorin för socialt lärande).

Tabell 6.1. Fallgropar.

1. Ogenomtänkt <i>urval</i> av processens bruksmiljö, nyckelaktörer och partners.2. Det saknas ett ”färdigt” <i>grundkoncept/lösning</i> att samlas kring.3. Avsaknad av <i>stöd</i> och <i>resurser</i> som säkerställer utveckling och drift.4. Bristande <i>hängivenhet</i> hos nyckelaktörer och partners för processen och dess vision/mål.5. Avsaknad av processinslag och roller för ett menings- och värdeskapande <i>gemensamt historieberättande</i>.

Framgångsfaktorer.

Trots alla svårigheter bedrev ”Lindeborg på nätet” sin verksamhet under flera år. Detta faktum är värt en närmare analys och reflektion. Det är nämligen i hög grad intressant att även kartlägga de omständigheter och faktorer, som – trots alla motigheter – lyckades skapa och introducera en kompletterande infrastrukturkomponent för ett öppet och jämlikt åsiktsutbyte i ett lokalt samhälle. En sådan analys kan lämpligen

starta med att inventera de mest iögonfallande processinslagen för att utveckla och upprätthålla en miljö för e-demokrati och e-deltagande. En sådan inventering bör ske utifrån ett brett observationsfält. Erfarenheterna från "Lindeborg på nätet" pekade nämligen på behovet av att samtidigt utveckla och underhålla de sociala, personrelaterade och tekniska komponenterna för att – med ett språkbruk från teorin för SSM och "social learning" – uppnå *interventionens* måluppfyllelse i en process av *socialt lärande*. Med en sådan ansats kan fältarbetets erfarenheter inledningsvis sammanfattas i följande lista över omständigheter, som verksamt bidrog till en upplevelse av meningsfull process under några år.

1. I processens initialskede delade IT-verkstadens medlemmar ut informationsblad till hushållen i Lindeborg. Denna aktion gav effekt och visade på betydelsen av att *relevant marknadsföra* en social förändringsprocess för att attrahera deltagare.
2. IT-verkstadens medlemmar var inledningsvis och under lång tid uppfyllda av stor handlingskraft för processens mål. Efterhand fördelades specifika uppgifter/roller, bland IT-verkstadens nyckelaktörer. Syftet var, att under *kontraktliknande former* säkerställa handlingskraft inom processens olika verksamhetsgrenar – sociala kontakter för partnerskap, svara för IKT-artefaktens funktion och utformning, lärandeinsatser, skriva foruminlägg mm.
3. Processen gav inledningsvis tydligt *märkbara resultat*, nämligen hemsidans utformning och funktionalitet, aktionsgruppens mötesformer, marknadsföring, rollutföranden, partnerskapsmöten. Dessa *resultat hade en stimulerande inverkan* på IT-verkstaden. De avledde emellertid i viss mån intresse och engagemang från andra "mindre konkreta" insatser, nämligen från forumrelaterade insatser för att uppnå en kritisk massa av meningsfullt diskuterande deltagare på IKT-forumet.
4. Processens relativa framgång var i hög grad kopplad till en tidigt etablerad *struktur av ofta återkommande arbetsmöten*. Under dessa möten samlades IT-verkstadens medlemmar, ibland tillsammans med samarbetspartners, för avstämning av processens framskridande och planering av nya insatser.
5. IT-verkstadens mötesformer, det initiala engagemanget, några personers särskilda drivkraft och företagsamhet samt ett märkbart resultat i en del avseenden förstärkte, eller kanske snarare uppväckte, en allmän anda av handlingsvilja hos processens nyckelaktörer. En sådan kultur (eller allmän anda) var alltså viktig i sammanhanget, även om den snarare uppstod temporärt under inverkan av särskilt gynnsamma omständigheter. Detta talar för, att en *ändamålsenlig kultur* bör finnas med från början som en kraftfull ingångsfaktor hos nyckelaktörer och partners i ett socialt entreprenörskap för e-demokrati.
6. Fältarbetet "Lindeborg på nätet" visade på ett stort behov av någon slags *superaktör*, dvs att någon/några nyckelaktörer lyckas samordna övriga aktörer och partners till ändamålsenliga insatser för processens måluppfyllelse. Under lång tid fanns denna funktion tillgodosedd i "Lindeborg på nätet", vilket sannolikt innebar en väsentlig förlängning av processens totala livslängd. En sådan funktion kännetecknas av att driva de sociala, tekniska och personrelaterade aspekterna i ett socialt entreprenörskap som ett meningsfullt samarbete mellan de inblandade aktörerna. En sådan uppgift ställer stora krav på att *förhandla och moderera fram en upplevelse av gemensam mening/historia hos de medverkande*.

Sammanställningen över fruktbara och meningsfulla processinslag följs härunder upp med en fördjupad analys av framgångsfaktorer. Den fördjupade analysen syftar till att klargöra faktorer – som i kombination med att undvika fallgropar – skulle kunna ha förstärkt centrala demokratiska värden i en lokal samhällskontext, nämligen mha dialog och diskussion i och kring en IKT-artefakt.

Framgångsfaktor 1: Marknadsföring.

- Att processen blir *allmänt känd* för den avsedda målgruppen.

Detta innebär någon form av marknadsföring, som når ut till de tilltänkta användarna. Att göra ”något” allmänt känt måste emellertid sättas in i ett tidsperspektiv. Sätten att sprida kännedom om ”något” varierar nämligen med, om detta något ska resultera i *omedelbara effekter* eller märkas som en *uthållig/bestående effekt* hos den tilltänkta målgruppen. Om avsikten är att uppnå en snabb effekt, så kan det bästa sättet vara någon form av massiv marknadsföring vid några enstaka tillfällen. Exempelvis i samband med att detta ”något” lanseras och erbjuds den avsedda målgruppen. En sådan konsumtionsinriktad marknadsföring kan vara ändamålsenlig för att få snabb anslutning av deltagare i initialskedet av en förändringsprocess. En socioindividuell förändringsprocess har emellertid ett utsträckt tidsperspektiv, vilket talar för mer långsiktigt verkande kanaler att göra processen allmänt känd på. En sådan process kan långsiktigt vinna mest anhängare och deltagare genom att sprida och exponera budskapet om sin existens via aktiva rekryterare inom målgruppen, och då helst i miljöer som är frekvent besökta av deltagare från målgruppen. Förändringsprocessens marknadsföring blir därmed en angelägenhet, som till stora delar måste hanteras som ett väsentligt inslag i den egna processen. Detta innebär, att processen måste planera och genomföra aktioner/insatser, så att de befintliga deltagarna själva aktivt sprider ett budskap, som attraherar nya deltagare. Villkoren, för att göra ”något” allmänt känt, bestäms emellertid framför allt av, huruvida detta något är tillhörigt en etablerad och resursrik social struktur eller tillhör en grupp utanför verksamhetsfältets etablissemang. Den icke-etablerade sociala gruppen eller aktören har nämligen i princip två utvägar för att göra ”något” allmänt känt – nämligen (1) att sköta marknadsföringen i helt egen regi eller (2) att lösa uppgiften i *allians* med någon/några etablerade och resursrika partners. Om någon allians inte är möjlig att uppstå, återstår det alltså att försöka hantera uppgiften själv; dvs (i) att avsätta egna resurser för ändamålet och (ii) att hitta kanaler för en effektiv och helst kostnadsfri, eller i alla fall lågbudgeterad, marknadsföring.

Framgångsfaktor 2: Kontrakt för *normativ* handling.

- Att nyckelaktörerna och deltagarna agerar utifrån ett *kontrakt*, som reglerar resp aktörs insats i processen.

Analysen av processen ”Lindeborg på nätet” (se bl.a kapitel 5.2) understryker betydelsen av *struktur* för att inordna nyckelaktörer och deltagare till att göra nödvändiga processinsatser. Det finns behov av en *mental struktur*, som påverkar nyckelaktörer och deltagare att i vardagsframträdanden och organiserade sammanhang

agera till förmån för processens visioner och mål. En någorlunda sammanfallande mental struktur hos processens aktörer är alltså enormt viktig som pådrivande faktor för ett autonomt och samstämmigt handlande hos dessa aktörer. Med mental struktur menas här grundläggande föreställningar, som styr/inriktar/anvisar ens handlande inom ett verksamhetsområde. Den korrekta termen för mental struktur är även *normuppsättning*. Den vedertagna definitionen på norm är nämligen just *handlingsriktlinje*. En reflektion utifrån fältarbetet (kapitel 4 och 5) är, att *hopkopplingen mellan riktlinje/anvisning och handling är kritiskt avgörande för, huruvida handlingar ska bli solidariskt utförda i en process*. I processen ”Lindeborg på nätet” uppenbarades efterhand en relativt svag koppling mellan teori- och praktikdel i de normuppsättningar, som en demokratiförstärkande social process är så beroende av. Idé-/värdedel och handlings-/ansvarsdel korresponderade nämligen inte särskilt väl sinsemellan för den officiellt ofta återropade och hyllade samhällsnormen: ”att demokrati i grunden är en öppen och jämlik dialog- och diskussionsprocess med enskilt ansvar för ett kollektivt handlande” (se bl.a kapitel 4.2, 4.3, 4.4, 4.5, 5.1 och 5.2). En reflektion är därför, att det krävs en praktik med inslag av inskolning och tillvänjning, som leder till eller förstärker grundläggande samhällsnormer, inklusive demokratinormer, så att dessa normer vid behov kan fungera som verksamma mentala strukturelement i sociala förändringsprocesser. Slutsatsen är, att *det krävs processinslag, som uppövar aktörernas tillhörighet till autonomt verksamma normer, som befrämjar processen*. Någon form av kontrakt, som föreskriver nyckelaktörer och partners att regelmässigt utföra den praktiska delen i en processnorm, är ett sätt att *via handling* skapa och förstärka hopkopplingen av normens handling och idé/tanke. Ett sådant kontrakt kan tillgodose, att processen så småningom drivs av ändamålsenligt verksamma normer hos nyckelaktörer och eventuella partners. (Se även kapitel 2.2 om *normers betydelse* för att uppnå samverkan i olika arrangemang av sociala aktörer.)

Framgångsfaktor 3: Upplevelser av *meningsfulla* resultat/förändringar.

- Att processens aktörer upplever *resultat/förändringar* som en följd av gjorda insatser.

Upplevelser av vad som är ”bra” eller ”dåliga” resultat är starkt beroende av, hur aktörerna uppfattar sin verksamhetsmiljö. I en dialog- och diskussionssyftande process kan aktörmiljön lämpligen betecknas med begreppen *gemenskap för dialog* resp *verkstad för problemlösande diskussion*. Eftersom dialog och diskussion tenderar att växelvis gå över i varandra är, som tidigare nämnts, begreppet *dialog- och handlingsgemenskap* en adekvat benämning på en social process, som fokuserar på dialog och diskussion. Jag har också tidigare redogjort för, att aktioner för att befrämja en dialog- och diskussionsmiljö av olika skäl kan leda till aktioner och reaktioner, som förändrar aktörmiljön i riktning mot en *arena av duellerande aktörer*. Det är därför meningsfullt att förstå begreppet resultat/belöning i relation till de olika ”aktörmiljöer”, som – under längre eller kortare tidsperioder – kan känneteckna en dialog- och diskussionsprocess. En viktig erfarenhet från processen ”Lindeborg på nätet” är, att en dialog- och diskussionsprocess aldrig kan vinna något på att anamma de våldsamma aktionssätten på en arena. Arenans grundvillkor är nämligen att

utmanövrera eller bringa ”den andre” till underkastelse. På en arena mäts därför resultat/belöning ofta i termer av *seger* eller *förlust*. En framgångsrik dialog belönas i stället primärt i termer av *samförstånd* (sanhörighet) eller *respektfull oenighet* hos dialogaktörerna. Diskussionsmiljön syftar till att lösa problem genom att samordna deltagarnas olika perspektiv och kompetens till en gemensam lösning. Att arbeta fram *mångsidigt övervägda lösningar* är därför en relevant beskrivning på, vad som är ett framgångsrikt resultat i en verkstad av diskuterande problemlösare. I processen ”Lindeborg på nätet” var deltagarnas upplevelse av mening med en dialog- och diskussionssajt starkt beroende av resultat inom samtliga tre ovannämnda aktörmiljöer (se bl.a kapitel 4.4, 4.5 och 4.6). Framgången med en dialog- och diskussionssajt beror således på, i vilken utsträckning (1) dialogens *gemenskap*, (2) diskussionens *verkstad* och (3) beslutsnivåns *arena* utvecklas till *ett integrerat system av kommunicerande nivåer* – dvs att dialogen transformeras till lösningsförslag på en problemlösande diskussionsnivå, samt att dialogen och diskussionen leder till aktörsinsatser på en nivå av beslutsmässiga makthavare.

Ett socialt entreprenörskap är en process för ett visst syfte. I fallet ”Lindeborg på nätet” var som bekant syftet att engagera deltagare i en social kontext till ökat medborgaransvar med hjälp av en datorbaserad dialog- och diskussionsmiljö. Detta har beskrivits som en komplex uppgift med sociala, pedagogiska och tekniska inslag. För detta krävs en eller flera praktiker, där någon/några gör insatser för att förverkliga det uppsatta målet. I en sådan praktik är det givetvis viktigt att (1) lösa specifika problem knutna till uppgiften/processen. Samtidigt är det viktigt, att problemlösningen kombineras med inslag som förstärker praktikdeltagarnas (2) upplevelse av gemenskap till (i) varandra, (ii) problemlösande insatser och (iii) processens övergripande syfte. Detta kan uppnås med en dialog i praktiken, som underhåller och vidareutvecklar processens historia. Den här beskrivningen av resultat svarar mot forskningsfrågorna (kapitel 1), nämligen i form av personlig mening och delaktighet i att påverka de reglerande strukturerna i en social kontext. Beskrivningen avtecknar en bild av ett socialt arrangemang, där resultat kopplas till dialog för gemenskap i en verkstad/praktik som löser konkreta problem för att påverka sociala strukturer till förmån för ett visst syfte. Denna bild svarar därmed mot det forskningsproblem (se kapitel 1), som formulerats för det här forskningsarbetet. Begrepp och argumentationslogik i resonemanget har dessutom tydliga kopplingar till forskningens vetenskapliga sammanhang av socialt lärande, social strukturering, social informatik mm (se kapitel 2).

Slutsatsen är, att dialogens primära resultat visserligen utgörs av samförstånd eller respektfull oenighet, men att dialogens fulla värde ligger i att initiera och underhålla en diskussion som löser gemensamma problem. Diskussionens primära resultat utgörs, i sin tur, av lösningsförslag, men diskussionens kvalitet ligger i att vara förankrad i en atmosfär/miljö/nivå av dialog och i meningsfull kommunikation med en korresponderande maktnivå. (Se även kapitel 2.6 och 2.7 om dialog och språkhandlingar som rationella kommunikativa medel för samhällsförändring.)

Framgångsfaktor 4: Verkstadsmöten, handlingsinriktad praktik.

- Att processens kärnaktiviteter bedrivs i form av dialog- och diskussionsbaserade *verkstadsmöten*.

Dialog och diskussion är några av de medel, som en social lärandeprocess disponerar för att realisera sina visioner och mål. För att uppnå märkbara effekter i den sociala verkligheten krävs, att de interna processaktörernas dialog och diskussion kan omsättas till konkreta insatser för processens externa målgrupp (eller eventuella partners). I processen "Lindeborg på nätet" var det mycket svårt att driva en gräsrotsinitierad process som ett system av interagerande *interna* aktörer (nyckelaktörer från målgruppen) och *externa* aktörer (makthavare samt "vanliga deltagare" i målgruppen) på en *integrerad* dialog-, diskussions- och arenanivå (se bl.a kapitel 4.4, 4.5 och 4.6). En reflektion över detta är, att de interna aktörernas dialoger, diskussioner och handlingar bör bedrivas utifrån insikten och attityden att "*beröra*" *processens målgrupp av vanliga deltagare och makthavare, så att dessa successivt integreras i processen och det sociala systemet*. Slutsatsen blir, att nyckelaktörerna bör ha en kombinerad tjänande och förändrande insikt och attityd samt vara beredda till uthålliga insatser. Under dessa omständigheter *kan* den sociala processen – utifrån ett internt aktörsperspektiv – uppfylla att bli ett integrerat system på dialog-, diskussions- och arenanivå. Den interna aktörgruppen förtjänar därför verkligen benämningen *nyckelaktörer*, och deras främsta arbetsmiljö är *verkstaden*. Deras primära uppgift är nämligen att successivt expandera processen till ett system av samverkande interna och externa aktörer. Att organisera denna uppgift som *verkstadsarbete* innebär ett fokus på att solidariskt göra sin insats inom ramen för en delad förståelse av processens övergripande struktur. De interna aktörernas arbetsform blir därför att samlas till *regelbundna verkstadsmöten* för att upprätthålla och expandera det *interna* systemet av integrerad (1) dialog, (2) diskussion och (3) utåtriktad handling på en arena, som befolkas av externa men korresponderande aktörer.

Framgångsfaktor 5: Dialog- och diskussionsinriktad handlingskultur.

- Att processens nyckelaktörer/superaktörer förmår skapa och upprätthålla en *kultur av handlingsinriktad dialog och diskussion*.

Det är av yttersta vikt, att åsiktsskillnader inte utvecklas till uppsplitande personkonflikter, som förlamar processen. En social process är därför beroende av, att nyckelaktörerna har insikter, attityder och handlingsvanor, som svarar mot processens krav på nyckelaktörerna att föra en fruktbar dialog och diskussion, lösa problem samt visa handlingsansvar. Den nödvändiga grundkompetensen utgörs av förmågan att vara inkännande och berörande i möten med "den andre" på både dialog- diskussions- och arenanivå. Detta innebär, att omväxlande vara *proaktör*, *interaktör*, *intersubjekt* och *transcsubjekt* i den sociala processens olika möten med "den andre/de andra". Ett pedagogiskt förhållningssätt, å la "socialt lärande", är en ändamålsenlig kultur att omfatta för processens nyckelaktörer och superaktörer. En kultur av pedagogiskt ansvar för ett socialt lärande innebär nämligen, att *fokus ligger på att förändra målgruppen i socioindividuellt avseende*. Detta resonemang stämmer väl överens med

dialogteori (kapitel 2.6 och 2.7) och förhållningssätten i sociokulturellt (kapitel 2.6 och 2.7) och socialt lärande (kapitel 2.3).

Processen ”Lindeborg på nätet” påverkades i hög grad av den dominerande kulturen hos gruppen av nyckelaktörer och partners, t.ex inverkade formell möteskultur och representationskultur (se bl.a kapitel 4.2, 4.3 och 4.4). En erfarenhet är dessutom, att det är mycket svårt att uppöva en kultur inom denna grupp – t.ex genom aktioner av socialt lärande – , såvida det inte *från början* finns en (i) förförståelse, (ii) viljeinriktning och (iii) plasticitet hos gruppmedlemmarna, som underlättar och möjliggör att utveckla och befästa en delad kultur inom processens kärngrupp. Reflektionen blir därför, att *inträdet* till processens kärngrupp är kritiskt avgörande för den sociala processen. För att en ändamålsenlig kultur ska blomstra och få ett fast grepp över processen bör därför, enligt denna analys, en eventuell nyckelaktör *bekräfta/garantera* ett långsiktigt åtagande att pedagogiskt ”leda” processen som ett socialt lärande i enlighet med processens visioner och mål, innan denne erhåller en nyckelfunktion i processen. Kvalitén hos kärngruppen i en process av socialt lärande har därmed i viss mån förskjutits till kvalitén i bekräftelsen/garantin i en sådan inträdesfunktion. Denna bekräftelse måste givetvis vara av ett trovärdigt slag, dvs innebära att nyckelaktören och superaktören *verifierar sin kompetens* att verka på processens nivåer av *dialog, diskussion* och *handlingar* på målgruppens maktarena. Därför bör bekräftelsen täcka in ett brett spektrum av relevanta socioindividuella egenskaper inom dessa processnivåer. En slutsats blir, att en nyckelaktör och superaktör bör uppvisa en profil av (i) breda kunskaper, (ii) känslomässigt engagemang och (iii) visionär social handlingskraft/entreprenörskap, som verifierar en personlighet av harmoniskt integrerad ”**social** individ”. I denna profil ligger en rimlig försäkran om att besitta den *förståelse, förtrogenhet* och *färdighet*, som är kritiskt avgörande för att vara pedagog i en process av socialt lärande.

Framgångsfaktor 6: Processmoderator, en nyckelfunktion för process- och produktintegrering.

- Att olika aktörers framträdanden i processen regleras under allsidig inverkan av *processmoderatorer*.

En fundamental reflektion är, att begreppet socialt lärande bör förstås som *en dualitet mellan process och produkt*. Detta innebär att det sociala lärandet måste bedrivas med *samtidig* uppmärksamhet på de tre nivåerna av (i) dialog mellan interna och externa aktörer, (ii) diskussion mellan dessa i syfte att lösa problem och utveckla möjligheter samt (iii) uppföljande handlingar (av arenakarakter) i målgruppens sociala miljö. Ensidig betoning av någon enskild nivå riskerar att begränsa den sociala processens potential. En överbetoning av dialoger kan t.ex innebära, att det sociala lärandet inte blir en process med potential att förändra den omgivande sociala målgruppsstrukturen. En överbetoning av handlingar i målgruppsmiljön innebär risk för bristande förståelse/acceptans och delaktighet i de handlingar, som sker i processens namn. En reflektion är därför, att en process för socialt lärande bör bedrivas under inverkan av *en funktion, som lämpligen kan betecknas med termen processmoderator*. I ”Lindeborg på nätet” fanns ett stort behov av insatser för att *integrera* processen till en verksam

helhet av process- och produktaspekter (se bl.a kapitel 4.1, 4.2 och 4.3 om olika understödjande tekniska, organisatoriska, pedagogiska och sociala insatser). Detta behov accentuerades av det faktum, att upplevelsen av processen "Lindeborg på nätet" till stora delar var beroende av dess (1) IKT-baserade form samt på (2) graden av samverkan (eller snarare brist på samverkan) inom kärngruppen och med externa maktaktörer på processens arenanivå; dvs att processen "Lindeborg på nätet" i själva verket avtecknade sig som *en dualitet av process och produkt* (jmf med dualitetsbegreppet i "structuration theory" resp socialt lärande, se kapitel 2.7 och 2.3). Detta innebär att väsentliga processaspekter är impregnerade i IKT-formen/produkten, och omvänt att produkten avspeglar dynamiken (eller stiltjen) hos olika aktivitetslag (dialog, diskussion, handling) i IKT-forum, internt i processens kärngrupp samt mellan kärngrupp och externa maktaktörer och partners.

Varje process av socialt lärande har inslag, som de sociala aktörerna definierar som tillhörigt kategorin produkt. Aktörerna kan t.ex uppleva något "procedurellt" och formmässigt som en väsentlig del av processens "produktmässiga" resultat. En sådan insikt är fundamental att beakta vid design av en process för socialt lärande. Denna dualitet måste i praktiken hanteras *samtidigt* på de tre nivåerna av dialog, diskussion och handling. En slutsats blir, att *funktionen processmoderator* är en kritiskt avgörande framgångsfaktor i en process av socialt lärande. Processmoderatorn är nämligen en funktion, som likt en katalysator kontinuerligt driver på och underhåller den sociala lärandeprocessens hela bredd av olika verksamhetsdelar. En processmoderator är i någon mening också en "superpedagog". Funktionen verkar nämligen utifrån ett *överordnat perspektiv*, där balansen mellan *dialog-, diskussions- och handlingsinitiativ* bestäms utifrån *strategiska och taktiska överväganden* angående *den sociala strukturen, som processen syftar till att förändra*.

Processmoderatorns uppgift är alltså att *se och hantera processen som en helhet av relevanta process- och produktaspekter*. Denna helhetssyn är viktig att anamma också hos processens övriga aktörer. En sådan översiktsbild innebär, att processen blir ett *objekt* att förhålla sig till, samtidigt som processen bygger på, att aktörer medverkar som *subjekt* i processens olika delar. En reflektion är, att subjekt-objektrelationen rymmer en viktig socioindividuell paradox: nämligen *att tillfälligen av distanserad objektifiering av en process eller verksamhet förstärker vår upplevelse av att vara meningsfulla subjekt, när vi återinträder som nära medverkande i processen och verksamheten*. Att kunna uppfatta en process eller verksamhet som ett objekt på distans är alltså en viktig förutsättning för att kunna agera som ett adekvat subjekt i detsamma. Att vägleda de medverkande aktörerna till relevanta objektbilder av processen och verksamheten är en viktig pedagogisk uppgift, som kompletterar processmoderatorns funktion att driva processen och verksamheten som en integrerad helhet. Att processens och verksamhetens praktik "förtingligas" till ett objekt kan attrahera aktörernas subjekt-objektrelationer till processen och verksamheten. Processmoderatorns insatser bör därför, om möjligt, bli till framträdanden, som inför övriga aktörer avspeglar processens "väsen". En processmoderator fungerar i så fall även i rollen av "superpedagog", som *genom sitt sätt att vara* vägleder övriga aktörers subjektiva förhållningssätt till processen och verksamheten. Enligt denna analys är det

kritiskt avgörande att designa en process för socialt lärande med funktion(er) för processmoderator, som tillgodoser både (i) drift och utveckling av processen som en integrerad helhet och (ii) inskolning och uppövande inom målgruppen av processens idémässiga essens.

Beskrivningen av processmoderator ger ett väsentligt svar på forskningsfrågorna (se kapitel 1). Nämligen att det behövs en (eller uppdelad) funktion med särskilda kvalitéer i en process, som syftar till att samordna en grupp aktörer till engagerad medverkan i och kring en artefakt för att utveckla och upprätthålla en kultur av dialog, ömsesidigt lärande, diskussion, problemlösning och aktivt handlande för strukturell påverkan av en social kontext. Komplexiteten i ”svaret” indikerar, att moderatorns funktion är navet i ett arrangemang av sociala, pedagogiska och systemtekniska komponenter. Den komplexa beskrivningen är därmed samtidigt ett svar på avhandlingens forskningsproblem (se kapitel 1.1 och 1.2), nämligen i sin beskrivning av en process – ett socialt entreprenörskap –, som kan ”*utveckla, upprätthålla eller vitalisera en lärande social kontext med hjälp av IKT-understödd dialog och diskussion – e-demokrati och e-deltagande – mellan vanliga deltagare/medlemmar och deras valda företrädare*” (kapitel 1.1, sid 14).

Tabell 6.2. Framgångsfaktorer.

1. <i>Marknadsföring</i> av processen.2. <i>Kontrakt</i> som garant för nödvändiga processinsatser av nyckelaktörer.3. Processdeltagarna upplever och ser <i>resultat/förändringar</i>.4. Processdeltagarna medverkar regelbundet och aktivt i <i>verkstadsmöten</i>.5. Processen bedrivs i en <i>kultur av handlingsinriktad dialog och diskussion</i>.6. Processen har ändamålsenlig(a) <i>processmoderator(er)</i>.

Det sociala entreprenörskapets terapeutiska uppgift – några sammanfattande reflektioner.

En processmoderators framgång står och faller med *förmågan att kommunicera meningsfullt och inlevelsefullt med övriga inblandade aktörer*. I boken *Vardagslivets filosofi* beskriver Sören Halldén (2001), hur ordet/språket tenderar att beskära vårt livsinnehåll. Detta beror i många fall på bristfällig och onyanserad *begreppsanalys* om de faktiska förhållanden – om oss själva, den andre, övriga villkor och tillstånd –, som utgör vår vardag i olika språkburna sammanhang. Halldén pläderar för en *begreppsanalys* – gentemot oss själva och andra –, som ger *mening utifrån en ärlig och nyanserad värdering av situationer*. En sådan *begreppsanalys* tenderar att fullgöra en terapeutisk funktion i umgänget med oss själva och andra. Efter denna korta ingress följer några citat som belyser Halldéns tankar om *begreppsanalysens* värde i det språkliga umgänget.

”... Uppenbart är att ordet har en anknytning till ett helt paket av ytterst väsentliga moraliska idéer. Det förklarar den storslagna effekten hos

ordet, när det kommer till användning. Det är inte bara vackert, det har också en självfallen auktoritet. Men det ger ingen enkel nyckel till frågeställningarna i det enskilda fallet. Ibland är det ena åsyftat, ibland något helt annat. Och ibland fungerar ordet som ett kraftigt bedövningsmedel. ...”
(Halldén, 2001, sid 63)

”... När den utsatte på detta vis funderar över vad som ligger i situationen är även detta en begreppslig uppgift. Det är inte en text som tolkas; istället är det ett händelseförlopp, som står i centrum, och avsikter som inte är noggrant genomtänkta. Den som hamnat i bryderi försöker förstå vad som är en rimlig rekonstruktion av uppgiften, griper efter innebörden.

... För att välja rätt lösning; gäller det att tolka en innebörd.”
(Halldén, 2001, sid 65 - 66)

Att vägleda deltagarna till ett *nyanserat* menings- och värdeskapande språkbruk (á la Halldéns begreppsanalys) – för harmonisk utveckling av sig själva och andra utifrån faktiska/sakliga omständigheter – är den uppgift, som gäller för processmoderatoren i ett socialt entreprenörskap. Att medverka i en gemensam ”begreppsanalys” har som mål att utveckla en social kontext och därmed oss själva.

Detta kan kopplas till den betydelse, som den psykologiska forskningen tillmäter medvetandegörande ”samtal” för att lösa upp omedvetna blockeringar av ens potential, vilket kan belysas med några centrala insikter av den välkände psykologen och forskaren C. G. Jung. Att bli sitt eget *Själv* (uppnå självförverkligande) innebär, enligt Jung (1967), att vara i överensstämmelse med vår innersta definitiva och ojämförbara egenart. Jung ser detta uppnående som människans optimala nivå av personlig utveckling, samt att detta uppnående förutsätter en höggradig medveten bearbetning (*individuationens väg* enligt Jung) av den situation (livsvillkor, mentalitet, socialitet mm), som inverkar på ens självupplevelse.

En annan viktig insikt hos Jung (1993) är, att varje människas handlande och förhållningssätt styrs av den *inställningstyp*, man representerar.

Psykologiska teorier är relevanta i det här sammanhanget. De pekar nämligen på den *personliga faktorns* begränsande resp möjliggörande inverkan i ett socialt entreprenörskap. Framgång för ett socialt entreprenörskap är, rent generellt, beroende av att *inställningstypen* och *den sociala karaktären* (Fromm, 1982a) hos partners, nyckelaktörer och övriga deltagare svarar mot vision, mål och krav på handling. En viktig kompetens hos den sociala entreprenören blir därför, att – utifrån en bedömning av personliga kvalitéer hos olika tänkbara aktörer – skilja ut hoppfulla entreprenörsuppdrag från de omöjliga.

6.2 Ramverk för ett socialt entreprenörskap.

Företeelserna *teknik* och *teknikutveckling* bör lämpligen förstås utifrån människans fundamentala strävan att *förbättra sina livsvillkor* genom att på olika sätt *förstärka sina biologiska, mentala och sociala förmågor och färdigheter*. Att övervinna sina naturliga begränsningar med tekniska landvinningar är således ett grundläggande mänskligt särdrag. Människans strävan efter tekniska lösningar är i själva verket ett uttryck för ett djupt liggande behov efter *frihet och frigörelse*; nämligen en längtan efter att *förverkliga sin idé/föreställning* om att vara ämnad till något större än att begränsas av sina naturliga grundvillkor. Kombinationen av (1) *människans idé/föreställning om sig själv* och (2) *hennes upplevelse av diskrepans mellan denna idé/föreställning och den faktiska tillvaron* resulterar, enligt detta resonemang, i ett känslofyllt engagemang för uppgiften att förverkliga vårt ”sanna” mänskliga väsen med olika slags kompenserande eller överbyggande arrangemang. Dessa arrangemang är till sin funktion artefakter – nämligen mentala, sociala, kulturella och tekniska konstruktioner – i syfte att skapa och upprätthålla en upplevelse av *meningsfylld identitet* i våra liv. Utifrån detta perspektiv är teknik och teknikutveckling en typ av artefakt som, *tillsammans* med andra artefakttyper, uppfyller den övergripande funktionen att bidra till vår upplevelse av frihet och frigörelse från en existentiellt begränsande vardagstillvaro till en högre syftande mening/mål. Teknik, och andra artefakttyper, bör i så fall värderas utifrån deras förmåga att öka vår upplevelse av frihetsskapande och frigörande *mening* i våra liv. I en social struktur (samhälle, företag, förening, grupp) bör därför tekniska artefakter bedömas utifrån deras effekt på de sociala aktörernas upplevelse av att förverkligas som ”sociala individer”.

Den här innebörden av begreppet artefakt har tydliga kopplingar till sociokulturellt resp socialt lärande (se kapitel 2). Resonemanget sätter även in artefakter, teknik och teknikutveckling i ett sociopsykologiskt sammanhang, nämligen som möjliggörare av en djupare mening i våra liv, på både ett socialt och personligt plan. Detta ansluter till liknande resonemang inom social informatik och i litteratur om ”Virtual Community” (se kapitel 2.1 och 2.2). Resonemanget anknyter även till forskningsproblemet och forskningsfrågorna (kapitel 1), nämligen i ett kunskapsintresse för teknik som fri- och möjliggörare av ett samhällsliv, där medborgare tillerkänns och fullgör roller som uppmärksammade och betydelsefulla sociala individer.

Människans idé om sig själv har intresserat många forskare. För att få en någorlunda fyllig bild på denna problematik är det meningsfullt med en kompletterande belysning från ett socialpsykologiskt och sociokulturellt perspektiv. I sina reflektioner över *människans natur* anvisar Fromm (1982b) *en progressiv lösning* på de dilemman, som medföljer ett strikt evolutionärt resp väsensunikt synsätt på människan. Fromm löser detta dilemma genom att inte definiera människans väsen som en viss egenskap eller substans, utan som *en motsägelse som ingår i människans existens*. Enligt detta synsätt gäller, (i) att människan är ett djur med en gentemot andra djur ofullständig instinktutrustning och (ii) att människan skiljer sig från andra djur genom sin psykiska förmåga att vara medveten om sig själv och sina livsvillkor, dvs medveten om sitt liv såsom begränsat i tid och rum.

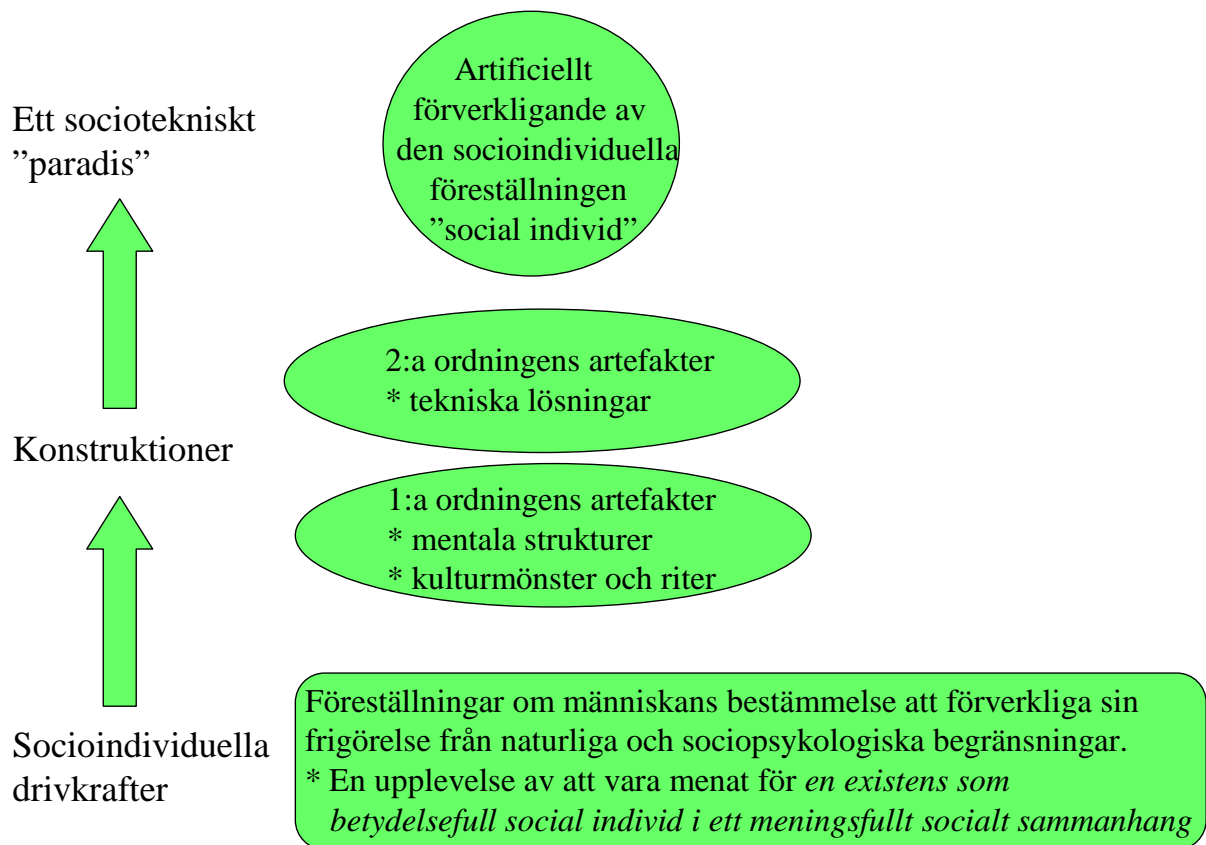
”Människan står inför den skrämmande konflikten att vara naturens fånge, men fri i sina tankar; en del av naturen och ändå en naturens nyck; hon hör inte hemma någonstans. Människans medvetenhet om sig själv har gjort henne till en främling i världen, annorlunda, ensam och rädd.”
(Fromm, 1982b, sid 115)

Fromm (1982b) pekar på att människans vilshenhet och rädsla inför denna insikt i princip endera kan hanteras *regressivt* – genom ett anammande av arkaiska föreställningar som reducerar människans komplicerade natur – eller hanteras på ett *progressivt* sätt, som bejakar denna natur och leder till ansvarsfulla bidrag inom ramen för ett socialt system av medmänsklighet. Han pekar på behovet av kraftfulla initiativ för att utveckla och upprätthålla samhällsformer, som leder till en utbredd medvetenhet för ett ansvarsfullt ”mänskligt” handlande.

Enligt det här resonemanget och synsättet har mentala, sociala och kulturella konstruktioner/artefakter en mer direkt koppling till identitetsskapande idéer/föreställningar än tekniska artefakter. En reflektion är därför, att mentala, sociala och kulturella artefakter lämpligen bör utgöra en grupp, som, åtminstone i teorin, borde vara överordnad den tekniska artefakttypen. Detta skulle behöva understrykas genom att beteckna *mentala, sociala och kulturella artefakter som en typgrupp av första ordningen*. Genom sin relativa distans till idéer/tankar om människans/mänsklighetens mening/mål skulle på motsvarande sätt *teknik kunna benämnas som en artefakttyp av andra ordningen*. Den här uppdelningen är väsentlig av åtminstone två skäl. Det förmedlar nämligen ett budskap om vikten av att utveckla mentala, sociala och kulturella artefakter, som kan kanaliseras till transparenta tekniska lösningar. Dessutom kan det leda till kritiska funderingar och en *eventuell omvändelse* från en praktik av teknikutveckling, som är kontraproduktiv gentemot fundamentalt mänskliga idéer/värden. En kritisk fråga i sammanhanget är, huruvida vissa strukturella drivkrafter och incitament för teknikutveckling är förenliga med ett långsiktigt ansvar för att befrämja vårt behov av att uppleva mening och bekräftelse som ”sociala individer” i gemenskap med andra (se även Bradley (2006) samt kapitel 2.2 och 2.2 om Social Informatik).

En sådan kritisk infallsvinkel är i linje med den kritiska sociologins ansats och med sociala värdefilosofiska teorier om ett existentiellt ansvar (se kapitel 2.6 och 2.7). I det här forskningsarbetet kan analys och slutsatser utifrån ett sådant vetenskapligt sammanhang ge kompletterande kunskapsbidrag av mer generell art, t.ex i form av ett ramverk (kapitel 6.2). Det kan även generera kunskapsbidrag av mer praktiskt slag (se kapitel 6.3) för att åstadkomma en önskad förändring, vilket är en typ av kunskapsbidrag helt i den kritiska samhällsvetenskapens anda.

Ett ramverk för socialt entreprenörskap är en generalisering av det ramverk för forskningsobjektet, som presenterades i kapitel 2.5. Ett generellt ramverk – för ett socialt entreprenörskap – kan därför även återspegla och innebära värdefulla bidrag till teorin om *socialt lärande* och *SSM* (Soft Systems Methodology).

Figur 6.1. Artefakter av olika ordningar.

Bortser inte det tidigare förda resonemanget från, att en social struktur har ett eget existensvärde, och att strukturens/organisationens sociala aktörer måste inordna sig – oberoende av hur väl den sociala strukturen svarar mot en allmängiltig idé/föreställning om fundamentala värden kopplade till människans särart som "social individ". Dvs att en social strukturs främsta kännetecken faktiskt är den sammanhållning, som följer av, att dess medlemmar underordnar sig och verksamt stöder strukturens/organisationens mål och medel. En struktur/organisation kan nämligen därmed säkra sin existens och eventuellt expandera på en "marknad", där många strukturer/organisationer konkurrerar om presumtiva anhängare/kunder/intressenter.

För att undvika missförstånd vill jag tydligt klargöra, att jag till fullo delar insikten: *att en social struktur/organisation har ett egenvärde och en normerande inverkan på sina sociala medlemmar/aktörer* – jmf med den återkommande tanken om *reciprocitet* mellan *struktur* och människor (*action*) (Giddens, 1979; Goffman, 1959, 1963; Habermas, 1976). Denna insikt är dessutom väldigt central i den här avhandlingen. Resonemanget i avhandlingen bygger nämligen på två grundläggande insikter, som mejslats fram i analys och reflektion över processen "Lindeborg på nätet"; nämligen (1) att strukturer inverkar normerande på oss och (2) att vår särart som "sociala

individer” endast kan förverkligas i en social struktur och miljö, där vi på ett personligt plan upplever vår transcendentala mening i situationer av att beröra och beröras som en ”social individ”. En reflektion utifrån dessa insikter blir, att artefakter av 1:a och 2:a ordningen bör utvecklas för att uppnå den potentiella vinst, som ligger i att samtidigt tillgodose mål/mening på strukturell och individuell nivå i en social struktur/system. Den potentiella vinsten ligger i att konstruera eller rekonstruera mentala, sociala, kulturella och tekniska artefakter, så *att dessa förstärker symbiosen mellan struktur/organisation och strukturens sociala aktörer genom att tillgodose strukturmedlemmarnas fundamentala behov som ”sociala individer”*. Om en struktur/organisation erkänner sig vara en *social* struktur, är det faktiskt svårt att tänka sig någon annan ansvarsfull konsekvens än att rekonstruera strukturen/organisationen, så att den genomsyras av *den strukturella normen att inom strukturens ram frigöra de sociala aktörerna såsom i fundamental mening jämlika ”sociala individer”*. All organiserad och regelbundet återkommande interaktion mellan individer uppfyller de mest grundläggande kriterierna för att kunna betecknas att vara en social struktur. Denna definition stämmer väl in på organisationer inom myndighetsvärld, föreningsliv, affärsliv mm. Slutsatsen blir därför, att ovannämnda insikter har relevans för organiserad verksamhet inom ett brett spektrum av mänsklig företagsamhet.

I det här resonemanget infördes begreppet *marknad* för att belysa, hur en social struktur är hänvisad till *det fria valet hos strukturens anhängare/kunder/intressenter* och på *konkurrensförhållandet mellan strukturer* i deras tävlan om anhängarnas/kundernas val. Begreppet *marknad*, i den här betydelsen, är ett viktigt begrepp, som kompletterar de tidigare presenterade begreppen *gemenskap*, *verkstad* och *arena*. Begreppet *marknad* kännetecknas i princip av *obegränsad frihet för anhängarna/kunderna/intressenterna* och av *tävling mellan sociala strukturer*. Frihetsinslaget hos anhängare/kunder på en *marknad* skiljer sig radikalt från den *frihet genom bundenhet och beroende* till en mental struktur, som kännetecknade sociala individer i en *gemenskap*. Tävlingsinslaget mellan konkurrenter på en *marknad* liknar däremot väldigt mycket de tidigare beskrivna aktionerna och reaktionerna mellan ”kombattanter” på en *arena*.

Trots olikheterna utgör inslagen av *frihet* ett intressant gemensamt kännetecken för en *marknad* resp *gemenskap*. Kopplingen mellan aktörerna i en *gemenskap* är nämligen inte av fast karaktär utan bygger på den dubbla friheten att kunna välja ”något”, som visserligen kan bekräfta den sociala aktören som en autonom/frigjord ”social individ”, men endast genom att denne inordnar sig den mentala struktur (illusion), som konstituerar *gemenskapen*. Det primära *rekryteringsfältet* för en *gemenskap* är emellertid per definition en *marknad*. För att få deltagare att ansluta sig till en social *gemenskap*, så krävs det nämligen något slag av medlemsvärvning på en ”*marknad*” av *fritt väljande individer, som upplever sig vara socialt identitetslösa eller åtminstone identitetsfattiga*. Samtidigt är begreppet *marknad*, per definition, också det verksamhetsfält, där maktfulla sociala och kommersiella strukturer/system manifesterar sig som *arenaaktörer*. Sociala och kommersiella strukturer kämpar/tävlarsinsemellan med olika medel för att påverka marknaden till egen fördel. En reflektion är därför, att (1) kamp mellan konkurrenter och (2) manipulativt förledande av

marknaden i varierande grad kännetecknar både en social och kommersiell struktur. Reflektionen är också, att dessa inslag är särskilt framträdande för strukturer, vars maktföreträdare domineras av en "socialt distanserad" maktkultur (mental struktur); dvs om strukturens maktföreträdare primärt uppfattar sig själva och "sin" sociala eller kommersiella struktur som en maktfull arenaaktör. Processen "Lindeborg på nätet" (kapitel 4) och analysen av denna (kapitel 5 och 6) har visat, att det gräsrotsdrivna entreprenörskapet bemötts som ett önskat inslag från företrädarna för den folkrörelsemiljö, som processen hade påräknat som samarbetspartners. I stället för att stödja processen blev bemötandet det motsatta från de ledande maktföreträdarna i de sociala strukturerna. Deras bemötande tog form av aktiva motaktioner och utdragen passivitet för att nedkämpa och undandra sig en förändring för ökad jämlik dialog och diskussion. I processen "Lindeborg på nätet" (kapitel 4 och 5) uppfattades det sociala entreprenörskapet som en arenaaktör av de makthavande företrädarna för de sociala strukturerna. En reflektion är, att detta bemötande uppenbarade en arena- och marknadsinriktad kultur hos strukturernas maktföreträdare. Denna maktkultur innebar, att företrädarna tenderade att uppfatta och hantera den sociala strukturens interna/primära målgrupp som en marknad. Nämligen en marknad som, genom olika *manipulativa medel*, skulle undanhållas möjligheten till ökad jämlik dialog och diskussion mellan "vanliga" medlemmar i strukturen och deras valda företrädare. Reflektionen är dessutom, att den IKT-burna interaktionsmiljön uppfattades som en *potentiellt farlig arenaaktör* inne i strukturen – som ett hot mot den dominerande makthavargruppens betydelse/status och förmånsställning. Slutsatsen är, att inslagen av manipulativa medel och ett synsätt på processen och IKT-forumet som en hotfull arenaaktör tyder på en makthavarkultur, som ser den egna sociala strukturen (folkrörelsemiljön) som en marknad att vid behov manipulera till förmån för den egna makthavargruppen.

En process av socialt entreprenörskap och en IKT-baserad artefakt för "frigörande" dialog och diskussion *kan* vinna på att inte primärt satsa på partnerskap med befintliga sociala strukturer. Ett partnerskap med strukturföreträdare *kan* nämligen visa sig vara en felsatsning, om det finns "dolda" föreställningar (kultursyn) bland parternas makthavargrupper, som motverkar mål och framgångsvägar för processen och dess artefakter. Det *kan* alltså vara meningsfullt, att den sociala processen och dess artefakter erbjuds som fritt valbara alternativ på en marknad av fritt väljande sociala aktörer, utan att någon social struktur medverkar som partner. Ett sådant upplägg måste grundas på de inslag av *individuell frigörelse/frihet och fria val*, som utgör de fundamentala och gemensamma kännetecknen för såväl en marknad som gemenskap. Den sociala processen och dess artefakter måste därför marknadsföra *en unik förbindelse mellan gemenskapsidén och marknaden*, vilket innebär att processens framträdanden inte ska kunna associeras med traditionellt konkurrerande sociala och kommersiella strukturers framträdanden som arenaaktörer och/eller marknadsdomptörer.

Den basala funktionen för en marknad är att tillgodose fria och anonyma val mellan olika alternativ åt individen, vilket innebär att marknaden fyller en social funktion genom att erbjuda alternativ, som kan kompensera eller komplettera vår upplevelse av

otillräcklighet. Marknaden har alltså i princip till uppgift att erbjuda alternativ, som kan minska eller överbrygga avståndet mellan vår idé/föreställning om oss själva och det faktiska tillstånd, med allehanda begränsningar och tillkortakommanden, som kännetecknar vår vardagliga tillvaro. Ett gräsrotsdrivet socialt entreprenörskap har marknaden som sitt verksamhetsfält genom att erbjuda anslutning till en process, som syftar till ökad upplevelse av frihet och frigörelse åt oss som "sociala individer". I denna process – med dess korresponderande artefakt(er) (sociala, kulturella, tekniska) – inriktas form och innehåll på att öka den enskildes manöverutrymme som "social individ" i de sociala strukturerna. Att tillgodose frihets- och frigörelseaspekten ställer krav på den socioindividuella processen och dess artefakter att införliva den *anonyma valmöjlighet*, som kännetecknar en välfungerande marknad. *Det sociala entreprenörskapets optimala utmaning blir därför att utforma processen och dess artefakter, så att de "vanliga" användarna på verksamhetsfältets marknad kan uttrycka anonyma meningsuppfattningar i en form, som kan utvecklas till en "social" gemenskap och verkstad baserad på öppen och jämlik dialog och diskussion.* Detta innebär, att processen och dess artefakter konstrueras för att motsvara och förstärka de relationer av *val, påverkan, representation, ansvar och ansvarsutkrävande*, som är idealbilden för ett välfungerande socioindividuellt tillstånd i en större social struktur av valda representanter och deras väljare, dvs den sociala strukturens vanliga medlemmar/deltagare. En sådan process, artefakt och målsättning stämmer väl in med den starka demokratimodellen (Ilshammar (2002) och kapitel 2.2) och det grundläggande synsättet inom Social Informatik (Bradley (2006), kapitel 2.1 och 2.2).

Detta och tidigare resonemang har uppenbarat, att en teknisk artefakt kan erbjudas som en kombinerad produkt och process åt en social strukturs (i) *interna/primära marknad* av vanliga och anonyma medlemmar/deltagare och/eller dess (ii) *externa marknad* av utanförstående men berörda individer/aktörer. Varje social struktur – med ett valt representantskap – har nämligen en "väljarbas", som utgör den sociala strukturens interna resp externa marknad. Som extern marknad kan räknas individer/aktörer, som har en relation till strukturen utan att formellt ingå i den. Även individer/aktörer utanför en given struktur kan nämligen relatera sig till denna, som en följd av strukturens eventuella effekter eller beröring på de strukturer och/eller marknader man faktiskt ingår i.

En slutsats blir, att det behövs tekniska artefakter – utvecklade genom t.ex ett socialt entreprenörskap – för att förstärka den frihets- och frigörelseupplevelse, som har sitt upphov i vår föreställning/idé om att vara "sociala individer" med krav på reellt inflytande gentemot och över de sociala strukturernas representationsmiljöer. Slutsatsen innefattar också, att teknik och teknikutveckling kan och bör inriktas på att *förändra* de sociala och kulturella artefakter, som sociala strukturer är exempel på. *Teknik, som impregnerar ett "socialt frihetsideal" i en kombinerad process- och produktliknande form, är nämligen – enligt denna avhandlings analys och resonemang – ett kraftfullt medel för att förändra övriga korresponderande mentala, sociala och kulturella artefakter.* En reflektion är, att *teknik med sådana kvalitéer skulle kunna betecknas som en 1:a ordningens artefakttyp på grund av dessa tekniska artefakters potential att förändra och utveckla artefakter på det idémässiga planet.* Uppdelningen

i olika artefakttyper är således meningsfull. Det sätter fokus på, att teknik och teknikutveckling *bör* inriktas på att förändra mentala, sociala och kulturella strukturer i riktning mot att förstärka de värden, som ligger i våra fundamentala idéer/föreställningar om att vara "sociala individer". Detta innebär att även vara uppmärksam på och försöka vända den teknikutveckling, som motverkar ett utbrett socioindividuellt självförverkligande. Det sociala entreprenörskapets uppgift är följaktligen också *att motverka de sociala, socioekonomiska och kulturella artefakter, som försvårar och förhindrar tekniska artefakter att realisera människans illusioner/idéer/föreställningar om sig själv som en "social individ" att räkna med.*

Det här resonemanget har visat på tekniska artefaktens betydelse som verktyg för att realisera sociala och kulturella ideal (se även figur 6.1). Detta passar väl in med det sociokulturella perspektiv och det instrumentella virtualitetsbegrepp, som utgör en väsentlig del av den här forskningens vetenskapliga sammanhang (se kapitel 2). Resonemanget svarar även mot forskningsproblemet allmängiltiga formulering, nämligen på behovet av teori för ett modernt samhällsfenomen; att "*... datorer i ökad utsträckning luckrar upp traditionella interaktionssätt inom många sociala institutioner*" (kapitel 1.1, sid 14).

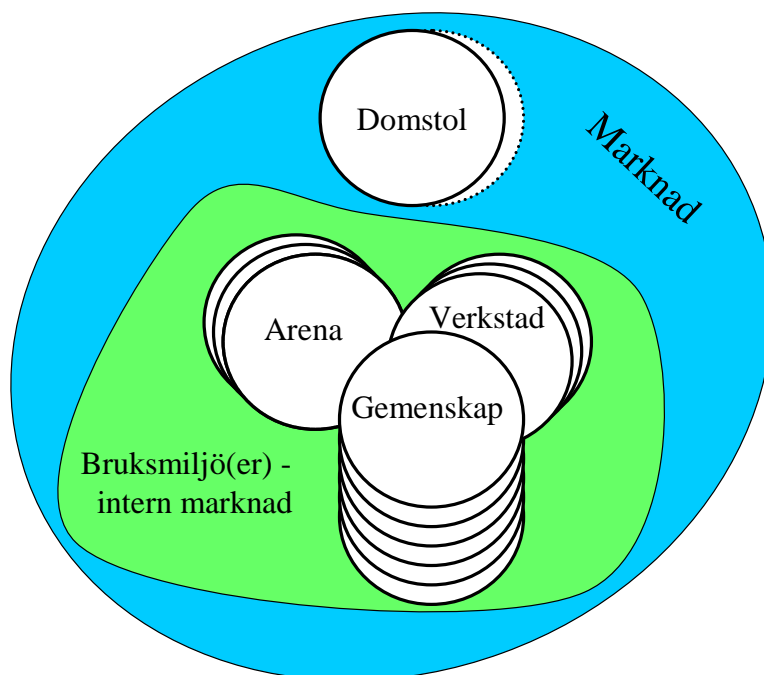
Det här avsnittet kompletteras med ytterligare ett begrepp i beskrivningen av verksamhetsföreteelser, som kan inverka på ett socialt entreprenörskap. Jag har benämnt begreppet *domstolen*, vilket här i vid bemärkelse står för *den repressiva eller tillåtande makt, som kan utövas av olika bemyndigade instanser*. Domstolsbegreppet är ytterst relevant att införa i resonemanget, eftersom ett socialt entreprenörskap inte kan bedrivas undanskymt utan är ett profilerat aktörskap, som verkar över gränserna för miljöer av gemenskap, verkstad, arena och marknad. Detta innebär, att det sociala entreprenörskapet är beroende av och underställt det regelverk, som gäller för en sådan gränsöverskridande verksamhet. Domstolens aktiviteter utgörs alltså av *repressiva eller tillåtande åtgärder i syfte att upprätthålla de regler, som på samhällsnivå gäller för verksamhet i olika miljöer av gemenskap, verkstad, arena och marknad*. En reflektion kring begreppet domstol är, att det accentuerar vikten av (1) att bedriva det sociala entreprenörskapet i form av dialog och diskussion; dvs att undvika framträdanden av dueller mm, som kan utmana övriga aktörer till att begära repressiva "domstolsingripanden" i den sociala processen. En annan reflektion är, att domstolen (i åtminstone teorin) ska vara en fristående övergripande samhällsaktör, men i realiteten är en institution, vars regelverk, riktlinjer mm formas/bestäms av maktkulturen i de sociala strukturer, som dominerar den samhälleliga arenan. Detta beror på, att den "härskande" maktkulturen på högsta samhällsnivån har sin motsvarighet i de maktkulturer på lägre samhällsnivå, där de sociala strukturer finns, som ett socialt entreprenörskap inriktar sitt sociala lärande på. En andra reflektion blir därför, (2) att domstolen faktiskt kan bli ett medel för dominerande maktkulturer att motverka den förändring, som ett socialt entreprenörskap kan ha som mål.

Sammanfattning.

Ett socialt entreprenörskap – av det slag som beskrivits i avhandlingen – kan vara *ett sätt* att utveckla och tillhandahålla teknik, som kan (re)orientera sociala strukturer till

bättre överensstämmelse med sina grundläggande ideal avseende t.ex medlems- och väljarinflytande. Processen ”Lindeborg på nätet” har emellertid uppenbarat ett antal svårigheter, vilket bl.a redogjorts för i analysen och presentationen av fallgröpar och framgångsfaktorer (kapitel 6.1). Av den tidigare analysen har även framgått, att det sociala entreprenörskapet i grunden är en pedagogisk uppgift (se bl.a kapitel 5.3 om dialoggemenskap genom socialt lärande). Process och produkt/artefakt syftar nämligen till att *förändra en målgrupp* genom interaktionsaktiviteter av typen *socialt lärande*. Detta innebär att förändra relationsmönster dithän, att vår vardagliga existens inom en social struktur svarar mot den mening och de mänskliga frihetsvärden, som ryms i vår *transcendala* föreställning/idé om (i) den sociala strukturen och om (ii) att vara sociala individer. Detta är i linje med den Sociala Informatikens betoning av fundamentala sociala och mänskliga värden (se även kapitel 2.1 och 2.2).

I analysen och slutsatserna har också redogjorts för ett antal verksamhetsfält/funktionsområden, som bidrar till att förstå ett sådant socialt entreprenörskap á la socialt lärande – nämligen verksamhetsfälten *gemenskap*, *verkstad*, *arena* och *marknad*. Till dessa verksamhetsfält och begrepp har knutits *dialog*, *diskussion*, *duell* resp *det fria och anonyma valet* som specifikt kännetecknande aktiviteter. Dessutom har målen för resp fält/funktionsområde uttryckts i termer av *samförstånd eller respektfull oenighet*, *mångsidig lösning på problem*, *seger eller nederlag* resp *upplevelser av självförverkligande*. Marknadens utbud (för våra självförverkliganden) har beskrivits i termer av erbjudanden för att kompensera och överbrygga våra brister och tillkortakommanden. Marknadens fundamentala sociala funktion är därmed att bidra till vår upplevelse av att förverkliga vår idé/föreställning om oss själva. Ramverket kompletterades slutligen med metaforen *domstol* för att beteckna det regelverk, som ett socialt entreprenörskap är underställt.

Figur 6.2. Ramverk för det sociala entreprenörskapet.

6.3 Viktiga designkriterier – översiktlig designguide.

Översiktlig designguide.

Att utveckla tekniska artefakter är förknippat med en pedagogisk uppgift. Det är t.ex ofta angeläget att tillhandahålla en eller flera manualer, som instruerar om, hur artefakten kan användas. Det kan ibland även vara ändamålsenligt att planera för särskilda utbildningsinsatser om artefaktens handhavande. Sådana pedagogiska insatser utgår från artefaktens tekniska funktion. Det är emellertid minst lika viktigt med pedagogiska insatser, som utgår från den socioindividuella och sociokulturella praktik av mentala, sociala och kulturella föreställningar, som den tekniska artefakten är avsedd för (Bradley, 2006; Wenger, 1997; Säljö, 2000; Holmberg, 1996; Utbildningsdepartementet, 2002).

En sådan pedagogik utgår i stället från bruksmiljöns artefakter av 1:a ordningen och syftar till att skapa och/eller stimulera idé- och tankemönster hos tekniker, om att tekniska artefakter ska värderas och eventuellt förkastas utifrån ett fundamentalt mänskligt perspektiv. Med en sådan inskolning av tekniker ökar sannolikt utsikterna för en teknikdriven utveckling, som svarar mot djupt liggande mänskliga och sociala behov. En sådan inskolningsmiljö kännetecknas av att inrikta teknikerna på att lösa tekniska problem, som svarar mot socialt angelägna uppgifter (jmf Bradley, 2006). Detta kan uppnås med utbildningsfall, som uppövar teknikstuderandes kompetens att tillgodose socioindividuella och sociokulturella aspekter i den tekniska designen. *I en sådan fall-driven utbildning fyller utbildaren/pedagogen nyckelfunktionen av att, i dialog och diskussion med teknikstuderandena, artikulera och motivera en kravbeskrivning, som betonar fundamentalt mänskliga och sociala aspekter, behov och önskemål.*

Detta resonemang kan i korthet sammanfattas med följande rekommendationer:

- Inse, att teknik inte har ett egenvärde och praktisera utbildningsformer utifrån denna insikt.
- Verka för, att nya tekniker inskolas i att ”se” grundläggande mänskliga och sociala behov i olika bruksmiljöer och att utgå från dessa behov i sin kreativa design av tekniska artefakter.

Dessa rekommendationer är en teoretisk-praktisk uppföljning av de fallgröpar och framgångsfaktorer (kapitel 6.1) och det ramverk (kapitel 6.2), som tidigare presenterats. Som sådana är de tillkomna i den anda, som kännetecknar kritisk samhällsforskning. En viktig målsättning för kritisk samhällsforskning är nämligen att *transformera* vetenskapliga kunskapsbidrag till praktiska anvisningar för att förstärka folkflertalets intressen, vilket ibland brukar benämnas att praktiskt verka för ”empowerment” (se kapitel 1 och 2). En sådan transformerande forskningsambition har hela tiden varit närvarande i det här forskningsarbetet, vilket avspeglas i det formulerade forskningsproblemet, forskningsfrågorna och i valet av forskningsmetod med bl.a aktionsinslag till stöd för en uttalad socioteknisk förändringsvision (kapitel 1, 3 och 4).

Att förändra, så att humanistiska och sociala värden blir normerande vid teknisk design, är en strategiskt viktig reformering av teknikutbildningen. Det strategiska värdet består i, att en ny generation tekniker internaliserar ett synsätt, som styr överväganden och val i deras framtida verksamhet som tekniker. Detta stämmer väl överens med Gunilla Bradleys konstateranden om behovet av en *ny ingenjörstyp*, som i högre grad än nu förser samhället och dess medborgare med artefakter utifrån ett synsätt näraliggande den Sociala Informatikens (Bradley (2006), kapitel 2.1 och 2.2).

En reformering av teknikutbildningen kan grundas på några väldigt enkla systemteoretiska principer; nämligen att (i) *all varaktig förändring av ett system bygger på en hög grad av formbarhet/plasticitet hos enkla men dynamiska grundelement i systemet* samt (ii) *att dessa grundelements formbarhet är möjlig att samordna till en transformering av hela systemet*. Att transformera ett helt system är dessutom, enligt den här reflektionen, starkt kopplat till ett förhållandevis fritt disponerande av komponenter/grundelement med egenskaperna (1) *normalitet*, (2) *öppenhet*, (3) *potential* och (4) *dynamik*; samt att dessa komponenter antingen redan uppfyller eller kan utveckla den viktiga egenskapen/funktionen av (5) *samordning* avseende systemets övriga delar.

De nämnda två principerna och de fem egenskaperna borde, enligt det här analytiska resonemanget, vara *strategiskt vägledande* för teknikutbildare, utbildningsansvariga och praktiskt verksamma tekniker.

Ett sätt att tillämpa ovannämnda principer och egenskaper är att utveckla tekniska artefakter såsom *system av moduler*, där dessa moduler är noder/kärnor i systemet och medger stor öppenhet och kapacitet för dynamisk anpassning av artefakten som helhet. Den tekniska artefaktens formbarhet är viktig för utsikterna att med teknikstöd kunna bidra till att förändra de 1:a ordningens artefakter – kultur och mentala strukturer – som kännetecknar en bruksmiljö (se bl.a kapitel 4.1, 4.3 och 4.4 om utveckling, underhåll och administration av den *tekniska komponenten*). En reflektion är därför, att en teknisk artefakt bör besitta en viss typ av *färdighet* (se även kapitel 5 om vikten av *färdigt koncept* (5.3) för *social konsumtion* (5.1)). Nämligen en färdighet som medger dynamiska och tidseffektiva anpassningar gentemot den högre systemnivå, som 1:a ordningens artefakter utgör. Begreppet *färdighet* blir i det här sammanhanget liktydigt med *att temporärt vara färdigställt och samtidigt öppningsbart för kontinuerlig förändring*.

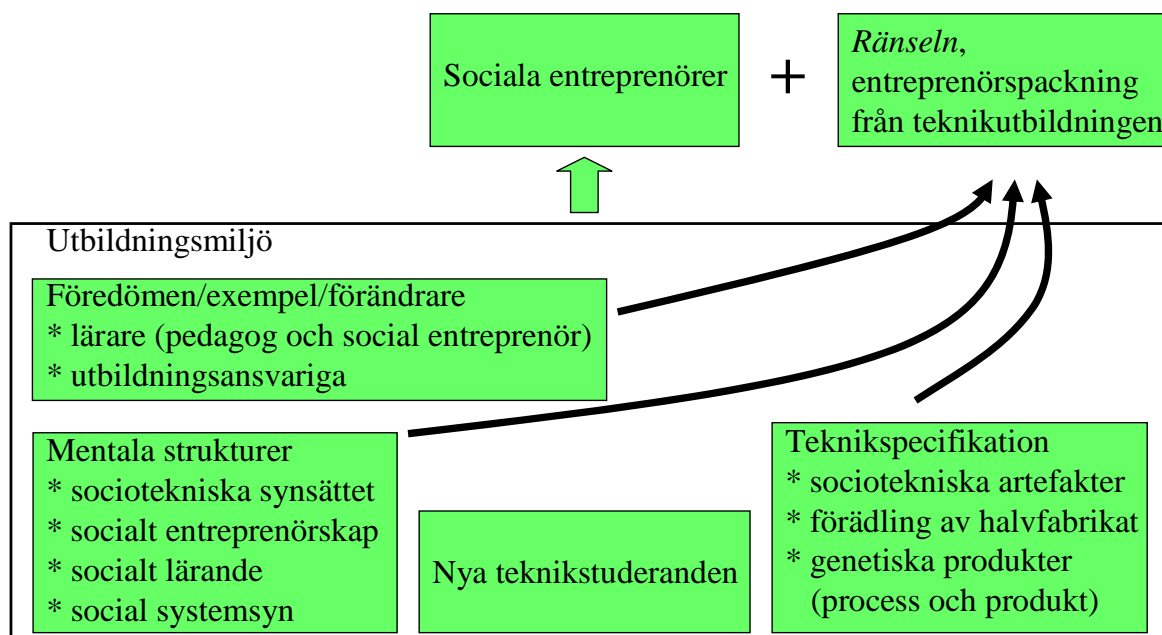
Enligt det här resonemanget är det viktigt, att teknikerna under sin utbildning, förutom fackkunskaper och färdigheter i sitt gebit, också förses med ett antal ”halvfabrikat”, som enkelt kan dupliceras och anpassas till en specifik bruksmiljö. Att utrusta teknikerna med förädlingsbara och anpassningsbara produkter är ett sätt för teknikutbildare och utbildningsansvariga att visa ansvar för de blivande teknikernas välgång och för samhället i stort. Ett sådant ansvarstagande förutsätter dock ett visst mått av reflektion och insikt över teknikens och teknikutvecklingens roll i samhället. Om teknikutbildningen normeras utifrån olika bruksmiljöers humanistiska och sociala behov, så uppfylls emellertid en viktig förutsättning för att utrusta blivande tekniker –

både *kognitivt och produktmässigt* (dvs avseende kunskaper/synsätt och halvfabrikat/”verktyg”) – till att utveckla tekniska artefakter i rollen som sociala entreprenörer. (Se även kapitel 2.6 och 2.7 om den sociokulturella synen på *institutioners bildningsverksamhet* från etiska och moraliska utgångspunkter samt om synen på artefakter som *sociala kunskapsförmedlare* i lärandesammanhang.)

Avhandlingens slutsats och rekommendation för forskare, teknikutbildare och utbildningsansvariga blir därför följande: *Utrusta tekniker med en kognitiv och produktmässig packning/ränsel, som svarar mot angelägna humanitära och sociala förändringsbehov i samhällets olika sociala strukturer.*

En sådan slutsats är bl.a förenad med krav på teknikutbildare och utbildningsansvariga att, i sin dagliga gärning, vara föredömen i sin uppgift att förmedla kunskaper, attityder och medel, som kan bidra till teknikstöd för ett ett människovärdigt samhälle.

En sådan uppmaning kan i förstone tyckas trivial, ja kanske rent utav naiv. Vilket antagligen vore fallet, om den framfördes utan koppling till ett större sammanhang av forskningsproblem, vetenskapliga perspektiv, mångsidig argumentation och andra underbyggande kunskapsbidrag. I det här forskningsarbetet är emellertid uppmaningen inte frånkopplat ett sådant större sammanhang. Det är således viktigt att understryka det forskningsmässiga sambandet mellan de olika kunskapsbidragen i kapitel 6.1, 6.2 och 6.3 samt deras ursprung i det forskningsproblem, forskningsfrågor och forskningsupplägg som formulerats (se kapitel 1 och 3). I en kvalitativ forskningsrapport är dessutom argumentationslogiken i analys och slutsatser i sig ett väsentligt kunskapsbidrag. I det här fallet har det varit i linje med forskningsupplägget att successivt avrunda komplexa resonemang med en något lättillgängligare presentation av forskningsresultatens praktiska tillämpning, vilket även har varit syftet med en del figurer och förklarande text i kapitel 6.

Figur 6.3. Översiktlig designguide från ett lärandeperspektiv.

6.4 Sammanfattning av slutsatser/kunskapsbidrag.

För att *ackumulera* ny kunskap inom de två kunskapsdomänerna – praktisk kunskap och teoretisk kunskap²⁶ – har, som tidigare nämnts, fältarbetets empiri analyserats kvalitativt *utifrån en mångfacetterad teoretisk referensram* (kapitel 2). Detta har inneburit att reflektera utifrån teorier och modeller, som på ett relevant sätt korresponderar med avhandlingsarbetets empiriska kärninnehåll. Analysens och kunskapsbildningen uppgift har varit att teoretisera över ett specifikt och långvarigt gräsrotsarbete om möjligheter och problem med att utveckla IKT-baserade diskussionsforum för ökat medborgarinflytande i ett lokalsamhälle.

Som också redan nämnts, så har avhandlingsarbetets slutsatser vuxit fram genom omväxlande empiriska och teoretiska utgångspunkter i en fokuserad kvalitativ analys och reflektion av de empiriska erfarenheterna. Dessa växelvisa utgångspunkter i analys och reflektioner har inneburit, att (1) empirins ”fakta” (erfarenheter och upplevelser) har inordnats till ”faktamönster” under inverkan av de teoretiska perspektivens begrepp och tankeföreställningar. Samt att (2) ny kunskap har ackumulerats, genom att empiriska händelser och sammanhang successivt har abstraherats till ett korresponderande teoretiskt begreppsmönster.

Det här sättet att generera slutsatser på utgår från det ontologiska synsättet att *inte* söka någon förorsakande sanning utifrån frågan ”varför”. Den vetenskapliga ansatsen har i stället varit att – utifrån grundfrågan ”hur” (se formulering av forskningsproblem och forskningsfrågor i kapitel 1.1 och 1.2) – *påvisa* mönster av händelser och sammanhang samt att *klargöra* dessa mönster till kunskap för ett relevant och framgångsrikt förhållningssätt till ett socialt och IKT-orienterat socialt entreprenörskap.

Den fokuserade kvalitativa reflektionen innebär, att begrepp och meningar har skapats och reviderats till en successivt framväxande bild inom de två kunskapsdomänerna (praktisk kunskap och teoretisk kunskap) avseende empirins resp teorins kärninnehåll. Samt att detta har skett i en iterativ process med omväxlande empirisk och teoretisk fokusering.

För respektive kunskapsdomän (praktisk kunskap och teoretisk kunskap) kommer här en kort sammanfattning av avhandlingens viktigaste slutsatser. Sammanfattningen uttrycker och kommenterar den empiriska resp teoretiska kärnan inom de två kunskapsdomänerna. De detaljerade beskrivningarna av dessa kunskapsbidrag upprepas däremot inte, eftersom de finns presenterade i tidigare textavsnitt.

Den analys som genomförts, och de kunskapsbidrag som denna har resulterat i, har givetvis sitt *upphov* i de frågeställningar, som formulerades vid forskningsstarten (se kapitel 1). Dynamiken i interaktionsprocessen ”Lindeborg på nätet” har inneburit, att dessa frågeställningar besvarats i form av slutsatser beträffande svårigheter – som

²⁶ Se inledningen av kapitel 5 avseende kunskapsdomäner för avhandlingens slutsatser.

måste övervinnas eller undvikas – och möjligheter – som bör tillvaratas – för att lyckas med ett socialt entreprenörskap för IKT-baserad lokal gemenskap.

De inledande frågeställningarna baserades på ett kvalitativt och kritiskt kunskapsintresse, vilket svarar mot den fenomenografiska och fenomenologiska ansatsen i analys och kunskapsbildning (kapitel 5 och 6).

Sören Halldén (1967) kan här bidra med ett belysande citat, där han beskriver relationen mellan frågor och svar i en värdering av *formulering*, *avsikt* och *intressesammanhang* i det vetenskapliga förhållningssättet.

”... Den ursprungliga formuleringen av frågeställningen är helt enkelt inte bindande. Men var det inte så att jag från början avsåg en språklig analys? Och är inte avsikten bindande?
På detta svarar jag att det viktigaste i samband med en frågeställning inte är formuleringen eller avsikten bakom denna, utan det *intressesammanhang* i vilket frågeställningen ingår. Vissa svar tillfredsställer den nyfikenhet på vilken frågan bygger, vissa gör det inte. Vid bearbetningen av frågan är det rimligt om man utgår från den intellektuella behovssituationen, att man söker sig fram till den utformning av frågan som passar till denna. ...”
(Halldén, 1967, sid 92)

I boken *How we know what isn't so: the Fallibility of Human Reason in Everyday Life* pekar Thomas Gilovich (1991) på, hur olika metodiska felgrepp kan ”förleda” forskaren att dra felaktiga slutsatser. Forskaren kan bl.a riskera att cementera sina missuppfattningar (om empirin och/eller om någon teori) i sitt teoribygge. Det finns även risk för, att forskaren baserar sina slutsatser på en felaktig empiribild, t.ex därför att vissa väsentliga data inte uppmärksammas. De metodiska felgreppen kan vara många. Gilovich avrundar sin studie av denna problematik med följande formuleringar, om vad forskaren bör tänka på för att leva upp till, vad han kallar ”the social scientist’s obligation”.

”How we go to advance our knowledge, will be largely the same. An awareness of how and when to question and a recognition of what it takes to truly know something are among the most important elements of what constitutes an educated person. Social scientists, I believe, may be in the best position to instill them. ...”
(Gilovich, 1991, sid 193)

”What is most important, then, is not dispelling particular erroneous beliefs (although there is surely some merit in that), but creating an understanding of how we form erroneous beliefs. To truly appreciate the complexities of the world and the intricacies of human experience, it is essential to understand how we can be misled by the apparent evidence of everyday experience. This, in turn, requires that we think clearly about our experience, question our assumptions, and challenge what we think we know.”
(Gilovich, 1991, sid 194)

Den problematik, som Gilovich tar upp, har hållits aktuell under både den aktionsorienterade utforskningen på fältet och i forskningsarbetets analys och slutsatser. De frekventa växlingarna mellan aktion och reflektion i den fältmässiga praxisforskningen har inneburit ständiga omprövningar och revideringar beträffande vilken kunskap, som mest rättvist speglade fenomenet ”Lindeborg på nätet”. Med detta tillvägagångssätt har forskningsarbetet försökt minimera de risker, som Gilowich m.fl. uppmärksammar forskaren på.

Kunskapsbidragen – ett möjligt svar för hantering av ”the middleman paradox”.

Avhandlingens analys och slutsatser understryker relevansen av ”the middleman paradox” i e-demokratisammanhang. Benämningen står för en viktig upptäckt av Mahrer och Krimmer (2005), nämligen att folkvalda politiker – trots sitt särskilda ansvar för demokratiska relationer – tenderar att motverka e-demokratiska lösningar för ett ökat medborgarinflytande i samhällslivet (se även kapitel 2.1). Det här forskningsarbetets kunskapsbidrag pekar samtidigt på ett möjligt tillvägagångssätt för att trots allt realisera e-demokrati i en lokalt avgränsad samhällskontext.

Avhandlingens beskrivning av (i) ett socialt entreprenörskap, (ii) fallgropar och framgångsfaktorer samt (iii) ett ramverk för entreprenörskapet anvisar nämligen ett tillvägagångssätt utifrån en erfarenhetsgrundad rationell insikt om e-demokratiska utvecklingsprocessers särskilda problem och möjligheter.

De redovisade kunskapsbidragen har även tydliga kopplingar till de teoretiska perspektiv och det ramverk, som presenterats i kapitel 2. Beskrivningen av fallgropar/framgångsfaktorer, ramverk och designriktlinjer knyter nämligen an till och bygger vidare på de synsätt och idéer, som utgör den teoretiska referensramen – Social Informatik, designteori, social lärandeteori och SSM. Kunskapsbidragens socioindividuella och etiska karaktär återspeglar dessutom det bredare sociologiska, sociopsykologiska och etiska perspektiv (kapitel 2.6 och 2.7), som kännetecknar forskningsinriktningen Social Informatik (kapitel 2.1 och 2.2).

Praktisk kunskap.

Analysen har beskrivit *ett socialt entreprenörskap för dialog- och diskussionsbaserad handlingsgemenskap* som en mezzoprocess med specifika sociala funktioner och kännetecken. Vidare har *handlingsgemenskap* beskrivits som ett socialt fenomen, eller funktionsområde, med relationer och beroenden till andra funktionsområden, som var och en har sin särart avseende mål och medel för socioindividuell och sociokulturell påverkan. Dessa beskrivningar utgör det *ramverk*, som forskningsarbetet vill lyfta fram. Företeelser och fenomen, som syftar till att utveckla och upprätthålla en dialog- och diskussionsbaserad handlingsgemenskap, kan inte förstås som ett isolerat funktionsområde. För en relevant förståelse krävs både en beskrivning av det specifika funktionsområdet (fenomenet) och hur andra funktionsområden – på mikro, mezzo- och makronivå – samspelar och motspelar med ett socialt entreprenörskap på mezzonivå. Med talande metaforer för olika funktionsområden – *gemenskap, verkstad, arena, marknad (intern och extern), domstol* – har analysen beskrivit det sociala

entreprenörskapet som *en process av socialt lärande*. Processens framgång beror på, hur väl nyckelaktörer och partners lyckas manövrera processen i ett sådant multifunktionellt kraftfält.

Beskrivningen av fallgropar och framgångsfaktorer tar upp insatser och inslag av särskild betydelse för att realisera en bruksmiljö, som kan skapa gemenskap/samförstånd och bidra till att lösa sociala problem i demokratiska dialog- och diskussionsmöten – reella och virtuella/datormedierade – mellan väljare och valda företrädare. Dessa fallgropar och framgångsfaktorer utgör en viktig kunskapsmassa att beakta för den, som avser starta en process av typen socialt lärande. Det som är omnämnt kan fungera som en *checklista i metodiskt avseende*; dvs en checklista över insatser som måste ha hög prioritet i ett socialt entreprenörskap med eller utan understödjande tekniska artefakter. Kunskap om fallgropar och framgångsfaktorer kan användas för att *planera* och *genomföra* processer á la socialt lärande. Det kan också ge metodstöd för att faktiskt *avbryta* en social förändringsprocess vid t.ex svagt uppfyllande av framgångsfaktorerna. Att vid behov avbryta en social process är nämligen en väldigt viktig tillämpning av de redovisade fallgroparna och framgångsfaktorerna. Redovisningen av processen "Lindeborg på nätet" understryker vikten av att inte slösa bort engagemang, kraft, tid mm på en bruksmiljö med dåliga utsikter att förändras. *Val* av bruksmiljö, någon form av *kontrakt* som stärker relationerna inom entreprenörskapets nyckelgrupp(er) och ett adekvat besättande av de viktiga *moderatorfunktionerna* vill jag särskilt lyfta fram betydelsen av.

Beskrivningen av det sociala entreprenörskapets (i) interna funktioner, (ii) ramverk, (iii) fallgropar och framgångsfaktorer är kunskapsbidrag, som i praktiskt avseende riktar sig till en bred målgrupp – forskare, potentiella entreprenörer, valda företrädare av olika slag och vanliga medborgare.

Den översiktliga designguiden innehåller rekommendationer, som skulle kunna gynna en teknikutveckling i riktning mot ökat socialt entreprenörskap. Designguiden kan därför ses som *metodanvisningar* på makro-, mezzo- och mikroplan för forskare, utbildningsansvariga, teknikutbildare och socialt orienterade tekniker, som upplever det angelägna i en sådan reformering av teknikutbildningen.

Teoretisk kunskap.

Teorin för socialt lärande (se kapitel 2) kompletteras med en *referensram*, som beskriver det sociala entreprenörskapet som en *mezzoprocess av socialt lärande* med relationer till olika funktionsområden – dvs en typ av aktivitet som bör bedrivas på en skalnivå mellan ett organisatoriskt mikro- och makroplan. Den metod som förespråkas är att skapa, förändra och upprätthålla bruksmiljöer, som kan *marknadsföras som föredömen* att efterlikna för andra motsvarande mezzo-organiserade bruksmiljöer. Ett sådant metodupplägg skulle på sikt resultera i märkbara effekter även på ett makroplan – nämligen genom socioindividuella effekter på många mikronivåer i ett stort antal mezzomiljöer.

Den redovisade *referensramen* för det sociala entreprenörskapet (med eller utan teknikstöd) är i högsta grad avsedd för teoretisk läsning av forskarsamhället.

Beskrivningen av fallgropar och framgångsfaktorer för det sociala entreprenörskapet och *den översiktliga designguiden för tekniker* riktar sig också till forskarsamhället; nämligen som kunskapsbidrag avseende de möjligheter, begränsningar, hinder och hot som förändringsagenter har att hantera, när de – med eller utan tekniska artefakter – försöker förändra olika verksamheter/sociala strukturer.

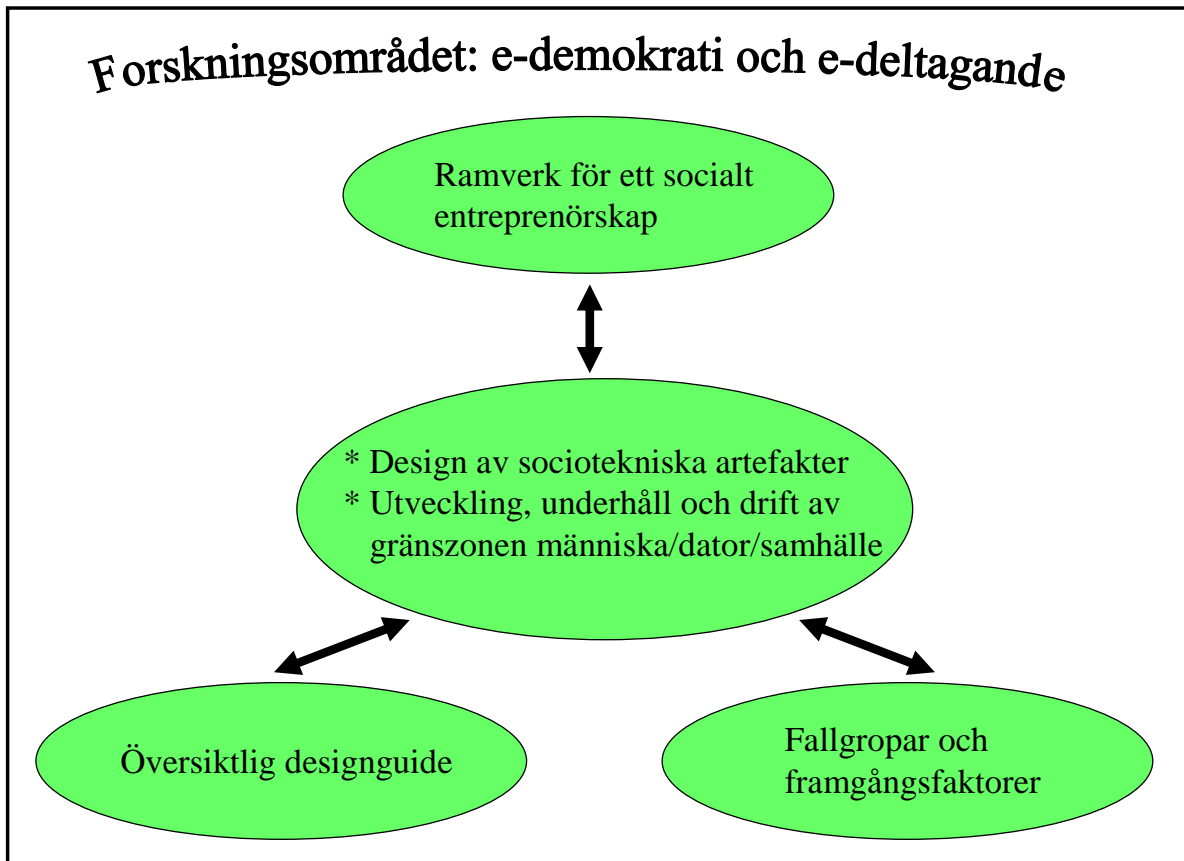
Forskningsarbetet har bedrivits med målsättningen att analysera fram relevanta slutsatser på en grund av gediget fältarbete. Detta var i linje med andra forskares propåer om behovet av fältbaserade studier för kunskapsbildning om ett angeläget forskningsproblem (kapitel 1.1 och 1.2). Forskningen har nämligen handlat om problem och möjligheter med att arrangera (i) sociala, (ii) pedagogiska och (iii) systemtekniska komponenter i en process för att förstärka ett socialt och kulturellt innehåll i och kring en teknisk form/artefakt (kapitel 1). Kategoriseringen av kunskapsbidragen som teoretiska och praktiska återspeglar att forskningsproblem och forskningsfrågor har kopplats till en sociokulturell och instrumentell syn på artefakter (se även kapitel 2.2, 2.4 och 2.5), vilket innebär – enligt det här forskningsarbetet – att en fullödig design och utveckling av en datorartefakt även bör omfatta artefaktens gränsszon av socioindividuella och sociostrukturella aspekter (se även formulering av forskningsproblem och forskningsfrågor i kapitel 1 samt tabell 6.3).

De redovisade kunskapsbidragen utgör svar på de inledande forskningsfrågorna (se även kapitel 1). Tabell 6.3 visar mer överskådligt forskningsresultatets koppling till individuella resp strukturella aspekter och frågeställningar i ett socialt entreprenörskap för att utveckla och använda en IKT-baserad gemenskap inom en social kontext.

Tabell 6.3. Forskningsresultat och forskningsfrågor.

Forskningsproblem / övergripande forskningsfråga	→ Forskningsfrågor	→ Forskningsresultat
<p>Hur kan (i) sociala, (ii) pedagogiska och (iii) tekniska komponenter arrangeras och samordnas i en process för att utveckla, upprätthålla eller vitalisera en lärande social kontext med hjälp av IKT-understödd dialog och diskussion – e-demokrati och e-deltagande – mellan vanliga deltagare/medlemmar och deras valda företrädare?</p>	<p>1. Hur bör ett "socialt lärande", i och kring ett lokalt avgränsat IKT-forum, bedrivas för att uppnå öppen och jämlik dialog och diskussion mellan valda beslutsfattare och "vanliga" medborgare?</p> <p>2. Hur kan ett "socialt lärande" i och kring en "Virtual Community" gå över i organiserade former för kollektiv samverkan i en lokal social kontext?</p>	<p>A. Fallgropar och framgångsfaktorer för ett IKT-relaterat sociotekniskt entreprenörskap (fråga 1 & 2).</p> <p>B. En översiktlig designguide för sociotekniskt entreprenörskap och sociotekniska IKT-artefakter.</p> <p>C. Ett ramverk för IKT-baserad dialog och diskussion, där detta beskrivs med metaforen "verkstad" med sina typiska relationer till omgivande metaforiska sociala företeelser.</p>

Forskningens kunskapsbidrag presenteras dessutom i en "bild"/modell (figur 6.4) som ett system av komponenter, relationer och egenskaper inom forskningsfältet e-demokrati och e-deltagande. En sådan integrerad systembild åskådliggör resultaten analysens kärninnehåll i komprimerad form samt dess kopplingar till ett angeläget forskningsområde.

Figur 6.4. Kunskapsbidragens koppling till forskningsområdet e-demokrati och e-deltagande.

En övergripande generell slutsats.

Forskningsobjektet har beskrivits som en process – ett socialt entreprenörskap – där sociala, pedagogiska och tekniska komponenter samordnats och inriktats för att utveckla och upprätthålla en lokal social kontext präglad av öppen och jämlik IKT-understödd dialog och diskussion – dvs e-demokrati och e-deltagande – mellan vanliga kontextdeltagare och deras valda företrädare (se forskningsproblem, kapitel 1). Vid analysen av det mångåriga försöket att etablera denna process framträdde ett antal fallgröpar och framgångsfaktorer. Fallgröparna och framgångsfaktorerna samt analysen i övrigt pekar på, att ett framgångsrikt entreprenörskap av den här typen står och faller med de medverkande aktörernas engagemang, förmåga och insatser. En övergripande slutsats från forskningsarbetet skulle därför kunna formuleras på följande sätt: *Framgång för den här typen av socialt entreprenörskap – som en process av socialt lärande – är mycket beroende av nyckelaktörers och partners vilja, kunskap, kompetens och personliga egenskaper.*

Det här forskningsarbetet har emellertid visat på stora svårigheter att uppbåda ovannämnda egenskaper. Den *övergripande generella slutsatsen* ska därför inte uppfattas som isolerat trivial. Den ska i stället förstås i relation till avhandlingens kunskapsbidrag avseende (i) fallgröpar och framgångsfaktorer (kapitel 6.1), (ii)

ramverk för ett socialt entreprenörskap (kapitel 6.2) och (iii) översiktlig designguide (kapitel 6.3). Ett centralt budskap i det här forskningsarbetet är nämligen, att ett socialt entreprenörskap kräver aktiva val och insatser av olika slag – strategiskt, taktiskt och operativt – för att mobilisera nödvändig vilja, kunskap, kompetens och personliga egenskaper.

Kapitel 7.

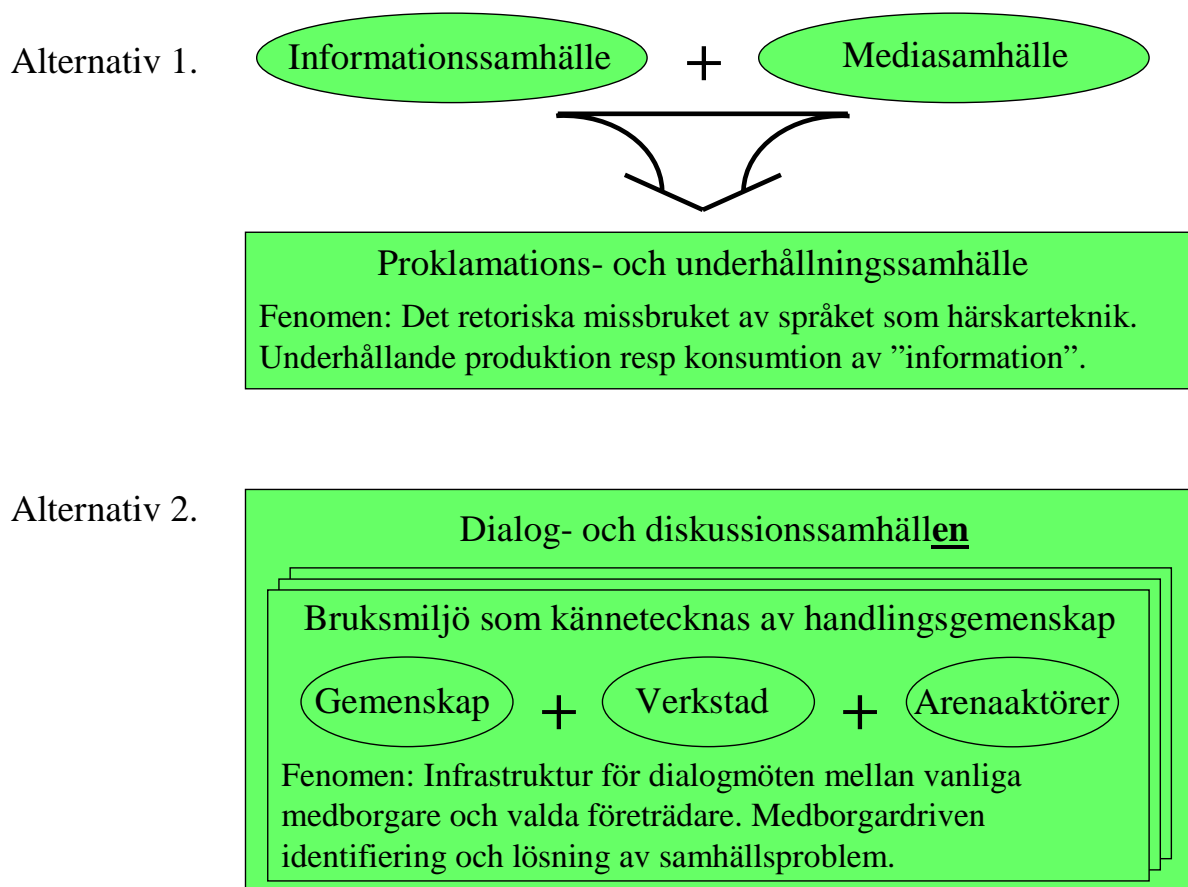
Reflektioner kring avhandlingen, teoribildningen och kunskapsbidragens eventuella konsekvenser.

I detta kapitel reflekteras över problematiska resp möjliggörande socioindividuella och sociostrukturella företeelser för ett socialt entreprenörskap, som vill verka för IKT-baserade dialog- och diskussionssamhällen. Kapitlet avslutas med reflektioner över avhandlingens användbarhet och med tankar om uppföljande forskning.

”Information” och ”att informera” är i grunden positivt värdeladdade begrepp – inte minst genom sina uppenbara kontraster till den negativa innebörden av ”icke-information” och ”att inte informera”. Därför är det inte konstigt, att inflytelserika arena- och marknadsaktörer har stött en teknik- och samhällsutveckling, som gått ut på att tillgodose de behov av information, som de sociala samhällsstrukturernas interna och externa marknader alltid värdesatt så högt. Detta har inneburit, att teknik, teknikutveckling, maktaktörer och samhällsmedborgare i symbios drivit utvecklingen i riktning mot *ett informations- och mediasamhälle*. En reflektion är emellertid, att ett informations- och mediasamhälle riskerar att polarisera de dominerande arenaaktörerna och den stora massan vanliga medborgare i de sociala samhällsstrukturernas marknader – nämligen i roller och framträdanden som producenter/givare resp konsumenter/mottagare av information. Dessutom förstärks den här polariseringen, om informations- och mediasamhället konvergerar mot ett *underhållningssamhälle*, nämligen om information medieras med underhållningseffekter, som ytterligare stimulerar och upprätthåller ett samhällsmönster, där den stora massan av vanliga medborgare reduceras till underhållna konsumenter – dock förhoppningsvis roade.

En reflektion är, *att mediaaktörer, maktarenans informatörer, underhållningsindustrins aktörer och även marknadens vanliga samhällsmedborgare inordnats under en övergripande socioteknisk artefakt, som kan betecknas med de alternativa benämningarna informations-, media- eller det medierade underhållningssamhället*. Reflektionen är, att inordningen under dessa samhällsartefakter upprätthålls av internaliserade konsument- resp producentbeteenden och av bristen på incitament för andra relationsformer. I ett sådant samhällssystem framträder arenans superinformatörer snarare med förenklade och skönmående beskrivningar än att initiera och upprätthålla en mångsidig dialog och diskussion kring reella sociala problem. Systemet är nämligen primärt ett informations- och mediasamhälle och inte ett dialog-/diskussionssamhälle. Att praktisera ett retoriskt missbruk av språket blir därför det ultimata beviset på, att en arenaaktör internaliserat informations- och mediasamhällets relationsformer (se även figur 7.1).

Enligt den här reflektionen är *media* och den *sociala maktarens superaktörer* pådrivande för att stimulera och upprätthålla informations- och mediasamhället – nämligen genom deras avgörande inflytande på funktionsområdena *arena och marknad*. Den här avhandlingen pekar emellertid på ett alternativ, eller i alla fall komplement, till ett sådant informations- och mediasamhälle – nämligen i sin presentation av *det sociala entreprenörskapet*. Den sociala entreprenören beskrivs som en förändringsagent – verksam i funktionsområdena *gemenskap, verkstad och marknad* – för att förverkliga en socioteknisk artefakt, som kännetecknas av mångsidig dialog och diskussion. Detta alternativ, eller komplement, skulle på ett mezzo- och makroplan kunna betecknas ett *dialog-/diskussionssamhälle* (se även figur 7.1).

Figur 7.1. Alternativa samhällsmodeller.

Egentligen är det mest relevant att tala om *ett flertal olika dialog-/diskussionssamhällen* inom det övergripande samhällssystemets ram, eftersom sociala entreprenörer bör uppmuntras till att utveckla sociotekniska artefakter i olika bruksmiljöer på mezzoplan. Den här förändringsstrategin grundas på erfarenheten, att det sociala entreprenörskapet inte kan täcka in en alltför omfattande social kontext och samtidigt bibehålla en upplevelse av närhet i dialogen/diskussionen mellan diskutanterna. Bruksmiljön måste samtidigt vara så pass omfattande, att den sociotekniska artefakten upplevs som ett icke-trivialt alternativ eller komplement.

Alternativ 2 i figur 7.1 återspeglar forskningsproblemet (kapitel 1.1), nämligen på behovet av processer i samhället för att uppnå en högre grad av samverkan mellan informationsteknologi, sociala komponenter och lärandeinsatser, så att informationssamhället orienteras i en riktning mot ökat medborgarinflytande.

Avhandlingen har pekat på, att det sociala entreprenörskapet är en pedagogisk uppgift av typen socialt lärande, samt betonat att teknikutbildare och utbildningsansvariga har den strategiskt viktiga uppgiften att vägleda nya tekniker till att göra insatser som sociala entreprenörer. Detta förutsätter en insikt om behovet av att utveckla sociotekniska artefakter utifrån omsorg om att bekräfta den andre och de andra som sociala individer. Att handla så att den andre och de andra får möjlighet att bli sedda och lyssnade på inom en social kontext är därför det ultimata kännetecknet på den sociala entreprenören. Detta understryker ett ansvar på många nivåer att agera föredömen för en sådan utveckling och *att stimulera unga människors energi, hopp och drömmar till konkreta insatser för dialog-/diskussionssamhällen, där omsorg om den andre är den sammanhållande komponenten.*

Detta innebär, att samhällsaktörer på många nivåer behöver engagera sig i att förverkliga mezzogemenskaper, som kännetecknas av omsorg i relationerna till den andre och de andra.

Slutorden i förra meningen understryker den betydelse, som avhandlingen fäster vid möjligheten att orientera aktörer i ett socialt entreprenörskap till handlingsinsatser utifrån en samlande och inordnande normkälla. Detta är en insikt, som framförs i analys och kunskapsbidrag.

Avhandlingen har särskilt efterlyst en socialietisk nyorientering hos samhällets valda företrädare (på olika nivåer) för att kunna möjliggöra socioindividuella och sociokulturella förändringar baserade på en nyanserad och mångfacetterad ”begreppsanalys” i öppna och jämlika dialogforum. Avhandlingen avslutas med ett citat, som uttrycker hur en framträdande svensk etikforskare, Göran Bexell, ser på vår tids behov av etisk orientering i samhällslivets mellanmännsliga relationer. I det här forskningsarbetet får emellertid citatets avslutande fråga förbli obesvarad. Forskningen har nämligen primärt varit orienterad mot att ge kunskapsbidrag utifrån en socialpsykologisk, social och humanistisk kunskapstradition.

”... Den i hela Europa mycket läste italienske sociologen Francesco Alberoni menar i sin bok *Värden* att moralen behöver den religiösa upplevelsen, en kontakt med något absolut. Den behöver relatera sig till ett medvetande, ett du, till Gud, men religionen räcker inte, menar Alberoni, lika litet som vetenskapen eller intelligensen. Det som krävs är en djupare moralisk mognad med insikt i kärleken; både förnuft och känsla krävs. Även i det svenska samhället frågas alltmer efter en bärande värdegemenskap och då ställs på nytt frågan: Vad kan de religiösa traditionerna bidra med? ...”

(Bexell, 1997, sid 86)

Avhandlingens användbarhet och uppslag för fortsatt forskning.

För varje avhandling är det intressant att ställa sig frågan: Till vilken nytta blev den skriven? Den vetenskapliga varianten på den frågan kan lyda: Hur skulle man kunna forska vidare på den valda typen av fenomen? I det ena fallet är frågan formulerad från ett praktiskt kunskapsintresse och i det andra från ett vetenskapsteoretiskt. Båda frågorna är väsentliga och speglar i vilken utsträckning, som avhandlingen – dess tema och kunskapsbidrag – är ändamålsenlig för praktisk tillämpning och/eller teoretisk uppföljning.

Den praktiska tillämpningen utgörs av kunskapsbidrag, som kan användas i situationer av socialt entreprenörskap för att berika en social struktur/kontext med en dialog- och diskussionsförstärkande socioteknisk artefakt.

En vetenskaplig uppföljning kan givetvis ske längs många olika spår. Ett näraliggande sätt vore att bedriva kompletterande eller ifrågasättande forskning med fokus på de kunskapsbidrag, som redovisas i avhandlingen. Exempelvis vore det intressant att ytterligare undersöka de komponenter, egenskaper och funktioner som inverkar på gränzonen mellan IKT-artefakt och social struktur/kontext, eller att man specifikt studerar den tekniska artefaktens egenskaper. Ett annat intressant forskningsspår vore att ytterligare undersöka sambandet mellan kontextuell förankring, socialt entreprenörskap och en socioteknisk artefakt. Just förankringsaspekten verkar nämligen vara utslagsgivande för utveckling av en lokalt avgränsad virtuell gemenskap. En uppföljande undersökning skulle t.ex kunna fokusera på att beskriva en ändamålsenlig organisation (roller, kompetens, normer, resurser, mm) – en s.k. ”back office” – för att uppnå en nödvändig kontextuell förankring.

Det vore också intressant med en metodfokuserad vetenskaplig uppföljning. Aktionsforskning, hermeneutisk växling, begreppslig mönsterbildning, fenomenografisk och fenomenologisk kunskapsgenerering har varit ändamålsenliga att kombinera i det här forskningsarbetet, och det kunde vara meningsfullt att ytterligare belysa en sådan metodkombinations starka och svaga sidor. En metodorienterad forskning kunde också inrikta sig på att ytterligare klarlägga framgångsfaktorer och/eller fallgropar för utveckling av webbaserade informationssystem.

Avhandlingens kunskapsbidrag är ett resultat av en generellt syftande analys över ett IKT-relaterat fenomen i en specifik social struktur/kontext. Det empiriska materialet grundas visserligen endast på ett fall, men detta fall har i gengäld observerats noga från ett inifrånperspektiv under många år, drygt 5 år. Den långvariga och närgångna observationen har gjort det möjligt att upptäcka systematiska inslag i form av regelbundet återkommande tids- och lokalbundna yttringar. Med en kortvarigare observation hade sådana yttringar/händelser riskerat att passera som tillfälligheter och därmed undgått en rättvis tolkning. Det aktionsorienterade upplägget, samt den avslutande fenomenografiska och fenomenologiska tolkningen, har också ”garanterat” den generella kunskapsbildningen. De iterativa teoretiska reflektionerna över aktionsutfall och observationer, och de avslutande mer kreativt abstraherande

tolkningsstegen, har nämligen syftat till att transformera observationerna i det specifika forskningsobjektet till generell kunskap under ett relevant ämnesteoriskt och metodiskt inflytande.

Forskningsarbetet har således bedrivits med en hög riskmedvetenhet och med metodiska inslag i syfte att säkerställa en valid och reliabel generell kunskapsbildning. Trots en hög medvetenhet och ett upplägg för generell kunskapsbildning reses emellertid inga anspråk på att ge definitiva svar på frågor om det fenomen som studerats. I stället har ambitionen varit, att kunskapsbidragen ska hjälpa forskare och praktiker att strukturera sina resp insatser inom områden med motsvarande problematik. Detta innebär, att kunskapsbidragen snarare ska ses som öppna för påbyggnad och revision än som oföränderligt definitiva.

English summary.

Here follows a brief english written presentation of the thesis and a summary of the most important theoretical outcomes.

During a number of years – 1994-2000 – HSB-Malmö and ÖCB (Överstyrelsen för Civil Beredskap) carried out a pilot project which had the purpose of changing the residential area Lindeborg in Malmö so that it became ecologically robust regarding the energy provision, waste handling, recycling, etc. The Lindeborg project drew to it researchers in using Lindeborg as a type case for different research contributions. As an example, I myself – in collaboration with the HSB-managers and residents in Lindeborg – have carried out an ICT oriented research project – 2000-2005 – under the title "Lindeborg on the Net". This project had the character of exploring a *resident-driven change process* in order to reach *an extensive daily use of computer-transmitted services* in the residential area of Lindeborg.

Four local HSB-associations were in particular the prime movers in the Lindeborg's project. These associations had together a great number of tenants in totally approximately 1500 apartments. The number of tenants in these associations corresponded consequently to the number of inhabitants in a smaller community. The same associations constituted furthermore the primary targeted group of tenant associations for the process "Lindeborg on the Net". The reason of that was that these tenant associations, during the period of the Lindeborg project and at the winding up of this project, had expressed their support for "Lindeborg on the Net" as a remaining tenant-driven and association-supported process in the region.

An important commentary in the context is that I do not live or have lived myself in the region of Lindeborg. My only connection to the region has consisted in my role as an action-oriented explorer of the process "Lindeborg on the Net".

Research problem and research issues.

The purpose with the research has been to contribute to the world of research with a multisided description and understanding as an answer to the following research issues:

How can (i) social (ii) pedagogical and (iii) technical components be arranged and co-ordinated in a process of developing, upholding or vitalising an educating social context with the help of ICT assisted dialogues and discussions – e-democracy and e-participation – between usual participants/members and their chosen representatives?

The all-encompassing research problem has been transformed to the following two research issues:

Research issue 1. *How ought a "social education" within and around a locally clearly defined ICT forum be carried out in order to achieve an open and equal dialogue and discussion between chosen decision-takers and "usual" citizens?*

Research issue 2. *How can a "social education" within and around a "Virtual Community" merge into organised forms for a collective cooperation in a local social context?*

The theory connections of the research issues and the intended results of the research work.

The first research issue has a focus on the importance of the socio-individual aspects in achieving an increased democratic dialogue and a discussion within and around a "Virtual Community". In terms of a social education, pedagogy and methodology, the purpose has been to supply a new and valuable knowledge within the subject fields *e-participation* and *e-democracy*.

The issue implies a research characterized connection to (2) *educational theories of the type "socio-cultural education"* (Säljö, 2000; Marton & Booth, 2000), (3) *socio-psychological conceptions* of the individuation, consciousness and interhuman relations (Goffman, 1959, 1963; Mead, 1972; Schutz, 1945; Fromm, 1979, 1982a, 1982b, 1982c; Jung, 1967, 1993; Buber, 1993a, 1994, 1995a) and not the least (4) a fundamental *humanistic perspective with an almost existential responsibility-taking for the development of the interhuman social field* (Kierkegaard, 1964; Sartre, 1970; Buber, 1995a).

The educational aspects have even been linked to theories about (1) *micro-/mezzo generated "structuration"* of the social mezzo and macro plan (Giddens, 1979, 1987; Habermas, 1976; Castells, 2000; Schutz, 1945) – i.e. a structuration that is carried out by social individuals in a group community.

The second research issue has a focus on the *socio-structural effects of the aspects* regarding the possibilities of *transforming* a "social education" – in the form of dialogues and discussions in a public ICT forum - into a *structural* (processual) feature in a local social context. This knowledge interest is connected to researchers who consider the phenomena in the social daily life as important indicators of the macro society's function (Alvesson & Deetz, 2000; Alvesson 2001, 2002) and as a potential co-ordinated power for the change of macro structures (Giddens, 1987; Habermas, 1976; Castells, 2003). The purpose has been to shed light on the real importance of the structures – obstructing/preventing or supporting – in order to vitalize a democratic society life with e-democracy.

By linking the research to established theories and models within the research field, the thesis has a purpose of offering a contribution to generally valid explanation models. The results can even function as *guiding recommendations* for other similar socio-individual research and change contributions for an e-democracy and an e-participation, which connect to an established *critical social scientific research ideal*.

Fieldwork and vision.

The research work has implied a comprehensive fieldwork. Through this attempt, the research resulted in a knowledge contribution that sheds light on the problems of developing a local society system of internal relations with the help of a computer-based communication. *The specific research problem – of examining a possible change in the manner of interaction in a social system – has implied that the research has concentrated upon offering a knowledge contribution on issues concerning the importance of socio-individual and socio-structural aspects for success (or failure) in such a changing process* (see also the research issues and the comments to them).

The change work "Lindeborg on the Net" was associated with a vision, namely that the inhabitants in Lindeborg should be able to develop both themselves as individuals and the common living environment by an extended use and an active engagement for "Lindeborg on the Net" as a "Virtual Community". This vision was founded on the thought that the individuals' creative fantasy can be canalised in social paths with education processes in which technology, citizens and knowledge co-operate in an appropriate manner.

Action and praxis research.

The research work has been decided to a great extent by the conditions that apply for action/praxis research. This manner of research is characterized by the departure point in terms of value in treating persons as subjects and not as research objects in the research process, and that this working form is in harmony with the strives toward a "participant democracy". The research manner has meant that the phase of dialogues and actions has been framed in a theoretical and method-characterized reflection, i.e. that the knowledge *has been used* in the dialogue and that the knowledge *has been produced* there and in the subsequent reflection. Both in a general plan and in the specific field related situations, the research has been characterized by such as an action/praxis research.

The research task had thus an *action oriented* disposition, namely that the research – besides its scientific knowledge contribution – should even contribute in changing the empiry/research field in accordance with the vision and aim for "Lindeborg on the Net". This change work was thought principally as being carried out as resident-driven processes. The central component in these processes was constituted of a collective storytelling in a "Virtual Community". The computer-based and computer-transmitted storytelling should result in verbal descriptions/"images" that functioned as targets for a collaboration between the residents in the research field "Real Community".

Target groups and artifacts.

The process "Lindeborg on the Net" had two important addressees/target groups. One of the target groups was constituted by *representation groups* (internal and external) – such as intended partners or key actors – and the other one by *usual people*/living in the region – such as participants, users and potential helpers meant to develop "Lindeborg on the Net" towards a completing social structure of a dialogue-based

democratic community. On the common/collective level, the concept partnership was concretized as an organised – informal or formal – co-operation between the action group, – the IT workshop -, chosen resident representatives, private residents and external competence contributors. This partnership aimed on promoting the residents' experience of participation and influence over their local social context. On the individual level, the importance of contributing personally with concrete contributions/actions in order to concretize this partnership was emphasized.

The thesis's central phenomenon consisted of an ICT artifact for dialogues and discussions in a popular movement environment, and the research's focus lies in shedding light on the essential effects of the interpersonal and individual aspects regarding the possibility of developing such an artifact to a carrier of increased democratic influenced dialogues and discussions.

Social Informatics and e-democracy/e-participation.

The interest of the knowledge of the research work is reflected in the choice of shedding light on the phenomenon from different behaviour scientific perspectives: namely sociology, social psychology and social education. The research's association to solicitous democracy issues has meant that made-observations have even been analysed and reflected upon from an ethical perspective. From such a combined behaviour-scientific and human-ethic perspective, the empirical experiences have been analysed as knowledge contributions about the studied ICT phenomenon's complexity, problems and possibilities.

The research has its home within *Social Informatics*, and with an orientation that can be named as humanistic or ethic Informatics. In this case, it is thus intended that the observations have been analysed and reflected upon as knowledge contributions within the frame of the subject field of *ethically influenced Social Informatics*.

Furthermore, the research work has the character of a basic research in the subject field e-democracy and e-participation. With this research orientation, the knowledge contribution is presented (chapter 5 and 6), as shedding light on the social and socio-psychological importance of the aspects in a social entrepreneurship – of the type "social education" – for an ICT mediated "social community" within a social structure/context. The research work's descriptions, analyses and conclusions are based on a comprehensive action-oriented fieldwork that is related to an ICT application for a defined social context.

The research concerning a "social education" in a "social entrepreneurship" in order to realize a "Local Virtual Community" was about studying the social exchange mechanisms (real and virtual) between the interested parties in a target group and in which manner the virtual community developed through these exchanges. Depending on the delimitation, such a research can even include effects/influences on the "Real Community" to which the virtual community is related to. In the case of "Lindeborg on the Net", the delimitation was of the further type and included the interested parties' *use* of the virtual community, the virtual and real *interaction* between them

and the *problems* and *possibilities* in order to develop a well functioning virtual and corresponding real community.

”Lindeborg on the Net” had a clear pathos with its vision of creating an ICT based form that could lead to an increased influence of the residents in questions linked to a local society. The thesis is thus a study of the human interactions and social connections. It was therefore close at hand to choose a qualitative research methodology, i.e to base the theory building for the study about typical human interactions on ”data”.

The practical course of action.

By writing scenarios and following them up in dialogues with the IT workshop, it has been possible to collect valuable data about problems and possibilities revolving around the ICT investment in creating a resident-driven virtual community. The method has implied that an IT workshop has given a regular ”feedback” on arranged plans/orchestrating for ”Lindeborg on the Net”. The research’s roll thus included a significant measure of direction work concerning the IT workshop’s contributions. The vision for “Lindeborg on the Net” has been transformed into project and strategic plans and short-term goals suited to follow up for the development work. The scenario descriptions have been theory-impregnated, such which have been a prerequisite in order to be able to bring back the scenario outturn as a ”feedback” to the theory fields that shed light on ”Lindeborg on the Net” as a process of a social entrepreneurship for the coming into being and development of a ”Local Virtual Community”. The result of the follow-up scenarios has hence been possible in relating to the research work theories, and these comparisons – between the outturns and underlying theories – have in their turn contributed to the theory development for the case ”Lindeborg on the Net”.

The empiric material.

As the research and change work takes many years, there were many events and elements to reflect upon. All the ”data” was associated with activities of different sorts. These activity data were of two sorts – namely associated with (1) *develop* and/or (2) *use* ”Lindeborg on the Net” as a ”Local Virtual Community”. Many of these activities were preceded by a clear planning in the form of project and strategy plans and scenario descriptions.

The empirical data-material can be summarized according to the following list:

- contributions in the discussion forum (number of contributions in the data base is 5481 on 378 user names)
- experiences and opinions that are transmitted at meetings of different kinds out in Lindeborg. During the years 2000 – 2005, *at least* one working and discussion meeting occurred every month with the IT workshop or its partners – with the exception of June and July. This implies totally about 40 – 50 meetings of this kind. Many of these meetings were resumed in PMs.
- opinion exchanges with Lindeborg residents at special arrangements, e.g. at hearings and study circles out in Lindeborg (see also chapter 4, Appendix 3 and 6). During the autumn of 2002 and spring of 2003, the IT workshop arranged together with a few housing associations 3 study circles with a total of about 40 participants

- (10, 16, 17). During the autumn of 01 and respectively the spring of 03, the residents and different regional representatives were also invited to a hearing.
- inquiries to users of "Lindeborg on the Net" (Appendix 4 and 5)
 - feedback on written summaries of carried out scenarios for specific periods (see among other things chapter 4 and Appendix 6)
 - informal opinion exchanges, e.g. email and telephone conversations about events of special importance (the number of downloaded emails with a reference to "Lindeborg on the Net" is about 300)
 - logged data at the login and visits on special websites
 - visit counts on different websites

As it is indicated by the research, the treatment is mostly about a data presented for a qualitative interpretation. The only exceptions consisted of visit counts, specific logging data and of a few quantitative oriented questions on enquiries and interview-resembling conversations. The data -collections were preceded by inventories in order to work out relevant "measuring points", e.g. in the form of questions about critical success factors for the development work and the use of "Lindeborg on the Net". These inventories sketched successively a preliminary knowledge pattern from which the following data work and the analysis were carried out forming conclusions for the research work.

The adapted research method – a summarizing description.

The empirical data-material has consisted of experiences from a number of several years' participants in a grassroots-driven process in the popular movement environment. The empirical data material has consisted of experiences from a participation of several years in a grassroots-driven process in a popular movement environment in order to concretize data based discussions and dialogues between the members of the popular movement environment about common matters. The experiences have particularly been documented in the form of periodically summarizing reports, contributions in the ICT-forum, e-mails, meeting protocols, foundation actions and inquiry answers in connection with specific action contributions. The manner of proceeding has been to collect active-service data by *observing the participation* in an *action-oriented exploration* (praxis research) from a perspective from within.

The data material has been developed in order to integrate relevant key conceptions on essential and recurrent phenomena. In an iterative exchange between data based phenomena and behaviour-scientific reflections, *the structure related behaviour patterns* developed for the analysed phenomenon. This initial understanding of the phenomenon was deepened into the thesis's true knowledge contribution in a subsequent *phenomenografical* and *phenomenological* analysis. The phenomenografical contribution meant that conclusions were based on the experiences of key actors confronting the studied phenomenon, namely as though these experiences were possible to understand by observing the actors' actual contributions. This phenomenological part consisted of a creative generalising analysis of the initial concept pattern and the phenomenografical based conclusions into a deepened

knowledge picture. This knowledge picture was the result of a concluding "personal" tuning of previous treatment and analysis steps. The phenomenological analysis had as a purpose to express the phenomenon's "essence" in general terms on the basis of experiences and events of several years from the action-oriented exploration, i.e. that in conclusion to reflect upon a praxis and theoretical perspective towards an adequate phenomenological understanding.

The research disposition has had as an aim to elucidate the effects of the essential social and socio-psychological factors at the development and use of the ICT applications for a use in a defined social structure, and to provide general guidelines for a successful development and use of such applications (see also the research problems and research issues in the chapter 1). Important guiding words in this research disposition have among other things been "increased citizen influences", "structural change", "individual added value" and "social education". This research disposition agrees well with the descriptions of a qualitative research with *critical*, *constructivistic* and *interactionistic* method features. The research problem and the research issues have thus a close connection to the chosen research methods.

The methodical courses of action can be summarized in the following points:

- fundamental hermeneutical and qualitative knowledge search
- critical, constructionistic and interactionistic method attempt
- action-oriented exploration (praxis research) of the empiry, the process "Lindeborg on the Net"
- praxis research of the type observing participants
- experience-oriented observations
- reflecting constructions of a preliminary understanding in terms of a structure related behaviour pattern for the studied ICT phenomenon context
- phenomenographical analysis toward a deepened knowledge contribution of essential socio-psychological components
- phenomenological integration to the thesis's final knowledge contribution

A few concise terms occur in the thesis expressing central aspects – social, socio-psychological, data technical and processual – that are developed and that use an ICT artifact for public dialogues and discussions within a defined social structure. The combined effects of a structural change and individual added value and education have in this research work in short been named *socio-individual growth/change* and this type of ICT application or artifact that shall support this, has been named *socio-technical ICT artifact*. Under the designation of *social entrepreneurship*, the thesis has described this process within a social context/structure that supports the development and use of a socio-technical ICT artifact for a socio-individual growth/change. These terms have been used methodically as key terms in as much the research actions as in the processes of the work, analysis and conclusions.

The theoretical findings.

The theoretical findings of the thesis is composed of three parts, it consists of (i) a *framework for social entrepreneurship*, (ii) some *pitfalls and critical success factors* and (iii) a *perspicuous design guide*. These findings was a result of field research during a long time and the scientific purpose was to give a broad description and understanding of the research problem, which was: *How should (i) social, (ii) pedagogical and (iii) technical components be arranged and aligned in a process to develop, uphold or vitalize a social and learning context by help of ICT-supported dialogue and discussion – e-democracy and e-participation – between ordinary participants/members and their representatives?*

Social entrepreneurship.

The thesis describes a *dialogue and discussion-based social entrepreneurship for the development and use of a similar like socio-technical ICT-artifact* (ICT, Information and Communication Technology). The social entrepreneurship is presented as a mezzo process having as its aim to develop and maintain *participative action (a community of action)*. In the thesis, the participative action is a function area that combines a dialogue-based *community* with an action-oriented *workshop*. Community and workshop, or as expressed by the word combination participative action (or community of action), has in that respect been described as the social entrepreneurship's *specific* function area. Furthermore, the thesis has described the social entrepreneurship's relations and dependencies on other function areas with their specific means and goals for the matter of social-individual and social-cultural influence. By using different metaphors for these function areas – *community, workshop, arena, market (internal and external), court* –, the thesis describes the social entrepreneurship as *a process of social learning*, and that success in such a process depends on the will of key actors and partners, their knowledge, competence and personal characteristics.

These descriptions constitute all together the *framework* for a social entrepreneurship that the thesis intends to emphasise, namely that a social entrepreneurship for an ICT-supported public dialogue and discussion-based participative action cannot be understood only as an isolated function area. The thesis presents instead a rich description about how a number of related function areas at a mezzo, macro and micro level interplay and play against with a social entrepreneurship at a mezzo level.

The thesis' description of *critical success factors* takes up contributions and elements of a special importance in the social entrepreneurship in order to develop a social organization by help of an ICT-artifact, which is characterized by solving social problems in democratic dialogues and discussion meetings between selectors and selected representatives.

The thesis follows up the learning-oriented understanding of a social entrepreneurship with a description of overall guidelines – *a perspicuous design guide* – in order to educate technicians to fulfil the role as social entrepreneurs in our community.

1. Pitfalls and success factors.

In the thesis, reflections are made upon the *problem to get common people to contribute in a non-profit/idealistic work for others*. This appeared to be the all-pervading problem in the process "Lindeborg on the net". This problem manifested itself as unwillingness from some selected representatives to participate in close and equal dialogues with their selectors/members at the ICT-based discussion forum. A frequently expressed argument for not contributing in a higher degree was that "one didn't have time". The prevailing attitude was that "spare time" was entirely reserved for the own self and the closest family and friend circle. This attitude towards "spare time" seemed also to strengthen the selected representatives' traditional experience and conception concerning their function as representatives, i.e. that representatives do not have to meet the requests for informal dialogue and discussion meetings on a "non-regulated time" with selectors/members on a discussion forum. The experiences from the process "Lindeborg on the net" however, revealed also a deeper aspect of the frequently reappearing phenomenon of not having time. *Not having time* was namely in the process "Lindeborg on the net" synonymous with *not wanting to convert a specific spare time into a critical crucial non-profit time for others and for oneself in a social context*.

Want of "time" was therefore not generally synonymous with real lack of time, but reflected rather an unwillingness to do some higher degree of personal sacrifice for "the others" in a social structure. The problem of getting key actors to reserve time in a change process of the type "Lindeborg on the net" ought therefore according to the thesis be seen as a phenomenon of *a widespread low willingness to sacrifice*.

In the thesis, the empirical observations are analysed to a description of *pitfalls and success factors for a social entrepreneurship*. These pitfalls and success factors are presented briefly in the following list:

Pitfalls.

1. That the initiative takers fail in gathering a group of *key actors willing to sacrifice*, i.e. that the process is introduced with a *procedure selection* that removes persons with a low willingness to sacrifice.
2. That there doesn't exist one or many driving super-actors with the capacity and willingness to give complete solutions to the other key actors and participants of the process.
3. That the process doesn't receive a real *support* from resource strong partners in order to prevent that lacks of necessary operation and development resources obstruct the process.
4. That the key actors and partners of the process don't share the same *devotion* for the visions and aims of the process.
5. That the process not is characterized by a continuous creation of meanings and values through *a common history storytelling*.

Success factors.

1. That the process becomes *generally known* for the concerned target group.
2. That the key actors and participants act on the basis of a *contract* that regulates the respective actors' contribution in the process.
3. That the actors of the process can experience *results/changes* as a consequence of their contributions.
4. That the most critical activities are carried out in dialogue and discussion-based *workshop meetings*.
5. That the process has key actors/super-actors capable of creating and maintaining a *culture of action-oriented dialogues and discussions*.
6. That the different actors' performance in the process is regulated under the all-sided influence of the *process moderators*.

2. Framework for the task of social entrepreneurship.

The ethical dimension in the thesis has meant a focus on the social entrepreneurship as a *practice of social learning*. According to the thesis, the concept *workshop* is an appropriate metaphor describing the elements of inter-subjective problem solving in this learning process. Namely, describing the knowledge construction in which the respective target group actors create their unique knowledge image in the problem solving discussion with others under the guidance of an educator/process leader. The learning process is also however a *community*, furthermore in a double sense; namely through the experience of solidarity in the "temporary" constituted "learning group" and through hopefully the experience of a lengthy affiliation to a bigger knowledge and value community. The ethical dimension in the thesis has stressed that the *social learning is a practice of an educator guided (1) discussing workshop and (2) a dialogue-based community*.

The thesis analyses furthermore in detail the social entrepreneurship's relations to *powerful* target group actors. In order to describe these relations, the metaphor *arena* is used. This metaphor stands for the experience-based conclusion that power actors are ruled by a *tradition* implying that the relations with others tend to assume a character of a *duel between actors on an arena*. In the thesis, the arena's basic conditions are described to be that "the other" shall either be outmanoeuvred or brought to submission. On an arena, the results/awards are therefore often measured in terms of *victory or loss*.

According to the thesis, the success with a dialogue and a discussion site depends on what extent the (1) dialogue's *community*, (2) the discussion's *workshop* and the (3) decision level's *arena* are developed into *an integrated system of communicating levels*.

In the thesis, the metaphor *market* is even introduced in order to shed light on how a social structure is directed to *the free selection of the structure's followers/clients/interested parties* and on *the competition which rules between the different structures* that are competing for the followers'/clients' selection. The concept market is therefore used to express that a social-technical artifact can be

offered as a combined product and process for those who constitute a social structure's (1) *internal/primary market* of common and anonymous members/participants and/or (2) an *external market* of affected "outsiders".

The metaphor *court* occurs in the thesis in order to shed light that the social entrepreneurship is a boundary-exceeding activity that is dependent on and is submitted to a "work of rules". The court's activities are constituted therefore of *repressive or permitting measures* having for aim *to maintain the rules and/or norms on the community level which applies for the activity in the different environments of the community, workshop, arena and market*. A reflection revolving around the concept of court is that it accentuates the importance of carrying out the social entrepreneurship in the form of dialogues and discussions.

3. A general design guide.

The thesis' messages to technology educators and education authorities are briefly the following:

- Realise that technology does not have a value of its own!
- Adapt the education of technicians on the basis of this insight!
- Ensure that new technicians are schooled **to see** the basic human and social needs in different "industrial" environments (social arrangements) and **to proceed from these needs** in their creative design of technical artifacts.

To transform in order that the humanistic and social values become standardising in the technical design is, according to this thesis, a strategic important reform of the technology education. The strategic value lies in that a new generation of technicians internalise a way of vision which rules the overweighing and selections in their future activity as technicians. The strategic element is based on two very simple principles. Namely that (I) *every permanent change of a system builds on the high degree of mouldability/plasticity by simple but dynamic basic elements in the system*. And (II) *that these basic elements' plasticity is possible to co-ordinate a transformation of the whole system*. Transforming a whole system is, according to this reflection, highly linked to the free disposal of components or basic elements which are characterized by the properties (1) *normality*, (2) *openness*, (3) *potential* and (4) *dynamics*. And that these components either already fulfil or can develop the important property/function of (5) *co-operation* regarding the system's other parts.

A conclusion in the thesis is that the technicians during their education, – apart from their knowledge and skills in their fields, – are also provided with a number of "semi-manufactures", which can easily be duplicated and adapted to a specific "industrial" environment (social arrangement). Equipping technicians with improved and adaptable products is one way for technology educators and education authorities to show responsibility for the future technicians' prosperity and for the society in general. Such a responsibility requires however a detailed reflection upon the role of the technology and the technology development in the community. If the technology education is standardised on the basis of the "industrial" environment's humanistic and social needs, there exist however conditions that the technicians can be equipped both

cognitively and product-oriented in order to fulfil the role as technical designers within the framework of a social entrepreneurship.

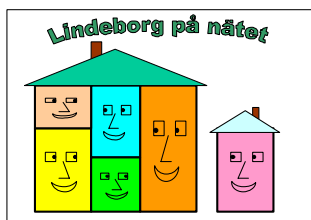
The thesis' recommendation for technology educators and for education authorities is therefore as follows: Equip the technicians with a cognitive and product-oriented packing/knapsack that meets the urgent humanitarian and social needs for change that characterise the community.

A main conclusion in the thesis.

A main conclusion in the thesis is, that success for this kind of social entrepreneurship – as *a process of social learning* – is very much dependent on the will of key actors and partners, their knowledge, competence and personal characteristics.

Bilagor.

Bilaga 1. Marknadsföringsblad²⁷.

Information om "Lindeborg på nätet".

www.lindeborg.nu

Numera finns bostadsområdet Lindeborg även på Internet under benämningen "Lindeborg på nätet". Många känner säkert till detta, eftersom hemsidan "Lindeborg på nätet" presenterades offentligt på Lindeborgsdagen i slutet av maj år 2000. Dessutom har sannolikt informationen om denna hemsida spridits muntligt bland de boende i Lindeborg. Under den tid hemsidan funnits har den nämligen haft ett stort antal besökare. Många i Lindeborg kan alltså förmodas ha använt sin bredbandsanslutning till att besöka och förhoppningsvis utnyttja de tjänster, som finns på hemsidan "Lindeborg på nätet". Det är nämligen bara att med hjälp av datorprogram som Explorer och Netscape välja följande Internet-/Webbadress: **www.lindeborg.nu**

Välkommen in på webbsajten och använd dess diskussionsforum för diskussion i allehanda frågor. Målet är att vi tillsammans ska utveckla nya former för "dialog" mellan vanligt folk och olika "makthavare" i Lindeborg, t.ex. valda boenderepresentanter och lokala politiker för Lindeborg & Hyllie stadsdelsnämnd.

IT-verkstaden för "Lindeborg på nätet"

PS. IT-verkstaden är en grupp eldsjälar med anknytning till Lindeborg. Vi har inga kommersiella och politiska bindningar av något slag. Historiskt har vi vår bakgrund i det nu avslutade Lindeborgsprojektet. Detta projekt drevs av boendeföreningar i Lindeborg och ÖCB (Överstyrelsen för Civil Beredskap) i syfte att utveckla ett "långsiktigt robust boende" i Lindeborg. En gren av detta projekt inriktades på att tillföra Lindeborg en mjuk infrastruktur i form av en Internetbaserad s.k. virtuell gemenskap, vilket alltså resulterade i "Lindeborg på nätet" www.lindeborg.nu .

²⁷ IT-verkstaden tryckte upp det här infobladet och delade ut det under hösten 2000 via brevkasten till de boende i Lindeborg.

Bilaga 2. Anvisningar, teman och vision för diskussionsforum²⁸.

Anvisningar för diskussionsforumet.

Diskuterandet är givetvis helt fritt inom vissa väldigt självklara gränser. Nämligen de gränser som sätts av vanlig mänsklig hänsyn samt av oskrivna och skrivna regler & lagar för mänskligt umgänge i samhället.

Följande tre regler kan vara bra att hålla sig till:

- Att inte uttrycka sig kränkande om person eller grupp.
- Att hålla sig till diskussionsforumets teman.
- Att konstruktivt belysa ett tema med sina egna synpunkter, erfarenheter och kunskaper.

Anslutningen till diskussionsforumet är väldigt informell och sker helt enkelt genom de inlägg man gör i diskussionsforumet. Första gången, och kanske även senare, bör man presentera sig kortfattat för de andra deltagarna på diskussionsforumet. Genom ett sådant förfaringsätt blir deltagarna förhoppningsvis så småningom bekanta med varandra. Det blir då också enklare att följa resonemangen från respektive deltagare.

De tre tidigare reglerna kan alltså kompletteras med följande två regler:

- Att öppet och konsekvent ange åtminstone sitt deltagarnamn.
- Att inledningsvis, samt då och då, ta del av informationen på denna sida om diskussionsforumet.

Teman för diskussionsforumet.

Diskussionsforumet består av ett antal forum, där olika ämnen diskuteras.

ALLA ÄR VÄLKOMNA ATT DISKUTERA !!!

Lindeborgarna bestämmer själva vilka forum & ämnen som ska finnas. Målet med diskussionsforumet är att förbättra & utveckla närsamhället Lindeborg. Vi hoppas bl.a. på en livlig diskussion om diskussionsforumet, chattrummet, hemsidans områdesinformation, boendeengagemang, aktiviteter, föreningsanslutning mm. Alla synpunkter är värdefulla.

Genom diskussionsforumet ska vi förhoppningsvis gemensamt försöka lösa följande frågor.

1. Hur gör vi, för att "Lindeborg på nätet" diskussionsforum ska bli en "levande" del av Lindeborgs infrastruktur. Organisation? Bemanning? Roller?

²⁸ Den här informationen fanns konstant tillgänglig, via en "klickbar länk", såsom en viktig information för användarna av diskussionsforumet.

Funktioner? Programvara? Insatser? mm

2. Hur kan vi åstadkomma en samhällsutveckling baserad på ett engagerat och utbredd folkligt inflytande i olika frågor? Hur uppnår vi ökad "egenmakt" åt vanligt folk? Vilka problem ska vi ta upp som diskussionsämnen? OBS. Lokala, kommunala, regionala, nationella och internationella frågor kan diskuteras!!!

3. Hur gör vi bostadsområdet Lindeborg trivsamt, tryggt & säkert att bo och vistas i?

4. Vad bör göras för att tillgodose ungdomarnas intressen och driva ungdomsfrågor gentemot beslutsfattare?

5. Hur kan vi skapa attraktiva mötesplatser för alla boende i Lindeborg? Förslag? Uppvaktningar av makthavare? Genomförande av åtgärdsförslag?

OBS. Diskussionsforumet innehåller också anslagstavlor, där såväl enskilda som intresseföreningar kan anslå meddelanden, mötestider, kallelser mm. Målet är, att all viktig information från Lindeborgs samtliga föreningar ska finnas anslaget på diskussionsforumets anslagstavlor.

Vision & mål för diskussionsforumet.

Visionen skulle kunna konkretiseras i följande punktvisa målbeskrivning för diskussionsforumet:

- Att få i gång ett frimodigt och demokratiskt utbyte av synpunkter, erfarenheter och kunskaper kring diskussionsforumets teman.

- Att föra fram önskingar & visioner för egen del och för det lokala samhället, dvs Lindeborg.

- Att tillsammans med andra hitta lösningar och vidta åtgärder som kan förverkliga dessa önskingar & visioner.

- Att förändra individers kunskaper, attityder och beteenden, så att önskvärda lösningar för lokalsamhället Lindeborg kan uppnås.

Lindeborg / IT-verkstaden och dess partners

Bilaga 3. Inbjudan till studiecirkel²⁹.

INBJUDAN till studiecirkel/kurs i Internet.

Studiecirkeln anordnas gemensamt av ABF, IT-verkstaden för "Lindeborg på nätet", HSB-föreningarna *Nnn, Mmm, Xxx & Yyy*, Riksbyggen Malmöhus ##.

Målet med studiecirkeln är, att lära cirkeldeltagarna hur man får ut mest av sin Internetuppkopplade hemdator. Bl.a. lär vi oss använda olika finesser i en vanlig webbläsare, nämligen Internet Explorer. Dessutom lär vi oss använda olika sökmotorer för att rationellt surfa på Internet på jakt efter önskad information. Kursen riktar sig till dig som har dator hemma med bredband eller modem. Vidare lär vi oss använda Lindeborgs egen boendeutvecklade hemsida, www.lindeborg.nu.

Studiecirkeln är på 4 träffar med följande innehåll.

Träff-1. Vi lär oss att rationellt använda en webbläsare för att ge oss ut på Internet. Dessutom hinner vi antagligen börja bekanta oss med någon s.k. sökmotor för ett rationellt "surfande" efter olika intressanta och roliga webbsajter på Internet.

Träff-2. Vi repeterar litet grand från första träffen och fördjupar därefter våra färdigheter i att använda webbläsaren och att använda någon/några sökmotorer för Internetsurfande.

Träff-3. Vi ägnar den mesta av tiden åt att lära oss använda Lindeborgs egen hemsida "Lindeborg på nätet", bl.a. skriver vi inlägg i diskussionsforumet och i chatten.

Träff-4. Vi diskuterar bakgrunden och visionen/målsättningen med "Lindeborg på nätet" och hur vi som diskussionsdeltagare kan skapa en virtuell gemenskap, som bidrar till ett ökat boende- och samhällsinflytande i stora och små frågor. Vi lär oss använda Internetformulär och tränar ytterligare upp våra färdigheter i att "surfa" på nätet.

Hearing/informationsmöte. Studiecirkelarna är tänkta att följas upp med ett informationsmöte/hearing i Lindeborgs aula, där representanter från IT-verkstaden, Hyllie stadsdelsnämnd, medborgarkontoret, HSB-föreningar och Riksbyggenföreningar diskuterar med Lindeborgarna, hur webbsajten "Lindeborg på nätet" kan bidra till en fruktbar dialog mellan beslutsfattare och vanligt folk i olika frågor. Kallelse/inbjudan till denna hearing kommer att gå ut separat till de boende i Lindeborg.

Studiecirkeln/kursen **är helt gratis för deltagaren.** De arrangerande boendeföreningarna betalar nämligen ABF kostnaden för sina boendedeltagare. Studiecirkeln/kursen äger rum i Lindeborgsskolans datasal en kväll i veckan under fyra veckor och omfattar alltså totalt fyra kvällsträffar. Lindeborgsskolans datasal har 15 st Internetuppkopplade datorer.

Anmälan göres senast tisdag 18 febr till *Nnn Nnn*, tfn.nr: 040 – ## ## ##

Vi planerar för två parallella studiecirkel, tisdag (cirkel 1) och torsdag (cirkel 2), med följande kurskvällar:

Träff-1: tisdag 25 febr resp torsdag 27 febr kl 18.30 – 21.00, Lindeborgsskolans datasal

Träff-2: tisdag 4 mars resp torsdag 6 mars kl 18.30 – 21.00, Lindeborgsskolans datasal

Träff-3: tisdag 11 mars resp torsdag 13 mars kl 18.30 – 21.00, Lindeborgsskolans datasal

Träff-4: tisdag 18 mars resp torsdag 20 mars kl 18.30 – 21.00, Lindeborgsskolans datasal

Vi ses förhoppningsvis på 1:a kursträffen enl ovan. Du möts vid den sydöstra entrén till Lindeborgsskolan (strax intill den stora plåtpingvinen) och visas därifrån vidare till datasalen.

HJÄRTLIGT VÄLKOMMEN!!!

²⁹ I samförstånd mellan IT-verkstaden och ett antal andra aktörer delades denna inbjudan ut i början av 2003 till berörda hushåll i Lindeborg. (Obs, föreningsnamn samt en uppgift om namn och telefonnummer har ändrats för att garantera anonymitetsskydd.)

Bilaga 4. Webbenkät³⁰.

ENKÄT att fylla i och skicka till IT-verkstaden för "Lindeborg på nätet".

Sedan våren 2000 har "Lindeborg på nätet" funnits för att öka vanligt folks inflytande i lokala och vardagliga frågor. Sedan våren 2001 finns t.ex. ett fritt och öppet diskussionsforum på webbsajten www.lindeborg.nu. Syftet med detta diskussionsforum är just att öka det demokratiska egeninflytandet från de boende i Lindeborg.

För att följa upp den tid som varit och kunna vidareutveckla "Lindeborg på nätet" på rätt sätt är det viktigt att samla in synpunkter från boende i Lindeborg. Därför ber vi dig avsätta c:a 5 - 10 min för att besvara följande 20 frågor. Det är självfallet viktigt för oss att få in så många svar som möjligt, så vi hoppas på din insats därvidlag.

Tack på förhand / Vänligen IT-verkstaden för "Lindeborg på nätet"
Tillsammans utvecklar vi IT-satsningen "Lindeborg på nätet" !!!

OBS. I enkätens inmatningsrutor fungerar tangentbordets enter/return-tangent som radframmatningsknapp. Överallt annars i detta formulär fungerar enter/return-tangenten som sändknapp, dvs att formuläret skickas iväg till mottagaren. Iakttag därför viss försiktighet med enter/return-tangenten för att undvika oöverlagt ivägskickande av formuläret. Flytta dig t.ex. mellan inmatningsfälten mha muspekaren eller tabbtangenten.

Om du vill så skriv ditt namn och gärna emailadress härunder. (frivilligt !!!)

FRÅGA 1.

OBS. På denna fråga och flera andra frågor ska du ange ditt svar genom att "klicka" på en av de runda knapparna. Man kan bara välja ett alternativ på en "knappfråga". Vill du ändra ditt val, så går det däremot bra, då "klickar" du bara på en annan av frågans knappalternativ.

Frågan är utformad, så att något knappalternativ alltid ska passa.

genom informationsblad	genom uppsatt anslag	genom internTV	genom tips från annan	endast genom denna enkät	Markera ditt alternativ
☐	☐	☐	☐	☐	Ange hur du fått kännedom om "Lindeborg på nätet" och dess diskussionsforum

³⁰ Den här enkäten konstruerades och lades ut på startsidan i syfte att fånga upp synpunkter på hemsidan, forumet, visionen mm.

FRÅGA 2.

några gånger varje dag	en gång varje dag	ett par ggr i veckan	några gånger i månaden	mycket litet eller hittills ingen gång alls	Markera ditt alternativ
☐	☐	☐	☐	☐	Hur ofta besöker du diskussionsforumet på webbsajten "Lindeborg på nätet"?

FRÅGA 3.

är mest intresserad av att läsa inlägg	är mest intresserad av att skriva inlägg	är lika intresserad av att läsa och skriva inlägg	vet ej	Markera ditt alternativ
☐	☐	☐	☐	Vilken av dessa beskrivningar passar bäst in på ditt intresse för diskussionsforumet?

FRÅGA 4.

Har du informerat vänner och bekanta i Lindeborg om, att det finns ett diskussionsforum på "Lindeborg på nätet"? I så fall hur många (c:a) har du informerat?

ingen alls	1-3 st	4-6 st	7-10 st	mer än 10 st	Markera ditt alternativ
☐	☐	☐	☐	☐	Vilket av dessa antal passar bäst in på hur många andra Lindeborgare du informerat om "Lindeborg på nätet" och disk.forumet?

FRÅGA 5.

Personlighet, bakgrund, erfarenheter och kunskaper skiftar givetvis åt mellan diskussionsdeltagarna på diskussionsforumet och kan leda till, att inläggen från resp deltagare har en viss karaktär. Har du genom inläggen blivit så pass "bekant" med vissa diskussionsdeltagare, att du på ett ungefär vet vilken typ av frågor och intressen, som de speciellt omhuldar. Skulle du t.ex. kunna sätta rollbeteckningar som "sportfantast", "IT-expert", "kritisk granskare", "försvarsadvokat", "medlare", "provokatör" mm på någon diskussionsdeltagare?

har fått en ganska bra uppfattning	har fått en viss uppfattning	har fått en ganska vag uppfattning	vet ej	Markera ditt alternativ
☐	☐	☐	☐	Rangordna din "bekantskap" med andra diskussionsdeltagares "käpphästar"/uppfattning

FRÅGA 6.

Skulle du vilja, att en speciell slags person, personlighet eller rollbeteckning skulle finnas med som diskussionsdeltagare på diskussionsforumet. Vilken person, personlighet eller rollbeteckning anser du i så fall skulle behövas? Skriv några korta textrader om detta.

FRÅGA 7.

Har du reagerat positivt och/eller negativt över några inlägg och ämnen, som förekommit på diskussionsforumet? Exemplifiera med några textrader vilken typ av inlägg eller ämnen som du reagerat mest positivt och/eller negativt på. Skriv några korta textrader om detta.

FRÅGA 8.

OBS. På denna fråga och några andra frågor ska du ange ditt svar genom att "klicka" på en eller flera av frågans svarsboxar. Man kan alltså välja flera alternativ på en "boxfråga". Vill du ta bort markeringen på en svarsbox, så går det också bra, då "klickar" du bara en gång till på den markerade svarsboxen, varvid den tidigare markeringen försvinner.

en "mötesplats" som fyller ett socialt behov av kontakt med andra	en "kanal" som ger information om olika företeelser i närområdet Lindeborg	ett "medel" som kan påverka utvecklingen i närområdet	vet ej	Markera dina åsikter om diskussionsforumet på hemsidan. OBS, flera val kan markeras.
☐	☐	☐	☐	Ange din uppfattning om diskussionsforumet

FRÅGA 9.

På diskussionsforumet råder anonymitetsskydd, dvs att man har möjlighet att dölja sitt verkliga namn och i stället göra inlägg under ett påhittat namn. Vilken av följande beskrivningar passar bäst in på din uppfattning om möjligheten att vara anonym, när man skriver inlägg.

anonymitetsskydd är bra, eftersom det ökar öppenhet och frispråkighet om saker, som är av intresse för de boende i området	anonymitetsskydd är bra, eftersom det är åsikterna som ska lyftas fram och inte personerna bakom dessa	anonymitetsskydd är dåligt, eftersom det kan leda till alltför onyanserade inlägg	anonymitetsskydd är dåligt, eftersom man då inte kan få en klar uppfattning om, vilka åsikter olika personer har	Markera dina åsikter om anonymitetsskydd på diskussionsforumet. OBS, flera val kan markeras.
☐	☐	☐	☐	Ange din uppfattning om anonymitetsskyddet

FRÅGA 10.

Tycker du det vore värdefullt, om vanligt folk kunde diskutera med folkvalda, t.ex. på ett diskussionsforum, för att direkt påverka hanteringen av frågor, som berör oss.

det är mycket viktigt	det är ganska viktigt	det är inte speciellt viktigt	vet ej	Markera ditt alternativ
☒	☒	☒	☒	Rangordna din uppfattning om att det finns "dialog" med folkvalda på disk.forumet

FRÅGA 11.

På vilken eller vilka nivåer skulle du i så fall vilja ha en sådan direktdemokratisk påverkan på folkvalda.

på det nationella planet för att öka den folkliga styrningen i nationella frågor	på det regionala planet	på det kommunala planet	på det lokala planet i frågor som rör boendet och närområdet	vet ej	Markera dina åsikter om direktdemokratisk påverkan av folkvalda. OBS, flera val kan markeras.
☐	☐	☐	☐	☐	Ange din uppfattning om direktdemokrati

FRÅGA 12.

Tycker du "Lindeborg på nätet" diskussionsforum är så pass viktigt och bra, att du skulle kunna rekommendera det för vänner och bekanta i Lindeborg?

ja, det tycker jag absolut	ja, det tycker jag nog	kanske inte	nej, det tycker jag absolut inte	vet ej	Markera ditt alternativ
☒	☒	☒	☒	☒	Kan du rekommendera diskussionsforumet för vänner och bekanta i Lindeborg?

FRÅGA 13.

Vad anser du vara bäst med diskussionsforumet? Skriv några korta textrader om detta.

FRÅGA 14.

Tycker du att något är dåligt med diskussionsforumet? Skriv några korta textrader om detta.

Till sist kommer här fem st korta frågor (15-19), som är av betydelse för att få en bild av, hur dina svar kan relateras till din persontyp. Uppgifterna är väldigt viktiga för att få en rättvis bild av diskussionsforumets användare. Uppgifterna är samtidigt så allmänna, att din identitet är helt skyddad. Här kommer dessa frågor.

FRÅGA 15.

inget alls	bara ett (1)	2 st	3 st	4-6 st	7-10 st	mer än 10 st	Markera ditt alternativ
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Ange hur många namn du har registrerat dig under på disk.forumet

FRÅGA 16.

ja	nej	Markera ditt alternativ
☐	☐	Brukar du göra inlägg i diskussionsforumet under flera namn?

FRÅGA 17.

kvinnor	man	Markera ditt alternativ
☐	☐	Ange om du är man eller kvinna

FRÅGA 18.

under 20 år	20-30 år	30-40 år	40-50 år	50-60 år	60-70 år	över 70 år	Markera ditt alternativ
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Ange ditt åldersintervall

FRÅGA 19.

ja	nej	Markera ditt alternativ
☐	☐	Ange om du är aktiv i någon förening eller har föreningsvana

Tack för din medverkan i denna enkät.

Skicka dina enkätsvar till IT-verkstaden

OBS. Om du vill avbryta eller hoppa ur sidan, klicka då på webbläsarens bakåtknapp eller klicka på nedanstående textlänk !!!

[Till Lindeborgs startsida](#)

Bilaga 5. Frågor till deltagarna på studiecirkel³¹.

De mest centrala delfrågorna är understrukna.

1. Vad är det bästa med "Lindeborg på nätet"? Vilka funktioner är mest intressanta att använda? Vad är det sämsta med "Lindeborg på nätet"? Finns det något dåligt med "Lindeborg på nätet"? Vad är dåligt i så fall? Varför? Varför inte?
2. Finns det förutsättningar för, att diskussionsforumet på "Lindeborg på nätet" ska kunna bli en plats, där vanliga Lindeborgare kan komma i dialog med valda företrädare i boendeföreningarna? Vilka förutsättningar i så fall? Varför? Varför inte? Vari ligger svårigheterna resp möjligheterna för att få till stånd en sådan dialog? Hur bedömer du möjligheterna att utveckla en dialog med boendeföreträdare i Lindeborg, politiskt aktiva i Lindeborg och politiker i Hyllie stadsdelsnämnd? Vad behöver göras för att få till stånd sådana dialoger?
3. Vad anser du behöver göras, för att "Lindeborg på nätet" ska få många användare i Lindeborg? Finns det några hinder för att uppnå en allmän och utbredd användning av "Lindeborg på nätet"? Vilka hinder i så fall? Varför? Varför inte? Finns det några faktorer i Lindeborg, som kan gynna alternativt missgynna utvecklingen av "Lindeborg på nätet" och dess diskussionsforum? Vilka faktorer i så fall? Varför? Varför inte?
4. Hur uppfattar du målet för "Lindeborg på nätet" och dess diskussionsforum? Kan du beskriva, på vilket sätt "Lindeborg på nätet" skulle kunna innebära en förändring för Lindeborgarna, dvs om man uppnådde målet? Är målet realistiskt? Varför? Varför inte? Skulle målet kunna uppnås, om IT-verkstadens deltagare är mer aktiva? Varför? Varför inte? Skulle målet kunna uppnås, om IT-verkstaden fick stöd av olika samarbetspartners? Varför? Varför inte? Vilka samarbetspartners och vilken typ av stöd tänker du i så fall på? Vad skulle du vilja var målet för "Lindeborg på nätet" och dess diskussionsforum?
5. Har du skrivit några inlägg i diskussionsforumet efter studiecirkeln? Varför? Varför har du eventuellt inte skrivit något/några inlägg? Tror du, att du kommer att skriva inlägg ofta i diskussionsforumet? Varför? Varför inte? Vari ligger eventuellt svårigheten eller hindret, för att du flitigt ska skriva inlägg i forumet? Läser du ofta inläggen i diskussionsforumet? Varför? Varför inte?

³¹ Frågeformuläret delades ut till studiecirkeldeltagarna. Det besvarades skriftligt och i några fall via inskickat email.

6. Vad skulle förmå dig att skriva inlägg på diskussionsforumet, där du framför dina synpunkter om, vad som är bra och dåligt i samhället och speciellt i boendeföreningarna och i bostadsområdet Lindeborg? OBS. Följdfrågor om bl.a följande:
- Anser du, att Lindeborgaren i gemen behöver hjälp med att lära sig skriva inlägg på diskussionsforumet? Vad för slags hjälp i så fall? Varför? Varför inte? Hur bör denna hjälp i så fall ges? Varför? Varför inte?
 - Krävs det fler och ev annorlunda upplagda studiecirklar, för att man ska börja skriva inlägg? Vad för slags studiecirklar i så fall? Hur? Varför? Varför inte?
 - Bör man få någon utdelning/belöning av att skriva inlägg. Vilken utdelning/belöning i så fall? Varför?
 - Bör beslutsfattare/folkvalda av olika slag (boendeföreträdare, politiker mm) börja skriva intressanta inlägg, som man kan svara på. Vad för slags inlägg i så fall? Varför? Varför inte?
 - Är det en förutsättning för att du själv ska skriva inlägg, att beslutsfattare/folkvalda av olika slag (t.ex. boendeföreträdare) är flitiga med att skriva inlägg i diskussionsforumet? Varför? Varför inte?
 - Anser du, att Lindeborgs lokala beslutsfattare (t.ex. boendeföreträdare och lokala politiker) ska vara flitiga med att skriva inlägg i diskussionsforumet och stimulera till dialog med de boende i Lindeborg? Varför? Varför inte?
 - Är det beslutsfattare/folkvaldas demokratiska skyldighet (t.ex. som boendeföreträdare) att skriva inlägg och stimulera till dialog i diskussionsforumet? Varför? Varför inte?

Bilaga 6. Minnesanteckningar från några möten i IT-verkstaden³².

Här kommer mina minnesanteckningar från våra två senaste möten i IT-verkstaden, dvs dels mycket försenat minnesanteckningarna från mötet den 11:e november samt från det senaste IT-verkstadsmötet den 11:e dec.

Först mina minnesanteckningar från mötet i november.

Novembermötet hade följande informella dagordning:

1. Diskussion om hur vi kan vidareutveckla diskussionsforumet. Kanske fler och mer specifika diskussionsforum? Hur uppnår vi den "kritiska" massan, dvs ett stort antal diskutanter?
2. Diskussion om den förestående studiecirkeln. I dagsläget finns det tillräckligt med deltagare (16 st) för att starta upp åtminstone en studiecirkel på onsdagskvällar med start onsd den 13:e nov kl 18.30. Vad vill vi uppnå med studiecirkeln?
3. Diskussion om hur vi skapar ett vidgat "partnerskap" för "Lindeborg på nätet". Hur knyter vi till oss HSB-föreningarna Yyy resp Xxx, Riksbyggen, MKB, politiska föreningar mm? Vem gör vad?
4. Diskussion om vad vi vill med "Lindeborg på nätet". Hur vill vi vidareutveckla "Lindeborg på nätet"? Vad vill vi, att nästa generation av "Lindeborg på nätet" ska innehålla?
5. Bestämma datum för nästa möte. OBS. Ta med era almanackor så att vi kan pricka in den dag, som passar bäst!
6. Övrigt.

³² Minnesanteckningarna dateras till slutet av år 2002, dvs från den tid då IT-verkstaden fortfarande var en informellt organiserad och pådrivande aktionsgrupp för "Lindeborg på nätet". Under denna tid träffades medlemmarna i IT-verkstaden till "verkstadsmöten" varje månad (med uppehåll för juni och juli). Denna mötesfrekvens fortsatte även, när IT-verkstaden omvandlades till en arbetande styrelse för den ideella föreningen "Lindeborg på nätet". (Obs, vissa namn och föreningsavgifter har ändrats för att garantera anonymitetsskydd.)

Här kommer mina minnesanteckningar från novembermötet:

Närvarande (som jag minns det):

Aaa Aaa

Bbb Bbb (HSB-Nnn)

Ccc Ccc

Ddd Ddd

Eee Eee

Fff Fff (HSB-Mmm)

Claus Persson

Vi höll oss inte så noga till dagordningen utan hoppade mellan olika diskussioner.

- Bl.a. diskuterade vi den förestående studiecirkeln och bestämde, att styrelsemedlemmar från HSB-föreningarna *Mmm* och *Nnn* skulle ställa upp för diskussion om "Lindeborg på nätet" visioner och utvecklingsmöjligheter med studiecirkeldeltagarna på den sista cirkelträffen. Dessutom skulle IT-verkstaden och HSB-föreningarna tillsammans försöka få dit lokalt politiskt aktiva och politiker från Hyllie stadsdelsnämnd till den avslutande cirkelträffens diskussioner.
- Från IT-verkstadens sida betonades än en gång, att det är ytterst viktigt, att IT-satsningen "Lindeborg på nätet" bedrivs inom ramen för ett partnerskap. Alltså ett partnerskap som inledningsvis kännetecknas av ett aktivt stöd från HSB-föreningarna *Mmm* och *Nnn* och att dessa partners aktivt verkar för att ansluta fler boendeföreningar från HSB, Riksbyggen och MKB som samarbetspartners till IT-verkstaden. Som ett led i detta bestämdes, att *Fff Fff*, HSB-föreningen *Mmm*:s ordförande, skulle kontakta *Xxx Xxx*, HSB-föreningen *Yyy*:s ordförande, för att få med honom på nästa IT-verkstadsmöte i december.
- Vidare redogjorde jag (dvs Claus) för, att IT-verkstadens medlemmar och boendeföreningarnas styrelsemedlemmar måste gå i bräschen för att skriva inlägg och starta ämnen i diskussionsforumet. På så sätt skulle man nämligen kunna aktivera forumet och stimulera till DIALOGER mellan Lindeborgare sinsemellan och mellan Lindeborgföreträdare av olika slag (t.ex. inom boendeföreningarna och inom politiken) och "vanliga" Lindeborgare. Det nämndes, att tidigare erfarenheter visat, att när IT-verkstadens medlemmar flitigt skrivit inlägg i diskussionsforumet, så hade detta resulterat i att andra Lindeborgare ryckts med och stimulerats till diskussioner på forumet. Jag uppfattade, att det var mötets uppfattning, att inte jag, som moderator av forumet och icke-Lindeborgare, ensamt skulle utföra uppgiften som "aktiverare" av forumet utan att detta främst var en uppgift för de IT-verkstadsmedlemmar och boendeföreningsföreträdare som bor i Lindeborg.
- Vi avslutade mötet med en kort diskussion, om vad vi egentligen ansåg vara målet/visionen med "Lindeborg på nätet". Vi hann inte så långt i denna diskussion. Mitt intryck var, att IT-verkstadens medlemmar hade vissa svårigheter att formulera, vad man ansåg vara syftet och det viktigaste med "Lindeborg på nätet". Min slutsats blev i alla fall, att sådana diskussioner är viktiga att föra inom IT-verkstaden och med dess partners för att samordna insatserna i IT-projektet "Lindeborg på nätet".

Här kommer mina minnesanteckningar från decembermötet:

Först presenteras den informella dagordningen för vårt decembermöte.

1. Utvärdering av den hållna studiecirkeln och hur vi går vidare med fler studiecirklar under våren.
2. Diskussion om hur vi integrerar och aktiverar övriga boendeföreningar med IT-verkstaden och "Lindeborg på nätet". Förslag: att alla boendeföreningarna samlas till en träff för att diskutera, hur dessa kan ingå som aktiva "partners" i "Lindeborg på nätet".
3. Diskussion om hur vi aktiverar Lindeborg genom mycket DIALOG mellan Lindeborgarna och valda boendeföreträdare och politiskt- & föreningsaktiva i Lindeborg. Att diskutera: Vilka bör ta initiativ till sådana DIALOGER?
4. Diskussion och tidsplan för olika förbättringar av hemsidan.
5. Diskussion kring olika frågor.
6. Övrigt.

Närvarande:

Aaa Aaa

Bbb Bbb (HSB-Nnn)

Ccc Ccc (S-föreningen i Lindeborg)

Claus Persson

Ddd Ddd

Eee Eee

Fff Fff

Ggg Ggg

Iii Iii (magisterstuderande från informatik, LU)

Jjj Jjj (magisterstuderande från informatik, LU)

Vi höll oss även denna gång inte så noga till dagordningen utan hoppade mellan olika diskussioner. Här kommer i punktform några saker, som fastnat i minnet.

- En av de inbjudna betonade, att han deltog i mötet endast som privatperson och inte som styrelsemedlem i sin HSB-förening.
- *Ggg Ggg* framförde tanken, att låta diskussionsforumet ha samma uppläggning som på många andra ställen, dvs att användarna tilldelades användarnamn och lösenord efter att ha fyllt i vissa uppgifter, t.ex. bl.a. uppgift om emailadress. Jag förklarade att en sådan version av diskussionsforumet redan var framtagen och så att säga låg i "byrålådan", dvs en programvaruversion där möjligheten för användarna att själva registrera sig och ändra profil var borttagen. I stället skulle i så fall enbart vissa speciellt behöriga ha tillgång till den fullständiga versionen av just ett sådant diskussionsforum, dvs att enbart vissa behöriga i så fall skulle kunna registrera användare och vid behov ändra deras profiler,

t.ex. deras emailadresser. Jag förklarade, att ett sådant upplägg emellertid skulle innebära ett betydande administrativt arbete med bl.a. följande arbetsuppgifter:

- Att utforma en registreringsblankett med obligatoriska uppgifter, t.ex. användarens förslag till användarnamn och lösenord samt givetvis de övriga uppgifter som anses nödvändiga.
 - Att dela ut sådana blanketter till hushållen.
 - Att samla in dessa blanketter från hushållen.
 - Att vid behov kontakta någon användare för att komplettera/korrigera någon uppgift på blanketten.
 - Att registrera uppgifterna i den speciella version av diskussionsforumets gränssnitt som bara ett fåtal har tillgång till.
 - Att meddela resp användare resultatet av denna registrering.
 - Att regelbundet upprepa ovanstående punkter för att täcka in nya personer som flyttar in eller skaffar sig Internetanslutning.
- Både *Eee Eee* och jag underströk, att IT-verkstaden inte själva hade några resurser att utföra ett så stort administrativt arbete, utan att ett sådant administrativt arbete i så fall måste utföras av resp boendeförening. I det sammanhanget nämndes också, att medlemmarna i IT-verkstaden verkade behöva någon slags nytändning för uppgiften att fungera som frivilliga eldsjälur i det boendedrivna IT-projektet "Lindeborg på nätet". Som *Eee Eee* nämnde, så kommer frivilliginsatserna självklart först i åtminstone tredje hand, dvs efter familjelivet och ens arbete. Vi verkar behöva en nytändning, t.ex. i form av ökat gensvar från våra partners. De flesta medlemmarna i IT-verkstaden verkade instämma i behovet av positiva gensvar såsom nytändning för "Lindeborg på nätet's" eldsjälur.
 - Med det upplägg, som nämnts ovan, skapas dessutom separata databaser för varje nytt diskussionsforum, dvs att användarna av ett tidigare eller annat diskussionsforum inte kan använda ett nytt diskussionsforum såvida inte dessa personer registreras av de speciellt behöriga registratorerna. Man kan alltså skapa olika uppsättningar av ett diskussionsforum, men varje sådan uppsättning har sin egen databas.
 - Vi diskuterade också den just avslutade studiecirkeln. Det var både min och *Bbb Bbb:s* uppfattning, att studiecirkeln upplevts som positiv av cirkeldeltagarna. *Bbb Bbb* framförde dessutom, att studiecirkeldeltagarna uttryckt önskemål om en träff till, dvs fem träffar totalt. Det framfördes också synpunkter från boendeföreträdarna (från *Hhh Hhh*, tror jag) om, att en s.k. Internetkurs skulle kunna innehålla inslag av att göra en enkel hemsida. Utifrån mina erfarenheter från studiecirkeln så bedömde jag det för egen del som alltför svårt att få Lindeborgare, med begränsad datavana, att på en studiecirkel lära sig utveckla en enkel hemsida. Vi hade även en liten diskussion om, hur kallelse/inbjudan skulle utformas men enades i stort sett om, att nuvarande utformning kunde användas men alltså ändras, så att upplägget fördelades på fem träffar.
 - Jag framförde min besvikelse över, att det inte som utlovats kom någon styrelsemedlem från HSB-föreningen *Mmm* till den avslutande diskussionsträffen på studiecirkeln. Jag nämnde också, att Hyllie stadsdelsnämnd var representerad genom sin ordf *Zzz Zzz* samt HSB-föreningen *Nnn* genom sin ordf *Nnn Nnn* (tillika cirkeldeltagare) och *Bbb Bbb* (studieorganisatör). Jag redovisade, att cirkeldeltagarna uttryckt, att den tidigare traditionen av aktiviteter på Lindeborg vänts till en trend av uteblivna möjligheter till aktiviteter och arrangemang. Detta bekräftades även på IT-verkstads-mötet, där några boendeföreträdare nämnde, att de tidigare lagt ned ett stort ideellt arbete på att anordna

dansträffar i skolans matsal och den s.k. Lindeborgsdagen. Vidare redovisade jag, att cirkeldeltagarna uttryckt ett starkt önskemål om, att boendeföreträdarna i Lindeborg och lokala politiker skulle ta initiativ till dialoger med de boende på "Lindeborg på nätet" diskussionsforum.

- Jag framförde förslaget att studiecirklar på temat Internet och "Lindeborg på nätet" borde avslutas med en allmän inbjudan till ett informationsmöte/hearing om användning, partnerskap och utvecklingsmöjligheter av "Lindeborg på nätet". Enligt mitt förslag skulle ett sådant arrangemang initieras och planeras av boendeföreningarna i nära samarbete med IT-verkstan. Mötet mynnade ut i ett samförstånd om, att de närvarande boendeföreträdarna skulle arbeta vidare med förslaget och samordna boendeföreningarna till ett sådant informationsmöte/hearing under våren.
- *Bbb Bbb* åtog sig uppgiften att kontakta andra boendeföreningar för upplägning av dels nya studiecirklar under våren och dels för genomförandet av ett informationsmöte/hearing. *Bbb Bbb* skulle samordna planerna för dessa aktiviteter med mig, eftersom mötesdeltagarna uttryckte, att jag vore en värdefull resurs för planering och genomförande av dessa aktiviteter.
- På mötet informerades om, att HSB-styrelsemedlemmar skriver under en försäkran om tystnadsplikt, vilket boendeföreträdarna uttryckte var ett hinder för dessa att diskutera med sina medlemmar på diskussionsforumet. De menade nämligen, att deras svar och åsikter måste vara förankrade i styrelsegruppen, innan de kunde skriva inlägg på diskussionsforumet. *Ccc Ccc* framförde något liknande genom att nämna, att det var en månad mellan den lokala S-föreningens möten, vilket gjorde det svårt för henne att upprätthålla en dialog på diskussionsforumet i olika frågor, eftersom svaren först behövde förankras i den lokala S-föreningen. *Ccc Ccc* nämnde också, att S-föreningen numera kompletterat sin dagordning med att även innehålla en IT-punkt.
- Jag reagerade litet på, att man som styrelsemedlem i dessa föreningar inte skulle kunna ha ett utrymme för personliga meningyttringar i de frågor och teman, som utgör resp förenings intresseområde. Jag föreslog därför, att man som styrelsemedlem skulle identifiera sin förenings linje/teman inom ett fält av frågor och alltså kontinuerligt skriva inlägg, gå i svaromål och starta ämnen i enlighet med det, som utgör den gemensamma uppfattningen/linjen i dessa frågor. Ett sådant förhållningssätt skulle alltså göra det möjligt för föreningsföreträdare att ta initiativ till och kontinuerligt delta i den DIALOG mellan föreningsföreträdare och "vanliga" Lindeborgare, som cirkeldeltagarna så starkt önskade.
- Det framfördes också på mötet, att jag skulle haft kännedom om men tydligen inte brytt mig om en stående inbjudan att diskutera med *Yyy:s* HSB-förening. Jag blev väldigt överraskad, eftersom jag inte var införstådd med det som omtalades. Saken skulle därför undersökas närmare, men jag uttryckte i alla fall för egen del, att jag var väldigt intresserad och omedelbart skulle hörsamma en inbjudan att träffa hela eller delar av styrelsen i *Yyy:s* HSB-förening.
- *Ggg Ggg* nämnde, att hon återigen skickat en skrivelse till HSB-föreningen *Yyy*, där hon vill ha styrelsens skriftliga svar på, varför man plockat ner det informationsblad om "Lindeborg på nätet", som tidigare fanns uppsatt i trapphusen.

- I diskussionen om relationsproblemen med HSB-föreningen Yyy informerade jag de närvarande om, att just den föreningen tidigare sponsrat årskostnaden för hemsidans placering på ett s.k. webbhotell. Ordföranden i HSB-föreningen Yyy retade sig emellertid på några kritiska inlägg om vissa förhållanden i sin HSB-förening och detta ledde till, att han ställde IT-verkstaden inför ultimatumet att antingen ta bort diskussionsforumet eller så skulle han inte betala för webbhotellet. Egentligen trodde han, att HSB-föreningens sponsring av hemsidans webbhotellkostnad innebar, att han ägde hemsidan, så han hotade rent utav att stänga hela hemsidan. I stället för att falla undan för denna utpressning så trädde jag emellertid själv in som sponsor av "Lindeborg på nätet" årliga webbhotellkostnad (1875:-/år). Om det vid utgången av denna årsperiod inte finns någon/några sponsorer, som i likhet med mig inte utsätter IT-verkstaden för utpressning och ohemula krav, så kommer jag att betala för ytterligare en årsperiod. Innevarande årsperiod går ut i slutet av mars månad.
- Vi hade på mötet en liten diskussion om, huruvida "Lindeborg på nätet" stod och föll med diskussionsforumet. Vissa röster menade, att det verkade vara så från min sida. Jag förklarade, att IT-projektet "Lindeborg på nätet" för mig i högsta grad även består av hemsidans mera permanenta informationslänkar men att, enligt min mening, de interaktiva komponenterna, som t.ex. diskussionsforumet, är en grundförutsättning för att "Lindeborg på nätet" ska kunna utvecklas till en virtuell och demokratiförhöjande gemenskap.
- På mötet förklarade jag mig i fortsättningen gärna vilja ta några steg tillbaka och i ökad utsträckning agera som iakttagande forskare, dvs att IT-verkstadens övriga medlemmar och dess partners i ökad utsträckning övertog mina roller för att upprätthålla och utveckla "Lindeborg på nätet". Mötesdeltagarna var angelägna om, att denna övergång skedde successivt, vilket jag givetvis helt och fullt ställde upp på.
- Avslutningsvis bestämdes att själva IT-verkstaden skulle försöka ha ett arbetsmöte på någon av julhelgens mellandagar.
- Nästa möte med IT-verkstaden och dess förhoppningsvis växande skara av partners bestämdes till onsd den 22:e jan 2003.
- Avslutningsvis kan nämnas, att det delades ut ett frågeformulär samt ett antal kompendier innehållandes text och bilder som beskriver "Lindeborg på nätet" som ett ambitiöst förändringsarbete för att utveckla en demokratiförstärkande virtuell gemenskap, dvs en virtuell gemenskap som kännetecknas av följande tre samverkande komponenter:
 - Hemsida med informationslänkar och interaktiva komponenter som diskussionsforum, chatt, enkätformulär mm.
 - En stödjande organisation i form av ett "partnerskap" mellan en ideell s.k. IT-verkstad och partners såsom boendeföreningar, övriga lokala föreningar, Hyllie stadsdelsnämnd mm.
 - Aktiviteter som stimulerar utvecklingen av virtuell och reell gemenskap, t.ex. dialoger mellan Lindeborgare och deras lokala valda föreningsföreträdare och lokala politiker, studiecirklar, informationsmöten/hearing mm.

Ja, mina vänner, det var mina minnesanteckningar. Jag har säkert glömt något och kanske också missuppfattat något. Skicka mig i så fall gärna ett email så att jag blir uppmärksam på det. Frågorna på frågeformuläret hann vi inte ta upp på det senaste mötet. Jag kommer därför

att skicka ett separat email till er med information om, hur ni lämpligen kan besvara frågorna. Jag är väldigt angelägen om, att det ska gå att hitta en modell, för att besvara frågorna, som dels är enkel för er och som dels innebär att jag får in rikhaltiga svar. Men mer om det i ett annat email, inom kort förhoppningsvis.

Jag tyckte vi hade ett ovanligt konstruktivt möte nu senast. Jag fick i alla fall ut mycket av det. De kommande mötena hoppas jag blir ännu mer konstruktiva i takt med att jag successivt "träder tillbaka", så att ni som Lindeborgare i fortsättningen tar ett större ansvar för att upprätthålla och vidareutveckla "Lindeborg på nätet" som ett boendedrivet förändringsarbete för att komplettera Lindeborg med en dynamisk och demokratiförstärkande "virtuell gemenskap". Tänk på att vi håller på med ett pionjärarbete som kan fungera som ett föredöme för hela Sverige. Det är upp till oss eller snarare er.

Ha det så gott, och en innerlig önskan om En God Jul och Ett Gott Nytt ÅR.

2002-12-16
Mvh / Claus

Bilaga 7. Frågeformulär till IT-verkstaden och dess partners³³.

Kategorisering av frågor:

LPN och dess diskussionsforum: 1, 3, 4, 5, 13, 14

IT-verkstaden: 2, 7, 10, 6

Vision, mål, strategi: 4, 5, 6, 9

Individ: 8, 9, 10, 11

Real Community: 1, 4, 5, 13, 6, 14

Habitus: 12, (8, 9, 10, 11), 13

Kritisk approach: 14, (1, 2, 3), 4, 5, 6, (7), 8, 9, 12, 13

Förklaring: LPN = "Lindeborg på nätet"

De mest centrala delfrågorna är understrukna.

1. Fyller "Lindeborg på nätet" (LPN) någon funktion? Har LPN någon uppgift att fylla? I så fall, vilken då?
2. Hur skulle du vilja beskriva IT-verkstaden? Hur pass viktig är den för LPN? Vilka uppgifter fullgör den? Har IT-verkstaden förändrats under de senaste åren, dvs avseende sammansättning, arbetsformer, uppgifter engagemang mm? Bör IT-verkstaden förändras på något sätt? T.ex. avseende sammansättning, arbetsuppgifter, mål, arbetsformer?
3. Vad är det bästa med LPN? Vilka funktioner är mest intressanta att använda? Vad är det sämsta med LPN? Finns det något dåligt med LPN?
4. Finns det förutsättningar för, att diskussionsforumet på LPN ska kunna bli en plats, där vanliga Lindeborgare kan komma i dialog med valda företrädare i boendeföreningarna? Vari ligger svårigheterna resp möjligheterna för att få till stånd en sådan dialog? Hur bedömer du möjligheterna att utveckla en dialog med boendeföreträdare i Lindeborg, politiskt aktiva i Lindeborg och politiker i Hyllie stadsdelsnämnd? Vad behöver göras för att få till stånd sådana dialoger?

³³ Målgruppen för det här frågeformuläret var IT-verkstadens medlemmar och olika partnerkandidater i processen "Lindeborg på nätet". Formuläret togs fram under våren 2003 och användes för att erhålla en bild av problem, möjligheter och kritiskt betydelsefulla faktorer för processen "Lindeborg på nätet". Det skickades ut via email till berörda partnerkandidater. IT-verkstadens medlemmar fick dessutom formuläret via ett personligt överlämnande. Förhoppningen var givetvis att få skriftliga svar. Formuläret var emellertid i högsta grad även avsett som en "guide" för att inordna de medverkande aktörernas olika uttalanden, resonemang, handlande/icke-handlande (t.ex på diskuterade eller beslutade åtgärder) till svar (som indirekta "gensvar") på de frågor, som formuläret upptog. Formuläret var alltså även "styrande" för att avläsa "svar" i form av observationer vid möten med IT-verkstaden samt som "guide" för att avläsa den mening, som kunde framträda i andra former av åsiktsutbyten, t.ex via email och telefonsamtal.

5. Vad anser du behöver göras, för att LPN ska få många användare i Lindeborg? Finns det några hinder för att uppnå en allmän och utbredd användning av LPN? Finns det några faktorer i Lindeborg, som kan gynna alternativt missgynna utvecklingen av LPN och dess diskussionsforum?
6. Hur uppfattar du målet för LPN och dess diskussionsforum? Kan du beskriva på vilket sätt LPN skulle kunna innebära en förändring för Lindeborgarna, dvs om man uppnådde målet? Är målet realistiskt? Skulle målet kunna uppnås om IT-verkstadens deltagare är mer aktiva? Skulle målet kunna uppnås om IT-verkstaden fick stöd av olika samarbetspartners? Vilka samarbetspartners och vilken typ av stöd tänker du i så fall på?
7. Anser du att IT-verkstaden har en bra sammansättning? Kan du närmare förklara din uppfattning, dvs vad du stöder din uppfattning på? Vad anser du krävs för att IT-verkstaden ska fungera bättre avseende utvecklingen och förändringen av Lindeborg? Vad är det bästa resp det sämsta med IT-verkstaden?
8. Har du personligen någon vision om vad du hoppas att LPN och dess diskussionsforum ska leda till? Skulle du kunna beskriva i ord en sådan personlig vision? Har en sådan vision utvecklats hos dig efterhand? Hade du en annan vision i början och i så fall hur skulle du vilja uttrycka din tidigare vision? Har visionen blivit starkare eller svagare, tydligare eller otydligare med tiden? Varför?
9. Hur skulle du med egna ord vilja uttrycka den s.k. ”officiella” visionen för LPN? Skiljer sig din personliga vision på något avgörande sätt från den ”offentliga” visionen för LPN, dvs från vad som finns omnämnt som informationstext ute på hemsidan? Visionen nämner ordet ”Virtual Community” eller på svenska ”virtuell gemenskap”, vad innebär det enligt dig att det utvecklas en virtuell gemenskap i Lindeborg? I det sammanhanget nämns också ”socioindividuell” förändring, dvs förändring och nyskapande av sociala mönster samt personlig utveckling/lärande? Hur ser du själv på vision, mål, strategi och genomförande för att åstadkomma en sådan socioindividuell förändring? Kan du se framför dig några möjliga socioindividuella förändringar i Lindeborg mha LPN och dess diskussionsforum? Vilka då? Varför? Varför inte?
10. Hur skulle du vilja beskriva din roll i IT-verkstaden? Har din roll förändrats med tiden? Har ditt engagemang för LPN ökat eller minskat? Varför? På vilket sätt kan du bäst bidra till utvecklingen av LPN? Hur vill du förändra din roll i IT-verkstaden?
11. Är du en flitig användare av LPN och dess diskussionsforum? Varför? Varför inte? Hur skulle du vilja beskriva din roll som användare av LPN och dess diskussionsforum? Har din roll som användare förändrats med tiden? På vilket sätt? Varför?
12. Finns det någon gemensam grundhållning i IT-verkstaden till uppgiften att utveckla LPN till en ”virtuell gemenskap” för ”socioindividuell” förändring i Lindeborg? Hur skulle du alltså vilja beskriva de förhållningssätt och vanor som, enligt dig, likt en ”minsta gemensamma nämnare” delas av och genomsyrar alla deltagarna i IT-verkstaden? Har denna grundhållning förändrats? Hur?
13. Hur skulle du vilja beskriva de inlägg som görs i diskussionsforumet? Vilka teman dominerar? Dominerar positiva eller kritiska inlägg om förhållandena i Lindeborg? Upplever du inläggen som riktiga i sak, sanna och ärliga? Råder en god balans mellan

saklighet, socialt engagemang och känsloupplevelser? Brukar diskussionerna leda till något slags samförstånd efter en tids diskuterande? Varför? Varför inte? Har inläggens karaktär förändrats över tiden, dvs t.ex. under de senaste åren?

14. Har inläggen pekat på några relationsproblem mellan Lindeborgarna och deras valda representanter i Lindeborg eller är allt "frid och fröjd"? Om inläggen uppenbarat några sådana relationsproblem, hur skulle du i så fall vilja beskriva dem? Är dessa problem hämmande/begränsande för möjligheten att uppnå en dialog mellan vanligt folk och lokala "makthavare"? Vad beror relationsproblemen på? Beror de på kultur, tradition, och/eller vanans makt? Skulle LPN och dess diskussionsforum kunna bidra till att lösa upp en del sådana relationsproblem? Vilka då och hur, dvs på vilket sätt? Har några relationsproblem uppstått under LPN:s livstid?

Bilaga 8. Exemplifierande IKT-förmedlade diskussioner.

Här redovisas ett urval diskussionsinlägg i olika ämnen mellan forumdeltagare. Redovisningen syftar till att ge en uppfattning om dialog- och diskussionsfunktionen. I ett ämne med många inlägg sparades dessa i sidor med c:a 20 st inlägg per sida. Inläggen sparades i stigande sidnummerföljd samt i omvänd ordningsföljd inom en sida – dvs med det mest aktuella inlägget överst på en sida. När en användare valde ett visst ämne, så presenterades alltid den mest aktuella ämnessidan.

Av integritetsskäl har vissa användarnamn systematiskt ändrats till annat. Så har också konsekvent skett med namn i inläggen på personer, föreningar och företag. Mmm, Nnn, Xxx är således pseudonymer för HSB-föreningar i Lindeborg, och Web Place är pseudonym för ett webbhotell. De användarnamn, som redan bar pseudonymens prägel, har emellertid behållits. Dessutom är mitt eget användarnamn, Claus, inte ändrat i nedanstående inläggsurval.

[Forum](#) | [Allmän diskussion och Anslagstavla](#) | [balkonger](#)

Ämnet avslutat
Moderator från IT-verkstaden för detta forumämne är tills vidare Claus
Persson: claus.persson@ics.lu.se

Författare	Inlägg Ämnet består av 47 sidor. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47
@	Postat - 10 augusti 2002 14:45 Jag håller med Ture!
Ture Olsson	Postat - 6 augusti 2002 19:56 Jag förutsätter att vi får ersättning för våra balkonginglasningar.
Johan	Postat - 6 augusti 2002 15:49 Det var en bra idé att försöka sälja dem och i alla fall ut något. Kan inte föreningen ta kontakt med en firma i inglasningsbranschen som kan köpa monteringsstatserna i klump. Det vore värt ett försök, tycker jag.
Christian	Postat - 6 augusti 2002 15:43 Det blir ju några miljoner extra som ska betalas. Ska vi även då ersätta dom som får mindre uteplats, dom som har gjort vid sina golv på balkongen med klinkers, satt upp egna riktiga solskydd nu menar jag inte gardiner. Var drar vi gränsen med ersättning. Nå jag tycker får man hjälp med nertagningen så får man själv försöka sälja dom om man nu vill ha ersättning för dom.
Smulan	Postat - 5 augusti 2002 19:39 Hej!

	Som jag förstod det på mötet vi hade i vår, så får vi som har balkonginglasning inte ett öre i kompensation. Åtminstone inte de som bor i HSB Xxx. Smulan
Gamlingen	Postat - 3 augusti 2002 14:09 <hr/> Det tycks funka. Tack för hjälpen!
Gamlingen	Postat - 3 augusti 2002 14:08 <hr/> testar
tanten	Postat - 3 augusti 2002 07:40 <hr/> Det skulle vara snällt om du ville skicka "password" till mig, då kanske jag kommer på varför det inte funkar.:)
tanten	Postat - 2 augusti 2002 20:28 <hr/> 'Jag vet inte vad som blir fel men något är det. Har provat flera gånger på olika sätt men det funkar inte.Får väl vara tanten nu.Ville bara nämna det så folk inte tror att jag byter namn av någon annan anledning.
Claus	Postat - 2 augusti 2002 17:38 <hr/> Hej "Tanten" eller "Gamlingen". Jag kollade precis och "Gamlingen" ligger kvar i registret som registrerad användare. Kanhända att du skrev ditt "password" litet annorlunda än vad som är registrerat. Om din emailadress som finns i profilen är rätt så skickar jag gärna uppgift till dig om vad ditt "password" är. Vad tycker du? Är det OK att skicka enl ovan till dig? På "Lindeborg på nätet" råder full service. :-)
tanten	Postat - 2 augusti 2002 15:37 <hr/> Jag vill bara nämna att jag tidigare skrivit under namnet; Gamlingen, men av någon anledning blev inte signaturen godkänd så jag skrev en ny.Gamlingen och tanten är alltså samma person.
tanten	Postat - 2 augusti 2002 15:31 <hr/> Jag har ingen inglasning men tycker att det är självklart att de som har ersätts.För övrigt har jag svårt att följa greger negers resonemang, tycker det låter motsägelsefullt.
@	Postat - 1 augusti 2002 15:22 <hr/> För det första så har jag inglasad balkong och för det 2:a så är det inte mer än rättvist att man ska få något när man har betalat 12-14000 för sin inglasning! Det är ju föreningen det gäller ,så då är det sk "vi" som får betala ,konstigare är det inte. Ändrat av - @ 2002-08-01 15:28
greger	Postat - 1 augusti 2002 14:13 <hr/> Ja e kanske dum men ja e inte ensam om det. Tycker du att det e smart att vi ska få 5000:- per balkong?

	Om du kan räkna så blir det en jävla massa pengar och vem ska betala dom? jo vi. Hur tycker du vi ska göra då? Eftersom du tycker att det e så jävla korkat måste du vara utan inglassning.
@	Postat - 28 juli 2002 23:04
	Är du rolig eller bara dum?
greger	Postat - 28 juli 2002 11:42
	Det kan jo bli dyrt om föreningarna ska ge folk pengar för sin inglassningar. Det kanske skulle vara bättre att dom som inte har inglassade balkonger fick betalla lite mer så jämnar det jo ut sig och föreningarna sparar mycket pengar.

Ämnet består av 47 sidor. [1](#) [2](#) [3](#) [4](#) [5](#) [6](#) [7](#) [8](#) [9](#) [10](#) [11](#) [12](#) [13](#) [14](#) [15](#)
[16](#) [17](#) [18](#) [19](#) [20](#) [21](#) [22](#) [23](#) [24](#) [25](#) [26](#) [27](#) [28](#) [29](#) [30](#)
[31](#) [32](#) [33](#) [34](#) [35](#) [36](#) [37](#) [38](#) [39](#) [40](#) [41](#) [42](#) [43](#) [44](#) [45](#)
[46](#) [47](#)

Klicka [här](#) för att avsluta ett ämne, Endast Administratörer kan avsluta ett ämne.
 Klicka [här](#) för att ta bort ett ämne, Endast Administratörer kan ta bort ett ämne.

[Visa alla Forum](#) | Ämnet avslutat

[Forum](#) | [Allmän diskussion och Anslagstavla](#) | Valberedningsarbete.

Ämnet avslutat
Moderator från IT-verkstaden för detta forumämne är tills vidare Claus Persson: claus.persson@ics.lu.se

Författare	Inlägg
	Ämnet består av 6 sidor. 1 2 3 4 5 6
OS	Postat - 2 december 2001 11:14 Hej Bertil! Det är bra att Du vill arbeta med valberedningsjobbet... men, men,, Det bör gå till så att den som är sammankallande borde Du först ta kontakt med och diskutera om valberedningen kan tänka sig att gå ut på sajten... dessutom Bertil är det bara brf Mmm som Du sitter med i valberedningen så detta borde Du ha markerat. Sedan tycker jag inte att Strand eller någon annan skall gå in med inlägg utan i så fall gå till valberedningens sammankallande person. Annars är det bra att Du tar upp saker men som sagt i demokratisk ordning Ha det bra Oskar
Göran	Postat - 30 november 2001 14:17 Bertil, jag tycker det borde komma fram vad du egentligen är ute efter.. Göran
Bertil	Postat - 30 november 2001 07:47

	<p>Svar till Pär Zäta.</p> <p>Det är riktigt att jag inte har nämnt hela mitt namn. I detta fall tyckte jag inte det var viktigt men även mitt namn står i trappskåpet. Det är oftast så att valberedningen börjar sitt arbete strax innan årsmötena och då har man inte kunnat diskutera vem som skulle vara intresserad av att arbeta i styrelsen. Vi kan också gå ut i kanal 10 med vårat budskap. Även medlemmar skall ha tillfälle att komma med förslag till men som kan tänka sig vara intresserad av att arbeta i styrelsearbetet.</p> <p>Bertil Svensson</p>
Pär Zäta	<p>Postat - 29 november 2001 19:54 </p> <hr/> <p>Svar till Bertil.</p> <p>Ifall du läser hela mitt inlägg borde du förstå att det är Rune Strand som står för inlägget. Vad heter Bertil till efternamn?</p> <p>Ingen skulle vara mera tacksam om där fanns fler som är villiga att ta ett uppdrag hos BRF Mmm. Vilken härlig känsla de vore ifall vi kunde välja två eller tre nya representanter vid varje årsmöte.</p> <p>Men jag tycker det är väldigt beklagligt att de är så få människor som är beredda att ta ett ansvar och vara delaktig i något av våra forum.</p> <p>Sen är det riktigt som du säger Bertil, att vem som helst får gå ut på saiten. Ifall Bertil är benägen att gå ut i fler svaromål så bör de riktiga namnet skrivas ut.</p> <p>Hälsningar Rune Strand</p> <p>Pär zäta</p>
Claus	<p>Postat - 29 november 2001 18:38 </p> <hr/> <p>Nu är de upprepade inläggen bortrensade. Mitt tips är att ni alla noga studerar punkt 8 under länken Handbok. Där finns nämligen ett tips om vad man bör göra om systemet inte verkar att ta emot det inlägg man precis skickat.</p>
Claus	<p>Postat - 29 november 2001 18:28 </p> <hr/> <p>OK, ibland kan problem uppstå. Teknikens värld är inte fullkomlig. När något konstigt händer så "rensar" emellertid jag undan så fort jag kan.</p> <p>mvh / Claus</p>
Göran	<p>Postat - 28 november 2001 22:52 </p> <hr/> <p>Vill Claes att plocka bort mina inlägg här ovanom, det var något fel i går på alla försök jag gjorde att skriva inlägg.</p> <p>Ändrat av - göran 2001-11-29 10:30:16</p>
Bertil	<p>Postat - 26 november 2001 23:40 </p> <hr/> <p>Så vitt jag vet finns ingen som heter Pär Zäta med i Mmms styrelse men väl Rune Strand. Det är riktigt att inte valberedningen har haft något möte men det framkommer inte av inlägget. Det är fel att Rune skall svara på detta enär han bara är adjungerad till valberedningen.</p> <p>Valberedningen utses på årsmöte av årsmötesdeltagarna och ingen i styrelsen kan väljas in på denna post.</p> <p>Valberedningen har rätt att föreslå någon annan i styrelsen än de som sitter där idag. Det är svårt för en valberedning att till exempel föreslå någon annan än Rune Strand till styrelsen om han själv sitter med.</p>

	<p>Valberedningens arbete börjar så fort årsmötet är slut och slutar först när valberedningen har lagt fram sina förslag om ny styrelse vid nästkommande årsmöte.</p> <p>Vilken medlem som helst kan skriva ett inlägg som berör förslag om styrelseledamot till valberedningen.</p>
Pär Zäta	<p>Postat - 25 november 2001 14:24 </p> <hr/> <p>BRF Mmms Valberedning har inte haft något möte gällande upplägget för årets valberedningsarbete. Valberedningen kommer inom kort att samlas, för att gemensamt gå igenom nästa val's eventuella kompletteringar gemensamt.</p> <p>Med Bästa Hälsningar Rune Strand</p> <p>Jag är BRF Mmms styrelse representant i valberedningen. Pär zäta</p>
Bertil	<p>Postat - 23 november 2001 23:21 </p> <hr/> <p>Nu närmar det sig årets slut och ett nytt år vilket innebär att föreningarna skall ett årsmöte. Vi i valberedningarna vill gärna ha in förslag på medlemmar som vill åtaga sig arbete i Styrelsen på respektive föreningar. Vill ni byta bort någon som ni inte vill ha kvar i styrelsen så tala om det till respektive valberedning. Namn och telefonnummer finns i trappskåpet eller skriv det i forumet. Kan ni själv tänka er att ingå i styrelsen tala gärna om det till oss. Vi vill också ha en spridning av ledamöter så att en inte har flera uppdrag i respektive förening. För att kunna föreslå någon i styrelsen skall man vara bosatt i respektive förening.</p> <p>Bertil Ändrat av - bertil 2001-11-25 06:42:32</p>

Ämnet består av 6 sidor. [1](#) [2](#) [3](#) [4](#) [5](#) [6](#)

Klicka [här](#) för att avsluta ett ämne, Endast Administratörer kan avsluta ett ämne.
Klicka [här](#) för att ta bort ett ämne, Endast Administratörer kan ta bort ett ämne.

[Visa alla Forum](#) | Ämnet avslutat

[Forum](#) | [Allmän diskussion och Anslagstavla](#) | [Byte av styrelse medlemmar](#)

Ämnet avslutat
Moderator från IT-verkstaden för detta forumämne är tills vidare Claus Persson: claus.persson@ics.lu.se

Författare	Inlägg Ämnet består av 8 sidor. 1 2 3 4 5 6 7 8
Christian	<p>Postat - 23 oktober 2002 22:35 </p> <hr/> <p>Hur tycker ni att fritidskomiten sköter sig på dom olika föreningarna. På BRF Lindeborg tycker jag att dom sköter sig bra. Bra utbud på olika resor och nöje både för unga och äldre samt att här finns olika lokaler som man kan utnyttja typ motionsrum samt solarie och hobbyrum.</p>
Claus	<p>Postat - 23 oktober 2002 21:39 </p> <hr/> <p>Jag kan för egen del inte direkt bidra med någon "upplevd" åsikt om tillståndet och funktionen i någon specifik förening, eftersom jag helt enkelt</p>

	<p>är för dåligt insatt i sådana frågor. Det hade emellertid varit bra om någon föreningsföreträdare valt att gå i svaromål när det framförs kritik om hur de fungerar. Diskussionsforumet är ju bl.a är till för "dialog" kring den typen av "kritiska" frågor. Så jag hoppas verkligen att du @ kan få synpunkter från litet olika håll.</p> <p>Så jag hoppas verkligen att @ har startat ett ämne som fler bidrar med åsikter i. Vi ska verkligen inte väja för svåra frågor!!! :-)</p>
@	<p>Postat - 23 oktober 2002 20:13 </p> <hr/> <p>Jag bor på Nnn och där är vi i stort behov av ny styrelse iallafall! De gör inget för barnen mm ,de vill nog att det ska bli en sk pensionärs förening (inget ont i pensonärer menar jag). Vi har tex en pelle-jöns som springer och gnäller på allt och alla och de andra har suttit alldeles för länge.</p>
Claus	<p>Postat - 20 oktober 2002 23:45 </p> <hr/> <p>Mitt inlägg innebar att jag både ser fördelar och nackdelar med långvariga styrelseuppdrag, dvs såväl i föreningsliv och i privata företag. Allt beror på hur lyhörda och anpassningsbara man är för nya impulser. För Lindeborgs del tror jag alltså att föreningsföreträdarna och politikerna i Lindeborg & Hyllie skulle fullgöra sina uppdrag ännu bättre om de och "vanligt folk" ömsesidigt påverkade varandra i en kontinuerlig DIALOG på "Lindeborg på nätets" diskussionsforum. Dessutom skulle vi då antagligen få det "alla" säger är så viktigt, nämligen en variant av kontinuerlig och utbredd folklig direktdemokrati i vardagslivet. Alltså förstärkt demokrati!!!</p> <p>De stora vinnarna med en sådan DIALOG är alltså inte minst de hedervärda personer som åtar sig uppdrag som föreningsrepresenatanter och politiker. All heder åt dem alltså. Att de må ha innehaft uppdragen länge eller kort tid är alltså inte så viktigt, som jag ser det. Det avgörande är huruvida man är alert och kommunicerar med "sina" medlemmar/väljare så fort tillfälle ges, dvs t.ex. på vårt diskussionsforum. Samt att man ser som sin demokratiska ledaruppgift att på alla sätt främja och stimulera en sådan folklig "direktdemokrati". :-)</p> <p>PS. Min förhoppning är alltså att det ska finnas en stor vilja och stor förståelse från föreningsföreträdare och lokala politiker att medverka så att diskussionsforumet blir en kanal för ömsesidig påverkan mellan dem och övriga Lindeborgare. Jag tror att det är så!!! Skrivet av den glade optimisten Claus.</p>
@	<p>Postat - 20 oktober 2002 21:05 </p> <hr/> <p>:)</p>
Claus	<p>Postat - 20 oktober 2002 17:00 </p> <hr/> <p>Jag tror att långa perioder med samma styrelseledamöter kan vara skadligt eftersom det riskerar att under lång tid permanenta eventuella "dåliga" vanor. Ett motargument skulle givetvis kunna vara att ett långt "maktinnehav" också kan resultera i ett bra maktutövande under lång tid. Risken med samma folk år ut och år in är emellertid, som jag ser det, att dessa tenderar att bevara de invanda relationssätten och inte flexibelt kan anpassa sig till nya krav, önskemål och idéer. Det värsta är emellertid att "gamla" idéer om hur makten ska utövas också kan lägga sig som en "våt filt" över den stora massan, dvs över oss som i detta fallet väljer en</p>

styrelse. Alltså att folk accepterar samma styrelsererepresentation år ut & år in som något närmast oundvikligt och dessutom faktiskt som något "positivt" eftersom det innebär en "stabil" upprepning av det gamla. Jag tror därför att ett långt "maktinnehav" tenderar att förlängas genom att folk blir offer för "vanans makt". Vi är helt enkelt inte vana vid att diskutera alternativ till att "omvälja" de gamla styrelseledamöterna.

Frågan som @ tagit upp är väldigt intressant eftersom det ytterst handlar om hur man kan få en mer livaktig demokrati i de lokala föreningarna. Är det någon som har en god idé om hur man skulle kunna gå tillväga? Jag tror för egen del att ett livaktigt diskussionsforum som det här skulle kunna öka folks intresse och engagemang för att utöva sitt demokratiska inflytande i alla sammanhang. Om styrelserna medverkade i diskussionsforumet så skulle de bli väldigt starka eftersom de i så fall inte bara grundades på ett formellt & stadgeenligt folkligt mandat, genom valen vid årsstämman, utan dessutom grundades på ett genuint folkligt mandat baserat på en kontinuerlig och lyhörd DIALOG med sina medlemmar. I så fall hade vi ytterligare förstärkt föreningsdemokratien, genom en kontinuerlig folklig DIALOG mellan vanligt folk och valda föreningsrepresentanter, och inte så ensidigt fokuserat oss på de formella valen vid årsstämmorna som nu tycks vara fallet. I så fall skulle ett långt innehav av styrelseposter faktiskt inte heller vara ett problem eftersom det balanserades med att dessa blev mer flexibelt mottagliga för olika åsikter i en kontinuerlig DIALOG med sina väljare. Jag ser alltså egentligen bara vinnare om vi lyckas med målet att göra diskussionsforumet till en välkänd och legitim mötesplats för DIALOG mellan vanligt folk och lokala föreningsföreträdare & politiker. Vad anser ni andra?
:-)

Christian

Postat - 20 oktober 2002 10:06

Jag håller med dig att man borde försöka byta ut ibland. Men jag tror det är rätt svårt att hitta kandidater. Själv skulle jag inte vilja sitta som styrelsemedlem. För det kvittar hur du än gör så är där alltid någon som tycker det är fel. Man får nog vara en väldigt speciell människa för man får tackla allt från anbud till småbråk mellan grannar. Jag tycker däremot att det ska vara en blandning av åldersgrupper typ en i pensionsåldern, en i medelåldern samt en av den yngre generationen. Styrelsen som jag jobbar för är en blandad kompot av dom olika generationerna och det är bra.

@

Postat - 19 oktober 2002 23:05

Jag tycker det borde finnas en max längd på hur länge styrelsen ska få sitta kvar, vad tycker ni?
:)

Ändrat av - @ 2002-10-19 23:07

Ämnet består av 8 sidor. [1](#) [2](#) [3](#) [4](#) [5](#) [6](#) [7](#) [8](#)

Klicka [här](#) för att avsluta ett ämne, Endast Administratörer kan avsluta ett ämne.

Klicka [här](#) för att ta bort ett ämne, Endast Administratörer kan ta bort ett ämne.

[Visa alla Forum](#) | Ämnet avslutat

Författare	Inlägg
Ämnet består av 2 sidor. 1 2	
Gittan	<p>Postat - 26 december 2001 13:52 </p> <hr/> <p>Jag tycker som du Gotte, det finns trevligare utbyggnader av balkonger. Jag tycker att detta som visas här på vår förening (Mmm) ser trist ut. FRAM MED LITE FÄRG PÅ DEM. Gittan</p>
gotte	<p>Postat - 26 december 2001 12:01 </p> <hr/> <p>Utbyggnad av balkonger... Är det någon som intresserat sig för utbyggn. av balkonger som finns på förslag på Regissörgatan och på Henriksdal... Isåfall vad tycker Ni... Jag tycker det borde kunna finnas snyggare... Se på övriga i sta'n.. ha det bra mvh OS</p>
Göran	<p>Postat - 10 december 2001 14:18 </p> <hr/> <p>Hej PAUL BLAD, jag köper helt de du säger, men jag tycker väl likväl att jag inte trampar på några tår, sen vet jag att hemsidan jag gjort är inte är perfekt. Sen tyckte det kändes mest ärligt att ha den hos er. Jag propagerar för LINDEBORG PÅ NÄTET varhelst jag hamnar, tycker som jag sagt innan ,den är superb. MVH GÖRAN HANSON Ändrat av - göran 2001-12-10 17:24:28</p>
paulblad	<p>Postat - 10 december 2001 11:52 </p> <hr/> <p>Göran! Kanske hade jag vaknat på fel sida men det är så att jag själv ingått i IT verkstaden och är mycket besviken på alla dom gånger vi jobbat hårt på att få in info ifrån olika håll! Det var inte min mening att trampa på dina tår... Men jag ställde mig mycket undrande till att det skulle behövas en hemsida till på Lindeborg för Brf Mmm när dom har ett perfekt forum i "Lindeborg på nätet". Jag blev faktiskt ledsen när jag såg att du lagt ut den, finns det verkligen behov av en site till? Hade det inte varit bättre att föreningarna kontaktade IT Verkstaden och fick till ett bättre samarbete? Sen nämnde jag en del saker i min upprördhet som jag är väl insatt i men inte borde, det var onödigt av mig... paulblad</p>
Göran	<p>Postat - 9 december 2001 23:48 </p>

	<p>Hej Claus. Håller helt och hållet med dig i det du skriver, sen tror jag att paulblad kanske vaknat lite på fel sida idag.. (skämt). Jag är övertygad att iallafall Mmm stödjer er verksamhet, jag har bara hört positivt från styrelsen. Änn en gång jag tycker Lindeborg på nätet är jättefin. Hälsningar Göran Hanson</p>
Claus	<p>Postat - 9 december 2001 23:43 </p> <hr/> <p>Hej Göran O PaulBlad. Som vanligt har ni väl båda rätt. Självpuffar jag Sofieholms hemsida som ett bidrag till den gemensamma plattform vi kallar "Lindeborg på nätet". Som alla hemsidor har den givetvis brister och förtjänster. HSB-föreningarna har faktiskt bekostat serverplatsen på webbhotellet (åtminstone hittills), vilket jag är mycket tacksam för och ser som ett erkännande av områdets engagemang för webbsajten "Lindeborg på nätet". PaulBlad har emellertid en poäng i att det går litet trögt med att få föreningar i Lindeborg att självmant kontakta IT-verkstan och bidra med t.ex. information som vi gärna vill ha ut på vår webbsajt. Självpuffar jag fram mot den dag när t.ex. styrelseordförandena från samtliga föreningar i området skapar ett eget diskussionsämne för sin förening och aktivt via sina egna kanaler propagerar för att deras medlemmar ska läsa och göra inlägg i ett sådant föreningsämne. Jag föreslår därför att bostadsrättsföreningarna, HSB, Riksbyggen och även MKB, skapar ämnen för sin egen förening och aktivt använder det. Vad tycker ni om det? Claus i IT-verkstan</p>
Göran	<p>Postat - 9 december 2001 23:03 </p> <hr/> <p>Det är jag som gjort Mmms mycket enkla hemsida, och det är inte alls meningen att den skall konkurrera med Lindeborg på nätet som vi tycker är helt perfekt och jättesnygg hemsida. Kanal tio ligger på egen tv-kanal på föreningen och där gör vi reklam för Lindeborg på nätet sedan över 1 år tillbaka. Sedan finns dom olika bostadsföretagen nämnt i er hemsida och där ligger redan Riksbyggen sedan länge har jag sett. Ang. stödet till verksamheten, jag vet inte, men jag kan aldrig tro annat ännu att styrelserna stöder verksamheten ekonomiskt, jag hör bara positiva tongångar därifrån. Sen att vi är inne och kommenterar felaktiga saker som rör vår förening tycker jag nog bara är rätt, eller?? Hälsningar Göran Hanson Ändrat av - göran 2001-12-09 23:15:42</p>
paulblad	<p>Postat - 9 december 2001 09:33 </p> <hr/> <p>Vem har gjort Mmms hemsida, vad är det för dumheter?! Har vi inte en bra sida i "Lindeborg på nätet"? Vad gör ni annars här inne och skriver inlägg för... Varför har inte brf föreningarna inkommit med info om sig själva som IT Verkstan bett om för över ett år sedan, inte konstigt att killarna och tjejerna där tröttnat på att administrera siten. Sofieholms "nya" hemsida är endast en dålig parodi på "Lindeborg på nätet" som började</p>

	<p>så bra och ambitiöst med över 10 000 besökare på en och en halv månad, slå det ni som kan. Var är stödet till denna idiella IT Verkstad? Varför inte lite hjälp istället för gnäll, vi pratar ju ändå trots allt om ganska statisk information förutom nu forumet förstås... Inte ens fastighetskontoret har kunnat inkomma med info på flera månader om jag förstått saken rätt?! Inte för det har så mycket med saken att göra men jag tycker att kanal10 ska syssla med det dom gjort innan och inte försöka konkurrera med dom som kan det här med hemsidor. Kanal10 har ju lyckats skapa en gräsligt ful hemsida och borde genast plocka bort otyget ifrån nätet, den hör inte hemma där. Frukansvärd som den är!!!</p>
Claus	<p>Postat - 1 december 2001 18:56 </p> <hr/> <p>Med det här lilla inlägget har jag aktiverat det här ämnet på nytt. Finns det t.ex. något gemensamt projekt/åtagande som bostadsrättsföreningarna kan rapportera om? Kommer HSB-föreningarna i Lindeborg även fortättningsvis att stå för kostnaden för "Lindeborg på nätet" serverplats på webbhotellet Web Place? Det är i och för sig ingen större kostnad men det har ett viktigt symbolvärde att boendeföreningar i Lindeborg tar hand om den kostnaden förutom att det givetvis löser en del praktiska problem för oss i IT-verkstaden. Jag hoppas verkligen att vi inte blir "hemlösa" nu när det börjar bli lite fart på diskuterandet.</p>
kanaltio	<p>Postat - 31 oktober 2001 22:41 </p> <hr/> <p>Bostadsrättsförening Mmm har lagt in en enklare hemsida på nätet som du kan klicka in om du är intresserad. http://medlem.tripodnet.nu/kanaltio/KANALTIO.html Hälsningar Göran Hanson Ändrat av - kanaltio 2001-11-18 13:09:08</p>
Sven-Åke	<p>Postat - 17 oktober 2001 18:59 </p> <hr/> <p>En fördel med att information från styrelserna läggs in här är att även de som bor i andra brf kan ta del och kanske få ideer att använda i det egna området. Sven-Åke</p>
Sven-Olle	<p>Postat - 17 oktober 2001 18:57 </p> <hr/> <p>Helt RÄTT, ibland verkar det som vi blir överkörda. Mer info ut till oss boende.</p>
Smulan	<p>Postat - 17 oktober 2001 18:55 </p> <hr/> <p>Jag tycker att styrelserna borde kunna informera här på forumet efter varje gång de har haft styrelsemöte. Då kunde vi hålla oss lite mer informerade om vad som försiggår och planeras inför framtiden.</p>
Claus	<p>Postat - 12 oktober 2001 11:12 </p> <hr/> <p>Jag håller helt med om att valda Lindeborgsföreträdare tyvärr ännu så länge inte deltar så mycket i diskussionen. Vi måste alla antagligen hjälpas åt genom personliga kontakter för att försöka få med dessa. Själv ska jag infinna mig på ett informationsmöte nu på måndag med stadsdelsnämndsordföranden Hans Åkerberg. Mitt syfte är att informera</p>

honom om diskussionsforumet och att det där finns frågor som han och andra politiskt valda och förvaltningspersoner behöver svara och utveckla ytterligare genom inlägg i diskussionsforumet. Jag hoppas att vi alla genom liknande "personliga" insatser kan "värva" t.ex. styrelseledamöterna i t.ex. bostadsrättsföreningarna som diskussionsdeltagare. En viktig del av diskussionsforumets åtgärder blir alltså, som jag ser det, att "konkret" genom personliga kontakter informera och värva olika personer som diskussionsdeltagare. Så gör liksom jag. Ge er ut och "rekrytera" grannar, vänner och olika slags Lindeborgsföreträdare.

OS

Postat - 12 oktober 2001 10:40

Varför inte ha information om vad Ni gör?

OS

Ämnet består av 2 sidor. [1](#) [2](#)

Klicka [här](#) för att avsluta ett ämne, Endast Administratörer kan avsluta ett ämne.

Klicka [här](#) för att ta bort ett ämne, Endast Administratörer kan ta bort ett ämne.

[Visa alla Forum](#) | Ämnet avslutat

Kopplingen till forskningsproblem, forskningsfrågor, vetenskapligt sammanhang och forskningsmetod.

De exemplifierande foruminläggen och ämnesvalen i bilaga 8 återspeglar forskningsproblemet, nämligen att med IKT som medel skapa och upprätthålla en process av ömsesidigt lärande för ökat engagemang och inflytande från vanliga medborgare i en social kontext. Av inläggen framgår en stor variation av preferenser hos inläggsförfattarna. Detta talar för – som i det här forskningsarbetet – att välja en fenomenografisk och fenomenologisk analys (se kapitel 3, 5 och 6) av erfarenheter och observationer i processen "Lindeborg på nätet". Foruminläggen visar även på behovet av en moderatorfunktion, som förmår driva på och upprätthålla en praktik/miljö av dialog & diskussion präglad av ömsesidig respekt och gemensam problemlösning. Detta innebär en praktisk tillämpning av det vetenskapliga sammanhang som presenterats i kapitel 2, som t.ex e-demokrati/e-deltagande, symbolisk interaktion, sociokulturellt lärande och socialt lärande.

Referenser.

Ahrne Göran, (1990), *Agency and organization: Towards an organizational theory of society*, SAGE Publications

Ahrne Göran, Roman Christine, Franzén Mats, (1996), *Det sociala landskapet*, Bokförlaget Korpen, Göteborg

Ahrne Göran, (1994), *Social Organizations - Interaction inside, outside and between organizations*, SAGE Publications Ltd, London

Ahrne Göran, (1981), *Vardagsverklighet och struktur*, Bokförlaget Korpen, Göteborg

Alvesson Mats, (2002), *Kommunikation, makt och organisation*, Norstedts 2 uppl

Alvesson Mats, (1993), *Organisationsteori och teknokratiskt medvetande*, Nerenius & Santérus Förlag

Alvesson Mats, (1994), *Talking in Organizations: Managing Identity and Impressions in an Advertising Agency*, ur kompendium på forskarutbildningskursen "Kritisk forskning", ht 2002, Mats Alvesson, Företagsek. Inst, Lunds universitet

Alvesson Mats, (2001), *Organisationskultur och ledning*, Liber Ekonomi Malmö

Alvesson Mats, Deetz Stanley, (2000), *Kritisk samhällsvetenskaplig metod*, Studentlitteratur, Lund; delvis baserad på boken *Doing Critical Management Research*, av samma författare, Sage, London 2000

Amundsdotter Eva & Gillberg Minna, (2001), *Den jämställda arbetsplatsen – en metodbok*, Bilda Förlag Stockholm

Andersen K. V. & Henriksen H. Z, (2005), *The First Leg of E-Government Research: Domains and Application Areas 1998-2003*, International Journal of Electronic Government Research, Vol. 1, No. 4, 2006, pp. 26-44

Andersen K. V. & Henriksen H. Z, (2006), *E-government maturity models: Extension of the Layne and Lee Model*, Government Information Quarterly 23 (2006), pp. 236-248

Andersson Bengt-Erik, (1994), *Som man frågar får man svar – en introduktion i intervju- och enkätteknik*, Rabén Prisma

Apel Karl-Otto, (1990), *Etik och kommunikation*, Bokförlaget Daidalos, Göteborg; originalets titel: *Das Apriori der Kommunikationsgemeinschaft und die Grundlagen der Ethik*, 1973

Argyris Chris, Schön Donald A. (1991), *Participatory Action Research and Action Science*, A Commentary, sid 77 - 84 i *Participatory Action Research*, Whyte Foote William (ed), SAGE Publications 1991

- Augustinus Aurelius (354-430), *Bekännelser*, i utgåva av Forumbiblioteket 1971, med inledning och översättning av Sven Lidman
- Avdic Anders, (1995), *Arbetsintegrerad systemutveckling med kalkylprogram*, institutionen för datavetenskap, Universitetet i Linköping
- Benedict M, (1991), *Introduction*, in Benedict, M. (ed.): *Cyberspace: First Steps*. Cambridge, Mass: MIT Press
- Bengtsson J, (1988), *Sammanflätningar. Fenomenologi från Husserl till Merleau-Ponty*, Göteborg, Daidalos
- Bengtsson Jan, (1998), *Fenomenologiska utflykter. Människa och vetenskap ur ett livsvärldsperspektiv*, Bokförlaget Daidalos AB, Göteborg
- Berglund Bengt (red), (1994), *Den oslagbara staden*, expertgruppen för säkerhet i förvaltning, ny- och ombyggnad, Överstyrelsen för Civil Beredskap
- Berglund Bengt (red), (1995), *Grannskapet i den oslagbara staden*, expertgruppen för säkerhet i förvaltning, ny- och ombyggnad, Överstyrelsen för Civil Beredskap
- Berglund Bengt (red), (1997), *Robust samhälle - forskning och praktisk verklighet*, expertgruppen för säkerhet i förvaltning, ny- och ombyggnad, Överstyrelsen för Civil Beredskap
- Bexell Göran, (1997), *Vilken etik har Gud*, (sid 83-97) från *Gud, sju lundateologer föreläser*, Brutus Östlings Bokförlag Symposion, Stockholm/Stehag (1997)
- Bjerknes G; Bratteteig T, (1995), *User Participation and democracy: A discussion of Scaninavian research on system development*, Scandinavian Journal of Information Systems, Vol. 7, No. 1, 1995, pp. 73-98
- Björkemarken Mariann, (2002), *Modern kommunikationsteknik för att stärka demokratin*, i tidskriften Human IT, 2002, volym 6, 1-2 (Tema: E-demokrati)
- Blumer Herbert, (1986), *Society as Symbolic Interaction*, i *Symbolic Interactionism. Perspective and method*, (sid 78-89), University of California Press
- Bourdieu Pierre, (1984), *Kultur och kritik*, Bokförlaget Daidalos AB, (1991), sv övers Johan Stierna
- Bourdieu Pierre, (1990), *Social space and symbolic power ur In Other Words. Essays towards a reflexive sociology*, Polity Press 1990 (s 123-139)
- Bradley Gunilla, (2006), *Social and community informatics: humans on the net*, Abingdon, Oxon; New York: Routledge, 2006
- Buber Martin, (1994), *Jag och Du*, Dualis Förlag AB Ludvika; originalets titel: *Ich und Du*, Heidelberg

- Buber Martin, (1995a), *Det Mellanmännsliga*, Dualis Förlag AB Ludvika
- Buber Martin, (1993a), *Dialogens Väsen*, Dualis Förlag AB Ludvika; originalets titel: *Zwiesprache-Traktat vom dialogischen Leben*, Schocken-Verlag, Berlin 1932
- Buber Martin, (1997), *Distans och Relation*, Dualis Förlag AB Ludvika; originalets titel: *Urdistanz und Beziehung*, Verlag Lambert Schneider, Heidelberg 1951
- Buber Martin, (1993b), *Om Uppfostran*, Dualis Förlag AB Ludvika; originalets titel: *Reden über Erziehung*, Verlag Lambert Schneider, Heidelberg 1953
- Buber Martin, (1965), *Skuld och skuld känsla*, Alb. Bonniers boktryckeri Stockholm; originalets titel: *Schuld und Schuldgefühle*, Heidelberg 1958
- Buber Martin, (1989), *Människans väg*, Dualis Förlag AB Ludvika; originalets titel: *Der Weg des Menschen nach der chassidischen Lehre*, Heidelberg 1960
- Buber Martin, (1995b), *Logos*, Dualis Förlag AB Ludvika; originalets titel: *Logos – zwei Reden*, Verlag Lambert Schneider, Heidelberg 1962
- Carter Lemuria & Bélanger France, (2005), *The utilization of e-government services: citizen trust, innovation and acceptance factors*, Information Systems Journal, 2005/15, pp 5-25
- Castells Manuel, (2000), *Informationsåldern. Ekonomi, samhälle och kultur Band III: Milleniets slut*, Bokförlaget Daidalos AB; originalets titel: *The Information Age. Economy, Society and Culture Volume III: End of Millenium*, Blackwell Publishers, Oxford, UK
- Charon Joel M, (1968), *Symbolic Interactionism. An Introduction, an interpretation, an integration*, Prentice Hall
- Checkland Peter & Holwell Sue, (1998), *Information, Systems and Information Systems – making sense of the field*, Lancaster University, UK, John Wiley & Sons, Chichester, England
- Checkland Peter & Scholes Jim, (1990), *Soft Systems Methodology in Action*, John Wiley & Sons, England
- Chen Yu-Che; Gant Jon, (2001), *Transforming local e-government services: the use of application service providers*, Government Information Quarterly 18, pp. 343-355
- Cooper David (ed), Laing Ronald D. m.fl, (1970), *Befrielsens dialektik*, Bokförlaget Pan/Norstedts Stockholm; originalets titel: *The Dialectics of Liberation*, 1968
- Creswell J. W, (2007), *Qualitative inquiry and research design : choosing among five approaches*, 2nd ed., Sage Publications
- Cuba Egon G & Lincoln Yvonna S, (1994), *Competing Paradigms in Qualitative Research*, sid 105 - 117 i *Handbook of Qualitative Research*, Denzin Norman K & Lincoln Yvonna S, SAGE Publications, USA, 1994

Dahl Göran, (1992), *Psykoanalys och Kulturkritik. Essäer om begär, språk och myndighet*, Brutus Östlings Bokförlag Symposion AB

Dahlström Edmund, (1982), *Handlingsorienterad forskning på olika nivåer*, sid 32 - 42 i Sociologisk Forskning nummer 2-3 årgång 19, (1982), *Aktionsforskning*, Tidskrift för Sveriges Sociologförbund

Dalai Lama, (2000), *Etik för ett nytt millenium*, Egmont Richter AB Malmö; originalets titel: *Ethics for the New Millenium*, Gillon Aitken Associates Limited, Great Britain, 1999

Dees J. Gregory, (2001), *The Meaning of "Social Entrepreneurship"*, Duke University's Fuqua School of Business, the Center for the Advancement of Social Entrepreneurship (CASE), <http://www.fuqua.duke.edu/centers/case/index.html>, besökt: 2007-02-20

Denzin Norman K & Lincoln Yvonna S, (1994), Part II (introductory chapter): *Major Paradigms and Perspectives*, sid 99 - 104, i *Handbook of Qualitative Research*, Denzin Norman K & Lincoln Yvonna S, SAGE Publications, USA, 1994

Eriksen Thomas Hylland & Hessen Dag O, (2000), *Egoism*, Bokförlaget Nya Doxa; originalets titel: *Egoisme*, Aschehoug & Co., Oslo 1999

Fiske John, (1982), *Kommunikationsteorier – En introduktion*, Wahlström & Widstrand; originalets titel: *Introduction to Communication Studies*

Foucault Michel (1980), *Two lectures*, ur: C. Gordon, ed., *Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings 1972-1977*, Pantheon Books, New York.

Fromm Erich, (1982a), *Att ha eller att vara?*, Bokförlaget Natur och Kultur, Stockholm; originalets titel: *To have or to be?*, 1976

Fromm Erich, (1979), *Freuds psykoanalys - mästerskap och begränsning*, Bokförlaget Natur och Kultur, Stockholm; originalets titel: *Greatness and limitations of Freud's thought*

Fromm Erich, (1982b), *Människohjärtat*, Bokförlaget Natur och Kultur, Stockholm; originalets titel: *The heart of man*, 1964

Fromm Erich, (1982c), *Flykten från friheten*, Bokförlaget Natur och Kultur, Stockholm; originalets titel: *Escape from freedom*, 1943

Gardner Howard, (1999), *Den bildade människan: Hur vi verkligen förstår det vi lär oss*, Brain Books AB Jönköping; originalets titel: *The Disciplined Mind – What All Students Should Understand*, Simon & Schuster 1999

Garfinkel Harold, (1967), *Studies in Ethnomethodology*, Englewood Cliffs, Prentice-Hall

Giddens Anthony, (1979), *Central Problems in Social Theory. Action, Structure and Contradiction in Social Analysis*, Macmillan Press, London

Giddens Anthony, (1984), *The Constitution of Society*, Polity Press, Cambridge

- Giddens Anthony, (1987), *Social Theory and Modern Sociology*, Billing & Sons Ltd, Worcester, Great Britain
- Giddens Anthony, (1998), *Sociologi*; originalets titel: *Sociology*, Polity Press, Cambridge, England, 1993
- Gilovich Thomas, (1991), *How we know what isn't so: the Fallibility of Human Reason in Everyday Life*, The Free Press, USA
- Goffman Erving, (1963), *Behavior in Public Places: Notes on the Social Organization of Gatherings*, The Free Press, USA
- Goffman Erving, (1959), *Jaget och maskerna*, Rabén Prisma, sv övers Sven Bergström, tredje upplagan, (1994)
- Goffman Erving, (1974), *Frame Analysis*, Harper Colophon, New York
- Grönlund Å, (2001a), *IT, demokrati och medborgarnas deltagande*, VINNOVA-rapport VR 2001:26 och TELDOK Rapport 142, oktober 2001
- Grönlund Å, (2001b), *Democracy in an IT-framed Society*, Communications of the ACM, Volume 44, No. 1, 2001, pp. 23-26
- Grönlund Å, (2006), *The Hidden e-Government revolution - Why e-participation is the key to success in e-government of the (near) future*, Research and Strategies for e-Government, 2006, pp 136-145, (www.epractice.eu/files/media/media_489.pdf)
- Gustavsson Peter, (2002), *E-demokratins diskursiva ordning - om mötet mellan IT och demokrati i svenska kommuner*, i tidskriften Human IT, 2002, volym 6, 1-2 (Tema: E-demokrati)
- Göransson Bo (red), (1978), *Ideologi och systemutveckling*, Studentlitteratur, Lund
- Habermas Jürgen, (1976), "Om begreppet kommunikativ handling" ur *Kommunikativt handlande, Texter om språk, rationalitet och samhälle (Daidalos)*, ur kompendium på forskarutbildningskursen "Kritisk forskning", ht 2002, Mats Alvesson, Företagsek. Inst, Lunds universitet
- Habermas Jürgen, (2003), *Den mänskliga naturens framtid. På väg mot en liberal eugenik?*, Bokförlaget Daidalos AB, Göteborg; originalets titel: *Die Zukunft der menschlichen Natur. Auf dem Weg zu einer liberalen Eugenik?*, Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main, 2001
- Halldén Sören, (2001), *Vardagslivets filosofi*, Bokförlaget Nya Doxa
- Halldén Sören, (1967), *Universum, döden och den logiska analysen*, Tema Gleerups, Lund
- Hansson Bengt, (1992), *Några problem och deras historiska bakgrund*, sid 9 - 21 i *Metod eller anarki - Moderna metoder om vetenskapens väsen och metoder*, Hansson Bengt (utg), (1992), Filosofiska institutionen, Lund, 1981

- Hedberg Bo, Dahlgren Göran, Hansson Jörgen, Olve Nils-Göran, (1994), *Imaginära organisationer*, Författarna och Liber-Hermods AB
- Heeks R; Bailur S, (2007), *Analyzing e-government research: Perspectives, philosophies, theories, methods, and practise*, Government Information Quarterly, No. 24, pp 243-265
- Heim M, (1993), *The Metaphysics of Virtual Reality*, Oxford, Oxford University Press
- Henderson Austin; Kyng Morten, (1991), *There´s No Place Like Home: Continuing Design in Use*, Greenbaum, Kyng, *Design at Work. Cooperative Design of Computer Systems*, Erlbaum L Associates LTD
- Hildreth Paul, Kimble Chris, Wright Peter, (2000), *Communities of practice in the distributed international environment*, Journal of Knowledge Management, Volume 4 Number 1, ISSN 1367-3270
- Himmelstrand Ulf, (1982), *Teori, metod och social praktik*, sid 43 - 52 i Sociologisk Forskning nummer 2-3 årgång 19, (1982), *Aktionsforskning*, Tidskrift för Sveriges Sociologförbund
- Holden S; Norris D; Fletcher P, (2002), *Electronic government at the grass roots: contemporary evidence and future trends*, Public Performance and Management Review, No. 26, 2003, pp. 1-20
- Holm Ulla, (2001), *Empati: Att förstå andra människors känslor*, Bokförlaget Natur och Kultur
- Holmberg Lena M, (1996), *Design of learning environments for IT-users*, akademisk doktorsavhandling, institutionen för pedagogik vid Göteborgs universitet
- Hughes John A, Månsson Sven-Axel, (1988), *Kvalitativ sociologi*, Studentlitteratur, Lund
- Hydén Håkan, (2002), *Normvetenskap*, Avdelningen för rättssociologi, Sociologiska institutionen, Lunds universitet
- Hård af Segerstad Peter, (1982), *Information och kommunikation - en bok om människans förmåga att tänka, tala och förstå*, Hallgren & Fallgren Studieförlag AB, Uppsala
- Ilshammar Lars, (2002), *Föreställningar om IT och demokrati*, i tidskriften Human IT, 2002, volym 6, 1-2 (Tema: E-demokrati)
- IT-kommissionen, (1998a), *IT och regional utveckling - 120 exempel från Sveriges län*, IT-kommissionens rapport 1/98, Sou 1998:19, Regeringskansliets förvaltningsavdelning, Distributionscentralen
- IT-kommissionen, (1998b), *IT och regional utveckling - Erfarenheter från tre hearingar under mars 1998*, IT-kommissionens rapport 9/98, Sou 1998:79, Regeringskansliets förvaltningsavdelning, Distributionscentralen

- Jung C. G. (1993), *Det omedvetna*, Wahlström & Widstrand; originalets titel: *Über die Psychologie des Unbewussten*, Rascher & Cie, Zürich 1960
- Jung C. G. (1967), *Jaget och det omedvetna*, Wahlström & Widstrand Stockholm; originalets titel: *Die Beziehungen zwischen dem Ich und dem Unbewussten*
- Kallinikos Jannis, (1996), *Organizations in the Age of Information*, Academia Adacta AB
- Kierkegaard Sören, (1964), *Antingen - eller*, Wahlström & Widstrand; originalets titel: *Enten - eller*, utgavs första gången 1843
- Kimble Chris, Hildreth Paul, (2005), *Communities of Practice: Going One Step Too Far?*, Proceedings 9e colloque de l'AIM, Evry, France, May 2004; Social Science Research Network (2007); Social Science Electronic Publishing
- Kincheloe Joe L & McLaren Peter L, (1994), *Rethinking Critical Theory and Qualitative Research*, sid 138 - 157 i *Handbook of Qualitative Research*, Denzin Norman K & Lincoln Yvonna S, SAGE Publications, USA, 1994
- Kling Rob, (1999), *What is Social Informatics and Why Does it Matter?*, D-Lib Magazine, January 1999, Volume 5 Number 1, ISSN 1082-9873
- Kling Rob, (2001), *Social Informatics*, Encyclopedia of Lis, Kluwer Publishing
- Kunda Gideon, (1992), *Engineering Culture – Control and Commitment in a High-Tech Corporation*, Temple University Press, Philadelphia, USA
- Kvale Steinar, (1997), *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Studentlitteratur, Lund
- Kyng M, (1991), *Designing for cooperation: Cooperating in design*, Communications of the ACM, Vol. 34, No. 12, December 1991, pp. 65-73, Association for Computing Machinery, Inc
- Laing Ronald D. (1970), *Själv och andra*, Bokförlaget Aldus/Bonniers Stockholm; originalets titel: *Self and Others*, 1961, 1969
- Laing Ronald D. (1982), *Upplevelsens röst*, PA Norstedt & Söners Förlag Stockholm, originalets titel: *The Voice of Experience*, 1982
- Larsson Larsåke, (1997), *Tillämpad kommunikationsvetenskap*, Studentlitteratur, Lund
- Lave J. & Wenger E., (1991), *Situated Learning: Legitimate Peripheral Participation*, Cambridge University Press, Cambridge
- Layder Derek, (1994), *Understanding Social Theory*, SAGE Publications, London
- Leigh Star Susan, (1999), *The Ethnography of Infrastructure*, sid 377 - 391 i *American Behavioral Scientist*, Volume 43, Number 3, *Analyzing Virtual Societies: New Directions in Methodology*

- Macintosh A, (2007), *eParticipation: from e-enabling to e-empowerment*, International Teledemocracy Centre - ITC, Napier University, Edinburgh, UK, (<http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/UN/UNPAN024626.pdf>)
- Mahrer Harald & Krimmer Robert, (2005), *Towards the enhancement of e-democracy: identifying the notion of the 'middleman paradox'*, Information Systems Journal, 2005/15, pp 27-42
- Marton Ference, Booth Shirley, (2000), *Om lärande*, Studentlitteratur Lund; originalets titel: *Learning and Awareness*, Lawrence Erlbaum Associates, New Jersey, 1997
- Marton Ference, Hounsell Dai, Entwistle Noel, (2000), *Hur vi lär*, Bokförlaget Prisma, P.A. Norstedt & Söner AB, Stockholm; originalets titel: *The experience of Learning*, Scottish Academic Press 1984
- Mason Jennifer, (1996), *Qualitative Researching*, SAGE Publications, England
- May Tim, (1996), *Situating social theory*, Open University Press
- Mead George H, (1972), *Mind, Self and Society*, Chicago University Press
- Moon M.J, (2002), *The evolution of E-government among municipalities: Rhetoric or reality?*, Public Administration Review, No. 62, 2002, pp. 424-433
- Moon M. J; Norris D. F, (2005), *Does managerial orientation matter? The adoption of reinventing government and e-government at the municipal level*, Information Systems Journal, No. 15, 2005, pp. 43-60
- Morris Desmond, (1985), *Den nakna apan*; Norstedts förlag
- Mårtensson Bertil, (1992), *Falsifiering eller förändring genom vetenskapliga revolutioner: Popper versus Kuhn*, sid 22 - 41 i *Metod eller anarki - Moderna metoder om vetenskapens väsen och metoder*, Hansson Bengt (utg), (1992), Filosofiska institutionen, Lund, 1981
- Nilsson Björn, (1996), *Socialpsykologi - Utveckling och perspektiv*, Studentlitteratur, Lund
- Nolte Felix, (2002), *IT, demokrati och det politiska uppdraget - IT för att befästa makt eller ge medborgarna ökat inflytande*, i tidskriften Human IT, 2002, volym 6, 1-2 (Tema: E-demokrati)
- Ofstad Erna & Harald, (1962), *Val och värde*, Orionserien - Bonniers boktryckeri
- Persson Claus, (2005), *"Lindeborg on the Net" – a brief theoretical and practical overview*, conference article to IRIS'28 (Information Systems Research in Scandinavia), Lillesand, Norge
- Platon, *Den stora utvikningen* (bok 5-7), Sokrates och Glaukon i dialog om *Kunskap och åsikt; formerna*, (473 d - 487 a) ur *Staten*, bokförlaget Atlantis AB Stockholm 2003
- Polanyi Michael, (1966), *The Tacit Dimension*, Doubleday & Company, (1983), USA

- Reddick C. G, (2005), *Citizen interaction with e-government: From the streets to servers?*, Government Information Quarterly, No. 22, pp 38-57
- Rheingold Howard, (1992), *Virtual Reality*, London, Mandarin Books
- Rheingold Howard (1995), *The Virtual Community*, London, Minerva
- Rogers Everett M, Kincaid D. Lawrence, (1981), *Communication Networks – toward a new paradigm for research*, Free Press, New York
- Rolf Bertil, (1991), *Profession, tradition och tyst kunskap - En studie i Michael Polanyis teori om den professionella kunskapens tysta dimension*, Bokförlaget Nya Doxa AB
- Rooswall Persson Gun, (2000), *Lärande samtal – elevers kollektiva textbygge i samband med diktskrivande*, akademisk doktorsavhandling, institutionen för litteraturvetenskap och nordiska språk vid Umeå universitet
- Rose J; Sæbø Ø, (2005), *Democracy Squared: Designing On-Line Political Communities to Accommodate Conflicting Interests*, Scandinavian Journal of Information Systems, 2005, 17(2): pp 133-168
- Rosengren Karl Erik, (1971), *Sociologisk metodik*, Norstedts tryckeri, Stockholm 1978
- Rubenson Kjell, (1996), *Mellan utopi och ekonomi*, sid 29 - 47 i *Livslångt lärande*, Ellström Per-Erik, Gustavsson Bernt, Larsson Staffan (red.), (1996), Studentlitteratur, Lund
- Sandberg Åke, (1982), *Från aktionsforskning till praxisforskning*, sid 80 - 90 i Sociologisk Forskning nummer 2-3 årgång 19, (1982), *Aktionsforskning*, Tidskrift för Sveriges Sociologförbund
- Sartre Jean-Paul, (1970), *Existentialismen är en humanism*, Bokförlaget Aldus/Bonniers; originalets titel: *L'existentialisme est un humanisme* 1946
- Sawyer Steve, Rosenbaum Howard, (2000), *Social Informatics in the Information Sciences: Current Activities and Emerging Directions*, Informing Science, Special Issue on Information Science Research, Volume 3 No 2, 2000
- Schulte Joachim, (1993), *Experience and Expression - Wittgenstein's Philosophy of Psychology*, Oxford University Press, översättning från den tyska originalpublikationen "Erlebnis und Ausdruck: Wittgensteins Philosophie der Psychologie", Philosophia Verlag GmbH, München, 1987
- Schutz Alfred, (1945), *On Multiple Realities*, i *Collected Papers I. The Problem of Social Reality*, ed. Natanson Maurice, 1962
- Schwandt Thomas A, (1994), *Constructivist, Interpretivist Approaches to Human Inquiry*, sid 118 - 137 i *Handbook of Qualitative Research*, Denzin Norman K & Lincoln Yvonna S, SAGE Publications, USA, 1994

Seale Clive, (1999), *The quality of qualitative research*, Sage Publications, London, Thousand Oaks, CA

Sennett Richard, (1998), *När karaktären krackelerar*, Förlag: Atlas, 2000; originalets titel: *The Corrosion of Character*

Shibutani Tamotsu, (1962), *Reference Groups and Social Control* i Rose ed. *Human Behaviour and Social Processes*, Houghton Mifflin Company 1962 (s 128-147)

Silverman David, (1993), *Interpreting Qualitative Data: Methods for Analyzing Talk, Text and Interaction*, SAGE Publications

Simmel Georg, (1908), *The Problem of Sociology*, i *Georg Simmel, 1858-1918, A collection of Essays*, ed. Wolff Kurt, The Ohio State University Press, Columbus 1959

Simon Herbert, (1969), *The Science of the Artificial*, Cambridge, Mass: MIT Press

Sjölund Arne, (1965), *Gruppsykologi*, Rabén & Sjögren, Stockholm

Sotto Richard, (1997), *The Virtual Organization, Accounting Organizations and Information Technologies*, Vol. 7, No 1, pp 37-51

Stinchcombe L. Arthur, (1968), *Constructing social theories*, The University of Chicago Press

Stockfelt Torbjörn, (1984), *Kunskapsprocesser och begreppsbildning. För vuxna.*, Förlag: GTSHB, Distribution: Seelig

Straarup Jørgen, (1994), *Ritens sociala sammanhang*, sid 21 - 31 i *Tro och Tanke*, Wikström Owe (red) et al, Svenska kyrkans forskningsråd, Tro & Tanke 1994:6

Strauss Anselm, (1991), *Structured Interactional Process* samt *A Social World Perspective* i Strauss, *Creating Sociological Awareness*, Transaction Publishers 1991 (sid 63 - 68 samt sid 233 - 244)

Stryker Sheldon, (1992), *Symbolic Interactionism: Themes and Variations*, sid 3 - 29 i *Social Psychology - Sociological Perspectives*, Rosenberg Morris & Turner Ralph H. (ed), Library of Congress, USA, 1992

Swedner Harald, (1982), *Kort om förändringsarbetets etik*, sid 53 - 55 i *Sociologisk Forskning* nummer 2-3 årgång 19, (1982), *Aktionsforskning*, Tidskrift för Sveriges Sociologförbund

Säljö Roger, (2000), *Lärande i praktiken - Ett sociokulturellt perspektiv*, Bokförlaget Prisma, Stockholm

Toulmin Stephen, Rieke Richard, Janik Allan, (1984), *An introduction to reasoning*, Macmillan Publishing Co., USA

Uljens Michael (red), (1997), *Didaktik - teori, reflektion och praktik*, Studentlitteratur, Lund

- Utbildningsdepartementet, (2002), *e-lärande som utmaning*, Slutrapport från Arbetsgruppen för ny nationell IT-strategi för skolan, Ds 2002:55 Utbildningsdepartementet, Regeringskansliets förvaltningsavdelning, Fritzes offentliga publikationer
- Walsham Geoff, (2001), *Making a World of Difference*, Wiley & Sons Ltd, England
- Webster's New Twentieth Century Dictionary, (1979), second edition
- Wenger Etienne, (1997), *Communities of Practise – Learning, Meaning, and Identity*, Cambridge University Press, USA
- Wexelblat Alan (ed) et al, (1993), *Virtual Reality - Applications and Explorations*, Academic Press Limited, United Kingdom
- Wiklund Hans, (2005), *A Habermasian analysis of the deliberative democratic potential of ICT-enabled services in Swedish municipalities*, *New Media & Society* 2005/7, pp 701-723 (<http://nms.sagepub.com/cgi/contents/refs/7/5/701>)
- Williams Robin, Edge David, (1996), *The Social Shaping of Technology*, in *Research Policy* Vol. 25, pp. 856-899
- Wilson Edward O, (1992), *Livets Mångfald*, Brombergs Bokförlag och Fredrik Sjöberg, (1995)
- Windahl Swen, Signitzer Benno H, Olson Jean T, (1998), *Using communication theory: an introduction to planned communication*, Sage Publications, London
- Winnicott Donald W., (1991), *Människans natur*, Dualis Förlag AB; originalets titel: *Human Nature*, Free Association Books, London, 1988
- Winnicott Donald W., (2003), *Lek och verklighet*, Bokförlaget Natur och Kultur Stockholm; originalets titel: *Playing and reality*, Tavistock Publications 1971
- Winnicott Donald W., (1993), *Den skapande impulsen*, Psykoanalytiska skrifter i urval av Arne Jemstedt, Bokförlaget Natur och Kultur Stockholm; originalets titel: *(An anthology of papers from) Through paediatrics to psycho-analysis & The maturational processes and the facilitating environment*
- Yin R. K., (2003), *Case study research : design and methods*. 3rd ed., Sage
- Åström Joachim, (2001), *Should Democracy Online be Quick, Strong or Thin?*, *Communications of the ACM*, 2001/Vol 44, No. 1, pp 49-51

Lund Studies in Information and Computer Sciences, ISSN 0283-6386

1. Olerup, Agneta (1982). "A Contextual Framework for Computerized Information Systems. An exploratory study of computerized information systems in nine organizations with regard to technological and environmental factors". Nyt Nordisk Forlag Arnold Busk, Kobenhavn.
2. Wormell, Irene (1985). "SAP Subject Access Project. Improved retrieval for monographic publication", Dept. of Information & Computer Science, Lund University, Lund.
3. Sandström, Gunhild (1985). "Towards Transparent Data Bases – How to interpret and act on expressions mediated by computerized information systems". Chartwell-Bratt Studentlitteratur, Lund.
4. Baark, Erik (1986). "The Context of National Informations Systems in Developing Countries. India and China in a comparative Perspective". Research Policy Institute, Lund University, Lund.
5. Flensburg, Per (1986). "Personlig databehandling – introduktion, konsekvenser, möjligheter", Chartwell-Bratt Studentlitteratur, Lund.
6. Friis, Siw (1991). "User Controlled Information Systems Development – problems and possibilities towards Local Design Shops". Dept. of Information & Computer Science, Lund University, Lund.
7. Carlsson, Sven (1993). "A Longitudinal Study of User Developed Decision Support Systems". Dept. of Informatics, Lund University, Lund.
8. Sagheb-Tehrani, Medhi (1993). "Expert Systems Development: Some Problems, motives and issues in an exploratory study", Dept. of Informatics, Lund University, Lund.
9. Lindh, Jörgen (1993). "Datorstödd undervisning i skolan – möjligheter och problem". Studentlitteratur, Lund.
10. Hägerfors, Ann (1994). "Co-learning in Participative Systems Design", Dept. of Informatics, Lund University.
11. Ingman, Sissi (1997). "Förtroende och datorbruk", Dept. of Informatics, Lund University, Lund.
12. Eriksén, Sara (1998). "Knowing and the Art of IT Management", Dept. of Informatics, Lund University, Lund.
13. Zhang, Xiu Hua (1999). "User Participation in Object-Oriented Contexts", Dept. of Informatics, Lund University, Lund.
14. Lannér, Olof (1999). "Datorstöd i skrivandet – En longitudinell studie på grundskolan och gymnasieskolan", Dept. of Informatics, Lund University, Lund.
15. Messeter, Jörn (2000). "Operatörens blick – om inplacering av IT-stöd i erfarenhetsöverföring inom en lokal praxis", Dept. of Informatics, Lund University, Lund.

Lund Studies in Informatics, ISSN 1651-1816

1. Meggerle, Theis & Steen, Odd (2002). "IT-kvalitet i praxis: systemutvecklarens kunskap om och syn på kvalitet", Dept. of Informatics, Lund University, Lund.
2. Hedman, Jonas (2003). "On Enterprise Systems Artifacts: Changes in Information Systems Development and Evaluation", Dept. of Informatics, Lund University, Lund.
3. Brandt, Peder (2005). "Systemförvaltningsmodeller", Dept. of Informatics, Lund University, Lund.
4. Schönström, Mikael (2005). "A Knowledge Process Perspective on the Improvement of Software Processes", Dept. of Informatics, Lund University, Lund.
5. Alexanderson, Petter (2007). "Adding Audibility – Reifying the Soundscape of Process Operators", Dept. of Informatics, Lund University, Lund.
6. Hrastinski, Stefan (2007). "Participating in Synchronous Online Education", Dept. of Informatics, Lund University, Lund.
7. Zander, Pär-Ola (2008). "Collaborative Process Change by Inscription - a Contested Terrain for Interaction Designers", Dept. of Informatics, Lund University, Lund.
8. Persson, Claus (2008). "Socialt entreprenörskap – informations- och kommunikationsteknologi för lokal handlingsgemenskap", Dept. of Informatics, Lund University, Lund.

